

ŽIROVSKI OBČASNIK

ZBORNİK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM, LETNIK XXXI (2010), številka 40

let

ŽIROVSKI OBČASNIK

ZBORNİK ZA VSA VPRAŠANJA NA ŽIROVSKEM

Žiri 2010

UVODNIK

ŽIROVSKI OBČASNIK

ŽE 30 LET (1980–2010)

Miha Naglič

Pol tekočega metra in 7800 strani

Oktobra 2010 je Žirovski občasnik (ŽO) dopolnil 30 let. Prvi zvezek je izšel 23. oktobra 1980, ob tedanjem krajevnem prazniku. Sledila je cela vrsta izdaj, skupaj 39 števil v 31 zvezkih, zraven tega pa še 13 knjižnih naslovov v zbirki Knjižnica Žirovskega občasnika. Če jih postavimo na knjižno polico, obsegajo po arhivski meri ravno pol tekočega metra (37+14 cm), za pravo bogastvo pa se izkaže vsebina vseh 44 zvezkov.

Uredniki Žirovskega občasnika pred njegovim 30. rojstnim dnevom na »četrtkovem klepetu« v Krajevni knjižnici Žiri, 21. oktobra 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Zgodovinsko ozadje nastanka ŽO je mogoče na kratko opisati, kakor sledi. V 70. letih smo se začeli prvi žirovski izobraženci v večjem številu vračati v domači kraj, zlasti na delo v Alpino (pred tem so bili taki le redki); nekateri med njimi smo iskali svoj izraz in hoteli nekaj prispevati tudi na področju kulture, zlasti kaj takega, česar dotlej na tej sceni ni bilo. Tone Eniko in podpisani sva v kulturno izjemno bogatem letu 1977 – ko je bilo več eminentnih kulturnih dogodkov, povezanih s 30-letnico Alpine in glavno vlogo Viktorja Žaklja – s prijatelji iz Kluba študentov Poljanske doline dodala še svoj prispevek in priredila dva literarna večera (Kosovel; poezija oktobrske revolucije – ob 60-letnici tega svetovnozgodovinskega dogodka). Ta skupina se je sočasno povezala s slikarjem Tomažem Kržišnikom in filmskim režiserjem Andrejem Mlakarjem ter zborovodjem Slobodanom Poljanškom, ki je bil tudi ravnatelj Osnovne šole Padlih prvoborcev Žiri, in v tej navezi je nastala imenitna Prešernova proslava februarja 1978 v veliki dvorani Svobode Žiri, ponovljena tudi v galeriji na Loškem gradu. Proti koncu istega leta sva s Tonetom zbirala gradivo za zbornik ob 15-letnici MoPZ Alpina (izšel 1979) in ta se je izkazal kot nekakšna učna ura za ŽO. Ko sem se januarja 1980 vrnil od vojakov, sem svoja prizadevanja osredotočil na ustanovitev glasila naše skupine, ki se je v mladostni zanesenosti in ironični distanci do same sebe imenovala za »fenomenalno« (NAŽF: neformalna asociacija žirovskih fenomenov, pojavljala se je v letih 1980–81, potem pa poniknila v »dolgem pohodu skozi institucije«).

Žirovski občasnik sem v nakazanem kontekstu ustanovil podpisani s sodelavci, v prvi uredniški ekipi so sodelovali Tone Eniko, Tomaž Kržišnik, Franc Temelj in Helena Zorjan, pri naslednjih zvezkih so se nam pridružili Stane Kosmač, Tončka Stanonik, Mišo Čeplak, Franc Kopač in Ignac Naglič. Prvo institucionalno zavetje je naše početje našlo v literarni sekciji DPD Svoboda Žiri (1980) in po drugem zvezku še v krajevni Konferenci SZDL Žiri (1981), soustanovitelj in soizdajatelj je leta 1996 postalo tudi Muzejsko društvo Žiri. To in DPD Svoboda Žiri sta soustanovitelja in soizdajatelja ŽO še danes, pooblaščen z založnik pa je od leta 1990 založba Pegaz International d. o. o. Ljubljana, ki jo vodi rojak Ignac Naglič, tudi sam član uredništva.

Za prvi desetletji sta bila narejena natančna bibliografska pregleda. To zahtevno delo je opravila Tončka Stanonik. V prvem (leta 1990, v ŽO št. 17) je popisala 603, v drugem (leta 2000, v ŽO št. 30) pa 354, skupaj 957 enot v 20 letih! Napisalo, narisalo in fotografiralo jih je 302 v prvi in 292 avtorjev v drugi desetletki! To so povečini eni in isti posamezniki, vendar lahko brez tveganja ocenimo, da je v ŽO objavljalo več kot 300 avtorjev. Če bi k temu dodali še bero zadnjih devetih let, bi bilo vseh prispevkov že precej čez 1000, avtorjev pa precej čez 300 ... To je ocena, natančno število bo znano po izdelavi bibliografije za obdobje 2000–2009, ki jo prinese 40. številka ŽO konec novembra 2010.

Uredniki ŽO na začetku jubilejnega leta 2010 smo (nas je pet): oblikovalec Stane Kosmač, glavni in odgovorni urednik Miha Naglič, založnik Nace Naglič, jezikovna in leposlovna urednica Tončka Stanonik in Franc Temelj. Okrog uredniškega odbor se je nabral krog stalnih sodelavcev, ki tvorijo neformalni uredniški svet. **Stalni sodelavci** ŽO so (bili): duhovnik Franci Alič, fotograf Janez Bogataj, slovenistka in leksikologinja Milka Bokal, šolnica Metka Debeljak, ekonomist Tone Eniko, sociolog in politik dr. Pavel Gantar, umetnostni zgodovinar dr. Lojze Gostiša, filozofinja dr. Spomenka Hribar, novinarka Joži Kacin, novinar Igor Kavčič,

pisatelj Vladimir Kavčič, muzikolog dr. Franc Križnar, slikar in oblikovalec Tomaž Kržišnik, antropologinja dr. Petra Leben-Seljak, pisateljica Petra Likar, oblikovalec mag. Matjaž Mazzini, novinarka in pisateljica Milena Miklavčič, filmski režiser Andrej Mlakar, čevljar Anton Mlakar, japonologinja in sinologinja Barbara Mlakar, fotografinja Polona Mlakar Baldasin, teolog dr. Anton Mlinar, geograf mag. Branko Mlinar, sociolog akademik dr. Zdravko Mlinar, upokojeni družbenopolitični delavec Peter Naglič, fotograf Janez Pelko, slikar in pisatelj Jože Peternelj, novinar Nejko Podobnik, arhitektka Beta Poljanšek Koman, etnologinja dr. Tadeja Primožič, pesnik Janez Ramoveš, ekonomist in politik Izidor Rejc, domoznanec Ivan Reven, slovenistka in etnologinja dr. Marija Stanonik, geograf Tomaž Štefe, ekonomistka Olga Vončina, domoznanec in muzealec Alfonz Zajec, kulturnik Anton Žakelj, ekonomist in politik mag. Viktor Žakelj. Vseh: 39. Naši **nekdanji sodelavci** so bili: zdravnik Karel Bernik (1912–93), strokovnjak za računalništvo Ivan Cankar (1942–2008), ekonomist Marijan Dolenc (1930–81), profesor Rado Jan (1925–2008), domoznanec Rado Jurca (1927–2008), pesnik Franc Kopač (1953–2008), arhitekt in grafik Vlasto Kopač (1913–2006), mornariški častnik in slovenski narodni delavec v Avstraliji Janko Majnik (1918–2000), domoznanec in kronist Marijan Masterl (1930–2000), pisec prispevkov za zgodovino NOB Janko Mrovlje (1923–2003), pisatelj Matevž Pečelin (1948–2008), slikar Konrad Peternelj Slovenec (1936–2000), šolnik in zborovodja Slobodan Poljanšek (1944–2003), umetnostni zgodovinar in etnolog dr. Ivan Sedej (1934–97), mojster fotografije Vladimir Simončič - Vlastja (1911–2000), učitelj matematike in kronist Pavel Zajc (1930–2002), ameriški rojak Anton Žakelj (1907–2006). Vseh: 17. Skratka: v uredniškem in sodelavskem krogu ŽO se je v treh desetletjih nabralo kakih 60 stalnih ali občasnih sodelavcev.

Sodelavci in prijatelji Žirovskega občasnika v Krajevni knjižnici Žiri, 21. oktobra 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

»Hočemo torej vzpodbuditi k pisanju čim več posameznikov in s tem hkrati dvigniti splošno kulturo pismenosti.« Tako sem oktobra 1980 zapisal v uvodniku prve številke z naslovom Čemu občasnik? In v nekem poznejšem spisu (v letopisu Gorenjska, 2005) ugotovil: »To je bila le ena od tedanjih žlahtnih utvar. Zaradi ŽO v Žireh ne piše dosti več ljudi, kot bi jih sicer. Znati pisati je kultivirani božji dar in ne rezultat družbenopolitične akcije. Res pa je, da je marsikdo od nas dobil v ŽO novo ali celo prvo priložnost javne objave. Koliko se je zaradi ŽO dvignila 'splošna kultura pismenosti' na Žirovskem, je spet vprašanje. A padla v teh 25 letih gotovo ni! Meni se zdi v tem pogledu najbolj dragoceno dvoje: da se je v svojih prizadevanjih združila peščica pišočin na Žirovskem in da smo uspeli k stalnemu ali občasnemu sodelovanju pritegniti imenitna peresa naših rojakov in prijateljev Žirov v Sloveniji in po svetu.« To je gotovo res: po zaslugi ŽO in njegovega avtorskega kroga danes Žirovci in prijatelji Žirov vedo več o sebi in o svojem kraju – in hkrati vedo več o Žireh in Žirovcih tudi v svetu.

Ko smo leta 2000 obhajali 20-letnico ŽO, smo stalne sodelavce in bralce naprosili, naj napišejo, kaj jim ta pomeni. Mnogi so se odzvali, zapisali marsikatero dragoceno misel in odprli nekaj novih pogledov. Naj jih za sklep tega pisanja nekaj navedemo. Dr. Spomenka Hribar, filozofinja: »Žirovski občasnik je v besedi zadržani čas malega kozmosa.« Tončka Stanonik, urednica: »Žirovski občasnik nas je globaliziral.« Metka Debeljak, šolnica: »Asfalt ima vsaka vas, ŽO imajo samo Žiri.« Polonca Kovač, pisateljica: »Da lahko eden misli tako in drugi drugače. Pa vse v enem časopisu!« Leopoldina Bogataj, novinarka in urednica: »Revija, kot je verjetno nima nobena druga občina v Sloveniji.« Jože Stržaj, župnik in dekan: »Žirovski občasnik – to so kulturne jaslice žirovske kotline ...«

Žirovski občasnik, 31. zvezkov, št. 1–39, 1980–2009:

Zvezek	Številka	Datum izida	Število strani	Naklada	Tisk
1	1	23. oktober 1980	82	300	Alpina (razmnoževanje) in Etiketa (ovitek), Žiri
2	2	8. februar 1981	114+12	500	Partizanska knjiga, Ljubljana (in Etiketa, Žiri – ovitek in priloge)
3	3	23. oktober 1981	141+7	500	Partizanska knjiga, Ljubljana (in Etiketa, Žiri)
4	4	27. april 1982	189+11	800	Partizanska knjiga, Ljubljana (in Etiketa, Žiri)
5	5/6	8. februar 1983	234+12	800	Partizanska knjiga, Ljubljana (in Etiketa, Žiri)
6	7/8	1985 (za leto 1984)	122	500	Prepisovanje in razmnoževanje Edvard Usenik, Ljubljana
7	9/10	1986 (za leto 1985)	251+18	500	E. Usenik, Ljubljana
8	11/12	december 1987	198	750	E. Usenik, Ljubljana
9	13	december 1987	158+14	750	E. Usenik, Ljubljana
10	14	1988	204+12	1000	E. Usenik, Ljubljana
11	15	1989	159+11	800	E. Usenik, Ljubljana
12	16	1990	140	800	E. Usenik, Ljubljana
13	17	december 1990	210+22	800	TDS SKD Pegaz p.o., Ljubljana
14	18	1992 (za leto 1991)	118+14	500	Tiskarna Ljubljana
15	19/20	1993 (za leto 1992)	212+10	500	Studio Print, Ljubljana
16	21/22	december 1995	180+8	500	Studio Print, Ljubljana
17	23/24	december 1996	180+12	500	Tiskarna Dan, Ljubljana
18	25/26	december 1997	216+16	600	Tiskarna Dan, Ljubljana
19	27	december 1998	178+22	500	Tiskarna Nagode, Blatna Brezovica
20	28	december 1998	160	500	Tiskarna Nagode, Blatna Brezovica
21	29	december 1999	216+12	500	Studio Print, Ljubljana
22	30	december 2000	260+12	500	Studio Print, Ljubljana
23	31	december 2001	208+12	500	Studio Print, Ljubljana
24	32	december 2002	244+12	500	Studio Print, Ljubljana
25	33	december 2003	240+8	500	Tiskarna Littera Picta, Ljubljana
26	34	december 2004	312+10	500	Tiskarna Littera Picta, Ljubljana
27	35	december 2005	100+8	500	Tiskarna Littera Picta, Ljubljana
28	36	december 2006	228+8	500	Tiskarna Littera Picta, Ljubljana
29	37	december 2007	220+8	500	Studio Print, Ljubljana
30	38	december 2008	144+12	500	Tiskarna Littera Picta, Ljubljana
31	39	december 2009	156+8	500	Tiskarna Littera Picta, Ljubljana
Skupaj			5774+433 = 6207	17900	

Pripomba k tabeli: produkcijo števil 17–39 (1990–2009) je zagotovila založba Pegaz International Ljubljana, ki je vsakič poiskala najugodnejšo tiskarno, sama pa poskrbela za izdelavo preloma in distribucijo vseh izdaj ter za finančni servis.

Knjižnica Žirovskega občasnika, knjižna zbirka, knjige 1–13, 1983–2009:

Franc Kopač, In hvaljeno nosi v sebi, pesniški prvenec, oblikoval Tomaž Kržišnik, natisnili Tiskarna Tone Tomšič Ljubljana (knjižni blok v knjigotisku) in Etiketa Žiri (barvne priloge v sitotisku), Žiri, 1983

Marija Stanonik, Promet na Žirovskem : etnološki vidik : od popotne palice do avtomobila, uredil Miha Naglič, oblikoval Stane Kosmač, natisnil TDS SKD Pegaz p.o., Ljubljana, Žiri-Ljubljana, 1987

Franc Kopač, Vetrovi, pesniška zbirka, oblikoval in ilustriral Matjaž Mazzini, Žiri-Ljubljana, 1993

Franc Temelj, Žirovski album : najkrasnejše žirovske razgledne dopisnice 1899–2000, uvodni besedi Miha Naglič in Tadeja Primožič, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2000

Miha Naglič, Kultivirati svoj rovt : med rovtarstvom in svetovljanstvom : izbrani članki in eseji iz zadnjih sedmih let (1994–2001), predgovor Vladimir Kavčič, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2002

Ciciban postane Abraham : avtorski prispevki žirovskega letnika 1952, osem avtorjev, uredil Miha Naglič, oblikovala Helena Zorjan, Žiri-Ljubljana, 2002

Breda Kavčič Dolenc, Usiham pod teboj in spet rastem, pesniška zbirka, spremna beseda Marija Stanonik, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2004

Miha Naglič, Dediščina rapalske meje : Rupnikova linija in Alpski zid, življenje ob rapalski meji v letih 1918–43(47) : poskus utemeljitve nove muzejske zbirke, predgovor Aleksander Jankovič Potočnik, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2005

Pol stoletja svobode : osrednje žirovsko kulturno društvo po 2. svetovni vojni : KUD Žiri (1945/46–48), SKUD Oton Župančič Žiri (1948–1955) in DPD Svoboda Žiri 1955–2005), jubilejni zbornik, uredil Miha Naglič, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2005

Tončka Stanonik, Pravljica o klekljarici Polonci, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2006

Marija Stanonik, Žiri na meji, predgovor Miha Naglič, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2007

Matevž Pečelin, Na tem ljubem svetu so stvari, Izbrana besedila, uredila in spremno študijo napisala Tončka Stanonik, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2008

Franc Kopač, Nahodil sem se, Izbrane pesmi, uredila in spremno študijo napisala Tončka Stanonik, dodatni besedili Miha Naglič in Robert Križnar, oblikoval Stane Kosmač, Žiri-Ljubljana, 2009

Pripomba: za natis zvezkov 3-13 je poskrbela založba Pegaz International Ljubljana v različnih tiskarnah.

Knjižnica ŽO v tabeli:

Zvezek	Avtor	Naslov	Leto izida	Naklada	Višina v cm	Strani
1	Franc Kopač	In hvaljeno nosi v sebi	1983	400	23	44+12
2	Marija Stanonik	Promet na Žirovskem	1987	600	24	132+66
3	Franc Kopač	Vetrovi	1993	300	20	32
4	Franc Temelj	Žirovski album	2000	700	25	136
5	Miha Naglič	Kultivirati svoj rovt	2002	500	20	224
6	Osem avtorjev	Ciciban postane Abraham	2002	600	20	190+DVD
7	Breda Kavčič Dolenc	Usiham pod teboj in spet rastem	2004	300	20	71
8	Miha Naglič	Dediščina rapalske meje	2005	1000	23	96
9	Zbornik	Pol stoletja svobode	2005	600	28	146
10	Tončka Stanonik	Pravljica o klekljarici Polonci	2006	600	24	32
11	Marija Stanonik	Žiri na meji	2007	600	23	148
12	Matevž Pečelin	Na tem ljubem svetu so stvari	2008	600	21	222
13	Franc Kopač	Nahodil sem se	2009	600	22	128
Skupaj				7400		1601+78 = 1679

Enciklopedični povzetek:

ŽIROVSKI OBČASNIK, zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem, izhaja od 1980 v Žireh, prinaša največ domoznanske, družboslovne, kulturne in umetniške prispevke, z namenom, da bi se pomnožila vednost o Žireh in Žirovcih doma in v svetu. Do konca 2009 je izšlo 39 števil v 31 zvezkih in 13 knjig v zbirki Knjižnica ŽO. Skupaj 7800 (6200+1600) strani, na njih več kot tisoč avtorskih prispevkov več kot tristo avtorjev. Glavni in odgovorni urednik je od začetka Miha Naglič, oblikovalci Tomaž Kržišnik in Helena Zorjan (oba v letih 1980–83) in Stane Kosmač (od 1985), lektorica Tončka Stanonik (od 1985). Med stalnimi sodelavci so: Milka Bokal, dr. Lojze Gostiša, dr. Spomenka Hribar, dr. Petra Leben-Seljak, Milena Miklavčič, Andrej Mlakar, dr. Anton Mlinar, dr. Zdravko Mlinar, Jože Peternelj - Mausar, dr. Marija Stanonik, Franc Temelj, Alfonz Zajec, Viktor Žakelj. Zaslužni avtorji in sodelavci ŽO so bili: Rado Jan, Franc Kopač, Vlasto Kopač, Janko Majnik, Matevž Pečelin, Konrad Peternelj - Slovenec, dr. Ivan Sedej, Vladimir Simončič - Vlastja, Anton Žakelj.

Viri:

– 20 let Žirovskega občasnika 1980–2000, jubilejni blok, več avtorjev, ŽO 30, str. 17–90.

– Miha Naglič, Od Žirovskega občasnika do Sobotne priloge Dela, prva objava v Sobotni prilogi Dela, 3. 2. 2002, ponatis v knjigi Kultivirati svoj rovt, Ljubljana 2002, str. 50–60.

– Miha Naglič, V besedi zadržani čas malega kozmosa /članek o ŽO/, Gorenjska 2005, letopis Gorenjskega glasa, Kranj, decembra 2005, str. 96–105.

– Tončka Stanonik, Bibliografsko kazalo Žirovskega občasnika (1980–1990), ŽO 17, str. 179–206.

– Tončka Stanonik, Bibliografsko kazalo druge desetletke Žirovskega občasnika (1990–1999), ŽO 30, str. 235–254.

Napisano septembra 2010.

Miha Naglič

Dvaintrideseti zvezek

O 30. obletnici Žirovskega občasnika, ki smo jo dosegli 23. oktobra, pišem v glavnem uvodniku, tik pred temi uvodnimi besedami v letošnji zvezek. Posebej proslavljali nismo. Krajevna knjižnica Žiri, ki jo vodi prizadevna Majda Treven, nas je 21. oktobra povabila na »četrтков klepet« v svoje novo domovanje. Bilo nas je polno in bilo je prav prijazno, res smo se naklepetali. Istega dne nas je Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK) v Ljubljani uvrstila v Digitalno knjižnico Slovenije (dLib.si). Digitalizirali so nas v Osrednji knjižnici Kranj, k temu je po svoje pripomogla tudi Marija Lebar, direktorica Knjižnice Ivana Tavčarja v Škofji Loki, ki nas je za to dejanje predlagala kot eno gorenjskih publikacij. Veliko se je torej zgodilo tistega dne; na večeru v žirovski knjižnici sem izpostavil dejstvo, da smo pred 30 leti začeli s ciklostilom, po partizansko, 21. oktobra 2010 pa smo iz ciklostilnega dospeli v digitalno, kjer nas dobite na: <http://www.dlib.si/v2/Results.aspx?query='keywords%3d%5%beirovski+ob%4%8dasnik'&pageSize=20>

Malo čudna je ta vrsta znakov in besed, a če nanjo klikneš, se ti prikaže vse bogastvo našega zbornika. O njem je Daša Pokorn, ki v NUK-u skrbi za digitalizacijo, v Novicah na dLib.si 22. 10. 2010 zapisala: »Že trideset let povezuje žirovski zbornik rojake v domačem kraju in po svetu v svetovno žirovsko pišoče in beroče omrežje. Obletnico smo v sodelovanju z Muzejskim društvom Žiri ter pooblaščenim založnikom Pegaz International d.o.o. Ljubljana zaznamovali s spletnim dostopom do retrospektive žirovskih vprašanj, ki ga je z digitalizacijo

starejših letnikov Žirovskega občasnika omogočila **Osrednja knjižnica Kranj**. Marsikoga bo zbornik presenetil s svojo podobo, vsebino ter odgovori na vprašanja – vprašanja o Žirovskem.«

Letos je ŽO poln intervjujev in samointervjujev. Glavnega smo namenili žirovski rojakinji Spomenki Hribar. Mogoče se bo komu čudno zdelo: lani je pisala uvodnik, letos ima še prvi intervju. Odgovarjam: v uvodniku je pisala o svojem javnem delovanju v zadnjih treh desetletjih, odkar je konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let stopila v slovensko javnost z nadvse odmevno pobudo o narodni spravi. V intervjuju se pogovarjava predvsem o njeni beograjski, žirovski, loški in ljubljanski mladosti do začetkov njenega javnega delovanja. Svoj prvi odgovor začenja takole: »Miha, dovoli mi, da prek *Žirovskega občasnika* najprej pozdravim vse Žirovke in Žirovce, znane in neznane! Objemam žirovsko panoramo, ki jo imam v spominu, kakor sem jo uživala z Žirka. Sprehajam se po potkah ob Sori proti Ledinici ... Žiri so majhen, zaključen svet, nekakšno gnezdece sredi sveta, nad njimi pa modro, modro nebo – tega se še posebej spominjam. Še vedno sem malo tudi Žirovka!« V mojem prvem vprašanju sem nasprotje med rdečimi in belimi, partizani in domobranci, komunisti in klerikalci zavil v metaforo Račeve in Sore; prva teče z žirovskarskega rdečega, druga z rovtarskega belega kamna ... Spomenka pa se je v svojih otroških letih, ko sta z mamó nekaj časa stanovali v (zdaj že podrti) Strojarni, rada zadrževala na bližnjem sotočju Račeve in Sore ... »Ja, Račeva in Sora imata svoji mesti v mojem spominu! Voda, ki teče, kar naprej bi jo lahko gledal, je kot čas, minevanje, pomirja bolečine, nekako te umiri, spravi s samim seboj. Rečici povezujeta svetove. Tako sem kot otrok spletala majhne venčke iz rož in jih polagala v Soro, da jih bo odnesla v Beograd, kjer je pokopan moj oče. Zelo sem ga pogrešala, zelo sem pogrešala 'pravo družino': očeta, mamó, brate, sestre; včasih sem škilila k sosedovim, da bi videla, kako sploh živi cela družina, kako so med seboj, kako so za mizo ... Take reči.« Ja, take reči, veliko jih je v tem pogovoru. Mimo »sprave« pa tudi to pot nisva mogla, nasprotno, Spomenka jo še enkrat prav natančno razloži. Bistvo te razlage pa je po mojem v tem, da sprave ne smemo zožiti na sicer nemogočo spravo med »rdečimi« in »belimi«, ampak gre predvsem za spravo med nami, ki živimo tu in zdaj – da bi bilo življenje kljub vsem nasprotjem in z vsem bogastvom razlik za vse nas bolj prijazno ...

Milena Miklavčič je naredila intervju z Matjažem Zabukovcem, članom žirovskega benda Lintvern, ob 20-letnici te skupine. Prepozno pa sem se spomnil, da bi bilo lepo in prav, če bi enkrat (oziroma ob naši čisto spodobni obletnici) objavili tudi intervjuje z uredniki ŽO! A kdo jih bo naredil? Bomo najemali in plačevali profesionalce, ki to novinarsko zvrst res dobro obvladajo? Bomo spraševali drug drugega in pred tem žrebali, kdo bo koga? Kaj pa, če bi vsak naredil intervju s samim seboj, vendar po vprašalniku, ki bi bil za vse enak – kot je, denimo, tisti na zadnji strani revije Polet (»Do nazga«). In bi bilo naše odgovore lažje primerjati. Tako je predlagal Franc Temelj. Jaz pa sem si mislil, da je ŽO vendar nekaj več od Poleta, vprašalnik mora biti vsaj znameniti Proustov; tisti, ki ga je za pogovor s samim seboj sestavil francoski pisatelj Marcel Proust. No, in tako sem priredil tega, tako da sem »splošnim« dodal še enako število posebnih, žirovskih vprašanj. Rečeno, storjeno, odgovarjal je vsak sam, ne da bi pred tem videl odgovore drugih. In kaj smo dobili? Kljub začetnim dvomom sem bil na koncu prijetno presenečen. Najmanj, kar je, je zanimivo branje. V mnogih odgovorih pa se nam

je razkrilo marsikaj novega in presenetljivega, tako da bomo (samo)intervjujanci odslej bolje poznali sebe in svoje sodruge iz uredništva. Preseneča tudi različnost v odgovorih oziroma naših pogledih na splošne in žirovske reči. Neverjetno redko se ponavljamo, eden redkih skupnih imenovalcev, ki se nam je zapisal, je ujemanje v odgovoru, katera je najbolj značilna žirovska jed? Ne, ni zelje na sto načinov; to so naši enkratni »drobnakovi štrukeljci na žup«! Očitno je tudi, pri vprašanih o tem, kateri so največji »junaki(nje)«, da to niso razni Napoleoni in Titoti, pač pa vse tiste neimenovane osebe, ki nosijo vsakdanja bremena tega sveta. Take, denimo, kakršna je bila stara mama Spomenke Hribar, o kateri zapiše: »ena teh potrpežljivih, vsega hudega vajenih žensk, rekla bi: prava slovenska cankarjanska mati«.

V vsakem ŽO se podamo tudi v žirovsko zgodovino. Dr. Petra Leben-Seljak nam razloži, kje je bila cerkev sv. Katarine, ki jo omenja že loški urbar 1501. Doslej smo mislili – ker je tako zapisal tudi dr. Pavle Blaznik – da je to istoimenska cerkev v Medvedjem Brdu. Pa ni. Naša Katarina je bila v Hlevišah, nedaleč od še stoječe vrhovske podružnice sv. Nikolaja v Hlevnem Vrhu, a so jo podrli ... Berite. Alfonz Zajec, starosta žirovskih domozancev, nas vedno znova preseneti s svojim izjemnim poznavanjem nekaterih žirovskih posebnosti. To pot nam razkriva zgodovino žirovskega pokopališča na Dobračevi. Saj ga vsi poznamo, tudi tisti, ki se nanj podajamo le, ko gremo koga kropit, na pogreb in okrog 1. novembra. No, pa takrat, ko »na Potočnikovo njivo«, »*h svetn Lenartu*« odidemo za zmeraj. Toda ali veste, kdaj in kako je pokopališče nastalo, kakšno je bilo nekoč, kako se je povečevalo, kaj se je na njem dobrega naredilo in izgubilo? Ali veste, koliko je na Dobračevi vseh pokopanih? No, vidite, da ne. Zato berite, kar je napisal Zajec. »Vse, kar se rodi – vse smrt zori. Vmes pa je življenje. Kratko, dolgo, nikoli predolgo, veselo, delavno, težavno, polno truda, z mnogimi načrti in največkrat z neuresničenimi željami. Pa je tu že zadnje dejanje, pričakovano ali nepričakovano. Že Prešeren je napisal: 'Dolgost življenja našega je kratka.' Zelo preseneča dejstvo, da v 120 letih, med približno 6200 pokopanimi na Dobračevi, najdemo komaj kakega, ki je dočkal sto let zemeljskega življenja. Po 86 letih pokopov je bi prvi Franc Gantar – Selak iz Jarčje Doline, ki je bil v stotem letu (4. 12. 1876 – 29. 3. 1976). Šele njegova hči Marijana Primožič – Žuštova bi bila lahko leta 2006 očetu dodala manjkajoče mesece, ko se je v 105. letu poslovila s tega sveta (3. 4. 1902 – 23. 9. 2006).«

Od selitve pokopališča iz Žirov na Dobračevo je minilo 120 let, sto let pa je že, odkar je bila v Žireh 1910 sezidana in blagoslovljena nova župna cerkev, posvečena dve leti pozneje, 1912. Znano je, kako hude so bile razprtije med Žirovci in Dobračevci ob vprašanju, kje naj nova cerkev stoji – pri čemer naj bi bili »Žirovci« sinonim za »klerikalce«, »Dobračevci« pa za »liberalce«. Manj znano je danes morda, kako je za »spravo« med domnevno nasprotnima stranema osebno posredoval takratni ljubljanski škof Anton B. Jeglič. Župnik Josip Vidmar, ki sicer velja za graditelja nove cerkve, v zadnjih letih zapletenemu položaju spričo boleznin in starosti očitno ni bil več kos. Škof mu je večkrat ponudil drugo župnijo, a stari župnik se ni dal. Zato mu je v pomoč poslal mladega in agilnega kaplana Pavla Perka. Tudi sam je večkrat prišel v to težavno župnijo, skupaj s kaplanom sta šla med ljudi obeh strani, jih pomirila in njihovo energijo usmerila v gradnjo cerkve in v zmago katoliške stranke na volitvah. O tem, kako se je to godilo, berite v izbranih odlomkih iz slovitega Jegličevega dnevnika in v spominskem zapisu kaplana Perka.

Leposlovni razdelek je letos v celoti damski. Začenja ga doslej neznana spevoigra Darine Konc. Sledita pravljici Tončke Stanonik (Kaj je povedala babica?), naše jezikovne urednice, ki je po izdaji svoje kratke proze Cvetlična hiša (2009) doživela posebno priznanje – pesnik Ervin Fritz jo je predlagal za sprejem v članstvo Društva slovenskih pisateljev, Komisija za sprejem novih članov in upravni odbor DSP pa potrdila. Čestitamo! Objavljamo zgodbo Milene Miklavčič, tudi ona postaja v zadnjih letih v pisanju kratke proze vse bolj suverena, očitno je najmočnejša prav v tej zvrsti pisanja. Barbara Mlakar je iz japonščine prevedla nekaj pesmi (»tank«) sodobne japonske pesnice Machi Tawara. Posladek. Tankam sledi haiku, a ne v vrsticah, temveč v stripu. Oglasila se nam je slikarka Ajda Erznožnik, češ da riše tudi stripe in s predlogom, da katerega objavimo. Prijetno presenečenje. Naj ob tem povabim še druge mlade (ali starejše) avtorje, ki se morda poskušajo v pisanju, risanju, fotografiranju, naj se oglasijo ali pošljejo svoje prispevke, veseli jih bomo.

Letos mineva že deset let od smrti Vlastje Simončiča (1911–2000), velikega mojstra fotografije, ki je bil tudi naš stalni sodelavec. Drugo leto bo že sto let od njegovega rojstva. V Gorenji vasi se pripravljajo, da mu izdajo monografijo, mi pa smo pohiteli in že na večer pred stoletnico objavljamo nekaj njegovih del, komentira jih Primož Lampič v zapisu, ki je »skica« za napovedano monografijo. Ob koncu tega leta, 2. decembra, pa bo že sto let od rojstva slikarja Janeza Sedeja. Njegovemu spominu posvečamo tokratno likovno prilogo. Tudi njemu bi se spodobilo izdati monografijo, nekoč je bila že pred natisom (pri Mladinski knjigi), a v poskusnih odtisih niso zadeli barv in za te reči (pre)občutljivi avtor je natis preprečil. No, pri ŽO bi tako knjigo lahko naredili, a smo že utrujeni od nenehnega moledovanja za denarno podporo vsakemu projektu posebej. Te reči bi morali urediti sistemsko, tako da bi imeli v občini javni tiskovni sklad, iz katerega bi se vsako leto podprlo nekaj najboljših založniških projektov, denar pa bi razdelila posebej za to imenovana strokovna komisija. Takšen projekt je Knjiga hiš na Žirovskem, kapitalno delo, ki sta ga opravila dr. Petra Leben-Seljak in dr. Alojz Demšar, sodelovali pa smo še drugi iz ekipe ŽO: Nace Naglič kot založnik, Stane Kosmač kot oblikovalec in podpisani kot urednik. Natis knjige je podprla tudi Javna agencija za knjigo RS, v Žireh, ki jih knjiga povečuje, pa za podporo moledujemo kot kakšni knjigoljubni berači ...

Sicer pa se spodobi, da leto, v katerem smo jih dopolnili trideset, sklenemo z zadovoljstvom in zmernim optimizmom. Gremo naprej. Vse dobro v letu 2011!

INTERVJU SPOMENKA HRIBAR, PRED NJENO SEDEMDESETLETNICO

Miha Naglič

Še vedno sem malo tudi Žirovka!

Spomenka Hribar v Poljčah jeseni 1990. / Foto: Nace Bizilj

V eni od svojih knjig (Ubiti očeta, 1983) zapišeš, kako si se kot otrok rada zadrževala ob sotočju Sore in Račeve. Za tiste, ki Žirovskega ne poznajo, ponoviva, da je Sora glavni tok voda iz Žirovske kotline in njenega obrobja, Račeva pa največji med njenimi številnimi pritoki. Sora teče z belega, Račeva pa z rdečega kamna; ko se zlijeta v eno strugo, tečeta obe vodi skupaj v daljno Črno morje. Skupaj, a prav nič spravljivo; prerekata se, žuborita in šumita še naprej ... Mar ni ta vodna zgodba, ki se te je dotaknila v otroških letih, tudi prispodoba tvojega življenja v zadnjih treh desetletjih – ko poskušaš spraviti bele in rdeče tokove v novejši zgodovini naroda?

Miha, dovoli mi, da prek *Žirovskega občasnika* najprej pozdravim vse Žirovke in Žirovce, znane in neznane! Objemam žirovsko panoramo, ki jo imam v spominu, kakor sem jo uživala z Žirka. Sprehajam se po potkah ob Sori proti Ledinici ... Žiri so majhen, zaključen svet, nekakšno gnezdece sredi sveta, nad njimi pa modro, modro nebo – tega se še posebej spominjam. Še vedno sem malo tudi Žirovka!

Ja, Račeva in Sora imata svoji mesti v mojem spominu! Voda, ki teče, kar naprej bi jo lahko gledal, je kot čas, minevanje, pomirja bolečine, nekako te umiri, spravi s samim seboj. Rečici povezujeta svetove. Tako sem kot otrok spletala majhne venčke iz rož in jih polagala v Soro, da jih bo odnesla v Beograd, kjer je pokopan moj oče. Zelo sem ga pogrešala, zelo sem pogrešala »pravo družino«: očeta, mamo, brate, sestre; včasih sem škilila k sosedovim, da bi videla, kako sploh živi cela družina, kako so med seboj, kako so za mizo ... Take reči.

Mimo sprave tudi to pot ne bova mogla?

Glede sprave med »belimi« in »rdečimi«, metafora med Soro in Račevo je posrečena ... Moja ideja *sprave* je prišla spontano in bila preprosta: temelji na spoznanju, da smo najprej in predvsem vsi »samo« ljudje, mi, današnji, in tisti, ki so tako ali drugače, po naravni ali nasilni poti odšli od nas. In vsi smo del svojega naroda; nihče ne izpade iz njega, tudi zločinci ne, kakor tudi iz zgodovine nihče ne izpade, kot da ga nikoli ni bilo. Vse je v naši zgodovini, se pravi tudi v sedanosti, saj preteklosti ni mogoče ločiti od današnjega časa. In vsem mrtvim pripada pietetni spomin, ne pa izključevanje, »rangiranje« na »naše« in »njihove« ali celo zanikanje, zamolčevanje kogar koli. Absurdna je ta delitev, saj smo vsi člani ene narodne skupnosti. Vsi spadamo v kontinuiteto te skupnosti, smo njen živi ali minuli del. Zakaj tega ne vzamemo nase? Zakaj se preganjamo, izključujemo med seboj? Saj nihče ni absolutno kriv za svoja dejanja; nihče se ne rodi po svoji volji, ne izbira si spola, časa in narodnosti svojega rojstva – torej tudi absolutno kriv ne more biti za svoja dejanja, zato je potrebna določena prizanesljivost do vsakogar. Če ne bi bilo vojne, mnogi ljudje ne bi končali kot zločinci, si ne bi umazali rok s krvjo ...

Mnogi mislijo, da gre pri tvoji pobudi za spravo predvsem za spravo med partizani in domobranci, rdečimi in belimi, med katerimi najbrž sploh ni mogoča? V resnici gre za veliko večjo in širšo reč, za spravo med nami, ki živimo zdaj?

Moram najprej pojasniti, da je redukcijo sprave na bele in rdeče daljnega leta 1984 zakrivil tedanji urednik Sobotne priloge Dela, ki je natisnil najbolj sporne dele mojega eseya *Krivda in greh*, teksta, ki bi bil moral iziti v *Kocbekovem zborniku* leta 1984, pa je bil tri leta v »bunkerju«. Izšel je potihoma šele leta 1987 – v času polemik ob 57. št. Nove revije. On je zakoličil razumevanje *sprave* s svojo

Družina Mravlje v Franciji. Z leve: oče Jakob, hčeri Fani in Marija, mama Marija, roj. Filipič, Mežnarjeva z Ledinice.

Frančiška in Marija, teta in mama Spomenke, fotografirani v Franciji okrog leta 1928.

interpretacijo, da mi gre za politično rehabilitacijo domobrancev in domobranstva in tega očitka se desetletja nisem mogla znebiti.

Moje razmišljanje o *spravi* se je začelo po objavi Kocbekovega intervjuja Borisu Pahorju v tržaškem *Zalivu*. Jaz prej o povojnih likvidacijah nisem vedela nič! Nič! Do svojega štiriintridesetega leta nisem vedela nič! Kako tudi: med vojno sva bili z mamo v Beogradu, ko pa sva prišli v Žiri, mami – kot zavedni komunistki – tudi nihče ni pripovedoval o medvojnih in povojnih dogodkih. Zame je bila informacija o množičnih povojnih morijah življenjski šok. »Udrla so se mi dotlej mirna zgodovinska tla pod nogami«, sem nekje zapisala. Bila sem pretresena, prizadeta in jezna: imela sem občutek, da so mi ukradli del moje narodne zgodovine. In so mi jo! Zato sem si jo morala »napisati« – po dolgem študiju – sama. Seveda sem spremenila tudi svoj odnos do komunizma.

Nekoč si napisala, da si kot otrok živela »v komunističnih jaslicah«?

Sem. Kaj so jaslice? Idilična pokrajina, potoček žubori, zvezdice na nebu utripajo, živali se pasejo mirno, spokojno, v sredini, četudi v jaslicah, pa leži božje dete, ob njem mama Marija in sveti Jožef – nebogljenote, a od vseh strani obvarovano, zaščiteno; nikjer sledu o prihodnji grozi, nikjer zloveščih resnic ... Tako sem – obvarovana z vseh strani pred črnimi resnicami o komunizmu, brez slutnje, kaj vse je bilo in kaj še bo – živela tudi sama, pač v »komunističnih jaslicah«! Razočaranje je bilo nepopisno.

Slovenci v Franciji, fotografirani konec 20. let. Desno stojita Jakob in Marija Mravlje, na sredini sedita njuni hčerki Mari in Fani.

Do ideje sprave najbrž nisi prišla le po miselni poti, zanjo si bila preprosto nadarjena?

Ideja sprave se je v mojih mislih začela porajati spontano, iz zgroženosti nad načinom in množičnostjo pobojev, in iz sočutja do pomorjenih. In do njihovih svojcev, saj sem čutila, kako jih pogrešajo – tako kot sem sama pogrešala svojega očeta. Najbrž še bolj, saj še za njihove grobove niso vedeli. In tukaj se mi je začelo razmišljanje: bili so domobranci, marsikdo tudi sam krvavih rok, toda bili so vendarle »samo« ljudje, pa niti svojega groba nimajo. Niti javnega spomina ne! In vendar so vsi, »naši« in »njihovi« enako mrtvi. Vsi mrtvi imajo pravico do svojega groba, do pietete, do javnega spomina. Kjer so eni mrtvi, drugi pa, kot da jih nikoli ni bilo, zamolčani, tudi živi niso, ne morejo biti enakopravni in enakovredno priznani državljani, »kajti še se mrtvih drži bolečina živih«, sem rekla ob odprtju razstave *Prikrito in očem zakrito* v Celju (to je bila razstava predmetov, najdenih v povojnih grobiščih). Torej mi je prišla najprej na misel zahteva po pietetnem odnosu do **vseh** mrtvih, potem zahteva po dostojnem pokopu zamolčanih in pravici živih do javnega spomina – kajti dotlej so sorodnikom pomorjenih »tekla solze navznoter«, kakor sem tudi nekje zapisala. Prvič so lahko javno pokazali svoje solze na spravnem dnevu v Rogu, za kar sem (za državniški del) dala pobudo jaz. Tedaj – TV Slovenija je spravno slovesnost prenašala neposredno – je, metaforično rečeno, polovica Slovencev prvič videla žalovanje druge polovice, ki je pa imela prvič možnost javnega izražanja svoje prizadetosti in spomina na svoje drage. Nato se mi je – dobesedno – zapisala ideja o skupnem spomeniku, o obelisku, na katerem naj bi pisalo: »Umrla za domovino.« Kajti če odmislimo vse ideologeme in če razumemo domovino kot skupnost ljudi, ki so usodno povezani, so bili vsi žrtve svojega časa

Oče Radenko Diklić s hčerko Spomenko v naročju, Beograd, jeseni 1941.

in so bili – smo – vsi skupaj »domovina«. »Domovina« s(m)o ljudje na določenem ozemlju s svojo *eno* zgodovino – najsi je notranje še tako razdeljena.

Od tu je šlo potem logično naprej: če s(m)o vsi samo ljudje, vsi »naši«, če pripada pieteta vsem mrtvim in bi to tudi priznali kot družbena skupnost, pomeni, da so tudi vsi živi »samo ljudje«, ljudje s pravico do svojega dostojanstva in svobode, da vsakdo lahko javno izraža svojo žalost za mrtvimi in potem seveda tudi izreka svoje izkušnje in politično mišljenje – to pa so že predpostavke demokracije! *Sprava* ni

Maturanti Gimnazije Škofja Loka 1960, desno kleči Ivan Cankar (za sošolce »Cene«), Spomenka stoji nad njim (v belem), desno od nje Pavle Čelik.

mogoča v družbi, kjer so eni a priori »več vredni«, imajo več pravic (komunisti), drugi pa manj vredni. (Vsi, ki niso »naši«, kar je veljalo tudi ali še posebej za neposlušne komuniste; malokdo je bil v kasnejših letih socializma tako preganjan kot komunisti, ki niso bili »naši«! To je veljalo tudi za naju z možem.) *Sprava* in demokracija pogojujeta druga drugo; kjer ni demokracije, tudi sprave ne more biti, in kjer ni sprave, tudi demokracija ne deluje. To vidimo pri nas, ko politične stranke druga drugo spodkopavajo s tem, ko v dnevno politiko vlačijo očitke o krivdi za nekdanje čase – namesto da bi se prerekale o sedanjosti in iskale najboljše možne rešitve družbenih problemov! No, prav tu šepa naše prizadevanje za *spravo*! Izgubljam energijo in voljo do delovanja za skupnost – če ne celo za življenje. Ljudje s(m)o vse bolj apatični, tudi nesrečni.

Apatični in nesrečni; hkrati pa v mnogih tlijo neizživete strasti ...

Še posebej me je k zagovarjanju *sprave* navedla skrb, kaj bo, ko bo nekega dne ta zločin terjal satisfakcijo, morda spet krvavo maščevanje?! Naivno je bilo pričakovati, da bo tak zločin na veke vekov pozabljen, skrit! Nisem videla druge rešitve, kot je pristanek na *spravo*! Mrtvih ni mogoče obuditi, trpljenja ne »refundirati«, in da maščevalna roka ne zdivia ponovno, se je treba ustaviti – dati vso to grozo o »oklepaj« in začeti znova! V tem smislu je bila *sprava* dosežena – kar se je ne le enkrat izkazalo, še posebej pa pri iskanju konsenza za plebiscit o osamosvojitvi, ko je moja razlaga ideje *sprave* dosegla, da so se protikomunistične strasti umaknile razumnemu premisleku in pripravljenosti na sodelovanje z nekdanjimi komunisti za »skupno stvar«: osamosvojitve in ustanovitve lastne države!

Je pobuda za postavitve skupnega spomenika vsem žrtvam še aktualna?

Je. Ker mrtvih ni mogoče obuditi, edino, kar je mogoče, je simbolno končati spor in se odločiti za *novi začetek*. V tem smislu sem sodelovala pri postavitvi

spominskega parka na Teharju, v Rogu, zdaj sem v komisiji, ki se ukvarja s postavitvijo spomenika vsem našim žrtvam. Stal naj bi na začetku t. i. Južnega parka (Park slovenske državnosti, v neposredni bližini Kongresnega trga v Ljubljani). Na njem naj bi bil Župančičev verz: »*Domovina je ena, / nam vsem dodeljena / in eno življenje / in ena smrt.*« Ob straneh pa naj bi pisalo: »*Vsem našim mrtvim – Republika Slovenija*«, potem pa letnice: 1914–1918, 1941–1945, 1945–1953, 1991. Rada bi doživela, da se to simbolno spominsko znamenje postavi in simbolno sklene naš stoletni državljanski spor, »delitev duhov«; tak spomenik bo šele simbolno zaokrožil »slovenski narod«.

Sprava torej pomeni pravico vsakogar, da je načelno enakovreden ostalim, da ima enake pravice – tudi glede izjavljanja svojega političnega ali ideološkega prepričanja! Za to pa mora biti na razpolago več strank, da jih volijo po svoji volji. Na drugi ravni je *sprava* tolerantni odnos do drugače mislečih – četudi se z nekom ne moreš strinjati, pristajaj nanj kot na svojega sodržavljana in sočloveka! Na tretji ravni je *sprava* človekov odnos do samega sebe: da imaš distanco do sebe, da se zavedaš, da si tudi ti samo končno bitje in ne Bog, in da kot tak nimaš absolutne resnice v zakupu – zato pa tudi prav nobene pravice, da odločaš o življenju in smrti sočloveka!

Spomenka v mladinski delovni brigadi, Leskovac 1961.

Spomenka in Tine Hribar na dan poroke, zadaj Tinetova mati in oče, 1963.

Tri ravni sprave med ljudmi ... so vse?

Kasneje sem svoje razumevanje *sprave* še razširila: tudi z naravo se moramo »spraviti«, upoštevati njene zakonitosti in ne posegati v samo bistvo stvarstva, kar sicer počnemo danes in na kar nas še posebej opozarjajo podnebne spremembe; če se ne bomo *spravili* z naravo, bomo uničili ne le njo, temveč tudi predpostavke svojega bivanja na Zemlji.

Kot vidiš, je pojmovanje *sprave* kot »sprave med rdečimi in belimi« le redukcija kompleksnega pojmovanja *sprave* in – lahko bi rekla – da je sprava med »belimi in rdečimi« le del, posebna oblika sprave kot *sprave*, ki nas čaka kot ljudi tega planeta in ljudi naše skupnosti. Žal se je vse reduciralo na spravo med sprtimi v vojni in se njena zavezujoča vsebina le stežka prebija na dan iz vseh teh nebuloz in konkretne zgodovinske »navlake«.

Zdaj pa poglejva iz te širše, narodne, še v tvojo osebno zgodbo. Na kmetih je včasih veljalo, da moraš, če hočeš človeka res spoznati, pogledati tudi v njegov rod. Kakor vsak, je tudi tvoj iz dveh vej, materina je slovenska in žirovska, očetova srbska. Materin rod je iz naselij ob zgornjem toku Sore, kjer ji domačini rečejo Sovra, naselji pa se imenujeta Hleviše in Podklanec. Sicer pa sama povej kaj več o materinih prednikih.

Moj stari oče, Jakob Mravlje, je bil klen, celo strog človek, prvi komunist na Žirovskem. Rudaril je v Zagorju, Hrastniku, Trbovljah – pa je povsod izgubil službo, ker je bil med organizatorji delavskih protestov. Potem se je z družino izselil v Francijo, od koder pa je bil po osmih letih zaradi enakega razloga pregnan – v treh dneh se je moral izseliti z družino vred. V Podklancu /Spomenka pravi Podklancem, tako kot vsi domačini, op. ur./ je ob Sori zgradil leseno hiško, ki še stoji in jo bom prodala, saj propada in v njej ne bom nikoli živela. Med vojno je bil interniran najprej na Koroško, potem pa v Dachau, kjer je po dveh letih, maja 1945, tudi umrl. Stara mama Marija, rojena Filipič, je bila Mežnarjeva z Ledinice, ena teh potrpežljivih, vsega hudega vajenih žensk, rekla bi: prava slovenska cankarjanska mati.

Jelica Diklić, mama Marija in Spomenka, fotografirane pred Spomenkino poroko leta 1963, v Žireh pod Strojarno, v ozadju Sv. Ana.

Spomenka na terasi družinske hiše v Tomišlju, sredi 70. let.

Bolj kot zgodba očeta Jakoba je žirovski in slovenski javnosti znana tragedija njegove hčere Fani (Frančiška Mravlje). Bila je prva žrtev državljanske vojne na Žirovskem, likvidirali so jo partizani, ker naj bi bila »kriva«, sama pa tega še vedela ni. Tudi njena zgodba je postala, ko je prišla v tvojo zavest, ena od spodbud tvojemu prizadevanju za narodno spravo ...

O svoji teti Fani ne vem veliko, doma se o njej nismo pogovarjale. Morda je bilo mami kot komunistki nerodno, da so jo ubili partizani. Ali pa ji je bilo tako hudo za njo, ne vem.

Moja mama je v enem tednu izgubila moža v Beogradu, sestro pa v Podklancu. Stara mama mi je povedala, da so neke noči prišli neki ljudje, Fani je odprla vrata, odšla ven in se čez nekaj trenutkov vrnila, rekoč: »Mama, zdaj pa moram jaz iti.« In je šla z njimi. Zjutraj je stari mami nekdo prišel povedat, da je Fani mrtva na cesti. Ubogo dekle, stara komaj devetnajst let! Kadar pomislim nanjo, mi je neizmerno hudo, tako nedolžna, mlada, pa taka smrt! Predstavljam si njene prošnje za milost, njene bolečine, predsmrtno grozo. Čeprav je nisem nikoli videla in ona ne mene, ne morem pozabiti njene usode. Bila je vsa krvava; v duhu jo vidim vso ubogo, izmučeno, oskrunjeno. Zraven je bil listek, da jo je kaznovala OF. Dejansko se je zločinec skrnil za OF; menda se ji je maščeval zavrjnjeni »snubec«, ker naj bi se bila videvala z okupatorskim vojakom. V Podklancu, ob predvojni meji z Italijo, ni bilo tako spogledovanje z vojaki nič nenavadnega – in ljudje so komajda opazili razliko med predvojnimi in povojnimi stanjem, saj okupatorji od začetka niso pobijali ... Koga naj bi bila Fani mogla izdati? Saj partizanov tedaj še ni bilo, natančneje bi bilo reči, da so se nekateri mladci šli »ravbarje in žandarje«. Bila je nedolžna mladenka, ljubezen pač ne gleda na politična prepričanja. Kolikor vem, so bili ljudje ob tem umoru presenečeni, zgroženi in prestrašeni, kar vse je vzbudilo tudi njihov odpor proti takim »osvoboditeljem«, ki do tedaj niso na tem koncu naredili okupatorjem nobene škode. Žal je ta senca padla na OF in je najbrž res v nekem smislu njena žrtev simbolni in dejanski začetek pravega državljanskega razdora na tem koncu. Baj je krivec živel še dolgo po osvoboditvi. Nesrečnik! Kako je opravil s svojo vestjo? Saj je menda imel.

Kje pa je teta pokopana, si kdaj obiskala njen grob?

S staro mamo sva šli večkrat peš v Rovte, kjer je pokopana. No, njena zgodba – kot praviš – dejansko ni bila spodbuda za moje prizadevanje za *spravo*. Bila pa je nekaj več: dokaz, da so partizani med vojno res pobijali tudi nedolžne ljudi. Potem ko sem iz Kocbekovega intervjuja, ki ga je dal Borisu Pahorju za tržaški *Zaliv* leta 1975, izvedela za povojne likvidacije, sem prebrala vse, kar si je mogoče misliti o temi vojne. Pregledala sem tudi vse časopise in revije, ki so izhajali med vojno. Tako sem nekega dne – že po objavi eseja *Krivda in greh* – prebirala medvojno časopisje in med novicami se mi je ustavil pogled na drobni notici, ki je poročala, da so v noči na 7. maj (1942) sredi ceste blizu Rovt našli ubito mlado žensko ... Tako nekako. Ko sem prebirala to novico, so se mi – preden mi je prišlo v zavest! – nenadoma začela tresti kolena in potem vse telo: zgodba mi je bila čudno znana. In šele potem sem spoznala, da je šlo za Fani. To ni bil le neizmeren šok, temveč zame dokaz, da so tudi vse druge zgodbe o medvojnem pobijanju ljudi bolj ali manj resnične – saj so bile opremljene tudi s fotografijami. Prej sem namreč vsa ta poročila jemala z veliko rezervo, zdelo so se mi pretirana (da so likvidirali izdajalce, sem seveda vedela),

Spomenka s hčerkama Valentino in Dašo v Fiesi, sredi 70. let.

Spomenka in Tine z vnukinjama Zariko in Alino, Tomišelj 2009.

celo lažna propaganda. Potem pa se je ta moj odnos spremenil: začela sem natančno preučevati medvojno dogajanje in partijsko logiko ter njena sporna revolucionarna dejanja, predvsem spornost medvojnih likvidacij, ki so uničile tudi mnogo nedolžnih življenj. Šele potem sem začela res študirati medvojno dogajanje – in v tem smislu, ja, je njena usoda vplivala name.

Ti si se rodila poldrugo leto pred smrtjo tvoje tete, 25. januarja 1941 v Beogradu. Kako pa sta prišla skupaj človeka, iz katerih si prišla na svet? Kdo je bil tvoj oče?

Moj oče, Radenko Diklić, je bil srbskega rodu, bil je spremljevalec poštnega vagona od Jesenic do Gevgelije, vsak teden. Kot komunist je prenašal partijsko pošto med Ljubljano in Beogradom – in tako sta se spoznala z mamo, ki je tudi spadala med levičarsko, skojevsko mladino. Moj oče je resno verjel v komunizem; bil je pošten, altruist – kakršni so bili prvi komunisti, ki še niso bili okusili oblasti. Mama mi je povedala, da ji je pred poroko dejal: »Najprej je organizacija (Komunistična partija), potem pa ti in otrok!« Danes nam je tuja taka predanost »skupni stvari« in »naši bodočnosti«, ko vsakdo gleda najprej ali sploh le zase in svoje, toda taki so bili »pravi komunisti«, do kraja predani svoji ideji prihodnosti. Že septembra ali oktobra 1941 so ga Nemci kot komunista – po izdaji – zaprli v zloglasno Glavnjačo, kjer so ga tri mesece zverinsko pretepali (po ledvicah in podplatih, ker se tu najmanj pozna) in še potem, ko bi ga morali izpustiti, ker tovarišev ni izdal, je moral ostati tri tedne v zaporu, da so se mu zacelile rane. Za posledicami zapora je nekaj mesecev kasneje umrl.

Kako sta živeli z mamo po očetovi smrti?

Mama mi ni veliko pripovedovala in opisovala, le sem in tja je padla kakšna beseda, očitno je bilo prehudo; povedala je le, da je bila lakota, bombardiranje, skrivanje po grobnicah na pokopališču, eksekucije, ure in ure čakanja na pol kilograma kruha in pol litra mleka; sama si predstavljam še njeno osamljenost, žalovanje, obup sredi vojne z majhnim otrokom ... Potem je prišel 16. april 1944, ko so Angleži bombardirali Beograd in je bila mama hudo ranjena – pravzaprav sva ostali živi samo medve z mamo; pod ruševinami je ostala stara mama (očetova mama), teti in stric in še veliko drugih iz te delavske barake. Izgubili sva čisto vse imetje, tudi spominke; imam le nekaj slik – tiste, ki jih je mama poslala svojim staršem. Mama je bila zelo dolgo v bolnici in ni bilo gotovo, da bo preživela. Mene pa so – kot vojno siroto – premeščali iz kraja v kraj, nazadnje sem bila pri nunah v samostanu Sv. Petke v Izvoru (pri Paraćinu), po vojni me je mama prišla iskat – še sreča, da je bila pravočasna, ker me je hotel posvojiti neki bolgarski kapitalist; bogataši so namreč hodili po otroke tostran srbsko-bolgarske meje.

Še hraniš v spominu kak dogodek ali obraz iz vojnih let?

O, ja, tudi sama se spominjam določenih prizorov, pred očmi imam sliko, kako je od nekod prišlo letalo, zaokrožilo nad nami, potem pa je začelo nekaj padati dol ... Spominjam se svojega bivanja v samostanu, kako so nas nune varovale, kako so nekega dne prišli četniki in maltretirali mater prednico, ki je bila invalidka na vozičku. Spominjam se, da sem bila lačna, da pa sem vso hrano izbruhala v krožnik, da sem imela uši kot uši in garje tako hude, da sem imela dober centimeter zgrižena ušesa in vsa hrastava, in da sem jokala za mamo. Leta '85 sem šla obiskat ta

Filozofska družba, Berlin 1998. Z leve: Slavoj Žižek, Tine Hribar, Spomenka Hribar, Renata Salecl, Dušan Keber, vsi doktorji znanosti. / Foto: dr. Irena Keber

Literarna družba. Z leve: pisatelj Lojze Kovačič, Spomenka in Tine Hribar, soproga Lojzeta Kovačiča Ksaverija Kogovšek, zraven njegova sestra Gizela z možem, spredaj Lojzetova pastorka Tina Kogovšek.

samostan – še vedno je bila živa nuna, ki me je varovala in grela s svojim telesom. To je bilo eno najbolj presunljivih srečanj v mojem življenju.

Kdaj sta se z mamo vrnili v Slovenijo?

Leta 1947, da sem začela hoditi tukaj v šolo (najprej v Brekovicah, pri Jureču). Moja mama je namreč imela strašno domotožje; povedala mi je, da je v Beogradu hodila uro daleč do železniške postaje, samo da je pobožala vagon, ki je peljal v Slovenijo ... Jasno je bilo, da bova šli v Slovenijo; stara mama je ostala sama, midve pa tudi. Mama bi lahko ostala v Beogradu, lahko bi študirala, kar si je zmeraj želela, partijski tovariši so ji šli na roko – jaz pa bi bila danes povsem drug človek, druge kulture ... To je, končno, usoda.

Kje so tekla tvoja otroška leta v Žireh?

Najprej v Podklancu, s staro mamo, potem smo nekaj časa stanovale pri Mežnarju, maminem stricu Janezu Filipiču, pri Lipetu, potem pri Česnu (zraven Zajca) /Jezerska 3, hišo so zgradili Česnovi, zdaj dom družine Gluhodedov, op. ur./, potem v Strojarni, ki je danes ni več ... Moja otroška leta? O joj! Če bi se imela še enkrat roditi in bi morala biti še enkrat otrok, bi se tej možnosti raje odpovedala ... Bila sem strahovito osamljena: mama je delala vse dneve, zvečer pa je bila običajno na takem ali drugačnem sestanku. Najbrž je s politično in družbeno dejavnostjo nekako zapolnjevala svoje osamljeno življenje. Če ne bi imela stare mame, ne vem, kako bi ... Predstavljam si: tri osamljene ženske, vsaka s svojo samoto, s svojo osamljenostjo in hrepenenjem. Imele smo poseben način komuniciranja; »izumile« smo nek poseben način skrivanja svojih čustev, celo svoj jezik, da s svojo samoto ne bi obremenjevale druga druge, da drugi dve ne bi vedeli, kako je včasih hudo. Sam bog ve, koliko neizrečenega se je nabralo v tistih letih! Večinoma je med nami namreč vladala moreča tišina. Zame se je začelo normalno življenje, upanje in sreča, ko sva se spoznala s Tinetom. Potem je počasi začela zamirati pobitost mojega otroštva. No, seveda, tudi moje otroštvo je imelo lepe trenutke, še posebej, ko sem šla ven, na sotočje obeh rek, na Žirk, v šolo, s prijateljicami ...

Kakšen otrok si bila? Domnevam, da si se držala bolj sama zase?

Nisem se hote držala zase, le družbe nisem imela, mama pa tudi ni želela, da bi hodila okrog ... Bila je stroga, včasih tudi nežna, vse v vsem pa je bila to ena zelo samotna mladost. Kakor koli, mami sem neizmerno hvaležna, saj je vse življenje posvetila meni.

V prej omenjeni knjigi omenjaš nekatera izjemno močna otroška doživetja, povezana z razpelom pri Petronu v Žireh in »norcem« iz Izgorij ...

Ja, to se mi je res zgodilo: ko sva z mamo prvič prišli v Žiri, sva se peljali prek Logatca in na ovinku pri Petronu sem skoz okno avtobusa zagledala Kristusa na križu – v naravni velikosti. In sem mislila, da je živ človek gor pribit – takega razpela prej nisem videla še nikoli. To me je grozno pretreslo in prestrašilo, da sem zavpila Glej, mama ... Mami je bilo nerodno. Tudi zgodba z »norcem« je resnična. Ker sem tako pogrešala očeta, sem (to je bilo še v Podklancu) naredila iz prsti majhen grobek. »Očetov« grob. »Norec« (res je bil duševno prizadet človek!) me je vprašal, kaj delam ... in potem mi je naredil lesen križ in ga rdeče pobarval. Bilo mi je v

Volilni štab Jožeta Pučnika za predsednika Predsedstva SRS na sedežu Nove revije, april 1990. Z leve: dr. France Bučar, dr. Tine Hribar, dr. Jože Pučnik, Niko Grafenauer, Spomenka Hribar. / Foto: Tone Stojko

uteho, kot da je tam res očetov grob. Človek si lahko kjer koli naredi svoj »oltarček« za spominjanje in tolažbo.

Kako je bilo v žirovski osnovni šoli?

V šolo sem rada hodila, ker sem bila med vrstniki. Najprej smo imeli pouk v starem gasilskem domu v starih Žireh, potem pri Zajcu, potem v novi šoli. Kako je bilo? V prvem razredu nas je bilo 64! Učila nas je učiteljica Ana Gabrovec, stroga, pa hkrati blaga ženska. Ni bilo mogoče kupiti zvezkov, svinčnikov – ne vem, od kod jih je ona prinašala, različne, vseh vrst, da smo lahko pisali.

Šolska leta so tudi leta prvih prijateljstev. Se katerega posebej rada spominjaš?

O, kaj se ne bi spominjala: Tonice Orehek, Milene Čar, Erike Kržišnik, Irene Trček, Toneta Klemenčiča, obeh Tonetov Bogatajev in drugih, Otona Giacomellija in seveda pokojnega Ivana Cankarja, s slednjima smo bili sošolci tudi v gimnaziji v Loki.

Po osnovni šoli si torej šla na gimnazijo v Škofjo Loko. Takrat se dijaki še niste vozili, stanovali ste, kolikor vem, v loškem dijaškem domu. Obudiva tedaj še kak spomin na tvoja gimnazijska leta.

Zame je bil prehod v gimnazijo oziroma v Škofjo Loko vstop v »navadni« svet, med ljudi sploh. Vsemu sem se čudila. Preprosto nisem bila vajena ljudi, običajnih odnosov med njimi. Tedaj je bilo v dijaških domovih drugače kot danes: disciplina, učenje ... Ko so me sprejeli v Zvezo komunistov, sem to vzela zares. Sezonski delavci, ki so delali v loški Jelovici, so se obrnili na nas, mlade komuniste, naj pridemo pogledat, kako živijo in če lahko kaj naredimo zanje. Seveda sem šla gledat in njihove življenjske razmere so bile res nečloveške. Jasno, da sem o tem govorila na partijskem sestanku. In potem sem še nekaj jezikalala v dijaškem domu, kar vse je bilo za partijo moteče ... in so me hoteli pokoriti, jaz se pa nisem dala, pobrala sem svoje stvari in šla domov. Zvečer sem se s kovčkom kar prikazala na vratih, saj telefonov ni bilo. Enako sta storili tudi dve moji sošolki. In tako sem se zadnje leto vozila v Loko v šolo in sem bila sploh prva vozačka iz Žirov.

Med tvojimi gimnazijskimi sošolci je bil tudi Ivan Cankar (1942–2008), najin skupni prijatelj in rojak, ki je pred nekaj leti tako nenadoma umrl na Finskem. Skupno vama je bilo to, da sta med vojno oba izgubila očeta, le da je moral tvoj umreti za »našo in edino pravo«, Ivanov pa za »njihovo in nam sovražno« stvar – kakor so temu rekli tisti na oblasti v vajinih otroških letih ...

V najini generaciji je bilo veliko otrok brez očetov; v veliki meri smo bili »generacija brez očetov«. Na srečo v šoli razlikovanja med »našimi« in »vašimi« ni bilo občutiti; v šoli, med učenci o tem tudi ni bilo govora. Vsaj v osnovni šoli in na gimnaziji med nami ni bilo razlik – če je kdo od sošolcev sploh vedel, čigav oče je bil domobranec. Razlike so otroci domobrancev doživljali doma (kolikor so se o tem sploh pogovarjali), bili so v še večjem pomanjkanju kot »mi« in še v strahu, seveda pa so stigmatizacijo čutili kasneje pri iskanju štipendij, da ne govorim o pokojninah, ki jih po pobitih domobrancih (očetih) niso dobili.

Zakaj si se po gimnaziji odločila za študij na Filozofski fakulteti v Ljubljani?

No, to sta pa »zagrešila« tedanji ravnatelj gimnazije v Loki in profesor filozofije, žal že pokojni Rado Jan, in sociolog dr. Zdravko Mlinar, ki sta o svojih poklicih govorila s takim prepričanjem in žarom, da me je kar potegnilo ...

Si se med dijaškimi in študentskimi počitnicami še vračala v Žiri? Kdaj si imela tisti občutek, da si odšla od doma, iz kraja, v katerega se za stalno nikoli več ne vrneš?

Seveda sem se vračala, med počitnicami sploh, pa tudi sicer najmanj vsak mesec – preden sem dokončno odšla iz dijaškega doma. Zares sem odšla od doma, ko sva se s Tinetom poročila. Pravzaprav sva se zato tako mlada poročila (22 let), ker bi bile sicer počitnice predolge, ko se ne bi mogla videvati. Včasih je bilo pač drugače ...

V Žireh je ostala tvoja mama Jelica, pozneje je več let spet živela pri tebi v Tomišlju. O njej sva še bolj malo rekla, kako se je spominjaš?

Moja mama Jelica, rojena Marija Mravlje, je bila poštena in sočutna ženska; veliko ljudem je pomagala; še posebej takoj po vojni, ko ni bilo socialnih in

Fotografirana legenda: Vesna Teržan, Alenka Puhar in Spomenka Hribar v čakalnici vojašnice na Metelkovi, 17. junija 1988, ko so hotele komandantu Svetozaru Višnjiću izročiti peticijo za izpustitev aretirane četverice, a jih general ni hotel sprejeti. / Foto: Tone Stojko

Osamosvojitelji Slovenije na sprejemu v Vili Podrožnik, kamor jih je povabil predsednik Republike, Spomenka Hribar v sredini med Francetom Bučarjem in Milanom Kučanom. / Foto: Srdjan Živulović Bobo

svetovalnih služb, je bila pogosto svetovalka in zaupnica mnogim ženskam v različnih težkih situacijah. Bila je izjemno občutljiva za krivico, zavzeta za skupnost, pa trmasta in vztrajna. Če imam kaj tega po njej, mi je samo v čast. Bila je zelo načelna, iskreno, kar naivno je verjela v komunizem in menila, da morajo biti komunisti najboljši, najbolj soljudem predani ljudje. Za tiste, ki bi najraje pragmatično urejali stvari ali v imenu »naše« politike obračunavali z ljudmi, je bil morda kdaj njen komunistični idealizem celo neprijeten, moteč in zoprn. Četudi prepričana komunistka, pa je bila hkrati pripravljena pomagati ljudem prek svoje ideološke prepričanosti. Kadar koli sem srečala Izidorja Rejca, dolgoletnega direktorja Alpine, mi je vedno naročil pozdrave zanj in nikoli ni pozabil omeniti, kako poštena je bila in kako je tudi njega bodrila, ko so mu partijci metali polena pod noge. Tudi na njen pogreb je prišel. Pa še marsikdo ima nanjo lepe spomine; prepričana sem, da bi se težko našel kdo, ki naj bi mu naredila kaj neprijetnega ali krivičnega. Hote pa gotovo ne. Zadnjih dvajset let je živela z nami v Tomišlju. Zelo jo pogrešam.

Med študijem si srečala tudi Tineta Hribarja iz Goričice pri Ihanu, fanta, ki je postal tvoj mož, za slovensko javnost pa eden od prvakov slovenske filozofije, bolje rečeno: filozofije na Slovenskem. Ustvarila sta si dom in družino, hkrati pa tvorila par z visoko intelektualno potenco – kadar sta se oglasila v javnosti, to ni ostalo brez odmeva. Kako je (bilo) živeti to zasebno-javno partnerstvo?

O, to je bilo vedno v redu! Veliko se pogovarjava, on je vedno prvi bralec mojih spisov – ga pa nemalokrat oblije zona, v kaj vse se spuščam. Jaz sama nekako nimam občutka, da pišem kaj posebnega, ker pišem, kar mislim, po svoji vesti. Toda v različnih časih je to bolj ali manj »neprijetno za družbo«, in tudi nevarno. V življenju sva okusila veliko groženj, tudi z zaporom. Leta 1976, v času, ko smo bili na morju, sva imela »nočno premetačino«, pa zasledovanje ... Lahko povem anekdoto: nekega dne se je SDV odločila, da bo namestila prisluškovalne naprave v našo hišo. Dolgo so pripravljali »akcijo«, tistega dne pa je več kot deset ljudi ves dan skrivaj stražilo hišo, oprezalo za sosedi – vse so spremljali, da bo ja hiša prazna. Moški in ženska, uslužbenca »udbe«, sta v gozdu nad hišo čepela ves dan (kot zaljubljenca, če bi slučajno kdo prišel mimo). Ko se je znočilo, so sklenili, da bodo šli v hišo. Tedaj pa je moja mama prižgala v kuhinji luč! Sploh niso vedeli, da je doma, ker se je ves dan zadrževala v hiši in ker je bila varčna, je šele potem, ko se je povsem znočilo, prižgala luč. – Tako je skrbno načrtovana (in draga!) akcija tisti dan padla v vodo. To zgodbo nama je pred letom dni prišel povedat udeleženec tiste »akcije« sam – najbrž je prišel po »odpustek« ... Midva sva skrbno pazila, da hčerki ne bi vedeli, da sva v nevarnosti, ampak otroci vse vedo, vse čutijo ... O tem smo se šele pred kratkim pogovarjali s hčerkama. Starejša je povedala, da jo je bilo strah vsak dan posebej vsa tista leta!

Kako to, da sta si za kraj svojega stalnega bivališča izbrala Tomišelj, vas na vzhodnem robu Ljubljanskega barja? »Barje pa je metafizika« – tako nekako pravi Gregor Strniša v Žabah ...

Pri Tinetovih starših sva živela vsega skupaj devet let, najprej v eni, potem sva dogradila še drugo podstrešno sobico. Varčevala sva, pa nisva prišla nikamor. Potem sva dobila v službi stanovanjski kredit, pa vse skupaj ni bilo nič v primerjavi s ceno

Spomenka in Tine Hribar doma v Tomišlju.

stanovanja v Ljubljani. Zato sva sklenila, da bova zgradila hišo – v več letih nama bo že uspelo, sva mislila. Iskala sva parcelo z lokacijskim dovoljenjem in jo našla v Tomišlju.

Ja, Barje je metafizika; ko se sprehajaš po njem, te obhajajo najgloblje misli o smislu bivanja, minevanja, o čudežu vsega, kar je ...

Kako vpliva na družinsko življenje, če je eden od partnerjev – ali če sta kar oba v nemilosti pri režimu? To gotovo ne pomeni samo nekega vzdušja negotovosti, ampak se najbrž izkazuje tudi zelo konkretno?

Ja, seveda je nevarnost visela nad nami vsemi. Razmišljala sva, kaj bo s hčerkama, če bo banka, kjer sva bila do vratu zadolžena, hišo prodala. Nisva mogla spati od skrbi. Lahko bi se tudi kregala in celo razšla, če eden od naju ne bi bil občutljiv za javne zadeve in ne bi imel razumevanja za prizadevanje drugega. Naju pa je to morda še bolj vezalo skupaj, ker sva si zaupala in lahko sva se tudi pogovarjala, za kaj gre. Sodelovala sva ves čas. Že kot študenta sva delala skrbi »udbi«. Ampak resno je bil pod partijsko lupo najprej Tine (od 1972 dalje), potem jaz (od 1984 naprej), potem – ob Novi reviji, še posebej ob 57. številki – pa oba, ko nama je obema tudi grozil zapor. Kot filozofa in sociologa sva družbene probleme znala analizirati in tudi po tem – ne le po svoji vesti – sva se čutila odgovorna, da kaj narediva za družbene in politične spremembe.

Vsekakor pa sva imela lepo življenje – saj to je odvisno predvsem od tega, kako sta dva drug drugemu zavezana. Če je ljubezen, ovire povezujejo, sicer pa ločujejo.

Predlagam, da najin pogovor pred tvojo bližnjo obletnico skleneva na točki, ko se v začetku osemdesetih kot »slovenska Antigona« nepovabljen prikážeš na velikem

Spomenka z mamo Jelico, 2001.

odru nacionalne drame s pobudo za narodno spravo in tako postaneš ena od glavnih igralk v tej zgodbi. Tisto, kar je sledilo, si doživeto in imenitno povzela v uvodniku v lanski zvezek Žirovskega občasnika: Izpoved (ŽO 39, str. 5–13). Res, spovedala si se ... Česa si po vsem tem, po vseh obrekovanjih in priznanjih še želiš?

Miru! In seveda zdravja v družini! To pa sploh prvo! Seveda pa si želim tudi, da bi naša osamosvojitvev in ustanovitvev lastne države, pri kateri sva s Tinetom sodelovala oba, imela dejanski smisel in dobrine tudi za vsakega človeka. Da bi bila to država relativne blaginje in zadovoljstva, država, v kateri bi vsakdo čutil, da ima, da mu je priznано njegovo dostojanstvo, da ni pozabljen, spregledan, skratka, da biva v svoji domovini, ki naj bo res domovina. Videti je, da takega stanja še zlepa ne bo. Tudi *sprave* kot medsebojne tolerance še ni na vidiku. Utrujena sem, ampak najbrž ne bom mogla odnehati z opozarjanjem na nepravilnosti, na to, kako bi bilo lahko bolje. Še posebej, če ne bi bili med seboj tako zadržani, celo sovražni. Takšen absurd! Ne morem pristati nanj!

Ti je kdaj žal, da si se spuščala v javne razprave in doživela iz tega izhajajoče posledice?

Ne glede na vse zoprnije in strahove sem imela lepo življenje! Nič se ne pritožujem in nikogar ne dolžim za neprijetnosti in preživete strahove.

Tvoja pot po tem svetu se je začela 25. januarja 1941 v Beogradu. Jo res hodiš že sedemdeset let?

Da imam sedemdeset let? Komaj verjamem! Rodiš dve hčerki, narediš nekaj kravala v družbi in že imaš sedemdeset let! Tu meni nekaj ne »štima« ...

Spomenka, ob tvoji obletnici ti želim vse najboljše, predvsem zdravja. Pa da bi se v svojem domu na robu Barja, ko se ozreš proti zahodu čez Polhograjske Dolomite na žirovsko stran, še dostikrat tako prijazno spomnila na rojake, ki živimo na tleh nekdanjega žirovskega močvirja, »v prelepi dolini na koncu sveta«. Ostanimo povezani z besedo, četudi na daljavo. Srečno!

Intervju je nastal oktobra 2010, na e-povezavi Tomišelj–Žirovnica.

INTERVJU DVAJSET LET SKUPINE LINTVERN

Milena Miklavčič

Lintvern – proti času

*Bo jutri zmaga ali poraz?
Bo jutri sonce ali rezal bo mraz?
Bomo pr'jatli skupaj ostali?
Počakaj, kaj prinesel bo čas ...*

Lintvern v akciji, 2009. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Skupina Lintvern, tipično žirovska, žmohtna in edinstvena, letos praznuje dvajsetletnico obstoja. Pisalo se je leto 1990, ko se je zgodilo glasbeno rojstvo po združenju skupine Arion, kjer so igrali trši rock, in O.T.M. bend, v katerem so gojili večglasno petje in zvok akustične kitare. Mladič, ki se je rodil, je negoval glasbo v stilu Erica Claptona, Brucea Springsteena, Neila Younga, Boba Dylana in podobnih, ki so jih z mladostniškim užitek preigravali tudi v živo.

MATJAŽ ZABUKOVEC, kitarist in pisec nekaterih besedil, je ob prehojeni poti zadovoljen, kajti počeli so točno tisto, kar so želeli. In nič drugega.

Prvi nastop smo izpeljali 15. junija 1991 po enoletnem piljenju petja in igranja. Zgodil se je v družbenem domu Partizan v Žireh. Takrat smo se trudili: Katja Trojar, Hermina Kavčič – spremljevalna vokala, Katarina Primožič – klaviature, Vojko Erznožnik – bobni, Robert Križnar – akustična kitara, vokal, Marko Marovt – bas kitara, Drago Kramperšek – ritem kitara, vokal, solo kitara pa je bila v mojih rokah.

V Žireh smo vas vsi poznali tudi po tem, da ste nenehno tičali skupaj, pa me zato res zanima, kdo je sprožil akcijo?

Ori, Tinik, Mafo (Robert Križnar, Matjaž Jereb, Drago Kramperšek) so v skupini O.T.M. špilali folk ameriško glasbo, mi, v Arionu (Marko Marovt, Igor Novak, Vojko Erznožnik, Vlado Balažinec in jaz) pa smo bili bolj zateženi, igrali smo nekakšen hard rock. Dobro se še spomnim scene, ko sta prišla Robert in Drago pod balkon naše hiše in rekla: Ej, ti, kaj če bi mi ustanovili band. Usedli smo se za mizo, se zmenili, kaj bomo špilali, eno leto smo potem vadili kot nori, tako da se je prvi nastop lahko zgodil 15. junija 1991. Bilo je nepozabno. Prišlo je veliko folka, bili so navdušeni, to je bil dan, ki ga ne pozabiš! Ob tem pa ne smem pozabiti na dva, ki sta nam v zakulisju veliko pomagala: Drago Grošelj, ki nam je omogočil, da smo lahko vadili na odru v kinodvorani, in to zadaj za filmskim platnom – brezplačno, lepo prosim! – in Milan Oblak, ki nam je posodil mešalno mizo, snemal muziko, skrbel za ozvočenje ... obema še enkrat hvala lepa ...

Novi band je bil povsem žirovski tudi zaradi imena?

Ja, imaš prav. Nikoli nismo tajili, da smo lokalni band. Z Lintvernom pa smo za povrh še oživili legendo. Vojko je zmeraj pripovedoval, kako ga je mama Pavla klicala lintvern in ideja se nam je zdela super, tudi mi se nismo imeli za prav pridne fantke. Stopili smo do Tomaža Kržišnika, z veseljem nam je naredil logo, specifičen, krasen, unikatnen. Ko smo začeli z nastopi, smo zmeraj imeli s seboj tudi platno, s katerega je publiko pozdravljal lintvern. Pa da ne pozabim: zmaj izpod Žirka je potem okužil še Starožirovce, postal je njihov simbol, smučarji so začeli tekmovati za pokal Lintvern, na tržišču so se pojavile prve maskote. Prosili smo tudi Miho Nagliča, da nam je za drugi CD priredil pravljico o hudobnežu, ki počiva v podzemnem jezeru in čaka na svojih pet minut.

Nekaj posebnega so besedila, ki ste jih zmeraj skrbno izbirali, mar ne?

Ja, res je. Tekste za prvo zgoščenko je napisal Adi Smolar. Spoznali smo ga v Žireh, ko še ni bil znan, šli smo ga poslušat, beseda je dala besedo, povedal nam je, da ima nekaj zanimivih tekstov, hitro smo se dogovorili, naredili smo aranžmaje, in ko je bil program naštudiran, je Adi nekajkrat z nami tudi nastopil. Dobro se še spomnim, bilo je v Slapu ob Idrijci, Adi je začel brenkati pred napol prazno

Prva zasedba skupine leta 1990. Zadaj z leve: Marko Marovt (bas), Hermina Kavčič (spremljajoči vokal), Vojko Erznožnik (bobni), Robert Križnar (vokal, akustična kitara), Katja Trojar (spremljajoči vokal). Spredaj z leve: Drago Kramperšek (vokal, ritem kitara), Matjaž Zabukovec (solo kitara), Katarina Primožič (klaviature). / Foto: Brigita Zemljarič

Skupina Lintvern leta 1993. Z leve: Robert Križnar, Drago Kramperšek, Nataša Gladek, Matjaž Zabukovec, Hermina Kavčič, Jure Krajnik, Katarina Primožič, Vojko Erznožnik. / Foto: Brigita Zemljarič

dvorano, ker je bila ura še mlada, a so začeli ljudje prihajati, ker se jim je zdel mož s kitaro zanimiv. Mnogi so nas spraševali, kdo pa je ta »Smolnikar« ali kako so mu že rekli. To vam pripovedujem zato, da boste videli, kako dolgo nazaj je že to bilo, kajti danes za Smolarja nihče ne bi mogel reči, da je kaj drugega kot zvezda, pa tudi legenda.

Kako ste si v Lintvernu delili delo?

Z Dragom sva bila deklici za vse. Vodila sva posle, skrbela za prevoze, špile. Na začetku smo se vozili z lastnimi avti, potem smo ugotovili, da to ne gre, kajti igrali smo vsak teden, kdaj tudi po dvakrat – najeli smo kombi, sicer pa smo ves čas igrali v glavnem za potne stroške in lastno zadovoljstvo, enako, kot je večinoma še danes.

Če bi vas danes vprašali, kaj vas je držalo skupaj, kaj bi odgovorili?

Poštena muzika v živo, prijateljstvo, žur, predvsem to. Bili smo stari dvajset let, ko smo začeli, zaljubljeni do ušes, tako v glasbo kot tudi drugače. Kot zanimivost naj povem, da smo bili v skupini trije pari, Hermina in Robert, Katja in Drago, Katka in jaz. No, Marko in Vojko pa nista bila par /smeh/, sta pa bila – in sta še – dobra ritem sekcija, kot rečemo muzikontarji. Skupaj smo uživali ob glasbi, zaljubljeni smo bili, ustvarjali, kaj bi še hoteli več?

So ti pari enako zaljubljeni še danes?

Danes se imamo pa radi /smeh/.

Glasba, ki ste jo poslali med poslušalce, je živa še danes. Kateri so bili najbolj udarni komadi?

Nedelja lep je dan je bil hit, *Kravata* se je prav tako zelo veliko vrtela po radijskih postajah, pa *Izgubljene iluzije*. *Iskra, čas in mraz* pa je pesem, ki je bila meni od vseh najbolj všeč. Je čista poezija ... Z druge plošče bi izpostavil skladbe *Če padel bi na glavo*, *Še je čas*, in, po mojem mnenju, malo preveč prezrto *Bolečino* pokojnega Franca Kopača, ki jo je uglasbil Robert Križnar Ori.

V svetu glasbe stoji za izdajo zgoščenke cela mašinerija?

Mi smo bili in hoteli biti zmeraj sami. Seveda smo poprosili za pomoč tiste, brez katerih bi glasbo težko spravili med ljudi, torej založbo. Prvi CD smo posneli leta 1995 v studiu PAN, kjer smo pod taktirko Igorja Potočnika ustvarili deset skladb pod skupnim naslovom LINTVERN. Nepozabna in lepa izkušnja! Ovitek nam je oblikoval akademski slikar Tomaž Kržišnik. Sledila je predstavitev v medijih in igranje v živo, kjer smo kombinirali naše pesmi s tujimi rokovskimi klasiki. Resnici na ljubo smo se takrat prvič prebili iz lokalnih meja in igrali po vsej Sloveniji. Obenem je že tlela ideja za novi album, ki smo ga poimenovali ZOB ČASA, izšel pa je leta 1999. Na njem je avtorska glasba, tekste in melodije smo tokrat ustvarjali sami, aranžmaji pa so v glavnem delo Igorja Potočnika. Na albumu je enajst skladb, ponovno smo snemali v studiu PAN v Kranju, tokrat v postavi: Nataša Gladek – spremljajoči vokal, Drejc Pogačnik – klaviature, Robert Križnar – bas, Vojko Erznožnik – bobni, Drago Kramperšek – vokal, kitare, orglice, Matjaž Zabukovec – solo kitara. Album je izšel v sodelovanju s Klubom žirovskih študentov, ovitek je

Skupina Lintvern med nastopom v Škofji Loki, ob 15-letnici Radia Sora, 1994. / Foto: Janez Pipan

Ovitka cedek: Lintvern (1995) in Zob časa (1999).

oblikoval Matjaž Mazzini. Nepozaben spomin ob promociji je predvsem akustična predstavitev albuma v ambientu osnovne šole Žiri z žirovskimi študenti.

Je še kaj, česar ne boste pozabili?

Hm. Tik pred prvim nastopom v živo je Robert zbolel, dejal je, da ne bo mogel nastopiti, a je potem vseeno igral tako, kot zna. Nepozabno je tudi druženje z Vladom Kreslinom, povabili smo ga kot gosta na koncert in promocijo albuma. Skupaj smo odigrali dve ali tri skladbe, kar nam je bilo še v posebno čast. Na Tolminskem, kjer smo veliko nastopali, pa je med tonsko vajo stopil do nas nek fant in nam zelo resno namignil, da se res ne spodobi, da špilamo na play back, da jih ne

smemo podcenjevati, četudi so iz odročnih krajev. Komaj smo mu dopovedali, da igramo v živo. V bistvu smo bili počaščeni. Pa snemanje koncerta v živo za Val 202, nastopi na televiziji, snemanje videospota, ki nikoli ni ugledal luči dneva, druženje z drugimi bendi ... Vsega pa se tudi ne pove, a ne ?!

Potem pa je prišel trenutek, ko ste ravnali povsem človeško. Kljub temu da ste imeli radi glasbo, vam je bila družina pomembnejša.

Leta 2000 smo se odločili za pavzo, morda nam je malo tišine prijalo, vseeno smo nastopali še kot trio, sem in tja, a je šlo predvsem za to, da smo nekaj zaslužili. Potem pa smo tudi s tem nehali, za par let. Lintvern nas je vnovič premamil šele 2004, ko smo znova začeli z vajami in 2005 izvedli koncert v Žireh. Od takrat imamo tradicionalni vsakoletni decembrski žur v Partizanu, kjer je zmeraj enkratno tudi zaradi polne dvorane. Žirovci so čudovita in najboljša publika, se razume. Gremo pa tudi kam drugam, če je dober ambient in veseli ljudje.

Mogoče vaše besede res zvenijo skromno, kljub temu pa ne smeva pozabiti na to, da ste vse, kar ste ustvarili, naredili kvalitetno. Ali svojo prihodnost še vidite povezano z glasbo?

Nekaj idej imamo, priznam, a sedaj delamo neobremenjeno. Tudi zaradi drugih stvari v življenju. Se veliko pogovarjamo, beri: kregamo. /smeh/ Pri vsem, česar se lotimo, moramo vsi biti za, kar je velikokrat težko. To je kolektiven šport, več različnih karakterjev, mnenj, misli. Že nekaj časa se dobivamo, igramo, vadimo, rekel bi, da tudi danes delamo predvsem s srcem in pošteno, in če bomo kaj naredili, nam prav zagotovo ne bo vseeno, kaj to bo.

Vaši otroci so medtem odrasli. Je med njimi kakšen mlad talent?

Ja, Liza Križnar uspešno poje pri *Drugem čutu*, Vojkov Daniel bobna pri taistem bendu, Markova Tajda igra saksofon, mislim, da ni otroka, ki ne bi znal zaigrati vsaj enega akorda /smeh/. Za otroke bivših članov, ki niso iz Žirov, pa niti ne vem. Moje punce so bolj sramežljive, no, morda Ajda malo manj, a se še ne ve, kaj bo prinesel čas. Naša muzika ostaja, pustimo se presenetiti. Upam, da bomo ustvarili še kaj novega, dobrega in poslušljivega. Dolgoročno se zna zgoditi marsikaj, a le, če bomo stali za tem, kar počnemo, zmeraj smo želeli biti pošteni do sebe.

Kaj pa tebi pomeni igranje in druženje v skupini?

Lintvern je velik del našega življenja. Prijatelji smo. Marsikdaj ne izgleda tako. V dobrem in slabem, tudi če smo zoprni, ne moremo drug brez drugega. Še v zakonu se partnerja kdaj pa kdaj skregata, posebej, če sta skupaj 20 let. Skupaj gremo tudi na morje, smučat, v gostilno ali koncert. Z mojo Katarino sva velika ljubitelja koncertov, kjer se nama kdaj pridruži tudi hči Tina, poslušanje glasbe pa je tudi nuja. Pri nas doma živi glasba v vseh dimenzijah.

Igranje v skupini pa je vsekakor užitek, posebej še, če je prisotna pozitivna energija. Imeti bend in živeti z njim, je posebni občutek, ne vem, če je še s čim primerljiv ...

Pripis urednika: Več o bendu Lintvern najdete na njihovi »uradni« spletni strani <http://www.lintvernband.si/index.htm>

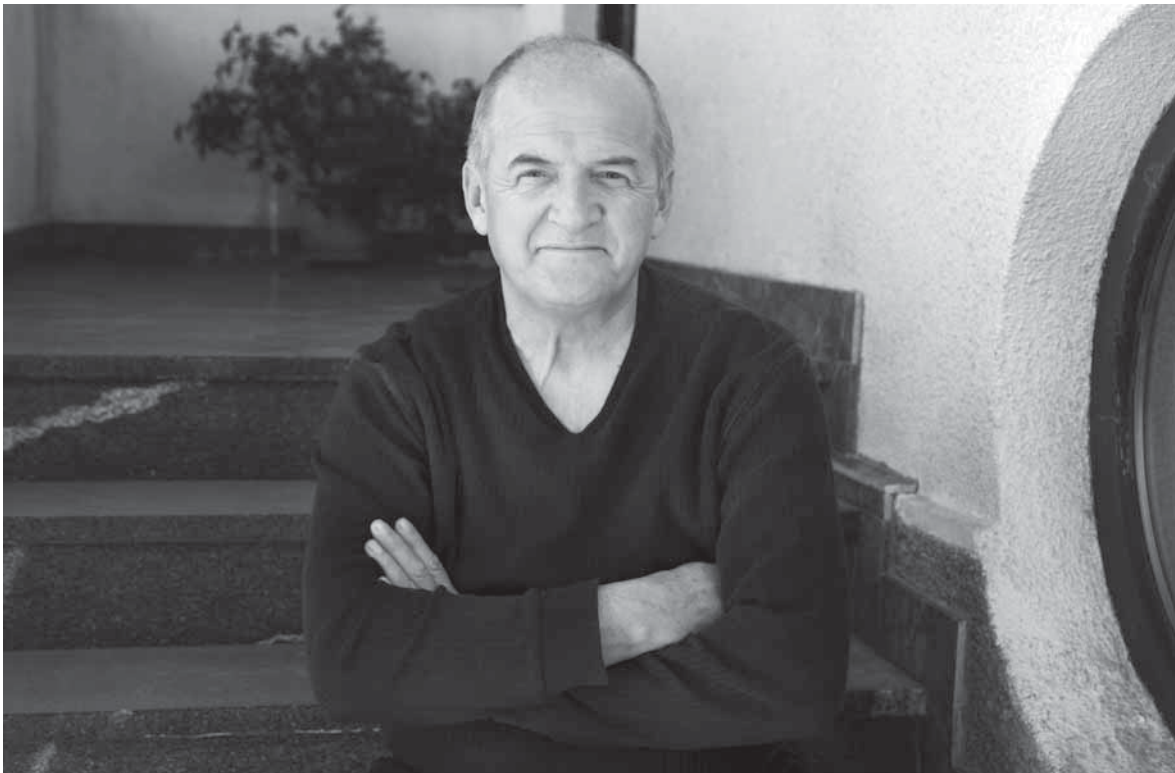
SAMOINTERVJU UREDNIKI ŽIROVSKEGA OBČASNIKA, OB 30-LETNICI

Stane Kosmač

Dehteča, kot so dehteča žirovska dekleta

Katera je tvoja glavna vrлина?

O sebi je vedno najtežje govoriti. Če že moram, je to moja lastnost, da se uživim v sočloveka in ga poskušam razumeti tudi takrat, ko nima prav in se ne strinjam z njegovimi stališči. Včasih se vprašujem, če v tej lastnosti ne pretiram.

Stane Kosmač pred svojo hišo v Žireh, jeseni 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

In tvoja največja slabost?

Nikoli nisem bil pretirano redoljuben, stvari so se grmadile na moji mizi, nastajali so in še nastajajo na videz nerazpoznavni kupi različnega materiala, vendar presenetljivo hitro v njih najdem iskano stvar. Toda, bog ne daj, da mi kdor koli poskuša to mojo kramo pospraviti in urediti, saj sem potem popolnoma izgubljen. No, tu in tam sem nekoliko vzkipljive narave, ki pa razen mojega povišanega glasu ne naredi veliko škode sogovornikom in okolici.

Kaj najbolj ceniš pri moškem?

Vem, vem, moral bi reči odločnost, premočrtnost, ambicioznost, mogoče mačizem, toda nič od tega. Pri človeku, naj bo moški ali ženska, cenim najbolj človeka z veliko začetnico v njem. Položaj, denar in izobrazba te lastnosti ne prinesejo.

In kaj najbolj ceniš pri ženski?

Podobno lastnost, kot pri moškem in z vso ženstvenostjo, ki jo premorejo. Možačaste in pretirano mišičaste ali celo robate ženske mi ne sežejo do srca.

Kaj ceniš pri prijateljih?

Prijatelj je vedno tam, kjer ga najbolj potrebuješ. Z njim si rad v družbi, na njegovi rami se lahko »razjočeš« in izpoveš in hkrati verjameš, da tvojih travm in skrivnosti ne bo »posejal« v bližnjo in daljno okolico.

Kaj najraje počneš?

Ko me včasih za kakšen dan objame neustavljiva želja po lenarjenju, ki jo tudi stoodstotno realiziram, mi naslednji dan črv v moji notranjosti govori: »Zopet si vrgel cel dan stran. Sram, te bodi.« In resnično me je nekoliko sram. Torej, nadvse zadovoljen sem, če zvečer slehernega dne lahko samemu sebi rečem: »Stari moj, danes si pa bil koristen.«

Kako si predstavljaš srečo?

Na tako, nekoliko obrabljeno vprašanje je in ni težko odgovoriti. Sreča je notranji občutek zadovoljstva, ki ga lahko v človeku vzbudi povsem obrobni dogodek, gesta, beseda, srečanje, sporočilo in podobno. Je mozaik drobnih vsakodnevnih prej naštetih stvari, ki se me dotaknejo in v meni pustijo prijazno sled in zadovoljstvo ter me napolnijo z notranjim mirom in ljubeznijo. Žal pa sestavljanje tega mozaika večkrat zastane.

Kaj bi bila zate največja nesreča?

Ne upam si pomisliti. Izguba mojih najbližjih bi bila nepopisna osebna tragedija. Nočem o tem razmišljati, kljub zavedanju o naši minljivosti.

Kdo bi še želel postati – razen sebe?

Kot otrok (tako, kot večina otrok) sem sanjaril o različnih bolj ali manj atraktivnih poklicih, herojskih podvigih, nadzemeljskih poslanstvih in podobnem. Priznati moram, da se tudi dandanes tu in tam najdem v območju sanjarjenja. Toda to je predvsem beg pred banalno vsakdanjostjo in težavami, ki pritiskajo in hromijo

človeka, je nekakšna avtopsihoterapija, ki vzpostavlja v nas prepotrebno ravnovesje. Le pretiravati ne smemo. Sicer sem pa bolj ali manj zadovoljen s tem, kar sem.

Kje bi najraje živel – če ne tu, kjer si?

Že od nekdaj sem zaljubljen v Istro. V njeno mehko pokrajino, ki jo dopolnjuje kamen (ženski-moški princip), prijazno podnebje in arhitekturno popolne istrske vasice. Ko sem v Istri, začutim njeno večtisočletno zgodovino, prevzamejo me posebni občutki, ki jih drugje nisem zaznal.

Tvoja najljubša barva?

Barva je del vidne svetlobe, pravzaprav elektromagnetno valovanje in od njene valovne dolžine oziroma frekvence je odvisno, katero barvo zaznamo. Je torej čista energija. In kot tako jo ljudje tudi zaznavamo in vsak odtenek katere koli barve bolj ali manj vpliva na naša čustva in razpoloženje, če se tega zavedamo ali ne. Na splošno velja, če občutimo hlad, fizično ali čustveno, smo bolj naklonjeni toplim odtenkom in obratno. Iz teh razlogov nimam svoje barve, saj so mi, odvisno od mojega razpoloženja, blizu eni ali drugi odtenki. Ljube so mi vse barve tega sveta.

Katero rožo imaš najraje?

Zmeraj znova se čudim, kako je narava na tisoč in en način oblikovala vse cvetlice tega sveta, baje zgolj zato, da je privabila različne oprashačevalce in tem rastlinam zagotovila nadaljnjo reprodukcijo in s tem obstanek. Je pa res, da mi nekatere rože s svojo obliko in barvo delujejo bahavo, druge razkošno, tretje skromno, pa dostojanstveno, resno, igrivo, ljubko, svetlo, temno, razigrano in tako naprej. Vendar je to le moj čustveni odziv na rože in njihovo razkošje barv in oblik.

In katero ptico?

Zavidam orlu, ki kroži na nebu visoko nad mano, smejem se kričavemu vrabcu, obstanem in z občudovanjem prisluhnem petju kosa, opazujem domišljavi ponos pava, blizu mi je domačnost sinic. Kako bi lahko izbral najljubšo ptico?

Kateri so tvoji najljubši pisatelji?

Lahko bi jih kar nekaj naštel, tujih in domačih. Zato bi se v glavnem opredelil le do slovenskih pisateljev. Kot otrok sem dobesedno »požiral« vse, kar je napisal Karl May, ki je bil Nmec, pa Zane Grey, Američan. Oba sta »obdelala« Divji zahod. Od slovenskih v tistem času Franc S. Finžgar in njegov Pod svobodnim soncem in Janez Jalen. Danes nadvse cenim Cirila Kosmača, pa ne zato, ker si deliva isti priimek, temveč zaradi njegove izjemne sposobnosti, da je pripovedoval v lepi in izbrani slovenščini, polni notranjega ritma in melodije. Ko bereš Kosmača, ne smeš slediti le zgodbi. Blizu mi je tudi Drago Jančar.

In najljubši pesniki?

Mimo Prešerna ne morem, tu je še najbolj ljudski in ponarodeli Simon Gregorčič, danes so mi blizu Edvard Kocbek, Dane Zajc, Milan Jesih, Tone in Marko Pavček tudi Boris A. Novak ...

Katere literarne junake najbolj ceniš?

Pravične borce, ki so kaznovali zlo in nagradili dobro, seveda. V slovenski narodni in literarni zgodovini jih je kar nekaj. Peter Klepec in Martin Krpan na primer. Danes bi potrebovali kakšnega Krpana, ki bi določenega lumpa prijel za noge in druge lumpe z njim pometel.

In katere junakinje?

V našem zgodovinskem spominu ne mrgoli ravno veliko junakinj. Prej nasprotno. Mnoge imajo negativen predznak. Ali so bile jage babe, žalik žene, tudi čaravnice in podobno. Bi pa postavil velik spomenik slovenski kmečki materi iz preteklosti, ki je poleg ducata otrok, ki jih ni samo spravila na svet, ampak tudi nahranila, oblekla, vzgojila, varovala, ljubkovala in jih večinoma tudi sama naučila prvih korakov v življenje, še kuhala številni družini, pospravljala po hiši, naredila, kar je bilo potrebno v hlevu, garala na polju in postregla tudi možu. Ki tudi ni bil brez dela, da se ve. Toliko v razmislek nekaterim današnjim mladim materam, ki ob enem otroku obupujejo nad svojo prezaposlenostjo.

Najljubši skladatelji?

Glasba je področje, ki mi je tako blizu kot likovna umetnost. Rad imam tako klasično kot moderno glasbo od bluesa, jazza, rocka do naših, slovenskih avtorjev. Če smo že pri njih, ne morem mimo Ipavcev, Marijana Kozine, pa tudi Sepeta, Robežnika, Kodra, Benča ... Sicer so pa »moji« Bach s svojo »kozmično matematiko«, Mozart z genialno igrivostjo, Haydn, Beethoven in njegovo prepletanje dramatičnosti in lirične izpovednosti, Mahler in njegov celovit, izredno barvit in usodnostni izraz, pa tudi Gershwin, Beatli, Rollingi, U2 ...

Najljubši likovniki?

Cela vrsta jih je. Preveč, da bi našteval. V bistvu pa imam rad ali bolje, občudujem tiste umetnike, ki so sposobni vnesti v svoja dela svoj osebni pečat in izraz, ne glede na to, ali ustvarjajo v bolj ali manj realističnem žanru ali se izražajo v nefiguralnem, abstraktnem načinu. Ali kot je rekel veliki ruski slikar Vasilij Kandinski, so umetniki tisti posamezniki, ki uspejo ustvarjati iz notranje nuje. Moram pa kljub vsemu izpostaviti nekaj slovenskih slikarjev, začetnikov modernizma v našem prostoru, katerih občudovalec sem. To so Gabrijel Stupica, izjemen umetnik s prefinjenim izrazom, Zoran Mušič, Marij Pregelj in njegov prikaz človeka kot tragičnega bitja, ujetega v slutnjo smrti in verujočega v večnost življenja, moji profesorji na akademiji Marijan Pogačnik in njegove poetične grafike, Štefan Planinc, Bogdan Borčić in nenazadnje Maksim Sedej, žirovski rojak, ki me je zaznamoval že v zgodnjem otroštvu, ko je nama s sestro mama naročila zbirko Čebelica. V eni od knjižic zbirke z naslovom Marelični sin je bil podpisan kot ilustrator Maksim Sedej. Znova in znova sem prelistaval knjižico in občudoval njegove ilustracije. Kasneje, ko sem odrasel, sem spoznal tudi njegov slikarski opus in dojel njegovo veličino.

Kdo so zate največji junaki in junakinje sedanjosti?

Tako imenovani mali človek, ki se z veliko težavo prebija skozi življenje, gara za beden dohodek, s težavo plačuje prispele račune, z ljubeznijo vzgaja svoje otroke in jim nudi več, kot jim je sposoben dati, hkrati pa ne izgubi svojega dostojanstva.

Pa največji junaki(nje) v zgodovini?

Tisti posamezniki ali posameznice, ki so se upali dvomiti in misliti s svojo glavo in se odkrito soočiti s političnimi ali verskimi sistemi in jim podržati zrcalo, zavedajoč se, da lahko zato izgubijo življenje.

Katere zgodovinske osebnosti najbolj ne maraš?

Vse velike diktatorje vseh političnih barv in nacionalnosti, ki so zaradi svojih bolnih idej in nerealnih ambicij porinili v bedo in smrt na milijone ljudi.

In katera zgodovinska dejanja najbolj zaničuješ?

Vse vojne, ki so jih sprožili prej omenjeni diktatorji.

Katero vojno dejanje najbolj ceniš?

Vsaka vojna prinaša gorje, nesrečo in uničenje. V sleherni vojni objokujejo umrle. Vendarle so vojne, ki jih bijejo zatirani in zasluženi. Tak boj je verjetno smiseln.

Katera reforma bi bila najbolj potrebna?

Reforma v glavah. To pa lahko dosežemo samo s kvalitetnim izobraževanjem in ozaveščanjem ter izganjanjem najrazličnejših predsodkov. Če nam to uspe pri vsakem od nas samih in pri vseh skupaj, je vse ostalo lahko.

Katerega od naravnih darov bi najraje imel?

Rad bi bil pametnejši, kot sem. Ker se pa počasi bližam letom, ki jih imenujemo starost, bi rad ohranil zdravje in čilost do konca mojih dni.

Kaj najraje ješ in piješ?

Moja šibka točka. Poleg domače in okusno pripravljene hrane nadvse cenim obisk v gostilnah, ki slovijo kot kulinarični hrami (slow food). Pijem rad dobro, odlično vino in navadno bistro vodo. Omejitev je samo denar, saj obisk v taki gostilni ni poceni.

Kaj najbolj preziraš?

Zagotovo zahrbtno in maščevalne ljudi. Taki ljudje so zame ljudje z malo začetnico. In neumnost, ki je lahko tudi lastnost šolanih ljudi. Neverjetno, koliko škode lahko naredijo svoji okolici taki posamezniki.

Do katere od (svojih) napak si najbolj prizanesljiv?

V normalnih razmerah ima vsak posameznik sebe najrajši. Tako je bolj ali manj prizanesljiv tudi do svojih napak, čeprav se jih zaveda in ve, da bi bilo življenje veliko lažje in lepše brez njih. Sam nisem nič drugačen.

Kakšno je sedanje stanje tvojega duha?

Solidno, solidno. Lahko bi bilo boljše, vendar, če ne bo slabše, bo kar v redu.

Kako bi želel umreti?

Čim kasneje in mirno, brez bolečin. Življenje je vendar tako lepo, narava nam ponuja toliko lepote in skrivnosti. Še zmeraj se čudim njeni popolnosti in lepoti.

Tvoje geslo?
Živi in pusti živeti.

In še nekaj »žirovskih« vprašanj:

Katera je po tvojem glavna odlika Žirovcev?

Verjetno pridnost, preudarnost in v glavnem za robato zunanostjo skrivajoča se prijaznost.

In katera naša največja plemenska slabost?

Brez dvoma trma: imeti svoj prav, četudi nimaš prav. In rahla »zaplankanost«, pogojena z zaprtostjo kotline, ki ji ne pomagajo niti sodobni komunikacijski načini zблиževanja s sodobnim in širokim svetom. Tega so se verjetno otesli edino tisti rojaki, ki so zapustili našo dolino.

Kaj ceniš pri žirovskih sosedih?

Pri mojih sosedih cenim nesebično pripravljenost za pomoč, ki je obojestranska, prijaznost in nevtikanje v mojo zasebnost. Imam dobre sosede.

Kaj Žirovci najraje počnemo?

Če se le da, za šankom malce pokramljamo ob kozarčku dobrega, potem pa nas čaka delo doma na vrtu, pri sosedu, prijatelju, v popoldanskem »fušu«. Saj nihče ne sme pomisliti, da smo prosti čas po službi zapravili tja v en dan.

Kako si predstavljaš žirovsko srečo?

Stalna solidna služba s solidno plačo, svoje gnezdece in »gartlc«, soliden avto, pridni otroci in to je to.

Kaj bi bila za Žirovce največja nesreča?

Če bi široki, kapitalistični in neprijazni svet nasilno vdrl med nas in zmotil naš mir.

Kaj bi Žirovci še lahko postali, ko ne bodo več le čevljarji in klekljarice?

Žirovci smo bolj prilagodljivi in trdoživi, kot se misli. Obrusila je nas in naše prednike večstoletna borba za ljubi kruhek v zelo težkih in neprijaznih naravnih danostih, da o vojnah ne govorimo. Zato se ne bojim, da ne bi našli novih izzivov in ne bi uspeli v novih poklicih.

So Žiri še na koncu sveta?

Hvala bogu, skoraj še. Vedno sem trdil, da bo naša odmaknjenost od glavnih tokov sodobne družbe kmalu postala naša prednost. Le zavedati se moramo tega in izkoristiti te danosti v svoj prid.

Katere so najbolj žirovske barve?

Živimo sredi zelene, hribovite pokrajine pod modrim nebom, torej je to zelena in modra barva. Kadar pa nas od časa do časa popade nepopustljiva trma, je to tudi temnordeča barva.

Katera roža je najbolj žirovska?

Dehteča, kot so dehteča naša mlada žirovska dekleta.

In katera ptica?

Tista, ki se upa poleteti visoko v nebo in pogledati, kaj se dogaja onkraj naših meja.

Kateri so tvoji najljubši umetniki besede med Žirovci?

Ni jih veliko. To sta pripovednici Tončka Stanonik in Milena Miklavčič in seveda Miha Naglič, ki sicer ne piše umetniških besedil, so pa njegovi teksti napisani strokovno, argumentirano in v lepem in izrazno bogatem slovenskem jeziku. Ne smem in ne morem pa mimo našega najboljšega pesnika Franca Kopača.

Katere junake in junakinje iz žirovske zgodovine najbolj ceniš?

Vse tiste posameznike, katerih značaj sem omenjal že prej.

Kateri glasbeni komad je najbolj žirovski?

Oj, mi smo pa tam na Žirovskem doma ...

Katero od žirovskih likovnih del bi hotel imeti v svoji domači galeriji?

Kar nekaj jih je. V prvi vrsti kakšno kapitalno delo Maksima Sedeja, sliko njegovega brata Janeza, pa nečaka Pavleta, seveda ne bi manjkala Konrad Peternelj in Tomaž Kržišnik, od mladih pa delo Barbare Kastelec in Ajde Erznožnik.

Katerih osebnosti iz žirovske zgodovine ne ceniš?

Resnično ne vem, ali je kakšna osebnost iz naše preteklosti, ki bi imela toliko negativnih lastnosti in dejanj, da bi ostala v zgodovinskem spominu Žirovcev.

Katera dejanja naših prednikov nam niso v čast?

Na misel mi pride uničenje stare žirovske cerkve, ki so ji takratni žirovski pametnjakoviči še dodatno pomagali k bridkemu koncu z razbijanjem velbov pod okriljem noči. Vse zato, da bi lahko zgradili novo cerkev. Ne vem pa, komu bi škodovala stara cerkev, ki je bila zanesljivo med najlepšimi in najdragocenejšimi arhitekturnimi spomeniki na Žirovskem. Intervenirala sta celo France Stele, takratni generalni kustos za umetnostnozgodovinske spomenike v avstro-ogrski monarhiji, in veliki arhitekt Jože Plečnik, pa ni pomagalo. Zmagala je žirovska trma.

Katero žirovsko vojno dejanje najbolj ceniš?

Upor proti okupatorju v drugi svetovni vojni. Čeprav danes zmanjšujemo pomen tega dejanja in pripisujemo komunistom, češ da je bilo to njihovo delo, moramo vedeti, da je velika večina partizanov bila kmečkega porekla in verna (saj v Žireh in okolici drugače ni moglo biti).

Katera reforma bi bila na Žirovskem najbolj potrebna?

Na to sem odgovoril že nekje prej: reforma se začne v glavi.

Kateri od naravnih darov bi nam najbolj prišel prav?

Pridnost, pridnost in iznajdljivost. In naravna inteligenca. Ampak Žirovci te darove tudi imamo, kajne?

Kateri sta najbolj žirovski jed in pijača?

Kakšne posebne specialitete nimamo, mogoče drobnjakovi štrukeljčki v »župi«, ki ji mimogrede obožujem, sicer pa vse, kar je v zvezi z našim kraljem živali, od pijače pa avtohtoni, žirovski »šnopc«. Voda pa je vendarle še za v čevlje slaba.

Kaj v Žireh najbolj pogrešaš?

Ureditev centra, saj smo pred leti postali mesto. Ko so odstranili staro bencinsko črpalko, sem se bal, da bodo na njenem mestu uredili parkirišče, pokrito s tlakovci, okrog njega namestili betonska korita, v njih pa nasadili tagetes. Glej ga zlomka, prav to se je zgodilo. Spet smo bili pametnejši od strokovnjakov, urbanistov in arhitektov, ki se razumejo na svoj posel. Medtem ko v drugih okoljih delujejo v smeri izrinjanja parkirišč iz strogih centrov mest, ga mi postavimo točno v sam center. Drugje povabijo strokovnjake, da jim pomagajo pri urejanju okolja, pri nas pa smo dovolj pametni sami in ne potrebujemo nobenega, da bi nam solil pamet. Pa bi lahko pogledali le k sosedom v Idrijo in Gorenjo vas. Prehitevajo nas po levi in desni. Drugi velik problem je poleg šole in telovadnice, zabava in druženje za našo mladino. Resnično se nimajo kam dati v svojem prostem času. Ostaja jim le valjanje po gostilnah.

Kakšno je sedanje stanje žirovskega duha?

Malce kalno. Res se pozna kriza, ki se je zavlekla v vse pore našega življenja in nas skoraj mimogrede in potihoma ohromila. Vendar zaupam v Žirovce. Tudi to bomo premagali. Upam, da bodo k temu veliko prispevali novi župan in novo vodstvo naše občine.

Kako dolgo bodo Žiri in Žirovci še na tem svetu?

Se ni bati, da bi izginili z obličja zemlje. Naši geni bodo vodili in usmerjali bodoče rodove še stoletja, tisočletja v bodočnost.

Kaj bi Žirovcem najbolj privoščil?

Normalen, človeka dostojen standard, večjo odprtost duha in ureditev kraja z vso infrastrukturo, ki jo potrebujemo. Da bi bil prav vsak ponosen na svoj kraj.

Žirovsko geslo?

»Še kar!«

(Vprašanja prosto po Proustu priredil in postavil Miha Naglič.)

Nace Naglič

»Turšna župa« in zelje na vse načine

Nace Naglič v svoji ljubljanski pisarni, jeseni 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Katera je tvoja glavna vrлина?

Pravi odgovor lahko da okolje, ki me pozna in v katerem delam.

In tvoja največja slabost?

Imam jih kar nekaj.

Kaj ceniš pri prijateljih?

Prijateljstvo.

Kaj najraje počneš?

Berem, potujem, delam.

Kako si predstavljaš srečo?

Kot zadovoljstvo z življenjem, ki ga živiš.

Kaj bi bila zate največja nesreča?

Izguba najbližjih.

Kdo bi še želel postati – razen sebe?
Sem kar zadovoljen tako, kot je.

Kje bi najraje živel – če ne tu, kjer si?
Še ne vem.

Tvoja najljubša barva?
Narava v jeseni.

Katero rožo imaš najraje?
Nimam izbrane.

In katero ptico?
Nimam izbrane.

Kateri so tvoji najljubši pisatelji?
Od naših Petan, Kosmač, Jalen, Tavčar, Finžgar, od tujih pa Tolstoj, Hemingway, Forster, Sienkiewicz.

In najljubši pesniki?
Prešeren, Torkar (Balada o smehu).

Katere literarne junake najbolj ceniš?
Izbor pisateljev daje odgovor na vprašanje.

In katere junakinje?
Enako.

Najljubši skladatelji?
Nimam favorita, rad pa poslušam Johanna Straussa.

Najljubši likovniki?
Od naših Grohar, Jakopič, Pernhart, Šubic, Maksim Sedej, od tujih pa Rembrandt.

Kdo so zate največji junaki sedanjosti?
Jih nimam. Veliko ljudi pa zelo cenim.

In največje junakinje naše stvarnosti?
Velja enako kot za junake.

Pa največji junaki(nje) v zgodovini?
Mislim, da so ostali anonimni.

In katera zgodovinska dejanja najbolj zaničuješ?
Suženjstvo vseh oblik.

Katero vojno dejanje najbolj ceniš?
Osamosvojitve Slovenije.

Katera reforma bi bila najbolj potrebna?
Reforma vrednot.

Katerega od naravnih darov bi najraje imel?
Čim več.

Kaj najraje ješ in piješ?
Veliko stvari, predvsem pa ne sme manjkati kava.

Do katere od (svojih) napak si najbolj prizanesljiv?
Do vseh.

Kakšno je sedanje stanje tvojega duha?
Sem kar v dobri formi.

Kako bi želel umreti?
Čim pozneje.

Tvoje geslo?
Ga nimam.

In še nekaj »žirovskih« vprašanj:

Kaj ceniš pri žirovskih sosedih?
Sosedsko pomoč.

Kaj bi Žirovci še lahko postali, ko ne bodo več le čevljarji in klekljarice?
Vse, kar tudi drugi zemljani.

So Žiri še na koncu sveta?
Ne.

Katere so najbolj žirovske barve?
Ne vem.

Katera roža je najbolj žirovska?
Ne vem.

In katera ptica?
Ne vem.

Kateri so tvoji najljubši umetniki besede med Žirovci?

Ne poznam vseh. Sodelavci, ki pišejo za Žirovski občasnik in izdajajo samostojna dela, ki izhajajo v knjižnici Žirovskega občasnika pa se suvereno uvrščajo med ostale slovenske pisatelje in pesnike.

Kateri glasbeni komad je najbolj žirovski?
Jobstova »Žirovska«.

Katero od žirovskih likovnih del bi hotel imeti v svoji domači galeriji?
Precej jih že imam.

Kdo so zate največji junaki žirovske sedanjosti?
Vsi, ki dnevno ustvarjajo boljše sedanjost in prihodnost.

In največje junakinje naše stvarnosti?
Velja enako kot za junake.

Katerih osebnosti iz žirovske zgodovine ne ceniš?
Nimam teh ocen.

Katera dejanja naših prednikov nam niso v čast?
Vojna in povojna.

Katero žirovsko vojno dejanje najbolj ceniš?
Nobeno.

Katera reforma bi bila na Žirovskem najbolj potrebna?
Ker ne živim v Žireh, si ne upam predlagati nobene reforme.

Kateri sta najbolj žirovski jed in pijača?
Iz mladosti sta mi ostali najbolj v spominu »turšna župa« in zelje na vse načine.

Kaj v Žireh najbolj pogrešaš?
Nisem pravi za ta odgovor.

Kaj od žirovskega najbolj preziraš?
Nič ne preziram.

Do katere od naših plemenskih napak si najbolj prizanesljiv?
Do vseh, ker po mojem nobena ni usodna.

Kakšno je sedanje stanje žirovskega duha?
Verjetno boljše, kot je bilo včeraj, in slabše, kot bo jutri.

Kako dolgo bodo Žiri in Žirovci še na tem svetu?
Dokler se bomo, kjer koli bomo že živeli, deklarirali za Žirovce.

Kaj bi Žirovcem najbolj privoščil?

Enako kot ostalim Slovencem. Samo dobre stvari.

Žirovsko geslo?

Ga ne poznam.

(Vprašanja prosto po Proustu priredil in postavil Miha Naglič.)

Miha Naglič

Ž(i)rimo, dokler živimo!

Miha Naglič pred vrati v Muzej Žiri, jeseni 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Katera je tvoja glavna vrlina?

Mogoče ta, da se zavedam, da kake posebne vrline ne premorem.

In tvoja največja slabost?

Da se premalo cenim; da sem samega sebe prepričal o tem, da sem brez »glavne vrline«.

Kaj najbolj ceniš pri moškem?

To, da ni ženska.

In kaj najbolj ceniš pri ženski?

Da je ženska.

Kaj ceniš pri prijateljih?

To, da so več kot zgolj znanci, kolegi, tovariši, ljubimci ... da so se pripravljene s teboj družiti in ti v težavah pomagati ne glede na morebitne vrnjene usluge. Ko sem pred leti »rekonstruiral« staro hišo v novo in se moral iz nje izseliti, sta prijatelja meni in moji življenjski sopotnici kot zatočišče odprla svojo, tedaj prazno, za dve leti, pa še dlje bi lahko v njej ostala, brez plačila v denarju ...

Kaj najraje počneš?

»Časim čas«, bi rekel moj pokojni prijatelj Primož Pečenko. Vse, kar mi paše, samo da me čas ne preganja. To pa je danes vse večja redkost, pravi luksuz.

Kako si predstavljaš srečo?

Težko. Po mojem je sreča pravzaprav vse, kar ni nesreča. Zagotovo pa je bila tudi sreča, ko se mi je v precej poznih letih rodil sin.

Kaj bi bila zate največja nesreča?

Če bi moral početi samo še tisto, kar bi od mene pričakovali drugi. Poleg tistega, seveda, čemur rečemo naravne in družbene katastrofe, na katere pa tako ali tako le težko kaj vplivamo.

Kdo bi še želel postati – razen sebe?

Vse bolj cenim to, da sem bil po naključju ali po milosti božji izbran za življenje na tem svetu – zakaj bi si želel še drugega in drugih?

Kje bi najraje živel – če ne tu, kjer si?

Dalo bi se povsod, ampak tudi tu ni tako slabo, kot sem včasih mislil.

Tvoja najljubša barva?

Modra v kombinaciji z rumeno-zlato, kakršno sem videval v palačah francoskih kraljev, ko mi je bilo dano dve leti preživeti v Parizu – barvi za ugodje oči. Tri rumene lilije na modri podlagi v grbu francoske kraljeve hiše, trije bukovi žiri na zelenem gozdnem ozadju in rumeni lintvern na modrem jezeru v žirovskem grbu ... Sicer pa sem nekoč v nekem poskusu verzifikacije citiral Kosovelov verz »Moj duh je rdeč« in mu dodal: »Moj tudi. Ima pa črne pike.«

Katero rožo imaš najraje?

Za rože nisem nadarjen, njihovih imen si zlepa ne zapomnim. Od tistih v naravi se vsako leto znova razveselim prvih: telohov, zvončkov ... Od hišnih so mi pri srcu tiste, ki leta dolgo potrpežljivo posedajo v svojih loncih in ne rabijo veliko pozornosti ...

In katero ptico?

Vsako pomlad znova se razveselim prvih kosov pod mojim oknom, zavidam »orlom«, ki jadrajo pod nebom. Hišnih ptic v kletkah ne bi imel.

Kateri so tvoji najljubši pisatelji?

Ruski klasiki, ki sem jih k sreči kar veliko prebral ponoči v študentskih letih, potem pa za take dolge in prav nič dolgočasne reči ni bilo več pravega časa.

In najljubši pesniki?

Mnoge sem rad prebiral. V dolgih urah, dnevih in tednih stražarjenja nekega vojaškega objekta v hribih nad sotočjem Zahodne in Južne Morave (Stalač, Srbija) sem se na pamet naučil dobršen del Prešernovih Poezij. V zadnjih letih sem postal bolj dovzeten za pesnike prostega verza in pesmi v prozi, kakršne pišeta Uroš Zupan in Andrej Brvar, prvi jih je menda Baudelaire. Od prevodov imam najraje tiste, ki izidejo dvojezično, tako da je v knjigi na levi strani izvirnik, desno slovenski prevod.

Katere literarne junake najbolj ceniš?

Pozitivni človeški naboj, kakršnega nosijo v sebi junaki, kot so Andrej Bolkonski, Pierre Bezuhov in ...

In katere junakinje?

... Nataša Rostova v Tolstojevi Vojni in miru, je brezčasno pozitiven lik, naj zveni še tako šolsko ali šablonsko. A tu so tudi junaki, na katere misli pred sto leti umrli Tolstoj, ko v prvem stavku Ane Karenine zapiše: »Vse srečne družine so si podobne. Vsaka nesrečna družina pa je nesrečna po svoje.« Brez junakov, ki prinašajo ali prenašajo nesrečo (Karenin, Karenina, Vronski), bi ne bilo dobre literature.

Najljubši skladatelji?

V vseh glasbenih zvrsteh so mi najljubši t. i. klasiki, tudi v rocku in pri »narodnjakih«.

Najljubši likovniki?

Vstop v svet likovne umetnosti in umetnikov mi je omogočil prijatelj Tomaž Kržišnik, za kar sem mu še zdaj hvaležen. Pri likovnikih me ne prevzamejo le njihova dela, ampak tudi to, kako so živeli. Kako bedno sta, denimo, životarila van Gogh ali naš Grohar, zdaj pa cene njihovih del dosegajo milijone ... Kapitala očitno ne zanimajo umetniki, pač pa njihova dela, če preživijo svoje avtorje.

Kdo so zate največji junaki sedanjosti?

Tisti, ki si upajo znotraj neke skupnosti, zlasti če je ta totalitarna, oporekati duhu, ki v njej prevladuje ali je celo zapovedan. Znana je, denimo, burmanska političarka Aung San Suu Kyi, ki je za svojo ključbovalno opozicijsko držo proti generalskemu režimu dobila Nobelovo nagrado za mir; enako velja za letošnjega nagrajenca, Kitajca Liu Xiaoboja. Taka je bila tudi ruska novinarka Ana Politkovska, ki je svojo zavzetost za resnico plačala z življenjem ...

In največje junakinje naše stvarnosti?

No, saj sem že v prejšnjem odgovoru imenoval dve. Pri nas je v zadnjih treh desetletjih taka Spomenka Hribar, po materi Žirovka; v Sloveniji, v kateri moraš biti naš ali njihov, si je upala opozoriti, da je dobro tudi v tistih, ki niso »naši«; izrekla je pobudo o narodni spravi, ki pa ni sprava med partizani in domobranci (kot marsikdo misli), ta sploh ni mogoča; gre za spravo med nami, ki živimo zdaj ...

Pa največji junaki(nje) v zgodovini?

Zame to niso razni Cezarji in Napoleoni, ampak tisti, ki so si upali v boj, čeprav so vnaprej vedeli ali v sebi slutili, da je izgubljen – ker jim je šlo za nekaj, za kar se je vredno upreti in boriti. V tej luči vidim tudi dražgoški boj.

Katere zgodovinske osebnosti najbolj ne maraš?

Adolf Hitler se najbrž sliši kot preveč šolski odgovor. A če malo pomislim, je tako, da skoraj v vsakem od velikih negativcev najdem tudi vsaj malo pozitivnega. V Stalinu, denimo, to, da je premagal Hitlerja, Sovjetska zveza pa se je pod njegovim vodstvom v treh desetletjih razvila iz zaostale agrarne države v svetovno velesilo, ki je že štiri leta po Stalinovi smrti s Sputnikom – 14. oktobra 1957 kot prva poletela v vesolje ... V Hitlerju pa ne najdem nič pozitivnega, razen če bi razmišljal tako kot tisti Žirovci, ki so šli aprila 1941 v Gorenjo vas prosit Nemce, naj Žiri zasedejo oni in ne Italijani. Pred vojno so namreč mnogi videli v njem voditelja rešitelja, ki je državo organiziral tako, da so v njej vsi imeli delo in je bil »red« ... No, red je bil tudi v Stalinovem Gulagu in na Titovem Golem otoku in delovna sila je bila zastoj. Kakor je bila tudi v Hitlerjevih koncentracijskih taboriščih; a Gulag in Goli otok po okrutnosti kljub vsemu ne dosemeta Hitlerjevega arhipelaga KZ. Okrutno je, če ljudi zapiraš, da bi jih kot sebi nevarne (domnevno ali zares) izoliral in izrabil njihovo delovno silo; še huje je, če jih »koncentriraš« zato, da bi jih usmrtil ...

In katera zgodovinska dejanja najbolj zaničuješ?

Množične poboje vseh vrst in v vseh časih, ne le v novejših. Cerkev se zgraža nad pobojem domobrancev, hkrati pa bi najraje pozabila na to, kako so njeni duhovniki kot nekakšni politkomisarji spremljali in blagoslavljali konkvistadorje, ko so ti masakrirali ameriške domorodce, češ da to sploh niso ljudje ...

Katero vojno dejanje najbolj ceniš?

S tesnobo me navdajajo poročila o tistem tipu vojskovanja, ko se dve strani frontalno vržeta ena na drugo in se pobijata do onemoglosti – tak primer smo imeli nedaleč od nas, na soški fronti v 1. svetovni vojni, vse do preboja pri Kobaridu. »Cenim« ta drugi, »sofisticirani« tip vojskovanja, ki ga je uveljavil že Odisej v trojanski vojni in med dolgim vračanjem v »Itako rodno«, nazadnje pa smo ga videli v ameriških napadih na Irak. Vprašanje je seveda, kako bi se ta tip vojne obnesel, če bi bila nasprotnika človeško in tehnološko enakovredna (v Iraku je šlo pač za izrazito premoč ameriške nad iraško stranjo v obeh ozirih). In ne nazadnje: so Američani z zmagama v Iraku dosegli kaj trajnega? Po mojem nič, v deželo in med ljudi so prinesli samo še več gorja.

Katera reforma bi bila najbolj potrebna?

V svoji mladosti sem pripadal gibanju, ki si je v svoj program zapisalo: »Nič, kar je bilo ustvarjenega, nam ne sme biti tako svetega, da ne bi moglo biti preseženo.« In se je kar naprej reformiralo, ne glede na učinek in žrtve. Zdaj mi gre bolj za to, da v množtvu sprememb, ki nas zadevajo tudi brez naše volje, ohranimo in uveljavimo sebe, kakršni smo, in hkrati tudi kaj od starega in žlahtnega. Odprti za novo, seveda.

Katerega od naravnih darov bi najraje imel?

Zdravja. Spominjam se, kako mi v mladih letih ni šlo v račun, ko so si starejši v svojih srečanjih in pogovorih kar naprej voščili zdravja. Zdaj sem sam na tem.

Kaj najraje ješ in piješ?

Jem najraje na žlico in ne pijem samo vode, čeprav je ta še najboljša.

Kaj najbolj preziraš?

Ljudi, ki so »žleht« in živijo za to, da drugim grenijo življenje. Lahko bi tudi koga imenoval, a ne bo nič zaleгло.

Do katere od (svojih) napak si najbolj prizanesljiv?

Do odlašanja. Ko bi bilo nekaj treba, še nekoliko odložim, češ da bom že. Zdaj pa spoznavam, da bo veliko takega, kar bo odloženo za zmeraj.

Kakšno je sedanje stanje tvojega duha?

Počasi prihajam k sebi.

Kako bi želel umreti?

Brez prevelikih bolečin in strahu ter v upanju, da odhajam v nekaj in ne v nič.

Tvoje geslo?

Nisem naglič.

In še nekaj »žirovskih« vprašanj:

Katera je po tvojem glavna odlika Žirovcev?

Tista, za katero sem včasih mislil, da je največja slabost: da ne sledijo dovolj navdušeno pozivom reformatorjev in aktivistov. Neka zadržanost, ki pa ni negibnost in ni brez smisla za humor. Mogoče je prav to »odlika« imel v mislih ali pa jo je čutil rojak Leopold Suhodolčan, ko je v Prvih škornjih zapisal: »Rodil sem se v Žireh, in taki so Žirovci: skozi življenje gredo s tihim, zadržanim nasmehom.«

In katera naša največja plemenska slabost?

Da smo v svoji zadržanosti premalo odprti za novo, »na koncu sveta« preveč zaprti za ta preostali, drugi svet. Zmeraj smo si morali »spomagati« predvsem sami in to nas je reševalo, postalo je vrlina, ki pa v globaliziranem svetu lahko postane tudi slabost.

Katera je najbolj moška od žirovskih potez?

»Maška«? Taka kot gojzar. Narejeno ročno, šivano, klinčano, zbito ... Pa razvoj od gojzarja prek pancarja do tekača ...

In katera je najbolj ženska?

Klekljana. Klekljana čipka, »Bele stezice v vrtincih življenja« ... Žirovska Ariadnina nit, ki nas vodi skozi labirint življenja, je očitno iz belega sukanca ...

Kaj ceniš pri žirovskih sosedah?

Pri Idrijčanih, denimo, ki so sicer druga zgodba, cenim to, kako znajo svoje posebnosti »prodati« vsemu svetu, se z njimi izkazati in jih hkrati unovčiti ... Pri Cerkljanih, ki so poleg Ete, ki je nekakšna cerkljanska Alpina, zmogli iz Cerčna narediti iz industrijskega tudi turistični kraj (Cerčno je bilo še v šestdesetih manj razvito od Žirov) ... Če bo šlo pri nas naprej tako kot v zadnjih dveh desetletjih, ko so Žiri vse bolj stagnirale in nazadovale, bomo kmalu spet »na koncu sveta«, nesli nas bodo tudi Poljanci in Rovtarji ...

Kaj Žirovci najraje počnemo?

Kadar ne delamo, obrekujemo tiste, ki so uspešnejši od nas, čeprav se hkrati zavedamo, da je manko v nas in ne v drugih.

Kako si predstavljaš žirovsko srečo?

Na otoku sredi jezera cerkvica, okrog nje hišice, v njih čevljarji in klekljarice, zunaj otroci, ki veselo lovijo ribe; njive imajo na obalah jezera, tam je tudi pristan, kamor prihajajo trgovčiči iz loškega mesta, vrhniškega morosta, logaške puščobe in idrijske grape in žirovskim jezerjanom v zameno za čevlje in čipke prinašajo sol in vžigalice ter dreto in cvirn ... Ha, ha, pa da ne boste mislili, da se hecam. V sedanjih letih bi prav rad preživel bližajočo se starost v prav takšni skupnosti; ko sem bil mlad, pač ne. Kaj pa rabiš za zdravo in sonaravno življenje več kot ribe za hrano in čisto vodo za pit, ribolov in ročno delo pa zdravje!

Kaj bi bila za Žirovce največja nesreča?

Če bi skozi Žiri pred sto leti speljali železnico ali danes avtocesto – ker v tem primeru ne bi bili več »na koncu sveta«, pred katerim se ne bi mogli ubraniti ... To ni hec, to je res.

Kaj bi Žirovci še lahko postali, ko ne bodo več čevljarji in klekljarice?

Saj to že niso, saj jih je komaj še kaj. Že nekaj časa postajamo še kaj drugega kot čevljarji in klekljarice, a žal smo v novih »profilih« premalo posebni, prepoznavni in učinkoviti. Poklica čevljarja in klekljarice je razviti del globaliziranega kapitalizma zavrzel, sta premalo učinkovita in od tega udarca si Žirovci še nismo opomogli, pravih odgovorov na vprašanje, kaj bi še lahko postali, pa za zdaj ni. Jih sploh iščemo? Moj prijatelj Milan Kopač, direktor firme Kladivar, ki je zdaj del globalne skupine PH (Poclain Hydraulics Group) in bo, kot kaže, v naslednjih letih postala glavna tovarna v Žireh, trdi, da je največja ovira za njihov razvoj na žirovski lokaciji pomanjkanje delavcev, od tistih za stroji do vrhunskih strokovnjakov. Dela je dovolj, manjka jim/nam torej ljudi, ki bi bili pripravljeni delati.

So Žiri še na koncu sveta?

»V prelepi dolini na koncu sveta«? Ta naša dolina ni (več) niti v vseh ozirih »prelepa« niti ni »na koncu sveta«. Je le dobrih dvajset kilometrov od avtoceste v Logatcu ali na Vrhniki. A raje vidim, da nismo ob avtocesti, postali bi spalno naselje kakega večjega mesta in prizorišče raznih poslovnih con. Pokojni Ivan Cankar (ne vrhniški, ampak naš, žirovski, živel je na Finskem in kot strokovnjak za računalništvo delal v IBM) nam je že 1992 napisal, naj varujemo svoje naravno okolje in hkrati poskrbimo za dobro elektronsko povezavo Žirov s svetom. Žal nam oboje uspeva le, kolikor in kakor se godi samo od sebe; narave nam ni uspelo uničiti, ker smo bili v tem premalo učinkoviti, e-komunikacij smo dobili le toliko, kolikor nam jih je privoščil Telekom Slovenije, občina si (v primerjavi s soslednjimi) za širokopasovno povezavo Žirovcev s svetom očitno sploh ne prizadeva; zadnji veliki podvig v tem oziru je bila zgraditev lokalnega stacionarnega telefonskega omrežja sredi osemdesetih ... Da bi prišli na sredo sveta, vsaj po elektronskih, če že ne moremo po tradicionalnih poteh, nam torej ne uspeva, si tudi ne prizadevamo; da bi ostali na koncu sveta, nam pa ta svet ne pusti ...

Katere so najbolj žirovske barve?

Ardeče, arjava, armena, aranžna, asrana ...

Katera roža je najbolj žirovska?

To je (bila?) roža in »redka rastlinska vrsta«: zahodnoevropska močvirska krčnica (*Hypericum elodes*). Omenja jo dr. Tone Wraber, nedavno umrli slovenski botanik, v Enciklopediji Slovenije (15. zvezek, geslo Žiri), kjer zatrdi, da je njeno žirovsko nahajališče »najvzhodnejše in obenem v Sloveniji edino«; v zahodni Evropi je pogosta, v Sloveniji je, kot kaže, rasla samo v Žireh in to je bilo najvzhodnejše rastišče v Evropi. Pred leti sem profesorja povabil v Žiri, da nam jo pokaže. Hodili smo po travnikih med Soro in industrijsko cono, iskali smo jo na desnem bregu Rakulka (nasproti Kladivarja). Nismo je našli, gost pa je ocenil, da je njeno nekdanje rastišče zasuto s kupi lesnih odpadkov, ki jih je tja nekdo navozil. Tako zna biti, da je uničil življenjski prostor živega bitja, ki je živelo samo tu ... Upam, da se motim in da jo še kdaj vidim v živo na Žirovskem in ne le na slikah.

In katera ptica?

Divji petelin (*Tetrao urogallus*), v Tavčarjevem času jih je kar mrgolelo; ko sem hodil na Javorč (drugi pa še ne), sem ga na pobočjih pod Čičevim gričem pogosto presenetil, pred leti sem enega videval v gozdu pod kočo na Blegošu, pa še tistemu se je baje zmešalo ...

Kateri so tvoji najljubši umetniki besede med Žirovci?

Koliko jih pa je? Nacionalno priznana »umetnika besede« sta le Leopold Suhodolčan, ki je Žirovec po materi, in Vladimir Kavčič, ki je »naš« po očetu, pa Matjaž Mazzini, spet Žirovec po materi – kar je tudi ljudski pisatelj Ivan Malavašič iz Podlipe (njegova stara mati je bila Katarina Kavčič, Bedriharska z Dobračeve, nadarjena pevka in igralka) ... Zdi se, da je treba žirovsko pomešati še z neko drugo krvjo, pa dobimo umetnega besedovalca? No, mojstrsko zna besedo postaviti še marsikdo, ne le umetniki. Spomenka Hribar, denimo, spet Žirovka »le« po materi ...

Katere junake iz žirovske zgodovine najbolj ceniš?

Neznane junake iz davnine, za katere sploh ne vemo, a so gotovo bili, že med neandertalci iz Matjaževih kamr, pa med prvimi Žirolavi z vzhoda, ki so se zatekli ob žirovsko močvirje in ustvarili »naseljeni otok sredi gozdov« (Pavle Blaznik).

In katere junakinje?

Pozabljene žirovske matere, ki so rojevale Žirovce in Žirovke iz roda v rod in vse potrpelpe ... Žirovci nimamo narodnega heroja iz NOB; ko sem poleti kolesaril v Rovte, sem si mimogrede ogledal tudi spominsko ploščo na njihovem gasilskem domu – na njej je vpisan tudi Jakob Molk, narodni heroj ... Pa pravijo, da v Rovtah, od koder je tudi Karel Leskovec, komandant Prešernove brigade, ni bilo partizanov; imajo celo narodnega heroja, Žirovci ne. Je pa v Žirovskem vrhu, blizu kraja, kjer je padla, spominska plošča primorski partizanki in narodni heroini Mihaeli Škapin Drini (1922–1943) ... Zame je junakinja posebne vrste Marija Mazzini (1892–1984, po domače Jurčnkova Mica). Najprej je imela tri otroke s Cesarejem Mazzinijem, ki je prišel v Žiri, ko so gradili novo cerkev; trikrat je šla za njim v Italijo, kjer pa so z njo grdo ravnali, ji hoteli otroke vzeti, nje pa se znebiti. Ko se je začela vojna, je bila doma v Žireh, kamor je pred tem prvič pribežala iz Italije; kot italijansko državljanko so jo osumili vohunstva in jo čez Švico izgnali nazaj v Italijo. Tu pa so jo osumili kot avstrijsko vohunko, jo izgnali v Švico, Švicarji nazaj v Italijo in Italijani nazaj v Švico, od koder se je vrnila v Žiri; po vojni je poskusila še enkrat, a ni šlo. Po tretji vrnitvi je spoznala ruskega emigranta Mihaila Razovajeva, poslanega službovat v Žiri ob novo državno mejo, in imela z njim še tri otroke, a jo je tudi ta zapustil in odšel. Ostala je sama (pozneje je izvedela, da so Mazzinija do smrti pretepli fašisti, Razovajev pa je zgorel v Dachauu) in v revščini zredila in vzgojila šest otrok v poštene in ustvarjalne ljudi ... (Njen vnuk Miran Mazzini je bil nadarjen rezbar podob v lesu, vnukinja Vlasta Felc novinarka, vnuk Miha Mazzini je priznani slovenski pisatelj, pravnuk Matjaž Mazzini oblikovalec vizualnih komunikacij ...) A ni tudi v tem in takem življenju nekaj junaškega? Tako rekoč vsa zgodovina 20. stoletja v zgodbi ene žene in njene družine. In koliko je še podobnih? Ne, ne podobnih; vsaka nesrečna družina je, kot vemo od Tolstoja, nesrečna po svoje ...

Kateri glasbeni komad je najbolj žirovski?

Ja, Žirovska, vendar, na besedilo Darine Konc in v uglasbitvi Antona Jobsta; himna, ki sta nam jo ustvarila prišleka, Gorenjka izpod Storžiča in Korošec iz Ziljske doline.

Katero od žirovskih likovnih del bi hotel imeti v svoji domači galeriji?

Nekaj slik, risb in grafik že imam, nimam pa »domače galerije«, v kateri bi bile na ogled.

Kdo so zate največji junaki(nje) žirovske sedanjosti?

Jih ne vidim, a morda so in upam, da se kmalu kdo izkaže!

Katerih osebnosti iz žirovske zgodovine ne ceniš?

Vsi, ki so bili res »osebni«, so imeli v sebi in v svojih delih marsikaj dobrega. Drugo so razne ne-osebni, imitatorji in provokatorji, ki pa jih ni vredno imenovati.

Katera dejanja naših prednikov nam niso v čast?

Žal jih je kar nekaj: da so dopustili porušiti staro farno cerkev pod Žirkom; da jih je šlo nekaj naproti Nemcem, ko so se ti aprila 1941 namenili v Žiri, da jih zasedejo namesto Italijanov – šli so na čelu njihove kolone in Žirovec jim je nesel zastavo s kljukastim križem ...

Katero žirovsko vojno dejanje najbolj ceniš?

Kolikor vem, kakšne silne žirovske vojne epopeje ni bilo. Po spomenikih sodeč je največja tista, ko je 5. maja 1943 okrog dveh popoldne nekaj žirovskih partizanov v Maharjevi grapi iz zasede napadlo poštni avtobus in dva osebna avtomobila, v katerih so se peljali nemški vojaki. Mislili so, da imajo s seboj dva partizana, ki so ju nekaj dni pred tem ujeli, a so ju v škofjeloški zapor odpeljali že zjutraj. Ubili so štiri nemške vojake, jih več ranili in se umaknili brez žrtev. Cenim pa dva pogumna žirovska mitraljezca iz druge svetovne vojne: Vinka Žaklja (Brtelčkovega iz Nove vasi), ki je z mitraljezom in dvema pomočnikoma branil izpostavljeni položaj na Jelenščah v Dražgošah in na njem 11. januarja 1942 padel; pa Avgušтина Demšarja (Jekapicovega iz Nove vasi), ki naj bi na ruski fronti sredi ruskega napada vztrajal na svojem položaju in ni niti opazil, da so se njegovi že umaknili; ko so se v protinapadu vrnili, je bil še vedno tam, kjer so ga pustili ... Imel pa je Avguštin to srečo, da je vojno preživel, njegov sovaščan Vinko je ni.

Katera reforma bi bila na Žirovskem najbolj potrebna?

Do reform sem po vseh mogočih izkušnjah z raznimi reformirani v prejšnjem stoletju skeptičen. Če pa izhajamo iz izvirnega pomena besede reformirati (preoblikovati, preustrojiti; tudi preroditi, spremeniti, izboljšati), potem bi kazalo najprej spremeniti in izboljšati naš odnos do naravnega okolja in kulturne dediščine. »Plemenskih« lastnosti, ki jih imamo najbrž že v genih (prislovične delavnosti in opiranja na lastne moči ter zadržanosti, tudi zaprtosti), ne bo mogoče »reformirati«, jih niti ne kaže. Predvsem bi se morali, kot je v tem »samointervjuju« že večkrat rečeno, »preroditi« v tem smislu, da bi na svojem koncu sveta postali bolj svetovljanski. Pa ne le industrijsko (Alpinine tovarne v Bosni, Romuniji, na Kitajskem, Kladivar v PH ...), tudi komunikacijsko (širokopasovni dostop na svetovni splet za vse), izobraževalno (znanje jezikov), moralno (manj nestrpnosti) ...

Kateri od naravnih darov bi nam prišel najbolj prav?

Le tisti, ki jih imamo. Jezero nam je odteklo, Lintvern nas je zapustil, ne eden ne drugi se ne vrne. Morali pa bi narediti več za ohranitev tistega, kar imamo od naravnih darov še vedno v obilju, zlasti tekočih in pod zemljo stoječih voda, ki pa povečini niso več pitne. Zame bi se spremenjeni odnos do okolja izkazal tako, da bi bilo spet mogoče stopiti do bližnjega potoka, se v njem umiti in malo vode tudi popiti (in hkrati pod roko ujeti še kakšno ribo).

Kateri sta najbolj žirovski jed in pijača?

Pred leti me je eden žirovskih gostilničarjev (Joco, nepozabni kuhar pri Lengarju) vprašal, katere so najbolj žirovske jedi – da bi dal katero tudi na svoj jedilnik. Ko sem iskal odgovor na njegovo (pre)težko vprašanje, sem našel le eno zelo skromno (in meni ljubo) jed: »drobnakove štruklce na žup«. Najbolj žirovska pijača pa naj ostane kar tista, ki je imamo kljub vsemu še vedno največ – čista voda.

Kaj v Žireh najbolj pogrešaš?

Knjigarno in antikvariat. Pozimi tudi telovadnico za odrasle, v kateri bi bilo mogoče brez prerivanja in zvez najti termin za rekreacijo po lastni izbiri.

Kaj od žirovskega najbolj preziraš?

Tisti prezir oziroma ne-odnos do naše naravne in kulturne dediščine, ki je bil in je še zelo očiten pri mnogih od naših ljudi. Najbolj očitno se je pokazal v tem, da so dopustili propasti staro župno cerkev, pozneje pa še mnogokrat, ne le v rušenjih starih hiš ali nagrobnikov na pokopališču, od katerih so bile/bili mnogi nekdanji imenitnejši in lepši od sedanjih, izkazuje se tudi v tem, ko zavržemo kak droben, a dragocen predmet. Nedavno je nekdo na občinskem komunalnem odlagališču v Pustotniku »odložil« imenitno diplomo častnega občana, ki so jo v Idriji pred prvo svetovno vojno podelili svojemu županu Dragotinu Lapajnetu, graditelju idrijske realke. Ta se je po vojni pred fašisti zatekel v Žiri in tu počasi propadel. Nazadnje je njegovo osebno usodo (med Žirovci) doživela še njegova diploma ... Enak (ne)odnos smo pokazali do narave. Če samo pomislim, kako čiste vode so tekle po Žirovskem in koliko je bilo v njih rib, rakov in drugega živilja. Pa pogledajte, kako je danes, v vodni gladini, pod katero ni nič, boste ugledali naš ne-obraz ...

Do katere od naših plemenskih napak si najbolj prizanesljiv?

Do tiste, ki jo imam tudi sam – da rad(i) jem(o). »Če je razlaga pravilna« – kakor v svojem najnovejšem delu, Etimološkem slovarju slovenskih zemljepisnih imen (Modrijan, 2009), večkrat zapiše etimolog Marko Snoj, je naše krajevno ime iz istega korena, iz katerega je tudi (pra)slovansko osebno ime Žirolav – iz samostalnika žir, ki pomeni 'življenje, živež'. (Iz istega vira je tudi žir kot bukov plod; Žiri – prvotno so jim rekli Žir, končni 'i' so dodali pozneje – torej niso iz bukovega žira, temveč so tako Žiri kot bukov žir iz onega prvotnega žira – živeža za življenje.) Žirolavi so torej tisti, ki žirijo – radi živijo in jejo – kar je navsezadnje eno in isto. Kako bi preživel, če ne bi uživali živeža ...

Kakšno je sedanje stanje žirovskega duha?

Slabo. Manjka prave ambicioznosti, ki je ni, ne v gospodarstvu, ne na občini, ne v kulturi ... Vsa čast posameznikom, ki si sredi te splošne otopelosti še prizadevajo za kaj novega in boljšega.

Kako dolgo bodo Žiri in Žirovci še na tem svetu?

Upam, da še dolgo po tistem, ko mene že davno ne bo več.

Kaj bi Žirovcem najbolj privoščil?

Mogoče najprej nekaj ustvarjalnih in markantnih osebnosti na vseh področjih družbenega življenja, tako v gospodarstvu kot v politiki in kulturi – kakršnih

smo nekoč nekaj že imeli. Glavni vir žirovskega preživetja so slej ko prej ljudje, podarjenih naravnih bogastev in nenadnih darov od zgoraj ne bo.

Žirovsko geslo?

Ž(i)rimo, dokler živimo!

(Vprašanja prosto po Proustu priredil in postavil Miha Naglič.)

Tončka Stanonik

Važno je, da nismo na koncu sveta v svojem
»podstrešju«

Tončka Stanonik na svojem ljubljanskem balkonu, jeseni 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Katera je tvoja glavna vrlina?

Lepo se je začelo. Naravnost v drobovje. Pred časom mi je prijateljica izpisala »interpretacijo rojstne karte«. Tam vse piše. Kaj imajo pri meni opraviti Mars in

Pluton, Luna in Sonce, Vladarica neba Venera, pomirila sem se šele ob stavku, da v moji »rojstni karti prevladujejo zemeljska znamenja«.

In tvoja največja slabost?

Prvo gre z drugim in drugo s prvim. Seveda si prizadevam, da bi bilo prvega več in drugega manj, a tudi svetnica ne bi hotela biti. Preveč ljubim to življenje.

Kaj najbolj ceniš pri moškem?

Da znajo biti kavalirji, z gesto pokazati spoštljiv odnos. Potem se jim da spregledati marsikakšna »lepotna napaka«. V praktičnih zadevah pa obožujem fante pri AMZS, nikoli me ne razočarajo, od njih se vedno vrnem pomirjena. Še bom »vozila« po tem svetu.

In kaj najbolj ceniš pri ženski?

Izredna solidarnost, tovarištvo in zavezanost spolu. Mati hčeri, hči materi, prijateljica prijateljici. Celotna tašča snahi, snaha tašči. Opazujem ta svet. Še vedno prevladujoča podoba: ženske delajo pri RK, Karitasu, obiskujejo domove za ostarele, delajo v najrazličnejših humanitarnih organizacijah, se udeležujejo prireditev in rešujejo kvoto obiskovalcev, moški pa upravljajo ... in se zahvaljujejo za sodelovanje.

Kaj ceniš pri prijateljih?

Da prepoznajo, kdaj si resnično žejen prijazne besede, geste; kdaj te je treba postaviti na trdna tla ...

Kaj najraje počneš?

S tem nikoli nisem imela težav. A sem zadovoljna, če se ob tem »počenjanju« vidijo tudi konkretni rezultati, na primer vsaj pomita okna. Ali pa da je naročeno delo pravočasno oddano. A če se od vprašanja pričakuje taka in drugačna »špica«, potem naj omenim jutranje branje. Ko sem odšla v penzijo, bili so najbolj gosti zimski meseci, sem si dala duška in prvega pol leta samo brala, kot da ne bi tega počela vse svoje poklicno obdobje. Šele prvi dopoldanski telefon me je vrgel iz postelje. In še nekaj je. Letos me je obsijala posebna milost. Tašča mi je ponudila v obdelavo majhen že leta zapuščen vrtiček. Uspelo mi je skrčiti nekaj plati zemlje. Potem sem posadila sadike, prvič v življenju, hodila zalivat, preganjat polže, pobirat peteršiljček, majaron, baziliko, drobnjak, prve kumare, fižolček. Nadzorovalo me je vse sosedstvo, kdaj sem prezgodaj odtrgala kumaro, kupila napačen fižol, narobe razporedila preklje ... Domov sem se vračala peš z enega konca Ljubljane na drugega in kljub takšni torturi je vse v meni pelo, kot da bi se, pubertetnica, vračala s prvega zmenka. Ima to kaj opraviti z mojo »rojstno karto«? Še bolj gotovo s poreklom, to v človeku živi in mu ne ubeži, nazadnje ga vedno dohiti.

Kako si predstavljaš srečo?

Nič si je ne predstavljam. Živim jo vsak dan znova! Ko pogledam skozi okno in je zunaj lep dan. Dežuje, pa mi ni treba ven. Se mi posreči napisati dober stavek, popraviti skrotovičeno besedilo, skuhati kaj dobrega. Če pa se vse ne izteka tako dobro, imam še vedno možnost, da rečem: Še sreča, da so mi na parkirišču pri avtu

ukradli samo vzvratno zrcalo, lahko bi mi ga odpeljali in ga nikoli več ne bi videla ... In tako naprej. Saj poznate tisto Kosmačevo novelo o Sreči.

Kaj bi bila zate največja nesreča?

Joj, ko ne bi bilo takih vprašanj. Kar srh me spreleti ob misli na to negativno lestvico. A vem, da bi se vsemu odpovedala, samo da bi mi ostali moji najbližji.

Kdo bi še želela postati – razen sebe?

Zdaj bi mi morala pomagati moja fantazija, saj pravijo, da je imam preveč. A si pravzaprav ne znam predstavljati sebe v kakšni drugi vlogi. Se pa spomnim, da sem se nekoč znašla v prav posebnem fantazijskem klepetu treh prijateljic. Ne vem, katera si je to izmislila, morda je bilo povezano z branjem kakšne knjige, da je ena od nas načela pogovor, kakšno delo bi opravljale, če bi se znašle v vojaškem taboru: ena bi bila kurtizana, ena Devica Orleanska, jaz pa sem se skrila v varno zavetje in se odločila za pomivanje posode in druga pomožna dela. A se ne sliši grozno? Mi pač ni pomoči.

Kje bi najraje živela – če ne tu, kjer si?

Lepo mi je tam, kjer se udomačim. In tu, v svojem ljubljanskem kotičku, sem zelo udomačena. Imam pa še druge prostorčke, na primer svojo Abrahtovo gmajnico, kjer vsako jesen, potem ko požanjem praprot, posedim ob ta velikem hrastu in gledam po dolini in proti Trem kraljem. Tam bi tudi živela. Ali pa ... Ko se iz Javorij na poti na Blegoš dvignemo proti Žetini, tam nekje nad Muravami zavzdihnem. *Tu bi pa jaz živela!* A me brž opomnijo, naj raje gledam naprej na cesto. Do Črnega kala se namreč pripeljemo z avtom. Nekaj podobnega je s potjo na Žirovski vrh, mimo Špehove bajte. Tudi tam bi živela, a bi me bilo zvečer strah. Imam pa še svoj poetični »bi živela«. Ta je daleč na vzhodu Evrope in včasih se mi zdi, da sem tam nekoč že bila. Kako sem to ugotovila? Zdaj bi morala napisati celo zgodbo, a naj povem samo to, da sem pred desetletjem, ko sem bila na obisku pri prijateljici v Tvrdošinu (severovzhodna Slovaška), z njenimi otroki neko vroče popoldne lomastila po hribčkih nad malim mestom. Trdo zbite kolovozne poti so se vijugale navzgor, se spuščale, jih je navsezadnje zmanjkalo, zato smo jo udarili kar počez, naravnost čez žitno polje z velikimi razpokami v osušeni zemlji, in delali gosje redi ... Hoteli smo priti v dolino in na drugi hrib k pastirski staji, kjer so nam pastirji ponudili »žinčico« (sirotko), pili pa smo jo iz prelepih glinenih vrčkov (čerpak). Zvečer, ko smo se vrnili domov in pripovedovali o naših »podvigih«, sta gostitelja samo odkimavala z glavo, jaz pa sem se poglobila v svoje »slovanske« korenine. So bili krivi prebujeni spomini na mladinski roman Pod svobodnim soncem ali prelepa pokrajina z Visokimi Tatrami v ozadju, polno žitno klasje, slovanska gostoljubnost, otročad, ki me je spremljala. Tako domače sem se počutila, kot da sem tam že nekoč bila pa sem se zdaj vrnila v rodne kraje.

Tvoja najljubša barva?

Vse barve, ki jih ponuja narava in jih uživam ob pogledu skozi svoje kuhinjsko okno. Težko bi se odločila, ali je to nežno spomladansko zelenje v kostanjevih krošnjah ali rahlo zapečena rjava barva zrelih dreves ob Gradaščici. Ko mesto odene sivina in je težko misliti v barvah, si rečem: Tudi to bo minilo. Ko nas pomiri

vrtničenje prvih snežink in gledam, kako strehe spokojno ždijo v prvi belini, prižgem svečko na mizi in se zahvalim stvarstvu za to lepoto beline.

Katero rožo imaš najraje?

Tista, ki prva zacveti na mojem vikendu (beri balkonu) in me potem razveseljuje vse dolgo poletje tja do jeseni. Tako trdoživa je. Strokovno jim pravijo tagetes, doma pa smo jim rekli smrdele (zaradi močnega vonja odganja vse vrste vrtnih škodljivcev), v literaturi sem zanje našla izraz žametnice, kar v resnici tudi so. Na mizi pa me najbolj razveselijo vrtnice, posebno če vem, s katerega vrta so prinesene.

In katero ptico?

Vrabca. Strašno sposobnost preživetja ima. Včasih opazujem kakšno drobno bitjece. Naredi se neumno, kot kakšen potepuh je, in čaka ob robu mize spodaj pri Trnovskem zvonu, da mu bo od pice padla kakšna drobtinica. Lastovka je pa gospa, res ... Spomnim se, da smo v žirovski osnovni šoli nekoč igrali eno takšno igro in zraven peli *Vrabček mlad lenuh, vrabček potepuh, / suknjico je nosil, miloščine prosil /.../ Lastovka gospa mimo je prišla ...* Pri mentoricah Nežki Mlakar in Mariji Jalen se je to dogajalo.

Kateri so tvoji najljubši pisatelji?

Naj vam, preden odgovorim na to vprašanje, zaupam, kakšno neumnost sem nekoč naredila. Bili smo na absolventskega izletu, prvi večer je bil, mislim, da smo prenočili v Banja Luki. S prijateljico sva se pri večerji usedli v najbolj skriti kot, da se kateri od profesorjev ne bi zmotil in prisedel k nama. Prostorov pa je zmanjkalo in doletelo naju je prav to. K nama sta prisedla zdaj že pokojni prof. Vatroslav Kalenić in prof. Boris Paternu. Pogovarjali smo se vse mogoče, razvezal se mi je jezik in sem prav prostodušno razpredala o tem, kako jaz nikoli ne bom literarna zgodovinarica, ker se pri branju tako vživim v junake in junakinje, da sploh ne sledim drugim zakonitostim literarne umetnosti. Pa mi je profesor polaskal, da še hvalu bogu, ker imajo knjige take bralce. Kakor koli že, kljub svoji neprofesionalnosti, sem spodobno končala slavistiko, berem pa še zmeraj tako. A se izkaže, da me knjiga vleče prav zaradi tistih zakonitosti, na katere med branjem ne mislim. Zato mi je všeč Drago Jančar na primer. Ko sem brala njegov roman *Katarina, pav in jezuit*, za katerega je dobil pred leti nagrado kresnik, sem znova ugotovila, da se še da napisati roman z vso epsko širino. In da se da take romane tudi prebrati. Čisto na drugi strani je meni tako ljub Ciril Kosmač. Letos je minilo 100 let od njegovega rojstva. Po strokovni dolžnosti sem znova prebrala velik del njegove kratke proze (*Tisti pomladni dan je bil lep*). Zalotila sem se, da sem pozabila na korektorsko branje, tako sem uživala v lepoti njegovega jezika, njegovih miselnih pobegih in zastranitvah in sem se potem iz strahu, da sem spregledala delitve in vse tiste drobnjarije, ki jih je potrebno opraviti, preden knjiga izide, vrnila k branju še enkrat. Tudi k zgodovinski trilogiji Vladimirja Kavčiča, zlasti k prvi, *Pustoti*, se rada vračam. In ko sem si za letošnje počitniško branje izbrala *Martina Edena* Jacka Londona, se mi je potrdilo, da je pisatelj prestal moje najstniško navdušenje, obakrat sem ga brala s srcem in se v mislih enačila z glavnimi junaki. *Čarobna gora* Thomasa Manna še čaka na ponovno srečanje.

In najljubši pesniki?

Po pravici povedano, ob zadnjih dveh vprašanjih lahko človek tudi malce špekulira. Izbere pač nekaj imen. Z mano je že tako, da težko kar ustrelim z dvema, tremi imeni in pri tem nimam slabe vesti. Premalo berem, vse premalo (čeprav po drugi strani počnem samo to) ... Tudi poezijo. Nekoč je bilo drugače, imela sem več časa in senzorjev za verze. In v eni od prvih služb, v kateri sem si dolge popoldanske in večerne praznine med pregledovanjem korektur in revizij (kakšen obupen dolgčas!) krajšala z branjem od doma prinesene literature, sem izdelala svojo antologijo najlepših pesmi in si jih prepisovala v rokovnik. In ko zdaj jemljem v roke take in drugačne izbore, srečujem prav »moje pesmi« (Pavčkov *Lan*, Fritzova *Večer je*, Borova balada *Srečanje*, Minattijevi barjanski motivi). Nadvse pa mi je pri srcu poezija Kajetana Koviča, ki združuje v sebi poetičnost, v metaforiki pa kristalno ostro in hladno zadržanost pesniške govorice. *Labrador* in *Sibirski cikel* sta zbirki, ki jih ne neham prebirati. Njegov prozni *Jutranji sprehajalec* pa je bila prva knjiga, po kateri sem segla prvi mesec upokojske dobe.

Katere literarne junake najbolj ceniš?

V nekem svetu živi deček, skrbi za svojo vrtnico, pregleduje kruhovce, da se ne bi razrasli in uničili njegovega planeta, čisti vulkane, in kadar je zelo zelo žalosten, gleda sončne zahode. Leta 1973 sem dobila v dar knjigo A. de Saint-Exuperyja *Mali princ*. Včasih se pogovarjam z njim, včasih ga iščem na nebu ali pa samo ponavljam kak stavek iz knjige. Ja, Mali princ je moj mali literarni junak.

In katere junakinje?

Ljuba kroglica pregelk, nikoli nočem biti velk, se spomnim Pike Nogavičke. Mislim, da marsikdo kdaj v mislih naprede kaj podobnega. Saj res, morda pa se mi je zdaj posvetil odgovor na tisto vprašanje z začetka intervjuja: Kaj bi želel postati – razen sebe. Da bi bila tako pogumna, odločna, prijateljska, radoživa, kot je Pika Nogavička, ali pa da bi imela vsaj nekaj od njenih lastnosti.

Najljubši skladatelji?

Mozart.

Najljubši likovniki?

Zagotovo bi se odločila za impresioniste, Groharja na primer.

Kdo so zate največji junaki sedanjosti?

Kdo pa še danes govori o junakih: govorimo o športniku leta, osebnosti leta, najbogatejšem Slovincu, menedžerju z najvišjimi dohodki, tajkunu, ali kako že to gre. Potem pa so navadni smrtniki: fant, ki ustavi avto in reši detece, ki se pred očmi staršev duši; miličnik, ki skoči v vodo in reši utopljenca, strokovna skupina, ki zbere znanje in vse, kar je potrebno, da reši čilske rudarje, zaprte v zlato grobnico, sosed, ki v poplavi pomaga sosedu, pa pisatelj Boris Pahor, ki svetu odstira resnico, ki bi jo že zdavnaj morali odstreti. Največ pa je takih, katerih imena niso nikjer izpisana, ne na časopisnih straneh ne na TV-ekranu. Teh je gotovo največ.

In največje junakinje naše stvarnosti?

Naj spet začnem pri Slovenki leta, osebnosti leta? Ali pa kamenjani prešuštnici in materi nekje na Bližnjem vzhodu. Mati Terezija je namreč žal že pokojna, starajoči Slovenci in Slovenke pa bomo vedno bolj potrebovali razne Mateje (Mateja Kožuh Novak) in njej podobne, da nam bodo kazale pot, kako dostojno preživeti zadnje obdobje življenja, ki se mu tako hitro bližamo. Pravico imamo do tega dostojanstva. In junakinje so vse tiste naše mame, ki so vse življenje posvetile družinam in ohranjale prepotrebno kvoto rodu, pa nimajo v rokah nobenega potrdila, nobene listine.

Pa največji junaki(nje) v zgodovini?

Tako nič mi ne ležijo odgovori na ta vprašanja. Ali naj rečem, da tisti, ki so spreminjali svet – na bolje. Ali se ne skriva v tem vprašanju še nekaj? Ker sicer bi bilo tako enostavno odgovoriti. Tudi iz leksikona bi jih lahko prepisala.

Katere zgodovinske osebnosti najbolj ne maraš? In katera zgodovinska dejanja najbolj zaničuješ?

Tista, ki so »reševala dobrobit človeštva« z njegovim uničevanjem. Saj se ne pričakuje, da bi začeli naštevati, mar ne?

Katero vojno dejanje najbolj ceniš?

Junaški umik, »kapitulacija« za rešitev enega samega življenja.

Katera reforma bi bila najbolj potrebna?

Zajezitev nebrzdanega kopičenja kapitala, ki v imenu lažnega blagra človeške družbe ruši pred sabo vse, tudi »enajsto božjo zapoved«. Naj mar človeštvo kar čaka in gleda? Peščica izbrancev se bo s svojimi »jahtami« preselila na kakšen novoodkriti planet božjih darov, človeštvo pa bo počasi shiralo na Zemlji, nekoč najlepšem planetu v vesolju.

Katerega od naravnih darov bi najraje imela?

Da bi znala peti. Pa žal ni tako. Iz grla mi je zadonelo samo, kadar sem petje vadila, potopljena v dišečo kopalniško kopel. Ali pa se peljala v fičku tja čez Smrečje v Novo vas, ko po tisti cesti še ni bilo nobenega pravega prometa. S hčerjo sva prepeli ves najin repertoar, od otroških do slovaških narodnih. Lepi časi. Tudi naš ata je zelo rad pel, a ni imel posluha, zato ga je mama vedno zatirala.

Kaj najraje ješ in piješ?

Premalo konkretno vprašanje. Ali naj rečem, da je najslajša pijača zgodnejutranja kava, ki jo vsaj že dvajset let pijem v postelji, preden strumno začnem delovni dan. Ali pa da je to traminec iz Radgonsko-Kapelskih goric s črno etiketo, ki ga zdaj samo še pobožno gledam s trgovinskih polic. Saj ne živim od kave in traminca! Čaja ne maram, z njim se trudim, kadar me boli grlo, kadar preganjam viroze, kadar ne morem spati. Pri hrani je še večji dolgčas; prisegam na doma pripravljeno hrano, kremne juhe iz sveže zelenjave, cmoke take in drugačne, lazanjo, da o drobnjakovih štrukljih na župi, ki jih je nekoč kuhala naša mama, ne govorim. Nedavno smo odkrili tudi žlikrofe. To zadnje bom morala »šele vzeti« v domači tretji univerzi.

Kaj najbolj preziraš?

Vse to je že zapisano v sedmih naglavnih grehah, pa še katerega bi bilo treba dodati, na primer novodobna individualnost, egoizem, surova kompetitivnost ...

Do katere od (svojih) napak si najbolj prizanesljiva?

Prav do nobene nisem prizanesljiva, krepko načenjajo mojo samopodobo, boksam se z njimi in jih preganjam. Pa nič ne pomaga. Kar tu so in z njimi moram shajati.

Kakšno je sedanje stanje tvojega duha?

Trudi se ne zlesti na dno. Se obdržati z majhnimi koraki, saj to počenjam vse življenje. A je težko. Pregovor pravi: Kri ni voda. Tudi narod ni voda. Stanje duha tistih, ki zastopajo narod, odseva tudi v vsakem posamezniku. Najbolj me vznemirja, kako v takem stanju duha vzgajati, voditi mladi rod. Njemu smo zavezani, če se hočemo obdržati.

Kako bi želela umreti?

Spomnim se Abrahtove stare mame. Ko še ni bila v odhajanju, je razpredala misli, da bi rada umrla v domači postelji. Bila sem premlada, nič še nisem nosila v svojem nahrbtniku, da bi jo razumela. Zdaj vem, kako bi danes prevedla te njene besede. Želela je zapustiti ta svet dostojanstveno, ne kje ob robu ceste, ne zapuščena od svojih najbližjih, s polno zamerami, očitki. Zapustiti prijazno sled v zanamcih. Ja, v tem smislu bi tudi jaz rada umrla »v svoji postelji«.

Tvoje geslo?

Ne vem, ali se kaj od mojega izbranega gesla, tega velikega Župančičevega vitalizma, pri meni čuti tudi navzven. A čisto čisto sama s seboj si ga ponavljam že dolgo. Takole se glasi:

Predaj se vetrom – naj gre, kamor hoče! / Naj srce se navriska in izjoče. Vendar mornar, ko je najvišji dan, / izmeri daljo in nebeško stran.

In še nekaj »žirovskih« vprašanj:

Katera je po tvojem glavna odlika Žirovcev? In katera naša največja plemenska slabost?

Morda bo lažje odgovoriti, če obe vprašanji strnem. Ob klasičnih žirovskih vrlinah, kot so delavnost, zanesljivost, opažam tudi kar nekaj novodobnih, kot so podjetnost, iznajdljivost, individualnost, potem pa so take, ki so že na meji, kot zagrizenost, pretirana gorečnost itd. ... V spominu mi je ostal neki zapis Ivana Pečnika, enega od žirovskih župnikov. Ne samo ostal, prizadel me je, kot prizadene samo resnica, ko se ob soočanju z njo vprašaš: Ali smo res taki? Pa sem za to priložnost pogledala v bibliografsko kazalo Žirovskega občasnika (kako dobro, da ga imamo) in našla tisto besedilo (ŽO, 1989, št. 15; prepis sklepnega dela nagovora ob 50-letnici žirovske cerkve). V njem med drugim g. Pečnik citira francoskega misleca Voltaira, da »prevelika zagrizenost razodeva omejenost«. In potem to

modrost izpeljuje ob konkretnih »žirovskih« zadevah. Tam bi se našel odgovor na zadnje vprašanje.

In zdaj sledi kar nekaj vprašanj, ki mi preprosto niso pisana na kožo. Premalo diham, živim z Žirmi. Pojma nimam, kako naj bi odgovorila na naslednje: *Katera je najbolj moška od žirovskih potez? In katera je najbolj ženska? In kaj cenim pri žirovskih sosedah?* O slednjem morda beseda, dve ... Kako so si Žirovci s starimi meščani Idriječani, bi še upala reči katero. Kulturni prostor, če si pomagam s to frazo, tlakuje pot sosedskemu sodelovanju, a ne povsod. Pri čipkarstvu ostajajo vsak na svojem bregu, čeprav jih napaja skupen zgodovinski vir. A oboji imajo vrhunske strokovnjake, oni že vedo, kako in kaj. Pa drugi sosedge. Kako Žirovci shajajo danes s Tavčarjevo Poljansko dolino ali ona z nami, pa z nekdanjim zakoncem Logatcem, ne vem, bom pa z veseljem prebrala odgovore mojih kolegov.

Kaj Žirovci najraje počnemo?

No, mislim, da se tradicionalni delavni zagrizenosti že dolgo pritikajo še druge vrline. Da se Žirovci ne bojijo le za svoje hišice, ampak skrbijo tudi za svoje telo (so športniki, planinci, pohodniki) in duhovno nadgradnjo. O tem me prepričujejo mnoga vabila na kulturne prireditve, ki jih prejemam iz Žirov.

Kako si predstavljaš žirovsko srečo?

Ha. Dolgo me ni razsvetlilo. Zdaj pa sem se spomnila modrovanja sošolca, ki mi je pred letom pripovedoval, kako žirovski upokojenci komaj čakajo, da se poleti zdani in že zabrne priročna kosilnica pred njihovo hišico. Kosijo, kar naprej kosijo ... In potem ne morejo počakati, da se trava opomore, že spet zabrne. Tako živo je pripovedoval, da si zdaj mislim: morda pa je to žirovska sreča.

Kaj bi bila za Žirovce največja nesreča?

Pred časom bi odgovorila, da bi bilo to zaprtje Alpine, a mislim, da Alpina že dolgo ni sinonim za Žiri. Vseplošna izguba delovnih mest pa bi gotovo zelo prizadela to delovno ljudstvo. A mislim, da Žirovci ne bi držali križem rok in čakali, da jim pade z nebes nebeška mana.

Kaj bi Žirovci še lahko postali, ko ne bodo več le čevljarji in klekljarice?

Zgolj to pa že dolgo niso, čeprav hvalabogu, še vedno deluje Alpina in imajo klekljarice še vedno kaj pokazati. Vedno več, ker njihove čipke s klekljarskih povstrov ne romajo naravnost k trgovcu. Saj vidite, so športniki, intelektualci, podjetniki, politiki, znanstveniki, so občani, državljani, če hočete, tudi župljani ali farani, vzgojitelji, starši, ki se trudijo vsak na svoj način živeti dostojno, zdravo, uspešno ... Ne zdi se mi, da bi v čemer koli morali poudarjati njihovo posebnost ...

So Žiri še na koncu sveta?

Če ne bi bilo tiste žirovske himne o majhni vasici na koncu sveta, z licentio poetico pa vemo, kako je, pesniki imajo pravico do nje, morda sploh ne bi tako vztrajno ponavljali to frazo. Tako pa vse prevečkrat berem ali poslušam kak pogovor, ki se začinja nekako takole. »Čeprav živimo na koncu sveta, od vseh pozabljeni ...« Ne priznavam tega vprašanja ... Pomembno je, da nismo na koncu sveta v svojem »podstrešju«.

Katere so najbolj žirovske barve?

Barve na platnih žirovskih slikarjev.

Katera roža je najbolj žirovska?

Kje so že časi, ko sem kot šolarka in dijakinja vsak dan hodila mimo vrtov Česnove mame in Muhovcove Ivanke. Njuni vrtovi so mi ostali v spominu, pa tudi njihovo izginevanje ... In za ograjo kar nenadoma ni bilo več prijaznih obrazov ... Potem sem se začela voziti z avtom, mnogo lepega mi je ušlo. Urejenih domov s cvetličnimi gredicami pa je v Žireh nepreštevno.

In katera ptica?

Nisem na tekočem.

Kateri so tvoji najljubši umetniki besede med Žirovci?

Morda bi se temu vprašanju lahko izmuznila kar s citatom iz ene zadnjih pesmi Ivana Minattija (*Priznanje*), v kateri pravi: *Priznam, zavidal sem vam. Zavidal vsako / dobro pesem, / zavidal, ker je nisem napisal sam. / A ne nevoščljiv. S sklonjeno glavo / občudoval magijo, ki je žarela iz vaših stihov. /.../* Brez prisposodob pa: romaneskno podobo žirovskega sveta v romanu *Krtar in Dolinci* Jožeta Peternelja bi še vedno postavljala v ospredje žirovske proze. Na ženski strani pa mislim, da Milena Miklavčič tudi še ni rekla zadnje besede. Iz njenih najnovejših besedil prodira posebna ženska samozavest, neobrzdano, polnokrvnost, če hočete. Pokojni Franc Kopač se je zavezal pesniškemu poklicu. Gojil ga je, razvijal. Nič ne pomaga, če imaš v cvetličnem lončku talent, pa te rožice ne zalivaš ... Zanima me tudi, kaj je s pesniško zapuščino Jožeta Podobnika. Slutim, da se je v njem skrival močen pesniški naboj. Njegova pesem *Znancu* (Žiri in Žirovci v slovenski literaturi, ŽO 1987) mi to potrjuje.

Katere junake iz žirovske zgodovine najbolj ceniš? In katere junakinje?

Lintvernov je bilo veliko, takih in drugačnih. In sploh se junaki radi povezujejo z junaškimi boji, tam pa navadno teče kri. In tam je vedno »drenj«. Raje razmišljam o osebnostih, ki so tlakovali pot blaginji in napredku. Ali si tega naslova ne zaslužijo tisti možje, ki so si v prvih povojnih letih prizadevali za združitev predvojnega združnega čevljarstva z vso materialno bazo, izšolanimi čevljarji in strokovnjaki v novo organizacijsko obliko, samo skupen prostor, kjer bi se to uresničevalo, jim je manjkal. Zanj, za novo tovarno, so bili boj z »večglavim zmajem«. Ob iskanju soglasja v kraju je bilo treba zadostiti tudi številnim administrativnim ukrepom najvišjih državnih ustanov, a hkrati premagovati kratke časovne roke za predložitev ustrezne dokumentacije, z repom pa je tisto leto čez deželo zamahnila tudi zima. V literaturi zdaj lahko preberemo, da je bil storjen prvi korak, ko je »odnesel, pravzaprav pojezdil zaradi visokega snega s konjem v Škofjo Loko Mirko Kosmač in dokumente do časa izročil glavni direkciji v Ljubljani«. (30 let tovarne obutve Žiri, 1977) Tako je bila spočeta Alpina, naša Alpina, saj smo z njo odraščale številne generacije Žirovcev in Žirovk in bile deležne tudi njenih sadov. Potem so tu še drugi: žirovski kulturniki in kulturnice, učitelji in duhovniki, zdravniki, glasbeniki, slikarji, navsezadnje tudi nešolani kronisti, ki so zapustili toliko dragocenega gradiva za

preučevanje žirovske zgodovine. Kar nekaj jih je, ki si zaslužijo priznanje osebnosti, če že ne naslova junak.

Kateri glasbeni komad je najbolj žirovski?

Nezaslišano! Priznati moram, da nimam nobenega pravega vpogleda v žirovsko glasbo. Nekaj malega se je premaknilo lani ob pripravljanju pesniškega izbora Franca Kopača, ko sem se srečala z žirovskimi Lintverni. Sicer pa so mi še iz šolskih časov ostale v zavesti Jobstove skladbe in njegove orgle, ki so posebno bučno donele ob velikonočnem vstajenju. Ljudje so po maši zmajevaje odhajali iz cerkve. Ni nam bilo zameriti. A če bi povedala samo to, bi zatajila nekaj zelo pomembnega. Da sem oboževala glasbo Viktorja Čadeža. Nisem bila ravno posvečena v bogastvo poletnih gasilskih, ribiških, čebelarskih veselic. Kot gimnazijka in potem študentka sem izgubila družbo svojih vrstnic iz Žirov, nisem bila na tekočem z zabavami ... Takoj pa sem napela ušesa, kadar je beseda nanesla na Čadežev ansambel. Gospod Čadež je bil očetov sodelavec, skupaj sta delala za istim strojem (»cvikala«) in oče ga je kdaj tudi nadomestil. Nekoč sem povabila prijateljice iz ljubljanskega Študenta na obisk v Žiri. Bila je nedelja in nismo imele kaj početi, na ploščadi pred osnovno šolo pa se je odvijala veselica z Ansambлом Viktorja Čadeža. In potem je bilo takole. Danilo se je že, igrišče se je praznilo, mi pa smo še kar vztrajali in plesali. Šla sem k vodji ansambla in ga prosila: »Samo še to ...« – »Ne poznam, zapoj ...« Nekaj sem zamrmrala in že je razširil svoj meh. Preigrali so nam vse »Fosile« in »Crvene korale«, ki smo jih poslušali na sobotnih plesih v Študentu. Drugi dan smo »študentke« sedele na naših domačih stopnicah in vzdihovale, mama pa nas je gledala in zmigovala z glavo: »Tako stare, pa tako neumne ...«

Katero od žirovskih likovnih del bi hotel imeti v svoji domači galeriji?

Galerija ne pride v poštev, ker imam premajhno stanovanje. A za kakšno zimsko pokrajino Janeza Sedeja bi vedno našla prostor.

Kdo so zate največji junaki žirovske sedanjosti? In največje junakinje naše stvarnosti

Pa ne, da tudi v Žireh zbirate osebnosti leta? So pa osebnosti, ki si zaslužijo hvaležen poklon. Vsako leto se ob občinskem prazniku spomnite katerega od kreatorjev vaše sedanjosti.

Izpustila sem nekaj vprašanj.

Katera dejanja naših prednikov nam niso v čast?

Naj se zdaj vrnem k prvemu vprašanju? Tista, ki so jih ustvarjala prehuda žirovska zagrizenost, gorečnost ...

Katera reforma bi bila na Žirovskem najbolj potrebna?

Ne vem. Na to vprašanje bodo vedeli odgovoriti kolegi, ki v Žireh živijo.

Kateri od naravnih darov bi nam najbolj prišel prav?

Saj jih ni tako malo. Tudi glasbene nadarjenosti ne manjka, samo ta najštevilčnejši žirovski zbor bi bilo treba včasih bolj uglasiti.

Kateri sta najbolj žirovski jed in pijača?

Kar se hrane tiče, upam, da se v Žireh še pripravljajo ta mali štruklji, pa češpljevi cmoki, da iz hiš še kdaj zadiši po doma spečenem kruhu in potici. O pijači pa – pri Abrahmovi stari mami je bil poleti na robu peči vedno lonec s krljevko (kompot iz suhega sadja, jabolk, hrušk, tudi kakšna posušena češnja in češplja se je namakala v njem). To je bila pijača za suha usta! Drugo pa je prineseno od drugod, čeprav se seveda rado uživa.

Kaj v Žireh najbolj pogrešaš?

Drugje sem se udomačila ...

Kaj od žirovskega najbolj preziraš?

Ojoj-joj! Kakšno vprašanje! Tako hudo pa na Žirovskem spet ni.

Do katere od naših plemenskih napak si najbolj prizanesljiva?

Do vseh. Navsezadnje je najbolje tako.

Kakšno je sedanje stanje žirovskega duha?

Ne vem.

Kako dolgo bodo Žiri in Žirovci še na tem svetu?

Prepričana sem, da ne bodo odšli zadnji. Zagrizenost včasih pride tudi prav.

Kaj bi Žirovcem najbolj privoščila?

To, kar vsakemu drugemu človeku.

Žirovsko geslo?

Tudi tu bom dobila nič točk. Zato pa bom povedala po pravici (če me ne bo že prej v »napovedniku« okrcal urednik): da sem se od vsega začetka upirala tej obliki sodelovanja. Kar zameglilo se mi je pred očmi, ko sem s kotičkom očesa ošinila vprašanja in si morala priznati, da je moja podoba Žirov in Žirovcev takšna, kot je shranjena v spominih. Delno jo dopolnujem z branjem Žirovskega občasnika. Nazadnje sem se sprijaznila z zadano nalogo in po svojih močeh poskušala odgovoriti na vprašanja ...

(Vprašanja prosto po Proustu priredil in postavil Miha Naglič.)

Franc Temelj

Žiri niso za v smeti

Franc Temelj v Muzeju Žiri, jeseni 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Katera je tvoja glavna vrlina?

Še največ lepih besed sem bil deležen na račun potrpežljivosti.

In tvoja največja slabost?

Da se v trenutkih, ko bi se moral odzvati racionalno, prepustim emocijam. Ata bi temu rekel: »Ka neč na pamisleš!«

Kaj najbolj ceniš pri moškem?

Da ne hlasta po slavi in bogastvu za vsako ceno, ampak to počne v mejah občečloveških moralnih norm.

In kaj najbolj ceniš pri ženski?

Da ji kljub vsemu družina več pomeni kot kariera.

Kaj ceniš pri prijateljih?

Da mi resnico povejo naravnost v oči.

Kaj najraje počneš?

To, kar jaz najraje počnem, bi resni ljudje imenovali otročarija.

Kako si predstavljaš srečo?

Sreča so tisti trenutki v življenju, ko si zadovoljen sam s sabo, z ljudmi, ki so okrog tebe in z vsem, kar te obdaja.

Kaj bi bila zate največja nesreča?

Če bi moral vsak dan odgovarjati na podobna vprašanja, ne vem, če bi bila ravno največja, bi bila pa zagotovo velika.

Kdo bi še želel postati – razen sebe?

Svoj drugi, popolnejši jaz.

Kje bi najraje živel – če ne tu, kjer si?

Na enem od gradov v dolini Venoste na Južnem Tirolskem.

Tvoja najljubša barva?

Tople barve jeseni v vseh svojih odtenkih.

Katero rožo imaš najraje?

Ko mi je bilo okrog pet let, me je nekega dne pod večer ata posedel na svoje rame in smo odšli kropit sosedu. Takrat sem prvič v življenju videl veliko rož in med njimi bel pokojnikov obraz. In če me sedaj, po sili razmer, zanese pot v cvetličarno, me bolj kot rože prevzame to, da med njimi namesto mrtvega trupla zagledam brhko cvetličarko. Zato bi lažje izbiral med njimi kakor med rožami.

In katero ptico?

Še najbolj so mi pri srcu krokarji, in to tisti, ki zdržijo do jutra.

Kateri so tvoji najljubši pisatelji?

Poseben ljubitelj branja nikoli nisem bil in še tisto malo volje, ki sem jo imel, sem izgubil, ko sem se moral v meni čisto nepravem času prebijati skozi Zločin in kazen, Izgubljene iluzije itd. Kasneje sem ugotovil, da obstaja tudi drugačna zvrst literature, katere najljubši predstavnik je zame Ephraim Kishon.

In najljubši pesniki?

Janez Menart, iz podobnih razlogov kot Kishon.

Katere literarne junake najbolj ceniš?

Mislím, da bomo morali vsi skupaj začeti bolj ceniti Martina Krpana kot Butalce.

In katere junakinje?

Nanje še čakam.

Najljubši skladatelji?

Glede na to, da se na glasbo čisto nič ne spoznam, mi ne preostane drugega kakor Johann Strauss.

Najljubši likovniki?

Tisti, katerih dela so na meji med realnostjo in abstrakcijo.

Kdo so zate največji junaki sedanjosti?

Z razvojem tehnike se razlika med ljudmi manjša in vse manj je tistih, ki bi toliko izstopali iz povprečja, da bi jih lahko imeli za junake. Pri tem seveda ne mislim na svet športa in zabave, kjer gre zgolj za posel, in ne junaštvo v pravem pomenu besede.

In največje junakinje naše stvarnosti?

Glej zgornji odgovor.

Pa največji junaki(nje) v zgodovini?

Vsi, ki so zastavili svoja življenja za to, da je danes življenje človeku kolikor toliko znosno.

Katere zgodovinske osebnosti najbolj ne maraš?

Če se izrazim po ruglovsko, bi rekel, da Eve: svetopisemsko Adamove, zgodovinsko Hitlerjeve (von Braun).

In katera zgodovinska dejanja najbolj zaničuješ?

Vojne, kajti bistvo vseh je zgolj boj za oblast.

Katero vojno dejanje najbolj ceniš?

Podpis mirovne pogodbe.

Katera reforma bi bila najbolj potrebna?

Moralna.

Katerega od naravnih darov bi najraje imel?

Dar risanja, da se mi ne bi bilo treba mučiti s fotoaparatom.

Kaj najraje ješ in piješ?

Odvisno od časa in razpoloženja. Kakor za življenje tudi za hrano in pijačo velja, da ne smeta biti enolični.

Kaj najbolj preziraš?

Dela zmožne ljudi, ki se odločijo za klošarjenje.

Do katere od (svojih) napak si najbolj prizanesljiv?

Pri meni se imajo kar vse lepo.

Kakšno je sedanje stanje tvojega duha?
Upal bi si trditi, da ni skrb zbujaajoče.

Kako bi želel umreti?
V prepričanju, da vse skupaj le ni bilo zaman.

Tvoje geslo?
Svet se vrti.

In še nekaj »žirovskih« vprašanj:

Katera je po tvojem glavna odlika Žirovcev?
Delavnost.

In katera naša največja plemenska slabost?
Da se z delavnostjo vse začne in konča.

Katera je najbolj moška od žirovskih potez?
Da si poleg doma zgradijo tudi hišo.

In katera je najbolj ženska?
Da pri tem pokorno sodelujejo.

Kaj ceniš pri žirovskih sosedih?
Da jih v nobenem pogledu ne motimo.

Kaj Žirovci najraje počnemo?
To, kar vsi ljudje. Edino Poljanci imajo pri tem malo več uspeha, saj je nataliteta pri njih največja.

Kako si predstavljaš žirovsko srečo?
Da se hiše ne bi starale.

Kaj bi bila za Žirovce največja nesreča?
Ena izmed njih bi bila tudi ta, da Žirovski občasnik sploh ne bi obstajal.

Kaj bi Žirovci še lahko postali, ko ne bodo več le čevljarji in klekljarice?
Ali je sploh kje še kakšen čevljar?

So Žiri še na koncu sveta?
Žiri so vse manj na koncu in vse bolj proti koncu sveta.

Katere so najbolj žirovske barve?
Če nista modra in rumena, zakaj sta potem na zastavi?

Katera roža je najbolj žirovska?

Bukova.

In katera ptica?

Ko sem se v zgornjem sklopu vprašanj odločil za krokarje, sem imel v mislih konkretno žirovske.

Kateri so tvoji najljubši umetniki besede med Žirovci?

Kar se literature tiče, bi se odločil za Matevža Pečelina.

Katere junake iz žirovske zgodovine najbolj ceniš?

Vse, ki so gradili Alpino in s tem posredno tudi sodobne Žiri.

In katere junakinje?

Tiste, ki so pri zgoraj omenjenem opravilu kakor koli sodelovale.

Kateri glasbeni komad je najbolj žirovski?

Kaj je že to, glasbeni komad?

Katero od žirovskih likovnih del bi hotel imeti v svoji domači galeriji?

V glavnem mi to, kar imam, zadostuje. Edino, kar bi še rad, je po eno likovno delo nekaterih avtorjev, izdelano po posebnih željah.

Kdo so zate največji junaki žirovske sedanjosti?

Svoje mišljenje o junakih sedanjosti sem že napisal in Žirovci pri tem nismo nobena izjema.

In največje junakinje naše stvarnosti?

Glej zgornji odgovor.

Pa največji junaki(nje) v žirovski zgodovini?

Mislím, da je samoumevno, da so zame največji tisti, ki jih najbolj cenim (glej nekaj vprašanj nazaj).

Katerih osebnosti iz žirovske zgodovine ne ceniš?

Tistih, ki so zagrešili spodnja dejanja.

Katera dejanja naših prednikov nam niso v čast?

Nepotrebno podiranje imenitnih zgradb, s cerkvijo na čelu.

Katero žirovsko vojno dejanje najbolj ceniš?

Upor proti ponemčenju Žirov.

Katera reforma bi bila na Žirovskem najbolj potrebna?

Miselna.

Kateri od naravnih darov bi nam najbolj prišel prav?

Pretkanost.

Kateri sta najbolj žirovski jed in pijača?

Smo v fazi, ko zelje in krompir zamenjujejo zrezki in pice, vipavsko vino in domači sadjevec pa razne kole in drugi alkokemični napitki.

Kaj v Žireh najbolj pogrešaš?

Največkrat ženo.

Kaj od žirovskega najbolj preziraš?

Vsaj zavestno kakšnega prezira do domačega kraja in sokrajanov ne gojim.

Do katere od naših plemenskih napak si najbolj prizanesljiv?

Do plemenskih napak gojim isti odnos kot do svojih.

Kakšno je sedanje stanje žirovskega duha?

Po mojem se na stanju žirovskega duha pozna, da je od nekdanjega kristalno čistega jezera ostalo le še nekaj mlakuž.

Kako dolgo bodo Žiri in Žirovci še na tem svetu?

Zanesljivo do konca.

Kaj bi Žirovcem najbolj privoščil?

Kaj drugega kot srečo (glej nekaj vprašanj nazaj).

Žirovsko geslo?

Moj predlog je: Žiri niso za v smeti.

(Vprašanja prosto po Proustu priredil in postavil Miha Naglič. Po svoji vesti odgovoril Franc Temelj.)

KJE JE BILA CERKEV SVETE KATARINE?

Petra Leben-Seljak

Sveta Katarina v Hlevišah, izginula podružnična cerkev žirovske fare

Pričujoči prispevek je kratek in nekoliko dopolnjen izsek iz knjige¹, ki izide hkrati s pričujočo številko Žirovskega občasnika. Pri raziskovanju preteklosti Žirov in okolice sva z Alojzom Demšarjem razrešila kar nekaj ugank in ta je ena izmed njih.

Žirovska župnija, ki se je od starološke prafare osamosvojila pred letom 1500², je bila včasih precej večja kot danes. Poleg farne cerkve je že leta 1529 imela 11 podružničnih cerkva, njen obseg pa se je ujemal z ozemljem žirovskega in hlevnovrškega urada loškega gospostva.³ Zunaj žirovske fare je bil le del Koprivnika.⁴ Krčenje ozemlja župnije Žiri je povezano z reformami cesarja Jožefa II. Ta je namreč sprejel odlok, po katerem naj bi župnije šteje največ 700 duš, oddaljenost od župne cerkve pa naj ne bi preseгла uro hoda⁵. To je seveda prizadelo tudi predjožefinsko župnijo Žiri, ki je »... *v ti obsegi zares velika, obširna in zavolj goratega sveta tudi silno težavna fara bila.*«⁶ Leta 1780 je imela 3311 prebivalcev, od tega 2603 v žirovski in 708 v hlevnovrški župi.⁷ Pravzaprav nekoliko manj, ker smo tu prišteli tudi tisti del Koprivnika, ki ni bil v žirovski fari. Po popisu prebivalcev je bilo v župniji 1778. leta 3148 ljudi, 1780 pa 3145.⁸

Po novem je okrnjena župnija Žiri, ki ji je bila pridružena tudi kaplanija Ledine⁹, pokrivala le še ozemlje žirovskega urada. Na ozemlju hlevnovrškega urada pa sta nastali lokaliji v Zavratcu in na Vrhu, ki sta omenjeni že leta 1787 v buli papeža

1 Leben-Seljak, Demšar, *Knjiga hiš na Žirovskem*.

2 Cerkev sv. Martina v Žireh je že leta 1384 v virih omenjena kot farna cerkev.

3 Leben-Seljak, Demšar, *Knjiga hiš na Žirovskem*, str. 64-66.

4 Kmetije, ležeče nad Sovodenjsko grapo, so spadale v župnijo Nova Oselica, stare hišne številke Koprivnik 23-32.

5 Blaznik, *Škofja Loka*, str. 392.

6 Lenček, *Žirovski svet*, str. 8.

7 Blaznik, *Škofja Loka*, str. 418-421.

8 Blaznik, *Škofja Loka*, str. 432.

9 Samostojna župnija so Ledine postale 1864.

Pija VI. o ukinitvi goriške nadškofije. Status lokalije sta imeli še leta 1847. Vrh je postal samostojna župnija leta 1875, za Zavratac pa za zdaj še ne vemo.¹⁰

Pa si pogledimo, kam so po novem sodile cerkve predjožefinske žirovske fare. Fari Žiri je ostala farna cerkev sv. Martina v Žireh in pet podružničnih cerkva: Sv. Ana na Ledinici, Sv. Lenart na Dobračevi, Sv. Janez Krstnik na Goropekah, Sv. Kancijan na Breznici in Sv. Tomaž apostol na Vrsniku. Pod Ledine sta spadali podružnici sv. Jakoba v Ledinah in sv. Ahacija v Krnicah. Fara Zavratac je obsegala le območje podružnične cerkve sv. Urha v Zavratacu. Pod Vrh pa sta spadali podružnici sv. Nikolaja v Hlevnem Vrh in sv. Treh kraljev na Vrh. Če jih seštejemo, dobimo 10 podružničnih cerkva. Kam je torej izginila enajsta, posvečena sv. Katarini, ki je 1529 omenjena brez lokacije, vpisana pa je za Hlevnim Vrhom in Vrhom ter pred Zavratacem¹¹. Naglič¹² meni, da gre za cerkev sv. Katarine na Medvedjem Brdu, kar povzema iz dveh Blaznikovih kapitalnih del^{13, 14}. Ne vemo, zakaj se je Blaznik premislil, saj svoje odločitve ni utemeljil. V zgodnejših objavah, leta 1938¹⁵, jo je namreč postavil v Hlevišo, kar je tudi pravilno. Za njeno lokacijo namreč izvemo v urbarjih loškega gospostva leta 1630¹⁶. Stala je v Hlevišah, pod njen zvon pa so sodile 4 hube (grunti) v Hlevišah, 4 hube v Izgorjah in 2 hubi v Gorenjih Izgorjah (danes del Opal).

O njenem obstoju priča tudi ljudsko izročilo. *Ker pa je na tej stari sliki, ki visi v župnem arhivu še cerkev sv. Katarine na Špehu med drugim 6 oziroma 7 cerkvami ... zaznamovana, se lahko sklepa, da je ta slika bila delana pred letom 1788, / .../; in da je cerkev sv. Katarine stala še v letu 1750 na svojem mestu, ker živi še mož, ki je gledal prezbiterij in trdi, da so njegovi stariši še videli celo cerkev.*¹⁷ *Zidana je bila v gotičnem slogu vsaj gotovo prezbiterij, a ladja je bila skorej gotovo lesena. Prezbiterij brez oltarja je še stal okrog 1810 in ljudje pravijo, da je imel špičate (gotične) okna.*¹⁸ Na njeno omembo npr. še naletimo v poročnih knjigah žirovske fare leta 1759. Podrla se je verjetno med 1786 in 1796, na kar sklepamo na osnovi cerkvenih urbarjev, ki so jih nastavili leta 1786, uporabljali pa do 1852. Urbarja podružnične cerkve v Hlevišah žal ni, izgubljena pa sta tudi urbarja podružničnih cerkva v Hlevnem Vrh in na Vrh.¹⁹ Zato pa so se ohranili urbarji farne cerkve in preostalih podružničnih cerkva. In tam najdemo hiše, ki so prvotno spadale pod sv. Katarino v Hlevišah. Vendar pa ne že leta 1786, vpisali so jih naknadno leta 1795 oz. 1796. Štiri kmetije v Izgorjah so vpisali v urbar podružnice Zavratac, obe iz Gorenjih Izgorij (Opale) v urbar farne cerkve v Žireh, kmetije v Hlevišah pa so ostale kasnejši fari Vrh.

Zakaj se je cerkev podrla, ni znano. Verjetno je bila dotrajana, potrebe za gradnjo nadomestne cerkve pa ni bilo, saj sta v neposredni bližini stali cerkev sv. Nikolaja v Hlevnem Vrh in sv. Treh kraljev na Vrh. Ljudska pripovedka pa pravi, da naj bi cerkev opustili zaradi naslednjega razloga: *Bili so na Špehu pri cerkvi sv. Katarine*

10 Leben-Seljak, Demšar, *Knjiga hiš na Žirovskem*, str. 64–66.

11 Blaznik, *Urbarji*, str. 362.

12 Naglič, *Žirovski vodnik*, str. 44.

13 Blaznik, *Urbarji*, str. 362.

14 Blaznik, *Škofja Loka*, str. 104.

15 Blaznik, *Kolonizacija*, str. 82.

16 Kos, *Loško gospostvo*, str. 134–135.

17 Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 238, str. 129.

18 Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 237, str. 129.

19 V župnišču na Vrh in v Nadškofjskem arhivu v Ljubljani jih ni.

*veliki živinski sejmi. Na nek tak živinski sejem so ubili nekega Vipavca. Gosposka pa je radi tega uboja kot kazen prepovedala živinske sejme. Ljudje niso več prihajali in cerkev so pričeli opuščati.*²⁰

Od nje ni ostalo skoraj nič, pred sto leti so zapisali takole: *Tam, kjer je stala cerkvena, je sedaj njiva. Tlaka in zemeljskih zidov niso odpeljali, tako da je tlora cerkvice zasut z 1/2 m globoko prstjo in na njem se orje in seje.*²¹ *Cerkveni bangarji so vzdani v kozolec Hlevišarja (Špehar) št. 5 (?). Kozolec in stebri so kaj močni, zidani iz materiala cerkvice sv. Katarine. Prostor, kjer je stala ta cerkev, je sedaj zaraščen s travo kakih 300 korakov proč od Hlevišarja (Špehar). Namesto cerkve sv. Katarine je Hlevišar naredil pri hiši znamenje Matere Božje.*²²

Kje točno je cerkev stala? Kot že rečeno, je v urbarju leta 1630 vpisana v vasi Hleviše. Glede na to, da je pokrivala področje Hleviš, Opal in Izgorij, bi pričakovali, da se bo nahajala v središču tega areala. Približno tam stoji hiša Hleviše 1 s hišnim imenom Hlevišar, pa tudi ljudsko izročilo omenja, da je Hlevišar kamne prezbiterija uporabil za gradnjo novega kozolca²³. Vendar pa cerkev ni stala tam, temveč na povsem drugem koncu Hleviš, v neposredni bližini Hlevnega Vrha. Znana je bila namreč pod imenom sv. Katarina »na Spechnu«²⁴. Ledinsko ime »Na Spech« je leta 1825 vpisano pri njivah²⁵, hišno ime Špehar pa je imela ok. leta 1840 hiša Hleviše 5²⁶. Obe imeni, Špehar in Špeške njive, najdemo še danes²⁷ in sicer pri tisti hiši v Hlevišah, ki leži najbližje Hlevnemu Vrhu. Naglaša se Špéh in ne Špêh.

Zakaj torej ljudsko izročilo omenja Hlevišarja, ne pa Špeharja? Če pogledamo podrobneje, ga pravzaprav enači s Špeharjem: »... kozolec Hlevišarja (Špehar) št. 5 (?), čeprav gre za dve hiši oz. grunta na različnih lokacijah. Špehar je označen kot Hlevišar zato, ker sta v tistem času oba grunta pripadala isti rodbini, ki pa se je obdržala samo pri Špeharju. Pri Hlevišarju v Hlevišah 1 so se Sedej pisali že 1688, 1785 je bil lastnik Jernej, nazadnje pa Martin Sedej (1784–1862), ki ga je nasledil Tomaž Žust (roj. 1819) iz Hleviš 8, poročen z Elizabeto Trpin (1827–1882). Pri Špeharju v Hlevišah 5 pa so se med 1688 in 1754 pisali Rupnik in Slabe, leta 1785 in 1825 je bil lastnik Anton Sedej (1750–1834), nato Gašper Sedej (1806–1877) in za njim Anton (roj. 1844). Sodeč po starosti, sta bila lastnika iz leta 1785 (Jernej iz Hleviš 1 in Anton iz Hleviš 5) verjetno brata.

Kdaj je bila cerkev zgrajena? Cerkev sv. Katarine je bila oddaljena od cerkve sv. Nikolaja v Hlevnem Vrhu največ 800 m, obe pa samo dober kilometer zračne linije od cerkve sv. Treh kraljev na Vrhu. Stale so v trikotniku. Tako močna koncentracija cerkev naj bi bila znak zgodnje kolonizacije, ki jo Blaznik postavlja v konec 14. stoletja. So pa že pred tem imeli tukaj pašnike in hleve kmetje iz koroškega urada v Poljanski dolini, kar dokazujeta tako imeni Hleviše in Hlevni vrh, osebna imena kolonistov hlevnovrškega urada in način poselitve.²⁸ Naključne arheološke najdbe pa kažejo, da je bilo področje Vrha poseljeno že v antiki.²⁹

20 Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 238, str. 129.

21 Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 238, str. 129.

22 Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 237, str. 129.

23 Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 237, str. 129.

24 Kos, Loško gospostvo, str. 134.

25 Franciscejski kataster, mapa k. o. Vrh.

26 Status animarum fare Vrh.

27 <http://gis.arso.gov.si/atlasokolja>

28 Blaznik, Kolonizacija, str. 82–84.

29 Leben-Seljak, Demšar, *Knjiga hiš na Žirovskem*, str 20, 111.

V začetku najbrž ni bilo potrebe po kar treh cerkvah in je zadostovala le ena. Zna biti, da je bila to prav cerkev sv. Katarine, ki naj bi bila po ljudskem izročilu ena od najstarejših cerkva, stoječa že v 9. stoletju.³⁰ Lahko pa, da ta čast pripada drugi izginuli cerkvi, ki tudi živi le še v spominu ljudi, pisni viri pa je sploh ne omenjajo. Zgrajena naj bi bila na ruševinah poganskega templja in posvečena sv. Tomažu.³¹ Da je verjetno res obstajala na območju današnje kmetije Štumarčan, pričata starejši obliki hišnega imena te kmetije, Stomershek ok. 1840³² in Štomaršk leta 1869³³, ki sta nastali na podlagi ledinskega imena Na Stomazi³⁴.

Primarni viri

Franciscejski kataster, mapa katastrske občine Vrh (Werch, A202). Stara podatkovna zbirka: pregled map zemljiških katastrov 19. stoletja (digitalizirano arhivsko gradivo), <http://www.arhiv.gov.si>

Reambulančni kataster, k. o. Vrh (A202): Abecedni seznam lastnikov stavbnih in zemljiških parcel. Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana.

Urbar farne cerkve sv. Martina, župnija Žiri. Nadškofijski arhiv, Ljubljana.

Urbar podružnične cerkve sv. Urha v Zavratacu. Župnišče Zavratac.

Status animarum, sv. Trije kralji na Vrhu. Nadškofijski arhiv, Ljubljana.

Sekundarni viri in literatura

Blaznik, Pavle: *Urbarji freisinske škofije, Srednjeveški urbarji za Slovenijo*, zvezek 4. Ljubljana, SAZU 1963.

Blaznik, Pavle: *Škofja Loka in loško gospostvo (973-1803)*. Škofja Loka: Muzejsko društvo, 1973.

Blaznik, Pavle: Kolonizacija Poljanske doline. *Glasnik muzejskega društva za Slovenijo*, 1938, 1–62. Fotoponatis. *Žirovski občasnik* 14, 1988, 67–128.

Kos, Franc: Loško gospostvo okrog 1630. *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko* 7, 1897. Fotoponatis: *Žirovski občasnik* 4, 1982, 133–149.

Leben-Seljak, Petra in Demšar, Alojz: *Knjiga hiš na Žirovskem: naselja, hiše in njihovi lastniki na ozemlju predjožefinske župnije Žiri*. Žiri, 2010.

Lenček, Jernej: Žirovski svet. *Slovenski romar*, 1858, 89–105. Fotoponatis: *Žirovski občasnik* 11/12, 1987, 8–13.

Naglič, Miha, *Žirovski vodnik*. Ljubljana: Pegaz International, 2000.

Stanonik, Marija: *Nekoč je bilo jezero: Folklorne pripovedi iz Poljanske doline in njenega pogorja. Loški razgledi*, Doneski 10, 2005.

³⁰ Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 235, str. 129.

³¹ Stanonik, *Nekoč je bilo jezero*, št. 4 in 5, str. 58.

³² Status animarum fare Vrh.

³³ Reambulančni kataster k.o. Vrh, abecedni seznam lastnikov.

³⁴ Franciscejski kataster, mapa k. o. Vrh.

OB 120-LETNICI POKOPALIŠČA NA DOBRAČEVI

Alfonz Zajec

Britof na Dobračevi

Povečani izrez iz mape franciscejskega katastra, k. o. Žiri, 1820. Pokopališče v Žireh je vidno premajhno. Stavbe označil Alfonz Zajec.

Beseda britof je bila v tistem času udomačena. Tudi danes je še v rabi in dostikrat slišana. Vendar uradno in pogovorno prevladuje sedaj pokopališče.

Izpričani dogodek naj nas popelje v tisti čas:

Iz Škofje Loke je prihajal popotnik. Prišel je ravno do vrha Kovačevega klanca. Pred Tomincovo hišo je stal najstnik, domači sin Janez. Popotni človek je zagledal skupino hiš in sredi njih zvonik dobračevske cerkve. Vprašal je fanta: »Ali imajo pri tej cerkvi duhovnika?« »Ne vem, ker ne znam nemško.« Tako je odgovoril Janez. Ko bi ga bil vprašal po fajmoštru, bi bil Janez zagotovo vedel in povedal prav. Smemo sklepati, da bi bil popotnik dobil od Janeza enak odgovor, če bi ga vprašal: »Ali je pri tej cerkvi pokopališče?«

Kako bi odgovorili današnji najstniki? Živijo v dobi neslutene tehnike: elektrika, plin, motociklizem, avtomobilizem, kino, radio, televizija, barvni tisk, telefon, mobilni telefon, računalnik, internet. Tuji jeziki jim niso več tuji. Tuje besede že vpletajo v domačo govorico. Na vprašanje popotnika, četudi bi govoril »nemško«, bi prav gotovo vsi od kraja odgovorili prav.

Vsega tega pred dobrimi 120 leti ni bilo. V mislih se preselimo k farni cerkvi v Žiri. Stala je v podnožju Žirka. Ob cerkvi na vsako stran pa je bilo pokopališče za celo faro, ki je štela okrog 20 vasi in zaselkov. Na vsako stran ob Žirku so se pripele hiške. Ugnezdile so se tako, da voda ob povodnji ni prišla do njih. Ob glavni cesti so bili gruntarji, trgovci, gostilne. Zaradi povodnji so bili v slabšem položaju. Ta predel je bil pogosto poplavljen. Struga Sore je bila videti, kot bi metal vrv z leve na desno in z desne na levo. Ko je reka narasla in se ji je pridružila še Osojnica, se je voda razlila na vse strani, do samega križišča, kjer vodijo poti v Idrijo, Logatec in Škofjo Loko. Tudi cerkev s pokopališčem vred je bila velikokrat poplavljena. Starejši ljudje so vedeli povedati, da je bilo včasih v cerkvi toliko vode, da je cerkvene klopi kar vzdignilo od tal. Dobesedno plavale so.

Leta 1877 je umrlega župnika Janeza Majnika zamenjal Josip Vidmar. Prišel je z nalogo, da zida novo cerkev. Kaj vsega hudega ga je čakalo, mu je bilo prikrito. S prvo težavo, ki je ni pričakoval, se je seznanil že ob prvem pogrebu. Pokopališče je bilo premajhno. Zemljiška karta iz prve polovice 19. stoletja kaže pokopališče, ki še ni povečano ne na levo in ne na desno stran. Mogoče bo komu uspelo izbrskati dokument, kdaj so prestavili priključek poti z glavne ceste na Zadnjico, da so s tem dobili nekaj prostora za pokopališče.

Kljub pridobitvi nekaj novega pokopališkega zemljišča je bilo prostora za pokope še vedno premalo. Strogi predpisi pokopa, ki jih je bilo treba spoštovati, so bili odurni in boleči. Vsak sum, da je bil pokojnik umorjen, je zahteval komisijo, ki je prišla iz Idrije. V krstnici – mrtvašnici so naredili obdukcijo. Zgodilo se je celo, da je bil pokojnik že pokopan, a so ga morali odkopati in ugotoviti vzrok smrti. Globina jame (2 metra) je bila določena in strogo upoštevana.

Prav zaradi strogih določil in pomanjkanja prostora so jamo izkopali po predpisih velikokrat prezgodaj. Mokrotno zemljišče ni bilo v prid hitremu razpadanju trupla. Gomila izkopane zemlje ob jami je od kraja skrivala notranjo vsebino. Ko pa so pogrebci vpričo žalujočih zagrebali jamo, so se med prstjo vsipale vanjo tudi kosti, lobanja pa se je kar sama zakotalila. Najhujše pa je bilo ob močnem deževju. Jama je bila že skoraj polna vode. S korci pobirati vodo iz jame je bilo brez haska. Pogrebci

so krsto s pokojnikom dali v jamo in jo z lopato in rovnico potiskali proti dnu. Mrliča so dobesedno najprej potopili in šele nato zasuli z zemljo.

Ob vsem tem dogajanju s pokopi je župnik Vidmar iskal lokacijo za novo cerkev. Nasprotovanje zaradi nje je bolj ali manj znano. Da bi imel po prvotnem načrtu v mislih zraven cerkve tudi pokopališče, ni bilo do sedaj še nikjer omenjeno. Nevzdržno stanje s pokopališčem ga je pripeljalo do sklepa, da je treba najti najprej novo lokacijo zanj. Prva zahteva je bila, naj ne bo v ravnini, da ne bi imeli spet opraviti z vodo. Naj bo nekje v brežini.

Pokopališče ni samo cerkvena zadeva, je tudi zadeva krajevnih oblasti. Prav zaradi tega so občinski odborniki 23. julija 1887 določili, da bodi odslej pokopališče pri podružnični cerkvi na Dobračevi. V ta namen se odkupi potreben svet od zemljaka Potočnika. Razgovori in verjetno tudi prepričevanja so se vlekla že v poldrugo leto, ko so se stopili do notarja v Idrijo. Sestavljena in ročno napisana pogodba, dobesedno prepisana, je ponujena v lažje branje.

En prepisek tega pisma je bil za prerajt odstotkov davkarskemu uradu izročen.
 Reg. št. 72

*C.k. davkarija v Idriji Dne 18. aprila 1889 -
 L. S. Frank sr. –*

KUPNA POGODBA

Katero sklemeta Anton Potočnik, posestnik v Dobračevi št. 8, kot prodajalec in občina Žirovska, kot kupovalka, zastopana po svojem župniku, županu Jakobu Kavčiču v Žireh in po svojih svetovalcih Janezu Bogataju iz Ledinc, Gregorju Nagliču iz Žirov in Urbanu Ježu iz Dobračeve št. 3 kakor sledi.

§ 1.

Anton Potočnik prodaja in izročuje od svojega posestva ulož. št. 67 kat. obč. Dobračeva en del parcele št. 19, ki meri 561 sežnjev in je bil po odmerjanju se št. 19/2 zaznamovan, bremenprosto občini žirovski in ta kupi in prevzame od Antona Potočnika ta omenjeni svet za med seboj pogojeno kupnino v znesku ----- 512 fl beri: Petsto dvanajst goldinarjev v popolno in nepreklicljivo last farne občine Žirovske za napravo novega pokopališča z dovoljenjem bremen prostega odpisa te nove kat. parcele št. 19/2 od posestev uloga št. 67 kat obč. Dobračeva, ustanovitev nove uloge in vknjižbo lastninske pravice na to novo ulogo na ime in korist Žirovske fare. –

§ 2.

Na račun kupnine je prodajalec že prejel ----- 112 fl beri: Sto dvanajst goldinarjev iz občinske blagajnice Žirovske, kar tukaj pobotuje, ostatek v znesku 400 fl beri: Štiristo goldinarjev av. veljave pa se je imel glasom zapisnika ck. okr. glavarstva v Logatci z Dne 23. julija 1887 Dne 1. januarja 1888 poplačati. Ker se pa ostanek ni

Sam prepisek tega pisma je bil za vsakega 4. od 10.
 stroškov Podkavskemu vredni izročeni. Reg. št. 42
 G. K. stavkarinja v Zbilji dne 10. aprila 1889. —
 J. S. Frank st. —

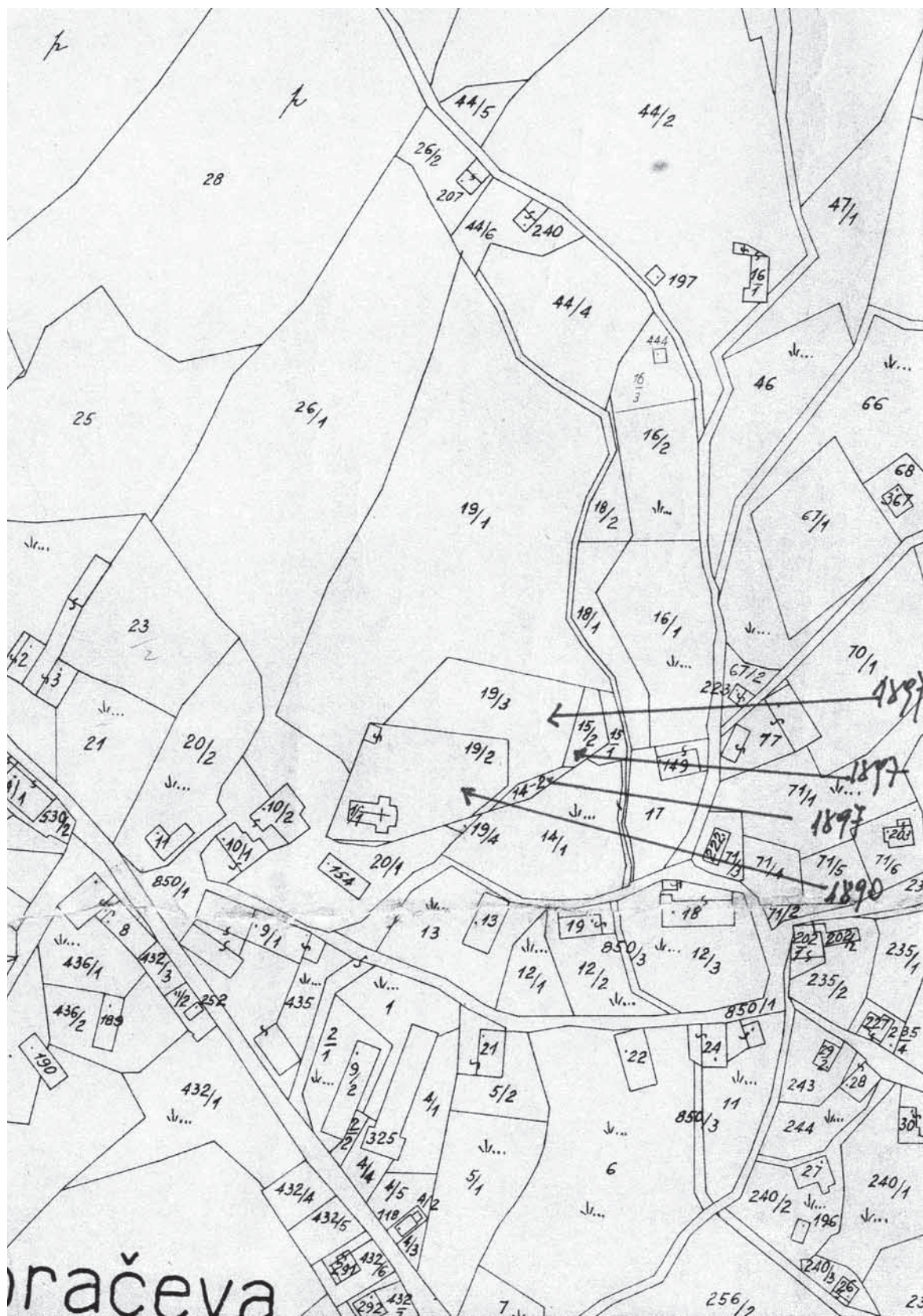
Kupna pogodba

Katero sklepata tuton tolarnik, s.p.o.
 sestriki v Dobručevu št. 8, kot, prodajalec
 in skleni Kirascha, kot, kupovalka, zasto,
 panna po svojemu skupnemu skupnemu
 Jakobu Kavčiču v Kiraschi in po svojih
 svetovalcih Francju Bogutajnu iz Le.
 Duce, Gregorju Nagliču iz Kiraschi in Ur.
 panna Kegu iz Dobručeva št. 3 kakor sledi:

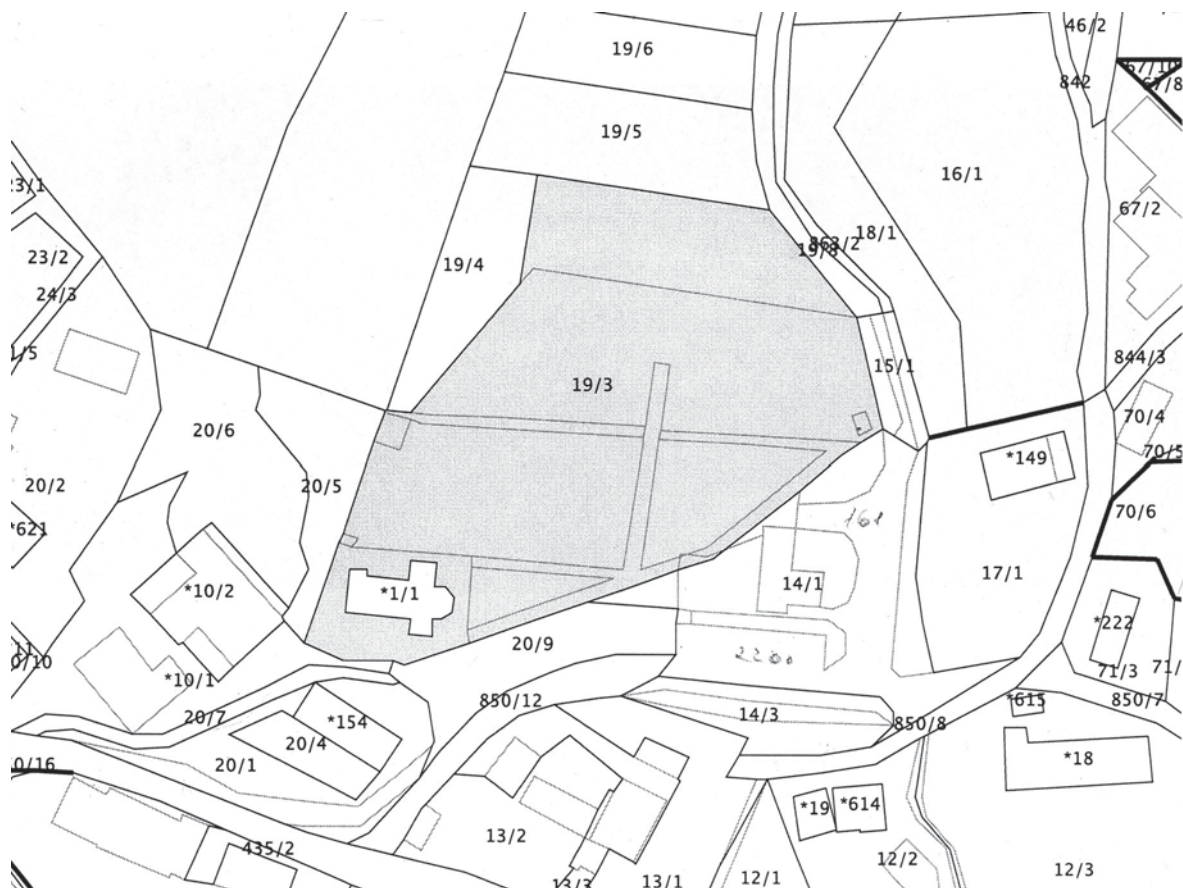
št.

tutan tolarnik prodaja in izročuje od
 svojega posestva uloj. št. 64 kat. obš.
 Dobručeva su del. parceli št. 19, ki meri:
 56¹/₂ x 17⁰ in je bil po odmerjenju vs št.
 19¹/₂ zagumovane, brezuprosti obš.
 ni kiraschi in ta kupi in prevzame
 od tutana tolarnika ta amerijani svoj
 ga medseboj pogajeno kupnino v
 gresku — — — — — 54¹/₂
 beri: Petsto dvajset, galdovno in 10.

Prvi nakup zemljišča, rokopis prve strani kupne pogodbe.

Prikaz parcel po dveh kupnih pogodbah.

Katastrski prikaz vseh parcel pokopališča Dobračeva. Parceli 19/3 in 19/4 v uporabi, parcele 19/5, 19/6 in 19/7 v rezervi.

plačal pravočasno, se občina Žirovska zavezuje teh 400 fl od 1./ 1. 1888 naprej s 5 % obrestmi poobrestiti, kapital pa do konca letošnjega leta poplačati. –

§ 3.

Prodajalec se zavezuje precej skrbeti, da se bo ta svet brez vsacega dolga in bremena odpisal in na ime in korist Žirovske fare prepisal. Stroški in pogodbo in prepis zadenejo občino Žirovsko, stroški za dolgovprosti odpis pa prodajalca Antona Potočnika iz Dobračeve. –

§ 4.

Za slučaj, ko bi se ta svet ne mogel odpisati brez dolgov in bremen dovoljuje prodajalec Anton Potočnik vknjižbo zastavne pravice za plačano kupnino v znesku 512 fl na pri posestvu uložno št. 67 k.o. Dobračeva. –

§ 5.

Pogodbenika se odpovedujeta pravici razdirati to pogodbo zaradi prikratbe nad polovico prave vrednosti. –

V Idriji Dne 26. prosinca 1889

*Anton Potočnik sr.
Jakob Naglič sr. župan*

*V Idriji Dne 15/4 1889 –
Gregor Naglič sr.-
Janez Bogataj sr. –
Urban Jež sr. –*

Opr. št. 1767

Jaz ck. notar poverujem, da je meni osebno znani Anton Potočnik iz Dobračeve in gospod Jakob Kavčič, župan v Žireh to kupno pogodbo danes pred menoj svojeročno podpisal. V Idriji Dne šestindvajsetega prosinca tisoč osemsto devet in osemdeset. –

*L.S. Makso Kosér sr.
ck. notar.*

Opr. št. 1832

Jaz ck. notar poverujem, da je meni osebno znani Gregor Naglič iz Žirov, Janez Bogataj iz Ledinice in Urban Jež iz Dobračeve to kupno pogodbo danes pred menoj svojeročno podpisali. V Idriji Dne petnajstega aprila tisoč osemsto osemdeset in devet. –

*L.S. Makso Kosér sr.
ck. notar.*

*Se z 70 kr nakolekovanim izvornikom popolnoma ujemlje.
22. 2. 1890*

Šinkar

Pokopališče na fotografiji, posneti 1. novembra 1926.

Občinski odborniki, udeleženi pri tej pogodbi, so: Anton Potočnik 1837–1924, prodajalec, vulgo Potočnik; Jakob Kavčič 1848–1938, župan, Špicar (notar enkrat pomotoma napiše priimek Naglič); Janez Bogataj 1840–1916, odbornik, Šinkovec z Ledinice; Urban Jež 1834–1898, odbornik, Tominc z Dobračeve; Gregor Naglič 1837–1916, odbornik, Naglič iz Žirov.

Bolj kot pogodba sama je zanimivo dovoljenje za prepis prodanega sveta za pokopališče.

Žena prodajalca Antona Potočnika je dobrohotno dala takole dovoljenje. Prepisano po rokopisu.

ODPISNO DOVOLJENJE

Na posestvu mojega moža Antona Potočnika, ulož. št. 67 kat. obč. Dobračeva je zame Marijo Potočnik roj. Bevk vsled ženitne pogodbe z Dne 27. oktobra 1859 zastavna pravica vknjižena v varnost dote 1000 fl in zaženila 500 fl.

Od tega posestva je prodal moj mož Anton Potočnik s kupno pogodbo z Dne 26./ 1. In 15./ 4. 89 občini Žirovski za napravo pokopališča en del parcele št. 19, ki je bil v katastru zaznamovan s parcelo št. 19/2. –

Ker mi pa po odpisu tega dela parcele št. 19 ostalo posestvo še dosti varnosti ostaja za moje terjatve, dovoljujem, da se sme prodani del parcele št.19, ki je bil s št.19/2 zaznamovan od posestva uloga št. 67 kat. obč. Dobračeva odpisati brez da bi se zastavna pravica zastran mojih terjatev iz ženitne pogodbe z Dne 27/10 1859

Enak pogled 2010. / Foto: Franc Temelj

na doti 1000 fl. In 500 fl – vkup 1500 fl beri:Petnajst sto goldinarjev av. veljave odpisani svet prenesla.

V Idriji Dne 17/4 1889 –

*Mr. Marija Potočnik
Tine Leskovic sr. imenopisec in priča
Josef Peterggiazza sr. priča.*

Opr. št.1836

Jaz ck. notar poverujem, da je Marija Potočnik roj. Bevk iz Dobračeve, ktere osebno (poznam, op. prep.) istoto sta mi potrdile meni osebno znani priči Jože Peterggiazza in Tine Leskovic oba iz Idrije to listino danes pred menoj svojeročno podkrižala.

V Idriji Dne sedemnajstega aprila tisoč osemsto osemdeset devet.

*L. S Marko Kosér sr.
ck. notar*

Se z 60 kr. nakolekovanim izvornikom popolnoma ujemlje.

22/2 1890 Šinkar

Od prvega razgovora 23. 7. 1887 je preteklo po strugi Sore že kar veliko vode. Med tem časom pa niso prav nič počivali. Mapni obris zemljišča (17. 1. 1889), Kupna pogodba (26. 1. 1889), Odpisno dovoljenje (17. 4. 1889), Potrdilo Z 462 (1. 2. 1890), Vknjižba lastnine v zemljiško knjigo (21. 2. 1890). To je bilo zadnje v vrsti pisnih dokumentov.

Začele so se priprave za preselitev. Oblast je zahtevala kamnito ograjo okrog celotnega novega pokopališča. Velikodušno je ustregla prošnji, da mrtvašnica ostane v uporabi na starem pokopališču vsaj kakšno leto, sicer bi se preselitev še bolj zavlekla. Takoj po veliki noči (6. aprila 1890) so začeli voziti kamenje. In če smemo verjeti vremenskemu vladarju tega leta Marsu, je bilo to leto bolj suho kot mokro. Zidarji so hiteli z delom, da bi še pred zimo dokončali kar precejšen obseg pokopališča. Furmani so pridno dovažali kamenje, ki so ga v kamnolomu komaj sproti pripravljali.

Brez mehanizacije, ki jo danes poznamo, je bil zid po šestih mesecih trdega dela narejen.

19. oktobra je župnik Josip Vidmar novo pokopališče blagoslovil. Že drugi dan, 20. oktobra, pa je na Breznico 1, po domače k Štrelu, prišla smrt po dekletu Marjeto Strel. Bila je gospodarjeva sestra, stara 67 let. Čez dva dni, 22. oktobra 1890, je bil pogreb. Pogrebni sprevod se v Žireh ni niti za hip ustavil. Krenil je naprej na osemnajststo metrov dolgo pot proti novemu pokopališču na Dobračevo. Vaščanom, stanujočim ob cesti, se je vse skupaj zdelo nenavadno, saj so do tedaj videli pogrebe v obrnjeni smeri, z Dobračeve proti Žirem, sedaj pa ravno nasprotno, iz Žirov proti Dobračevi.

Od prvega pokopa na novem pokopališču na Dobračevi do konca leta sta minila komaj dva meseca, pa je bilo že 17 pogrebov. Očiten dokaz, kako potrebno je bilo novo pokopališče. Leta 1891 je bilo 81 pogrebov. Tudi obdukcij je bilo več, zato so pohiteli in mrtvašnico zgradili na levem zgornjem kotu pokopališča. Leta 1892 je bilo že čez 100 pogrebov. Leta 1893 okrog 90, leta 1894 pa kar 124. Takrat so odgovorni prišli do grenkega spoznanja. Pokopališče bi moralo biti večje. Ušteli smo

se. Res je bilo med umrlimi precej otrok, vendar se je prosto zemljišče hitro krčilo. Spomladi leta 1897 je bilo razpoložljivo prosto zemljišče napolnjeno. Alarm.

Pokopališče je treba povečati. Povečati na tak obseg, da bo zadostovalo za petdeset let. Ne samo za sedem let, kot je bilo sedaj. Z manjšimi parcelami drugih lastnikov bi bilo mogoče nekaj sveta pridobiti, večjo površino pa bi morali dobiti spet od Potočnika. Posestvo je prevzel februarja poročeni novi gospodar Janez. Z velikim upanjem so šli k mlademu gospodarju: župnik Josip Vidmar ter ključarja farne cerkve Franc Lenger in Franc Primožič. Kako je tekel pogovor in prepričevanje o nujnosti povečanja pokopališča, ni znano. Ve pa se, da so takoj segli s pokopi preko tedanjega pokopališkega zidu, septembra pa šli v Idrijo k notarju, da vse dogovorjeno pravno uredijo. Dokaz je pogodba, ki je bila sklenjena v Idriji 17. 9. 1897.

KUPNA POGODBA

katero sta Janez Potočnik, posestnik iz Dobračevem št. 8, kot prodajalec, in farna občina v Žireh, kot kupovalka, zastopana v župniku in ključarjih dogovorila in sklenila naslednje:

§ 1.

Janez Potočnik proda in izroči za se, svoje dediče in pravne naslednike farni občini v Žireh ki kupi in prevzame od njega del parcele št. 19/1 njiva odmerjen pod št. 19/3, ki se sme združiti s parcelo št. 19/2 katastralne občine Dobračevo v zemljiški knjigi vložek št. 67 k.o. Dobračevo za dogovorjeno kupnino 700 gld – kr, beri: sedem sto gld v pravo in polno last z dovoljenjem, da se prodane parcele brez bremen odpišejo, da se za nje nova zemljiško-knjižna vloga sestavi, in na njo vknjiži lastninska pravica kupčeva ali pripis k vložku št. 212 k.o. Dobračevo.

§ 2.

Kupec prevzame kupljene parcele precej v dejansko posest in vžitek, odpravlja na nje spadajoče davke in naklade od danes naprej, plača odstotnino in stroške te pogodbe ter zemljiškoknjižnega odpisa in odmerjenju.

§ 3.

Prodajalec potrjuje prejem kupnega deleža 100 fl. beri eden sto gld. in se zaveže, da bo takoj na svoje stroške omogočil bremen prosti odpis prodanega sveta on je tudi opravičen prošnjo za odpis vložiti s prošnjo za izknjižbo dolgov.

(pomotoma je izpuščen paragraf št. 4, op. A. Zajec)

§ 5.

Pogodbenika se odpovedujeta pravici razdirati to pogodbo zaradi prikratbe nad polovico prave vrednosti.

§ 6.

Na prodanem zemljišču je vknjižena lastninska pravica prodajalceva na podlagi izročilne pogodbe z dne 12/1 1897.

§ 7.

Prodajalec ima pravico si izbrati prostor za šest grobov za svojo hišo na pokopališču vlož. št. 212 k.o. Dobračevo in je za njega in njegove naslednike dovoljena vozna pot okrog pokopališča za zidom, ki se bo postavil na parcelah št. 15 in 14/2; zaradi pristojbine se omeni, da te pravice nimajo nobene vrednosti.

§ 8.

Prodajalec ima pravico kupni ostanek 600 fl tirjati tisti dan, ko bo prodani svet brez dolga odpisan.

§ 9.

Stavbena parcela št. 15 s hišo št. 36 v naravi ne obstaja več; ker je pa Urban Jež v današnji kupni pogodbi parcelo št. 15 travnik in št. 15 stavbišče tudi prodal zgorajšnji kupovalki, dovoljuje prodajalec odpis parcele št. 15 stavbišče, katero je po pomoti ostalo pri prodajalčevem posestvu vlož. št. 67 k.o. Dobračevo, od tega posestva kakor je zgoraj rečeno od paragrafa 1, ter bo skrbel za bremeno prosti odpis te parcele.

Idrija dne 17. septembra 1897

*Jos. Vidmar mp.
župnik*

*Franc Lenger mp.
ključar*

*Franc Primožič mp.
ključar*

Johan Potočnik mp.

p. št. 590

Osebno mi znani Janez Potočnik, posestnik v Dobračevem št. 8., je to pismo svojeručno pred menoj podpisal. Idrija dne sedemnajstega septembra osemnajst sto sedem in devetdeset. prist. 60 fl.

*L. S. Vinko Kolšek mp.
ck. notar.*

Kakor je v gornji pogodbi v paragrafu 9. omenjeno, da se je prav ta dan delala še ena pogodba, pogledajmo tudi to. To pa zaradi tega, ker je na današnjem pokopališču stala nekdanja hiša. V pogodbi piše, da je bila to hiša, ki je imela številko 36 Dobračeva. Dosedanje vedenje je pa bilo, da je bila to hiša s številko 14 Dobračeva.

Načrtovalci pokopališča so hoteli imeti bolj ravne linije pokopališča, zato so odkupili tudi manjši parceli od dveh lastnikov.

KUPNA POGODBA

katero sta Janez Ovsenk iz Dobračevega št.19, in Urban Jež od tam št. 3, kot prodajalca, potem farna občina v Žireh kot kupovalka dogovorila in sklenila naslednje:

§ 1.

Janez Ovsenk in Urban Jež proda in izroči za se, svoje dediče in pravne naslednike farni občini v Žireh ki kupi in prevzame od njih, in sicer od prvega del parcele št. 14 travnik odmerjen pod št. 14/2, od zadnjega pa celo parcelo št. 15/2 travnik in stavbiščem št. 15 katastralne občine Dobračevo v zemljiški knjigi vlož. št. 15 in 185 k.o. Dobračevo za dogovorjeno kupnino á 5 fl. – kr, beri po 5 gld, skupaj deset gld, v pravo in polno last z dovoljenjem, da se prodane parcele brez bremen odpišejo, da se za nje nova zemljiška-knjižna vloga sestavi, in na njo vknjiži lastninska pravica za kupovalko ali pripis k vložku št. 212 iste občine.

§ 2.

Kupec prevzame kupljene parcele precej v dejansko posest in užitek, odpravlja na nje spadajoče davke in naklade od danes naprej, plača odstotnino in stroške te pogodbe ter za zemljeknjižni odpis.

§ 3.

Prodajalca potrjujeta, da se kompenzuje kupnina 5 fl. za vsakega s pravico, da smeta za svojo hišo prostor za grobove za se in za svoje naslednike izbrati na pokopališču vložek št. 212 k.o. Dobračevo. Urban Jež je zavezan, in omogočiti bremenoprosti odpis, oziroma, ga bo Janez Potočnik priskrbel, ker je ta vložek št. 185 z njegovimi dolgovi obremenjen.

(Paragraf 4. izpuščen , op. A. Zajec)

§ 5.

Pogodnika se odpovedujeta pravici razdirati to pogodbo zaradi prikratbe nad polovico prave vrednosti.

§ 6.

Na prodanem zemljišču je vknjižena lastninska pravica prodajalčeva na podlagi prepodajne pogodbe z dne 11./1. 1875 pri vložku št. 15, in na podlagi izjave z dne

21./1. 1887 pri vložku št. 185; omeni se, da stavb. parcela št. 15 ni nobene vrednosti, ker je poslopje razdrto.

Idrija dne 17. septembra 1897.

*Urban Jež mp.
Josip Vidmar mp.
župnik,
Franc Lenger mp.
ključar,
Franc Primožič mp.
ključar,
Janez Ovsenk mp.*

Jaz podpisani Valentin Leskovic, bivši rudar v Idriji, 58 let star, potrjujem, da je meni osebno znani Janez Ovsenk iz Dobračevega št. 19, to pismo lastnoročno pred menoj podpisal.

*Valentin Leskovic mp.
svedok.*

Jaz Vinko Kolšek, notar v Idriji, 41 let star, potrdim, da je osebno mi znani Janez Ovsenk iz Dobračevega št. 19 to pismo lastnoročno pred menoj podpisal.

*Vinko Kolšek mp.
svedok.*

Jaz Vinko Kolšek, notar v Idriji, 41 let star potrdim, da je osebno mi znani Urban Jež iz Dobračevega št. 3 to pismo svojeručno pred menoj podpisal.

*Vinko Kolšek mp.
svedok.*

Jaz podpisani Valentin Leskovic, bivši rudar v Idriji, 58 let star potrjujem, da je meni osebno znani Urban Jež iz Dobračevega št. 3 to pismo svojeručno pred menoj podpisal.

*Valentin Leskovic mp.
svedok.*

Drugo leto pomladi so dela bolj načrtno zastavili. Zgornji zid, ki se je že podiral (bil je res prehitro in slabo zgrajen), so v celoti odstranili. Tudi ostalo zidovje so porušili in okrog celotnega novega pokopališča naredili nov, res trden zid, kakor so ga znali takrat narediti. Ta po večini še danes stoji.

Pokopališče so razdelili na štiri glavne dele, ki naj bi tvorili štiri pravokotnike. Od mrtvašnice počez naj bi bila glavna pot in po sredini h križu. Za križem bi bila pot počez. Od poti do gornjega zidu pa bi bilo še dve vrsti grobov. Predvsem za tiste, ki bi želeli imeti več grobov skupaj. Na levi strani bi šla pot ob zidu navzgor. Na desni strani pa ne bi šla ob zidu navzgor, temveč za nekaj metrov proč od njega. Ta del naj bi bil namenjen za neznane mrličke, berače in mrličke drugih ver. Na spodnjem delu pokopališča naj bi bila tudi pot. Pod to potjo ob cerkvi nastane trikotno zemljišče. To pa je bilo namenjeno samo za pokope otrok.

Res pa je tudi to. Četudi je pokopališče v brežini in dokaj sončno, je desni spodnji četverkotnik zelo mokrotan. Nema lokrat je imel grobar opravka z vodo. Podobno kot na starem pokopališču v Žireh. Razlika je le ta, da ima grobar danes pripravo, ki

Pokopališče Dobračeva v noči na vse svete, v 30. letih 20. stoletja. / Foto: Ivan Zajec

mu izčrpa vodo iz jame, sicer bi se dogajalo podobno kot prej v Žireh. Prav je, da se pove, da je bila med vaščani Žirov in Dobračeve vedno tekma – fantovska, nazorska in politična. Da se je preselilo pokopališče na Dobračevo, je bilo vaščanom v čast.

Da bi mrličem lepše zvonilo za slovo, je soseska s prostovoljnimi prispevki nabavila nove bronaste zvonove. 4. oktobra 1898 so bili posvečeni. Žal jih je vzela prva svetovna vojna leta 1917.

Leta 1904 je bil na predvidenem mestu postavljen velik križ z lepo podobo Križanega. Naredil ga je Matevž Dežela. Zdržal je 30 let. Sedanji je bil postavljen marca 1934. Naredil ga je rezbar Ivan Buh z Vrhniko.

Bodi povedano tudi to, da podobe takratnega pokopališča z današnjo ne moremo niti primerjati. Svojci niso tako skrbeli za grobove kakor zdaj. Imeli so več kot dovolj skrbi za preživetje velikih družin. Pokojnih so se spominjali doma, ob večerih, pri molitvi in pogovorih. Grobov pa niso pogosto obiskovali. Z izjemo o vahtih, kot rečemo v Žireh, to je na vse svete. Tisti teden pred praznikom, običajno je bilo vreme megleno in deževno, je bilo na pokopališču vse živo. So kopali, sadili, krasili posamične grobove, ki so bili obraščeni z rušo. V tem tednu so ljudje toliko prehodili, da so bila pota pokopališča prav za praznik blatna, kot bi hodil po njivi.

Bil je ustaljen običaj, da so sveži grob obdali z lesenim okvirjem, ki pa je prav kmalu strohnul, zmagala je ruša in tako je ostalo. Na ta račun je mežnar lahko redil kravo, saj je vse grobove vse leto lepo sproti obkoševal. Le malo je bilo mogočnih spomenikov in grobov, obdanih s cementnim okvirjem. Več je bilo železnih križev. Danes vidimo le še enega na zgornjem delu pokopališča.

Pri pokopu je še vedno veljal avstrijski pokopališki red. Po vrsti, eden zraven drugega. Le pod zgornjim zidom so bili družinski grobovi, ki so segli potem še v prvo vrsto nad glavno potjo. Nikjer ni najti zapisano, zakaj je bilo tako. Ali ni bilo želje ali je bila cena nesprejemljiva? Kdo bi vedel.

Za premor temu razmišljanju prepisujem majhen del iz rokopisa literarne stvaritve nekdanjega žirovskega župnika Ivana Pečnika. S tem se je priklonil nekdanjemu predhodniku in največjemu nosilcu teže tega »projekta« – prenosa pokopališča na Dobračevo.

»Župnik Vidmar je sedel v kočijo in ukazal hlapcu, naj obrne proti Dobračevi. Začuden je hlapec pogledal nanj, kjer je videl gospoda tako resnega sedeti v kočiji. Kaj naj to pomeni? Kakor je ukazal, je vodil konje in kočija se je pomikala proti Dobračevi. Pred gostilno pri Županu je velel ustaviti. Kaj bodo šli gospod v gostilno? Stari Vidmar je zmučen stopil iz kočije in opirajoč se na palico zavil na pokopališče. Starega hlapca je lomila radovednost. Stopil je za njim in opazoval čez nizki zid. Videl je Vidmarja, kako se je počasi premikal med grobovi in križi višje-višje prav na sredo pokopališča pred veliki križ. Kakor pravi kmetski očak, ki je vstal iz naroda in z njim živi združen do konca, je pred križem obstal, se odkril, nizko pokleknil, pokrižal in molil. Nobenega človeka ni bilo blizu – živa duša ga ni videla. Nato pa je pogledal naokrog, kot bi iskal novega prostora za grob. Stopil je malo višje. Tam za križem ob zidu zajel prazen prostor. S palico si ga je izrisal in nekako začrtal. Nato pa prav na to mesto pokleknil, pa kmalu vstal, z roko blagoslovil, se pokrnil in odšel. S postavnim korakom je odhajal s pokopališča. Mirno () je dvignil roko in dal blagoslov. Nikdar več ga ni videl. Odpeljati se je dal nazaj v župnišče. /.../

/.../ Gospod Vidmar je zaspal za večno. Četrť ure nato so se zamajali iz stolpov nove cerkve zvonovi. Oznanili so obširni župniji žirovski žalostno vest, da je zatislil

oči njihov dolgoletni župnik Vidmar. Skozi 35 let je gradil novo farno cerkev, zanjo trpel, zanjo vse žrtvoval in zanjo tudi umrl. Res kakor skrbni oče svoji veliki družini.

V veliki spalni sobi, kjer je Vidmar zatisnil oči, so postavili mrtvaški oder. Bele stene so zagrnil s črnimi pregrinjali iz cerkve, ki sicer () v rabo le veliki petek. Ob vznožju so postavili velik križ, a za zglovljem umetniško sliko Jezusa dobrega pastirja. Kot simbol, kako je rajni gospod skušal združevati v življenju prvo in drugo. Ob strani so gorele sveče in dehtelo sveže pomladansko cvetje. Nato so se začeli vrstiti kropilci. Hodili so ves dan. Stari gospodarji in gospodinje, mladina, otroci, čevljarji in čipkarice, hlapci in dekle, ravninci in hribovci. Politični in strankarski oziri so povsem odpadli. Prišli so kropilci tudi iz sosednjih župnij in dolin in hribov, ki so rajnega gospoda poznali.

Tretji dan je bil napovedan pogreb. Pripeljal se je idrijski dekan, g. Arko in z njim cela vrsta gospodov iz idrijskega kota. Prišli so ali se pripeljali duhovniki iz bližnjih župnij. Med zamolklim mrtvaškim petjem se je pomikal sprevod proti novi farni cerkvi, ki se je ta dan prvokrat docela napolnila. In ko je stopil g. dekan na vzvišen prostor – prižnice še ni bilo – je našel pred seboj množico, glava pri glavi. V govoru je orisal rajnega Vidmarja kot klenega človeka, vzor duhovnika in očeta skrbnega dušnega pastirja. Vse naokrog je vladala grobna tišina, ko je začel, in vzdihli so končali njegov nekrolog. Tudi sam govornik, ki je bil zvest prijatelj rajnega Vidmarja, je zapuščal govorniški oder solznih oči.

Veliko pogrebov in dolge vrste pogrebcev so imeli priliko opazovati Žirovci po cesti proti Dobračevi na pokopališče. Saj so bile Žiri znane po tem, da farani radi hodijo za pogrebom, zlasti, če je ob nedeljah. Porabijo priliko za nedeljski sprehod ali promenado ali da pridejo skupaj in se razgovore. Saj ni bil tako izjemen slučaj, da so pogrebci med pogrebom »glijali« za kravjo kupčijo. A pogreb g. Vidmarja je vsekakor napravil izjemo. Pogreb se je vil od župne cerkve do pokopališča v strnjeni vrsti skoro kilometer daleč. Udeležilo se ga je domala vse prebivalstvo. Šolska mladina, Marijina družba, društva, gasilci, Orli in Sokoli, možje in fantje, žene, dekleta in matere. In kar je delalo izjemo – vsa množica je šla razoglava in razlegala se je glasna molitev!

G. Vidmarja so pokopali na prostoru, ki si ga je že sam v življenju izbral. Na najvišjem mestu pokopališča se je dvignila gomila njegovega groba, katerega so hvaležni farani obsuli z venci in cvetjem. Tam čaka vstajenja mož, katerega srce se je v življenju zdelo mnogim nedostopno, celo trdo, a je vendar hranilo v sebi mnogo ljubezni, postava mogočna, navidez neuklonljiva, pa je vendar klonila.«

(Josip Vidmar je bil rojen v Rovtah, 8. 3. 1837, umrl v Žireh, 30. 3. 1911)

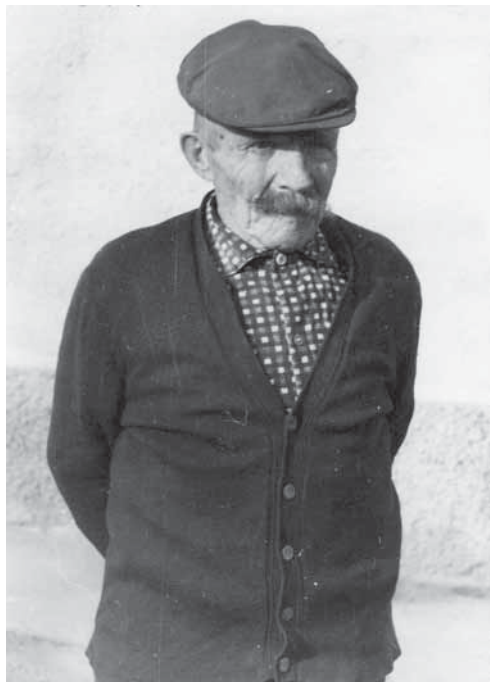
Pokopališče je vsako leto sprejelo od 60 do 70 umrlih. V glavnem domačinov. Prišla je prva svetovna vojna. V Žiri so pribežali pred vojno vihro begunci iz Poljske, Dalmacije in Goriške. Bili so to mladi ljudje in tudi starejši. Nekateri so tukaj umrli in so bili pokopani na Dobračevi.

Še huje je bilo po vojni, leta 1920. Prišla je nalezljiva bolezen, za špansko so jo spoznali. Pobirala je predvsem otroke. Tri, štiri od ene hiše. Vseh mrličev tega leta je bilo blizu sto. Danes nam le še en sam spomenik priča o tem.

Sredi tridesetih let je nastal fotografski posnetek na pokopališču, na katerega je bilo treba prežati kar nekaj let. Pogoji za tako sliko so zahtevni. Večer o vahtih mora biti jasen, luna mora močno svetiti, brezvetrje, bele sveče po grobovih še ne pogorele. Le tako sta cerkev in pokopališče do popolnosti osvetljena. Danes takih

Nagrobni spomenik nadučitelju Leopoldu Božiču (1837–1922). Spomenik so mu postavili »Hvaležni Žirovci«, odkrit je bil v nedeljo, 27. maja 1923. Fotografiran julija 1966, preden so ga podrli, ker šola ni hotela več plačevati najemnine zanj. (Hvaležnost ni večna. Op. ur.)

Franc Gantar, Selak iz Jarče Doline (1876–1976). Bil je prvi stoletnik, pokopan na Dobračevi; druga je bila njegova hči Marjana (1902–2006), umrla v 105. letu.

sveč ni več po grobovih, vse so obdane v plastiko, zato takega posnetka ni mogoče narediti.

Prišla je druga svetovna vojna. Nemška oblast je takoj odvzela Cerkvi pokopališče in ga dala v last občini Žiri ter vpisala v zemljiško knjigo. Po vojni je bil vpis v zemljiško knjigo po Zakonu o postopku z imovino, ki jo je odvezel okupator (Ur. list DFJ. Št. 36/45), razveljavljen in lastnina je spet pripadla Župni cerkvi sv. Martina v Žireh.

Papirnata vojna krajanom ni bila prav nič znana. Z vsakim dnem pa je bila hujša prava vojna.

K sreči je bilo pokopališče dovolj prostorno za nepredvideno dogajanje. Navaditi se je bilo treba na pogrebe brez duhovnika. Njegovo mesto je prevzel mežnar Janez Filipič. Pogrebi so bili ob vsakem času, dopoldne, popoldne, ponoči. Jame so se skupale posamično ali skupinsko. Umrli so bili pokopani s krsto ali brez nje. Na grobovih niso zagorele sveče, tudi cvetja ni bilo veliko. Bilo pa je veliko solza, ki bi »napolnile jezero«. Vse več ljudi se je zavilo v črno. Podoba teh let ne izgine iz spomina.

Po vojni še več črnine, brez besed in spraševanj, kdo je umrl. Pokopališče je oživel na drug način. Od vsepovsod so prihajali ljudje po svoje sorodnike. Nekateri so bili opremljeni z vsemi stvarmi za take primere. Od pocinkane krste do rokavic, dolgih do komolcev. Drugi nepripravljeni za to vrsto izkopov. Ko so jamo izkopali in prišli do trupla, so takoj primerjali pokojnikovo oblačilo s koščkom blaga, ki so ga imeli seboj. Le to je bil trden dokaz, da so prišli do svojega brata, očeta, soseda.

Stara mrtvašnica, porušena.

Takrat pa je prišlo do zadrege. Niso se znali lotiti, kako spraviti razpadajoče truplo iz jame. Opazovalec takih dogodkov, Anže Šemonov, je bil vedno v bližini. Brez prošnje je stopil zraven in pokazal, kako se taki reči streže. Bil je rešitelj ob ne tako enostavnih zadevah.

Enako pot so imeli tudi Žirovci sami. Svoje sorodnike so šli odkopat na različne kraje in jih pripeljali domov ter jih položili k svojim dragim na pokopališču.

Po nekaj mesecih, mogoče v dveh letih, se je vsa stvar s prekopi umirila. Spremenilo pa se je nekaj drugega. Ljudje so več obiskovali pokopališče kot pred vojno. Bolj so začeli skrbeti za grobove. Nameščali so cementne okvirje in okrog njih posipali s peskom. Tudi krajevna skupnost se je vključila v to prizadevanje. Nastavila je skrbnika pokopališča. Ta je skušal grobove spraviti v vrsto. Pa vselej ni šlo gladko. Nekateri se niso hoteli ukloniti zahtevi, da bi bili grobovi v ravni vrsti. Grob so hoteli imeti točno nad pokojnikom. Končno se je le vse lepo uredilo. Veliko grobov pa je bilo opuščenih. Prav hitro so zapolnili tudi te z novimi mrličmi.

Deset let po vojni je bila umrljivost v Žireh od 30 do 40 na leto. Naslednjih deset let je umrljivost padla pod 30 na leto. Najnižja v vsej zgodovini dobračevskega pokopališča je bila leta 1962. »Takrat je smrt bila na daljšem dopustu.« Umrlo je le 21 oseb. Potem je začela umrljivost spet naraščati. Mesto ima sedaj 5.000 prebivalcev, umrljivost pa niha od 40 do 50 na leto. Kdaj tudi pod 40. Na 54 pa je številka poskočila le leta 2004. Kar je največ po drugi svetovni vojni.

Zaznati je novo smer razvoja tudi na pokopališču. Uveljavlja se družinski grob, dva grobova skupaj. Sosedov opuščen grob s spomenikom ali brez njega priključiti k svojemu enojnemu grobu in tako nastane dvojni družinski grob. Logično je, da je bil priključen spomenik odstranjen. Nastali družinski grob je dobil nov spomenik, po

kvaliteti pa dostikrat ne boljšega od starega. Vse to je bil tudi dodatni vzrok, da se je povečala stiska s prostorom. Edina rešitev je bila dokup zemljišča.

Prav to se je zgodilo leta 1970. Kam se je pogodba o tem nakupu skrila, da je nikjer ni najti? Morda bo komu pomagala sreča in jo bo našel. Sedaj se lahko ugotovi le to, da se je pokopališka parcela 19/3 s popravo mejne črte povečala za okrog 1000 m².

Kako so potekali razgovori o nakupu tega zemljišča, pa nam zelo natančno opiše priznani zapisovalec vseh dogodkov in dognanj našega kraja, domačin Ivan Potočnik (8. 12. 1901 – 13. 4. 1977). Iz »Gospodarskega dnevnika« Ivana Potočnika prepisujem tole:

5. 5. 1970. Prodaja sveta za pokopališče

Že več kot leto so imeli razgovore o razširitvi pokopališča, ki je postalo premajhno za grobove. Prvotni načrt je zajemal Kolerjev travnik in samo malo nad krstnico tudi moje. Ta načrt je visel v občinski pisarni najmanj pet let po vojni. Kdaj in zakaj so ta načrt zavrgli, noče nobeden vedeti. Tu so pred letom predvidevali odkup 15–20 arov. Sedaj pa so radi finančne suše načrt skrčili na cca 7 arov. Parkrat sta že prišla k meni

Pokopališče Dobračeva v 70. letih 20. stoletja.

Špicarjev Vili in Tinčnov Karl, kot predsednik in tajnik krajevnega odbora. Skušali so najprej dobiti čisto zastonj na račun zaplenjene površine. Potem so že bolj določno ponudili (meni zaplenjeno) parcelo na Rudniku, ki je še kot združna lastnina. Jaz sem jim rekel, da za tako zamenjavo ne dam niti metra. Zahteval sem po din 3000.- za 1 m² in za drevesa pa 30.000.-. Odbor pa na to ni pristal in sta mi sedaj izjavila, da po 2500.-, skupaj z drevjem dajo največ. Na to so pristali šele, ko sem povedal, da se bom zoper prisilen odkup pritožil, če treba tudi na vrhovno sodišče.

Danes smo se le domenili sledeče: odkupijo cca 7 arov zgoraj. Pri poti do 1 m do poti. Na ti strani pravokotno na sedanji vogal. Le pot se napravi pri tem vogalu mimo naših grobov. Tu se mi tudi potrdi pravica za 6 (šest) grobov, kot je bilo ob prvotni prodaji izgovorjeno. Svet plačajo po 250.-. Od drevja pa mi dva odštejejo na račun tega, ker bi moral vse ob zidu posekat. Računam jih potem 7, tri pa presadim, dva takoj, enega jeseni. Za 7 dreves plačajo din 200.000.- Ker pa moram kot prodajalec plačati davek od prepisa, se po ugotovitvi vsote da v račun toliko več dreves, da s tem dobim za davek povrnjeno. Drevje čisto prepustim, da sami požagajo in spravijo. Denar dobim vsaj polovico takoj, drugo pa kmalu in naj se mi do takrat obrestuje.

22. 3. 1972 – Za pokopališče planirali in tudi napravili z buldožerjem pot na zgornji kos (na njivo nad novim delom pokopališča).

Kupljeno zemljišče je bilo namenjeno izključno za družinske, dvojne grobove. Krajevna skupnost jih je ponudila tudi v takojšnji odkup. Nekateri so to ponudbo z zadovoljstvom sprejeli in si izbrani prostor za večni počitek že vnaprej zagotovili. Na

Enak pogled 2010. / Foto: Franc Temelj

levi strani so prebili zid, samega zidu počez pa niso podrli. Tako je ostal do danes in lepo kaže ločnico od starega pokopališča.

V začetku septembra 1972 je bila tu prva pokopana Marija Oblak z Ledinice.

Tudi novo zemljišče se je hitro polnilo. Krajevna skupnost v Žireh je bila prisiljena pohiteti z odkupom dodatnega zemljišča. Pokopališče je hotela spraviti v lepšo obliko. Pa tudi poslovilna zgradba se bo morala prej ko slej zgraditi. Kraj se je razvijal. Zgrajeni so bili novi stanovanjski bloki. Cestni promet se je z vsakim letom povečeval. Pogrebi po cesti so bili ovira. Dolžno spoštovanje pokojniku so vozniki po sili razmer kršili. V ne velikih prostorih blokov imeti mrliča, pa je bila še večja težava.

KS Žiri se je obrnila na Projektivni atelje p. o. v Ljubljani za izdelavo zazidalnega načrta za pokopališče.

Medtem ko so pripravljali načrt v Ljubljani, so od lastnika Potočnika jeseni 1979 odkupili dodatnih 1.239 m² zemljišča na levi strani pokopališča, od mrtvašnice pa do vrha. Lastnica tega zemljišča je postala krajevna skupnost. Podrli so levo stran zidu in naredili nov zid po novi meji do vrha, počez in na desni strani pa zasadili ciprese. Odstranjena je bila tudi mrtvašnica, saj je odslužila svojemu namenu.

Občina Žiri je leta 2002 odkupila še 2.778 m² zemljišča nad cipresami. S to kupnino je sedaj zagotovljeno zemljišče za pokope ali kakršnokoli potrebo pokopališke dejavnosti.

Leta 1981 je bila zgrajena poslovilna zgradba, dokončno opremljena šele spomladi 1983. O pripravah, stilu, spremembah, dogovorih, do končne realizacije zares potrebnega objekta prepuščam pisanje drugemu peresu.

Vse je bilo urejeno in glavne ovire odstranjene. Poslovilna vežica je bila takoj, celo v začudenje, lepo sprejeta. Pokojnikom je bilo zagotovljeno dovolj prostora za zadnje bivališče. Tudi določen prostor za raztros pepela je bil leta 2005 lepo urejen. Svojci zelo lepo skrbijo za grobove. Lahko bi zatrdili, da je dobračevsko pokopališče med najlepšimi. Imamo spomenik Neznanim junakom, padlim v ljudski revoluciji 1941–1945. Nimamo in nikoli pa ni bila zgrajena nobena družinska grobnica.

Poznana je neizpodbitna resnica – časi se spreminjajo in mi se v njih.

Pisec tega sestavka je bil maja 1982 naprošen, da položi prvo žaro v družinski grob na dobračevskem pokopališču. Rojak Filip Kopač – Tinčkov iz Stare vasi je umrl v Ljubljani. Upepeljen je bil v Zagrebu. Pokojni je želel počivati pri svojih domačih na Dobračevi. Ta način pokopa je bil tudi v mestih še v povoju. Iskali so rešitve, kako žaro položiti v pripravljeno jamo. Mesta so si omislila nekakšne klešče za prijem žare. Rešitev z vrvico je najboljša rešitev in sedaj splošno uporabljena. V Žiri pripeljana žara je bila brez pripomočkov, zato je bila potrebna pred pogrebom vaja – generalka. Poklekniti in se nizko skloniti, a je žara kljub temu z glasnim pokom pristala na dnu pripravljene jame.

Po štirih letih, 1986, se je prvi žari na Dobračevi pridružila druga. Od tistikrat pa vsako leto več in več. Presenetljivo hitro smo se Žirovci oprijeli novega načina pokopa. Danes že krepko presegamo slovensko povprečje, ki je menda 70 % nasproti klasičnim pokopom.

Na pokopališču se je na levi strani starega pokopališča določil prostor samo za žare. Razumljivo je, da zanje potrebujemo manj prostora. Kdor pa ima že družinski grob, se žara pridruži temu grobu. Sedaj pa je nastal nov problem. Nekateri ljudje bi radi zmanjšali družinski grob na polovico. Na starem delu pokopališča, kjer ni bila

načrtna razporeditev grobov, je to lažje izvedljivo. Težje pa je na novem pokopališču, ki je bil načrtovan z družinskimi dvojnimi grobovi in zaradi te zahteve se spremeni celotna struktura. Mogoče je k tem željam pripomogla tudi občina Žiri sama. Vsakoletno plačilo za grobove v Žireh ni med najvišjimi. Je pa zagotovo opazno višje od nekaterih občin na Štajerskem. Pisca so klicali zavezanci plačila za grob v Žireh in povedali, da so gotovo dobili napačen račun, ker je dosti višji, kot ga plačujejo za podobnega tam. Sklepali so napačno. Dobili so pravilen račun, enak kot zavezanci v Žireh.

Vse, kar se rodi – vse smrt zori. Vmes pa je življenje. Kratko, dolgo, nikoli predolgo, veselo, delavno, težavno, polno truda, z mnogimi načrti in največkrat z neuresničenimi željami. Pa je tu že zadnje dejanje, pričakovano ali nepričakovano. Že Prešeren je napisal: »Dolgost življenja našega je kratka.« Zelo preseneča dejstvo, da v 120 letih, med približno 6.200 pokopanimi na Dobračevi, najdemo komaj kakega, ki je dočkal sto let zemeljskega življenja. Po 86 letih pokopov je bi prvi Franc Gantar – Selak iz Jarčje Doline, ki je bil v stotem letu (4. 12. 1876 – 29. 3. 1976). Šele njegova hči Marijana Primožič – Žuštova bi bila lahko leta 2006 očetu dodala manjkajoče mesece, ko se je v 105. letu poslovila s tega sveta (3. 4. 1902 – 23. 9. 2006).

Velikokrat je bila v tem sestavku zapisana beseda pokopališče. Pa ima poimenovanje tega kraja več imen in dobro vemo, kaj to pomeni. Rečemo lahko zadnje počivališče, poslednje bivališče, tihi dom, božja njiva. Domačini v Žireh pa vemo tudi za Potočnikovo njivo, Potočnikovo ilovico. Kakor koli ga že imenujemo, čaka nas. Pri nas ni, na nekaterih drugih pokopališčih je še vklesano na spomeniku neizpodbitno dejstvo: Kar ste vi – smo bili mi. Kar smo mi – boste vi.

V življenju srečamo veliko ljudi. Se z njimi pogovarjamo, si izmenjamo misli. Najdejo se sogovorniki, ki o tem zelo težko govorijo, kot bi se nečesa bali. Odrivajo vse skupaj v podzavest. Saj morebiti imajo tudi prav. Pridružujejo se grškemu filozofu, ki je takole trdil: »Dokler sem jaz, smrti ni. Ko pa ona pride, pa mene ni.«

Še ena resnična zgodba. Pisec teh vrstic je imel 25 let starejšega soseda. Dobro sta se razumela. Marsikaj je vedel in tudi povedal. Odkrito in naravnost. Neko poletje je bilo. Kaj ga je prijelo? Vsako soboto zjutraj je prišel v klonico in tam nekaj tolkel, žagal, skratka, delal je šunder. Sam bi bil pa ravno v soboto rad po delavnih dnevih podaljšal spanje. Pa ni dal miru. Ko se je kar nadaljevalo, je stopil do njega: »Jože, zakaj pa ti tako zgodaj delaš šunder vsako soboto tukaj v klonici?« »A te moti?« »Seveda me. Rad bi še malo poležal, saj veš, da v delavnikih zgodaj vstajam za na delo.« »Saj boš ležal na Potočnikovi njivi, da boš segnil.« Tako je odgovoril in o tem je bil razgovor končan.

Za konec še tole. Pokopališče z grobovi in spomeniki je prava osebna izkaznica vsakega kraja. Tu lahko razberemo pogostost priimkov, ki ga ima kraj. Hitro se ugotovi starost pokojnih. Vprašamo se, kaj je toliko mladih spravilo v grob, da jih objokujejo še starši. Sveže cvetje priča, da je v mislih z njimi tudi doma. Ni pozabljen.

Osebna izkaznica domačega pokopališča pa pove še več. Osebe oživijo. Poznali smo jih, poznali njihove težave, poznali odnose z bližnjimi. Vklisane črke na spomeniku povedo marsikaj. Ne povedo dostikrat tistega, kar bi pravzaprav sodilo nanj. Vklisano je velikokrat tudi več, kot bi bilo treba. To so čustvene zadeve. Čustvom pa ni mogoče ukazovati ali jih omejevati. Dokler je to posamično, je

sprejemljivo, prevladala so čustva. Kadar pa se začno obrazci množično ponavljati in kopirati, videno postane vse skupaj že vprašljivo, premalo premišljeno.

Napisano je in pripravljeno za objavo. Zatekam se k pesniku Antonu Aškercu, kar je nekoč s težkim srcem zapisal, kakor je moral zapisati, če je hotel ostati zvest resnici: »Težko teklo mi pero je gosje, ko pisal kroniko sem samostana ...«

Alfonz Zajec

Sveti Trije kralji

P raznik sv. Treh kraljev je po starem in novem koledarju 6. januarja. Vsa leta do 2. svetovne vojne je bila ta dan veselica dobračevskih gasilcev pri Županu. Naj je bilo še toliko snega: veselice se je bilo treba udeležiti. Niti mraz ni zadržal ljudi doma. Po drugi strani pa je bilo treba podpreti gasilce, saj so živeli samo od podpore vaščanov. Veselica je bila priložnost, da se gasilcem da moralna podpora v njihovem delovanju, obenem se pa še sami malo poveselijo.

Čez pol leta je bila še ena podobna veselica. To je bilo na sv. Petra in Pavla dan. Podobno je bilo takrat. Mogoče se je te veselice udeležilo še več ljudi, saj je bila na prostem. Družine so prišle kar z otroki. Prostora za igro so imeli okrog Župana dovolj. Poslušali so pa lahko godca, ki je s harmoniko razveseljeval družbo. Takrat ni bilo tako, kot je danes, da ti gode na vseh koncih in krajih iz različnih »škatel«, pa še to ojačajo z dodatnimi napravami, da se sliši celo v sosednjo vas.

Imajo pa sv. Trije kralji še drug pomen. V Ljubljanskem zvonu 1901 lahko na strani 726 preberemo: »Ponekod na Slovenskem je navada, da hodijo sv. Trije kralji koledovat od hiše do hiše.« V nekaterih krajih, mednje sodijo tudi Žiri, je bilo poznano: kdor se sv. Trem kraljem od sedmega leta dalje posti, temu se prikažejo tri dni pred smrtjo, da se lahko nanjo pripravi. Oton Župančič v baladi Sveti trije kralji opiše prav ta dogodek. Kako so prišli sv. Trije kralji h kmetu na dom tri dni pred smrtjo in jih ta sprva še spoznal ni. Na mizo jim je prinesel celo vina. V šesti, zadnji kitici pa se očitno dajo prepoznati, ker pesnik takole zaključi:

*In kot pri večernicah, kadar trije
kanoniki pred oltarjem kleče,
po cerkvi odmeva njih nizki bas:
usi trije na enkrat: »Saj častil si nas!«*

*Le to – in potem molčijo ...
Na licih mesa jim, ne kože ni,
velike votline so njih oči. –
Tak do jutra vanj strmijo ...*

Ali je kmet še živel tri dni po tistem, ko so sv. Trije kralji strmeli vanj vso noč, ali je skoprnel od vsega tega, ne vemo. Če je živel še tri dni, lahko zatrdimo, da je bil res trden kmet. Prava grča.

To je bil le uvod v zgodbo, ki se je zgodila v Žireh.

Vse kaže, da imajo drugi narodi podobno vražo v zvezi s sv. Tremi kralji. Sicer bi se ne zgodilo tako, kot se je.

Tisti čas sem bil vodja skladišča materiala v Alpini. K mojemu delu je spadala tudi odprodaja odpisanega materiala zasebnikom. Plačalo se je takoj na roke. Denar pa ni šel v blagajno podjetja, temveč sindikatu. Ta ga je namenil običajno za pihalno godbo Alpine. Odpadni material iz prikrojevalnice, ki se ga je kar precej nabralo, so mojstri pripeljali v skladišče. Tu so bili koščki usnja tako veliki, da bi se s prebiranjem dalo urezati še nekaj parov za otroške čevljičke. Pasov za ure bi se pa urezalo nič koliko.

Na podjetje so prihajale prošnje za ostanke usnja. Običajno iz šol ali vrtcev. Prinesli so mi dopis; sedaj pa ti uredi naprej. Po lastni presoji: kolikor ima šola učencev, kolikor ima malčkov v vrtcu, toliko smo poslali odpadkov. Največkrat smo poslali prosilcem od petdeset do sto kilogramov. Vselej smo priložili dopis in povedali, da je to darilo. To nismo zaračunavali.

Kadar pa so prišli zasebniki, majhni obrtniki osebno, smo se z dogovorom sporazumeli in jim nekaj malega zaračunali. Bili smo zadovoljni oboji. Prvi, ker so prišli poceni do materiala, mi pa, da smo se ga znebili in zanj še nekaj iztržili. Sicer bi odpadke zapeljali v klet za kurjavo.

Po take odpadke so prihajali iz Slovenije, pogosteje iz Kosova.

En sam človek pa je prihajal iz Vojvodine. Pravi Lala. Črne hlače. Ročno izdelane nogavice; segale so skoraj do kolen. Suknjič iz ovčje kože, tako da je bila kosmatina obrnjena v notranjost. Na glavi pa je imel visoko črno šubar. Bil je že v letih. Imel je dva odrasla otroka. Sin je bil urar, hčerka pa je bila že nekod poročena. Rad je delal z usnjem tudi kot upokojenec. Vesel je bil drobnih pisanih odpadkov. Iz njih je delal pasove za ure. Približno tri velike škatle odpadkov mu je zadostovalo za vse leto. Ker je vzel tako drobne odpadke, smo lahko komaj kaj računali. Pa še od tako daleč je prišel. Upoštevali smo to.

Katerega leta je bilo, se ne morem natančno spomniti. Prav tako ne imena niti priimka. Prišel je 5. januarja, dan pred praznikom sv. Treh kraljev. Tisti dan je močno snežilo. Nametlo je že več kot pol metra snega. Zaradi tega je zakasnil in je prišel z avtobusom v Žiri šele ob 15. uri. V Alpini smo delali le do 14. ure. Prišel je do vratarja. Povedali so mu, da bo šele drugi dan opravil, kar je želel opraviti. Napotil se je do Katre. Tam je rezerviral sobo za prenočevanje. Potem je šel proti cerkvi. Vanjo ni mogel, ker še ni bilo prekidano. Šel je v župnišče in pozvonil. Čeprav so bila odprta vrata, ni vstopil. Počakal je. Prišla je nuna, sestra Danijela. Takrat je bil za župnika Florijan Božnar, ki pa ga ni bilo doma, prišel je domov kasneje. Poprosil jo je za lopato. Sestra se je nemalo začudila. Govoril je srbsko in

kaj mu bo lopata? Njeno presenečenje je gotovo mož opazil, zato je takoj povedal. »Rad bi skidal pot do cerkve.«

Lopato je dobil in se lotil kidanja. Sestri Daniela in Tončka nista mogli dojeti, da bi nekdo nepoznan iz Srbije prišel kidat sneg pri cerkvi. Gledali sta iz župnišča, ko je on mirno kidal in zastavil široko pot k glavnim vratom. Ko je skidal dohod do cerkve, se je lotil ozke poti okrog in okrog cerkve. Takrat se je sestra Danijela opogumila, vzela steklenico z žganjem iz omare, zgrabila spotoma še kozarček in šla do možaka. Prišla je do njega, mu natočila in ponudila. Takrat je doživela drugo presenečenje. Žganje je odklonil. Pa ne zaradi tega, da ga ne mara, pač pa zaradi tega, ker se posti na čast sv. Trem kraljem. Ker pa ni doma, da bi šel v cerkev, bo naredil dobro delo v ta namen. Sestra je vprašala, če sme popiti vsaj malo toplega čaja. Rada bi mu postregla. Na to je pristal. Pohitela je brž kuhat čaj in mu ga prinesla. Med pitjem ji je povedal bolj točno, kakšna je njihova navada v zvezi s tem. Bila je že tema, ko je bila skidana pot krog in okrog cerkve. Takrat je prinesel lopato nazaj in se takoj poslovil.

Od tam je šel h Katri, kjer je že imel rezervirano sobo. Zjutraj okrog osmih je prišel v Alpino. Kot po navadi je vzel nekaj odpadkov usnja, plačal in se poslovil. Nobene besede o tem, da je že prejšnji dan prišel v Žiri in da se je popoldne lotil »rekreacije.«

Nič ne bi vedeli o tem postnem dnevu. Na mamin god pa so prišli voščiti župnik in sestri. V razgovoru so povedali, kaj se jim je pripetilo pred praznikom sv. Treh kraljev. Ko so natančno povedali, kako je bil možak oblečen, sem ugotovil, da je to prav tisti, ki hodi v Alpino po odpadno usnje. Njegovega značaja noša ni kazala.

Pripis urednika: Mogoče se bo komu čudno zdelo, zakaj ta zgodba Alfonza Zajca v razdelku ob 120-letnici pokopališča na Dobračevi. Naj bo memento mori, opozorilo, da se mora človek že za življenja pripravljati na smrt. In temu po svoje služi tudi spoštljivo obiskovanje in primerno vzdrževanje pokopališča.

N. N.

Rojak

Po dolgih letih sem spet prišel v rojstni kraj. Kar nekaj me je gnalo, da spet vidim griče, potoke in reko Soro, ki sem jih gledal v rani mladosti. Ožjih sorodnikov nimam in zato sem se nastanil v gostilni pri Katri. Tudi znanci so se razredčili

ob zadnji vojni. Med tistimi, ki so jo preživeli, so se nekateri tudi že poslovili s tega sveta. Zakon narave je pač tak: prideš in greš. Vmes je nekaj malega, lepega doživetja, veliko več pa vsake vrste boja in trpljenja.

Z ženo sva se dobro razumela. Zalotil sem se včasih v premišljevanju, kako ji bo hudo, ko jo bom zapustil. Zgodilo se je nepričakovano – ona je zapustila mene. Bilo mi je hudo. Hudo mi je še vedno. Vedno bolj jo pogrešam. Nimam s kom izmenjavati misli. Starejših ni, mlajši pa imajo drugačne misli in tudi pogovore. Ne sodim mednje, če se še tako trudim, da bi jih razumel. Tako sem največkrat sam s svojimi mislimi in spomini, ki jih kličem iz mladosti nazaj.

Prav zaradi tega sem prišel za nekaj dni pogledat rojstni kraj. Osvežil si bom spomine. Nekaj tednov ali celo mesece jih bom potem obnavljal. Povsod me bodo spremljali. Jutri začnem pohod.

Prva pot je bila v Goropeke. Tja me je vodila lepo speljana asfaltirana cesta. Pod grobom bi bil rad šel kar naravnost po bregu, a je cesta vodila na desno. Šel sem po njej. Vas je bila tiha. Kot bi se ljudje nekam poskrili. Na koncu vasi sem zagledal zgradbo, celo tovarno. Levo od nje je še zmerom pot, ki vodi na Goropeški grič. Po njej sem se napotil. Na gričku me je čakala klopca. Sedel sem in gledal po Žirovski kotlini. Kakšna sprememba! Njiv ni več, še pašnikov malo, le strehe hiš sem videl. Skušal sem ugotoviti, katero hišo še poznam. Nobene nisem prepoznal. Ko bi imel daljnogled, da bi jo približal, bi mogoče katero spoznal. Presenečen pa sem ugotavljal, da so po Žirovskem vrhu zrasle mogočne zgradbe. Z soncem obsijane so z belino dajale videz, kot da so marjetice posejane po gozdu. Nobene stare hiše ali podrtije nisem zagledal. Kar zaigralo mi je srce ob tem. Sence so postale vse daljše in opomnile so me, da sem zapustil klopco in se odpravil v dolino.

Drugi dan je bilo megleno vreme. Kot bi prisluškovalo, ni vedelo, ali bi še zadrževalo dežne kaplje ali naj jih spusti na Žirovsko ravan. Dež gre, tako smo rekli v Žireh. Šele v drugih krajih so me opozorili na to posebnost. Prav pozoren sem moral biti, da sem pravilno povedal stavek, da dež pada. Zaradi nestalnega vremena sem zakoračil na levo proti Stari šoli. »Če bo šel dež«, bom hitro nazaj v gostilni. Vsaka hiša ob poti mi je bila znana in skoraj bi rekel, da enaka. Nekatere so bile videti še bolj »zmatrane« kot nekoč. Le ljudi ni bilo nikjer. Prav pred Staro šolo je bil včasih pravi direndaj in živžav. Razigrani otroci vseh starosti. Zahotelo se mi je in sem šel dalje do nekdanje jugoslovansko-italijanske meje. Še sem videl na cesti konfin. Carinarnica in stražnica pa sta bili spremenjeni v stanovanjski objekt.

Po kosilu sem jo mahnil na desno proti mostu na Račevi. Na levi je bil spomenik borcem in za njim osnovna šola. To je bila zame povsem nova podoba. Pri Lustiku še vedno mogočna meščanska hiša. V njej so bivali tudi žandarji. Sedaj so na nasprotni strani njihovi nasledniki – miličniki. Nova stavba je postavljena na mestu, kjer je bila Kunstelnova hiša. Ko pa sem prišel na most, sem se naslonil na ograjo in gledal. Vrabcove hiše nikjer. Zadružni dom pa dolg, da mu skoraj konca nisem videl. V njem je pošta, trgovina, kino, zdravstvena postaja. Kar neslo me je naprej in mogočna stavba tovarne Alpina me je očarala. Začelo je deževati, zato sem se moral vrniti. V gostilni sem prisluhnil pravi žirovski govorici. Grobim kvantam se je izvila tudi kakšna resnična anekdota. Nekdo je povedal: »Iz hribov ni bilo lahko priti v dolino. Pota nikakršna. Posebno težko je bilo ob posebnih življenjskih dogodkih. Porokah na primer. Ženin in nevesta s pričami so se napotili najprej peš. Ob vznožju hriba jih je čakal zapravljuček s konjičkom. Ko so se pripeljali do cerkve, so morali

na župnika še počakati, ker je bival v starem župnišču, ki je bil ob stari cerkvi. Ta čas je izkoristila nevesta, da je stopila na stran tja za Katrno štal. Šaljivec je takoj dobil opravičilo zanjo in pripomnil, da je šla poškopit kranjcelj.«

Naslednji dan je bil spet lep, sončen. Šel sem na Žirk. Od tam so mi bile hiše bližje. Nekatero sem takoj prepoznal. Izstopali pa sta zgradbi Alpina in Zadružni dom. V daljavi sem zagledal vas Dobračevo, ki se je prislonila na breg. Zaznati je bilo pa tudi pokopališče. Brž sem prišel do sklepa: jutri grem tja. Res sem šel.

Ni se mi mudilo, zato sem stopal počasi in si ogledoval hiše ob cesti. Na Bahačevem vrtu je stala nova hiša. Takoj naprej večja stanovanjska hiša. Še naprej kar trinadstropna hiša. Dalje na desni nova trgovina. Rekli so, da je to kapelica. Tako na glasu Škandrova gostilna je propadala. Tudi gasilski dom je bil sila skromen, zasenčila ga je Mizarska delavnica. Ob njej še vedno mogočni Županov kozolec, 14 stebrov sem naštel. Zraven mogočni hlev in gostilna z vrtom. Tu pa je bilo treba zaviti na pot mimo Potočnikove kmetije. Izenada so butnili vame spomini. Kako sem šel za pogrebom svoje matere. Kako se je pogreb ustavil, ko je mrliški voz zapeljal vstran za Potočnikovim kozolcem. Ob lepem vhodu na pokopališče ob stopnicah so že čakala nosila. Pogrebci so na poseben način krsto potegnili z voza in jo položili na pripravljena nosila. Ko so pogrebci vzdignili nosila in stopili po stopnicah, se je ves pogrebni sprevod v tišini premaknil naprej. V parih so ljudje stopali skozi železno skovana pokopališka vrata in šli v cerkev. Duhovnik v črnem ogrinjalu je pretresljivo zapel bilje v latinščini. (Reši me, Gospod, večne smrti, tisti groze polni dan ...) Zares zadnja pot do groba je bila spremljana z zvonjenjem v slovo. Z vrvmi so spustili krsto v jamo, zelo globoka je bila. Po blagoslovu so pogrebci zgrabili za orodje, lopati in rovnici, in zasipali jamo. V dno duše segajoči glas prvih ilovnatih grud mi še danes odmeva v spominu. Iz teh spominov sem se zbudil, ko sem stal pred mogočnim spomenikom tega pokopališča. Moja mati ni imela mogočnega spomenika, niti skromnega ne. Bil je le grob, obdan z rušo. Sedaj tudi tega ni več. Kdo se ji je pridružil, mi ni znano. Vem, v katerem predelu pokopališča leži, groba pa ne bi znal pokazati. Kar precej časa sem se mudil na pokopališču. Šel od groba do groba. Ugotavljal sem starost pokojnih in se primerjal z njimi: ta je bil mlajši, oni starejši od mene, ko je umrl. Bral sem tudi verze, ki so bili kje napisani ob vznožju spomenika. Ti verzi so me tako prevzeli, da sem se odločil: jutri pridem z beležnico, da vse te pesmi zapišem. Doma se bom potem lahko v miru zatopil v izražene misli.

Naslednji dan sem bil spet na božji njivi, z beležnico in svinčnikom. Začel sem od vrha pri zidu, kjer je bilo največ velikih spomenikov, in se pomikal z vsako vrsto nižje. Tako mi ni ušla nobena pesmica, vklesana na posamezni spomenik. Mogoče kakšna nima prav napisane vejice ali pike. Čas ju je izbrisal in verjetno nisem vselej prav presodil in zaradi tega drugače zapisal, kakor bi bilo prav. Vendar, besedilo je avtentično.

Opazil sem poglede nekaterih obiskovalcev pokopališča, češ kaj pa ta hodi od vrste do vrste in nekaj zapisuje. Očitno je bilo, da takih obiskovalcev pokopališča ni veliko.

Lahko zatrdim: ob teh kratkih počitnicah v rojstnem kraju sem se kot prerodil. Osvežil sem nekdanje že zbledele spomine. Ko iz beležnice prepisujem te pesmi in v duhu podoživljam počitniške dneve v Žireh, se počutim lepo. Z denarjem mi tega ne more nobeden nadoknaditi.

Julija meseca 1970

Nagrobni napisi na pokopališču Dobračeva:

*Kdor je veroval, upal, ljubil,
v grobu ni življenja zgubil.*

*Solza naša grob vam bo rosila.
Dokler nas smrt ne bo združila.*

*Jezus duš pastir,
daj mu večni mir.*

*Vsa trpljenja so nehala,
tih in miren je ta kraj.
Sladko bodo trupla spala,
Bog daj dušam sveti raj.*

*Naša solza grob Vam bo rosila.
Dokler nas smrt ne bo združila.*

*Nenadno si se poslovila.
Ločitev težka neminljiva.
Ti o rajnka ljubljena.
Življenje večno dal Ti Bog
Moli zate Tvoj soprog.*

*Kratko življenje
Britko ločenje
A svidenje srečno
Bo trajalo večno.*

*Kratki so dnevi na svetu za nas,
Urno nam zginja določeni čas.
Blagor njim, ki v Gospodu zaspe,
V slavi nebeški se tam prebude.*

*Kako bi pozabili grob,
kjer blago Vaše spi srce,
ki nam brezmejno vdano bilo
ves čas, do zadnjega je dne.*

*Blagor mrtvim, ki v Gospodu umro.
Odslej govori duh, naj počivajo od svojega truda,
Zakaj, njih dela gredo za njimi.*

*V Gospodu ste zaspali,
boste v miru počivali.
Ste nas tukaj zapustili.*

Boste pri Bogu za nas prosili.

*Zapustila solzno sva dolino.
Preselila v boljše domovino.
Kjer ni joku, kjer ni skrbi,
Kjer vse se večno veseli.*

*Krivic ni treba več trpeti,
počivaj v miru – potolažen bodi,
ker edino Bog pravično sodi.*

*Spavaj sladko moj soprog.
Luč nebeška naj ti sije.
Želi enako Tvoj otrok.
Truplo v miru naj počije.*

*Z Bogom ste se poslovili.
Našli bomo vas pri Bogu.
Z vami bomo starši mili,
zbrani spet v domačem krogu.*

*Spavaj sladko draga mati,
brez trpljenja, brez ovir,
a v nebesih večno uživaj,
za plačilo dušni mir.*

*Blagor kateri v Gospodu zaspi,
v slavi nebeški se tam veseli.*

*Naj o ljubi starši truplo vaše,
mirno v grobu tu počiva.
Duša pa na prošnje naše,
naj nebeško tam radost uživa.*

*Ni večjega gorja na sveti,
ko srce ločitev pretrpeti.*

*Tam kjer večna pomlad klije,
kjer solza oko ne lije.
V družbi Jezusa Marije
Naj se vajne duše vesele.*

*Po Jezusu si vedno hrepenela.
V mladosti že ljubiti ga začela.
Telo zdaj mirno tu počiva tvoje.
A duša že nebeško pesem poje.*

*Zemlja je res dolina solza.
Le žalost, trpljenje je tukaj doma.*

*Za vso skrb
In trpljenja obilo.
Mili Bog Ti večno
daj plačilo.*

*Kaj bi se smrti bali,
če nas smrt premaga,
še en čas bomo spali,
le do dneva sodnega.*

*Slušaj kaj angelčki tebi pojo:
spavaj oj dete, le spavaj sladko.*

*Za vso skrb trpljenje milo,
Bog ji večno daj plačilo.*

*Rahlo naj te zemlja krije.
Spavaj dragi oče nam sladko.
Luč nebeška naj ti sije.
Mir in pokoj naj ti bo.*

*Kličem ti iz temne jame
moli o prijatelj zame!*

*Zapustil solzno si dolino,
preselil v boljšo domovino,
kjer ni joku, kjer ni skrbi,
kjer vse se večno veseli.*

*Mlad še, sem zemljo zapustil,
da bi tebe človek v tem učil.
Glej vse nično, prazno je na sveti,
moral bodeš tudi ti umreti.*

*Mnogo tug britkost si vžil.
Skrben blag soprog in dober oče.
Prerano si poklican bil.
Zapustil nas si žalujoče.*

*Vroč prošnjo čuj o Bog,
zapuščениh žalostnih otrok,
Ljubimo očetu sveti raj,
nam sirotam pa tolažbo daj.*

*Dobiti nisi mogel tu na sveti,
po čemur hrepenelo je srce.
Zato odšel v mladosti cvetji
si tja, kjer jenja sleherno gorje.*

*Umreti, bratje, težko ni,
pustiti nade – to boli!*

Spoštovani!

Kot urejevalka zapuščine po pokojnem gospodu Janezu Bogataju je bilo treba nujne stvari takoj urediti. Druge nepomembne reči pa so počakale. Sedaj šele je prišlo na vrsto ostalo: računi, položnice, potrdila, zapiski. Nepomembne stvari se zavržejo, za nekatere pa se ne moreš odločiti: zavreči ali shraniti, za koga? Tale zapis s 34 kiticami prepisanih pesmi s spomenikov na pokopališču Dobračeva bi morebiti vam prav prišel. Pošiljam ga vam. Če pa tudi za vas nima nobene pomembne vrednosti, ga namesto mene vrzite proč.

Internet mi je omogočil, da sem dobila Vaš naslov. Sprejmite poslano z dobrohotnostjo. Nisem imela namena Vas zaradi tega obremenjevati.

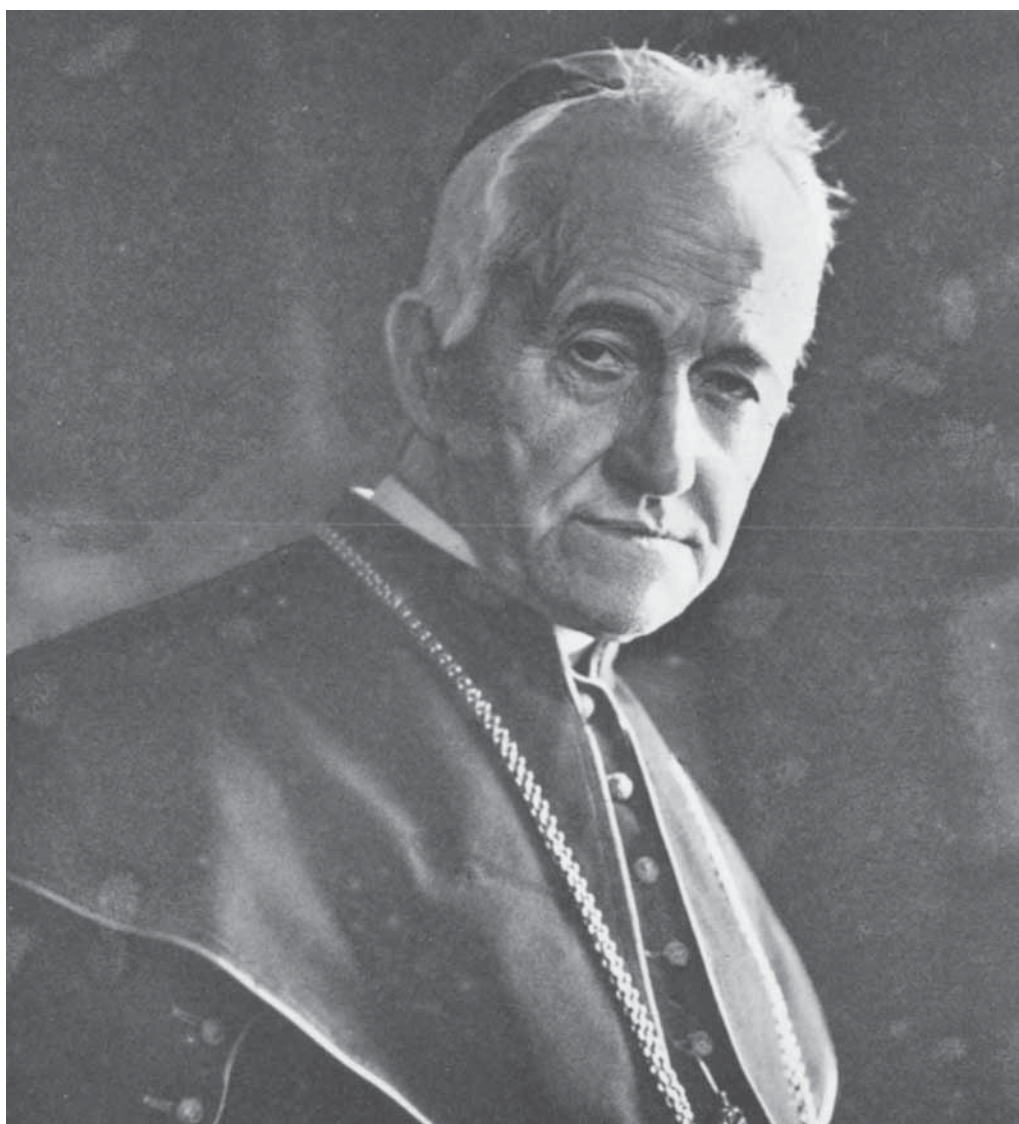
Z lepim pozdravom Breda Zakrajšek

Borovnica, 1. septembra 2009

OB STOLETNICI BLAGOSLOVITVE NOVE ŽUPNE CERKVE

Anton B. Jeglič

Strah me je iti v Žire (Iz škofovskega dnevnika)

Anton Bonaventura Jeglič, ljubljanski škof, na fotografiji ob svoji 80-letnici (1930).

1899

Birna v idrijski dekaniji

19. junij

V Zavracu

Okoli dve uri in pol smo se vozili do Zavraca. Zastopniki so prišli prav do meje nasproti. Morali smo mnogo peš hoditi. V cerkvi pričaka bolehn g. župnik Jakob Ferjančič. Po blagoslovu izprašuje otroke koj v cerkvi. Še dosti dobro so odgovarjali. Župnik je precej slab katehet in zdi se mi včasih prav oster. – Oglelal sem cerkvico – vse je prilično v redu. Nov velum (pregrinjalo) in antependij je napravil; tudi baldahin je nov in prenovljena prižnica. Krstilnica se mi zdi precej zanemarjena. – Župnišče je bolj slabo. Tudi šolska soba je tu; ker g. župnik sam vse podučuje; 25 gld. mesečnih mu dobro pride. – Ker je čakalo ljudstvo na spoved, šel sem spovedovat.

20. junij

Tudi rano sem spovedoval. Narod je dober, le nekoliko zanemarjen. K spovedi prihajajo po dva- do trikrat na leto. Gostilnic ni; tudi ne slabih časopisov; pijanstva malo; mladina je dobra. Opravila ponavadi. G. župnik ima pri sebi mater; živi čisto; ljudstvo ga ima rado, ker je potrpežljiv in ne sili, da bi se nov župni stan zidal.

23. junij

V Ledinah

Neprestano dežuje, vkljub temu naroda mnogo pričaka. Mimo župnišča gremo po številnih stopnjicah v cerkev. Iz cerkve gremo v šolo: malo pred 15 leti sezidano poslopje. G. župnik je precej dober katehet, otroci so dobro odgovarjali; g. župnik Jelenec je tudi učitelj. – Zatim sem pregledal cerkev. Lepi so zvonovi, napravljeni pred dvema leti; cerkev je vsa prenovljena; dva postranska altarja sta nova naročena. Ljudstvo je dobro in za cerkev rado daruje. Marijino kongregacijo želi gospod vpeljati. – Tudi župnišče je vse prenovljeno. – Koj grem spovedovat do 8½. – Ker je Idrija blizu nameri se tudi kak demokrat, toda malo.

24. junij

Rano sem spovedoval do 9. Zatim opravilo ponavadi; pri govoru sem ljudstvo zavoljo darežljivosti do cerkve pohvalil. G. župnik se z ljudstvom vjema, le z organistom sta si radi mežnije navskriž; g. dekan je skušal posredovati. G. župnik zna dobro lavirati, da se nobenemu ne zameri. Prosili so ljudje za blagoslov pri sv. mašah vsake nedelje, nisem mogel dopustiti, da ne delam preveč izjem po škofiji.

24. junij

Tudi ta dan mnogo spovedi. Spovednica je za oltarjem, kar je močno nespretno. Prišli so raznovrstni ljudje. Opravilo po navadi. Bil je dan prej lep, a popoldne začne zopet dež liti. V dežju se odpeljemo.

V Žireh

V najhujšem dežju pridemo v Žire. Po blagoslovu grem v 4-razredno šolo. Eden učitelj je dr. Tavčarjeve stranke. Prva dva razreda poučuje g. kaplan Benedičič. Zunanje vedenje ni dobro; preveč govori samo z enim učencem, ne pa z vso šolo. Uspeh srednje dober. Druga dva razreda podučuje g. župnik lepo in po domače, samo katekizma se ne drži. – Cerkev je stara in slaba. Leži za farovžem skrita, vse okoli nje je v vodi in blatu; o dežju pride voda v cerkev. Že 20 let se pripravlja za novo cerkev. Imajo lepe načrte in 20.000 gld. /1 goldinar je veljal 2 kroni, op. ur./ Pred petimi leti so se dela poprijeli in pripravili materiala, ali sprli so se radi prostora, delo je prenehalo, razpor še danes traja.

Ko pridem v farovž, predstavi se mi deputacija od več mož, ki prosi, naj se cerkev sezida na starem mestu, tu bi se najlaglje vsi zedinili, ali pa onstran ceste konec farovžkega vrta. Pravijo, da je to zemljišče precej dobro. Zraven trdijo, da je prostor, kjer hoče zidati g. župnik onstran Sore slab, in da ravno tam dole največja voda pridere, kedar je deževno vreme. Pravim, da ne morem ničesar odločiti, dokler sam vseh treh prostorov ne vidim in obljubim jutri po opravi prostora pogledati, naj le po mene pridejo.

Zatim pridejo zastopniki Ledine /Ledinice, op. ur./, da poprašajo kako stoji ustanova za duhovna in šolo pri njih. Povem jim, da smo rešili ono vsoto, katero je vlada hotela pri šoli odtrgati, da pa zadeva še pri vladi leži. Obljubil sem priti v juliju in vse osebno pregledati in sporočiti o stanju ustanove. O mestu za cerkev so trdili, da je najbolje onstran vode, kjer je prod in da voda tje ne udarja; prostora v vasi sta oba slaba, ker mehko tlo in podvodno, posebno ono, kjer sedaj cerkev stoji; potegujejo se pa za ta prostor najbolj krčmarji iz osebnega interesa.

G. župnik mi je isto trdil. Dodal je, naj se ne boje, da bo zato cerkev bolj draga. Zemljišče se dobi po 1 gld. za kvadratni seženj; župnišče lahko na starem prostoru ostane; 2. julija pride inženir Vašica, da vse prostore pregleda in svoje mnenje pove; tudi g. Bevk, zidarski podvzetnik, se je izrazil za prostor onstran vode.

Zvečer petje in razsvetljava v kljub neprestanemu dežju. Pevci so domači, prihaja jih pa podučevat organist iz Ledin.

25. junij

Zjutraj dosti spovedovanja. Ob osmih pričetek. Po pontifikalnem blagoslovu sem sprejel prve člane v novoustanovljeno Marijino društvo. Govoril sem o koristi teh društev. Zatim je sledilo sv. opravilo. Govor je bil pred birmo precej ojšter, ker sem zvedel, da je tu mnogo »Narodovcev«, ki sovražijo cerkev in duhovne. Opisal sem oblast cerkve katoliške in odgovoril na vprašanje, od kod ta oblast? Naj zna vsakdo, komur se opira, kdor se upira cerkvi.

Ker je neprestano deževalo, nismo šli prostorov za zidanje cerkve gledat, pač pa sem obljubil priti v julij in stvar definitivno rešiti. Prišle so Marijine hčere zahvalit in prosit me, naj uredim skupno češčenje presv. rešnjega Telesa. Obljubim.

G. kapelan Benedičič je goreč; posebno lepo z gosp. župnikom izhaja. G. župnik Vidmar pa ima premalo energije.

Na Vrhu

V dežju moram odriniti na Vrh. Ker Vrh visoko leži (870 m) /po novem 884 m, op. ur./, ter je pot strma in radi dežja polzka, začeli so proti Vrhu na kaj nevarnem in stermem kraju konji nazaj odjenjavati. Hitro skočim iz voza in vidim, kako kučar na tleh leži, kako je voz s pota prišel na veliko strmino in vleče konje nazaj, ki se nikamor opreti ne morejo, že sem mislil, da je izgubljeno voz in konji: kar obstane voz; padel je na drvo in to je bila rešitev. Konji stoječi ravno na robu silne strmine – še pol koraka in morali bi pasti – se sprežejo, ljudje pa s pomočjo volov izvlečejo voz in ga privlečejo na Vrh. Hvala angelju varuhu in Devici Mariji za pomoč!

Vkljub dežju je ljudstva mnogo čakalo. V šoli sem opazil, da so otroci tukaj posebno zdravi in bistri; g. administrator Gregorič je izvrsten katehet, najbolji v tej dekaniji. Cerkev sv. treh kraljev je dobro urejena. Silno je vlažna, kar je pusto za cerkveno obleko in hostije v tabernakeljni. V sakristiji je marsikaj novega. Ciborij ni očiščen.

Župnišče je novo; dodelano pred letom; res lepo in primerno, služi na čast župljanom. Ljudje so dobri, pošteno žive; pečajo se s poljem in živinorejo; hiše so raztresene; pijanstva ni, pa tudi ne posebnega ponočevanja – g. administrator je sestro odpodil, ker mu je preveč trošila, še cerkvene denarje je zapravila, razdražbe napravljala, hotela gospodariti, a opominov ni sprejemala. Toži ga nekdo za dolg; no, kakor župnik pripoveduje, je dotični sam kriv, da on noče naročenih stvari prejeti. – Šel sem koj spovedovat, ker je mnogo ljudstva čakalo.

26. junij

Tudi rano mnogo spovedovanja do opravila, ki se je vršilo po navadi. Dež je prenehal in se napravil prav lep dan. Ob dveh sem moral odpotovati v Ljubljano skozi Rovte in Logatec ...

1901

1. oktober

Od 12. sept. do danes se je mnogo važnega dogodilo. 1. pri volitvah je konservativna stranka propadla s 96 glasov manjšine. Žirovci so v ogromni večini glasovali liberalno: župnik Vidmar in kaplan Benedičič sta se bolj v cerkvi držala, nista nič posegala v družabno življenje; zraven pridejo prepiri radi prostora, kje naj se zida nova cerkev. Pisal sem g. župniku, naj kompetira za Mavčiče ...

1902

27. februar

V Žireh, v velikih vaseh, se je ustanovilo liberalno bravno društvo; tu so možje, fantje in dekleta, pa se bere »Slov. narod«, »Rodoljub«; zopet se snuje liberalno pevsko društvo; ker je župnik Vidmar počasen in se nič ne gane, pisal sem mu včeraj list in ga vprašal, da li za to ve in kaj namerava storiti, da se nevarnost prepreči. O, ko bi le vsi duhovni pastirji bili čuječi in dovolj odločno delavni!

Škof Jeglič okrog 1900; v talarju, kakršnega ima na sliki, je v deževnih in poplavnih dneh od 2. do 4. novembra 1906 obiskoval podružnice v žirovski fari in v njih zbrane može ter jih spodbujal k skupnemu delu za novo cerkev in za uspeh katoliške stranke na volitvah.

1903

16. april

Iz Žirov so prišli trije možje pritožiti se proti g. župniku Vidmarju, ki je na strani Narodovcev, katerih je največ v vasi Dobračevo. Napravili so požarno stražo in koj jih je povabil, da so pri božjem grobu stražili in pri procesiji velikonočni nastopili, dočim klerikalno staro in pošteno prezira. Kriv je, da napetost raste med ljudmi. Hude »Narodovce« je odbral za ključarje in sploh pokazuje, da jim je naklonjen. Prosijo, naj bi ga proč spravil. Ta g. župnik mi mnoge preglavice in žalosti napravlja; že sem ga svaril ustmeno in pismeno, ponudil drugo župnijo, toda vse zastonj. Ne vem, kaj bi storil, da bi Žirovcem pomagal.

1905

5. november

Moral sem zopet več gg. kaplanov prestaviti. /.../ Izvrstni g. Čuk pojde v Žire, ki je v vsakem oziru težka in kočljiva župnija. Sedanji kaplan mora proč, ni tam po vlastiti krivni več mogoč, celo sodnija ga preganja radi hudih pregreškov: oh kolika žalost! in znal me je tako varati! in vsega je gostilna kriva! zakaj nekateri ne ubogajo!

27. november

Kaplan Jožef Lavrič zasledovan od sodnije je pobegnil menda v Ameriko. Pomanjkanje duhovnov je silno!

1906

30. september

Dne 30. sept. sem posvetil župno cerkev pri sv. treh Kraljih na Vrhu. Cerkev je bolj stara; bila je jako zanemarjena in vlažna; upravitelj Miklavčič jo je popravil in osnažil, pri velikem altarju je popravil le pločo na že poprej krasnem marmornatem podnožju, da je altare fixum in sem ga mogel z cerkvijo vred posvetiti. – Zgodaj sem precej spovedoval, bilo je več jako potrebnih in srečnih spoved. – Po posvečenju sem podelil sakrament sv. birme otrokom za to pripravljenim (okoli 40), blagoslovil sem novo zastavo Marijine družbe in sprejel 8 deklet v družbo. – Govora sem imel dva: med konsekracijo in pred birmovanjem. – G. upravitelju sem dal potrebnih navodil, da bo mogel vspešno in primerno katehizirati.

V Žireh se nova cerkev zida; temelji so skoraj vsi iz tal. V sporazumu z vlado sem g. župniku pisal, naj vloži prošnjo za konkurenčno obravnavo, da ne pride v zadrego z denarjem. Tega ni storil, pač pa je bil med tem pri vladi: ne vem, kaj se je tam dogovoril, ker nisem imel prilike iti tja povprašat. Zadovoljna stranka kaj rada dela in pomaga; Žirovci pa in vasi na oni strani pa kljubujejo in so morali žandarji vmes poseči; trgovec Lengar, ki se škode boji, ker bo cerkev dalje od njegove hiše, je na čelu nekaterih nezadovoljnežev, ki onda druge strahujejo. Mogoče, da bo to pri volitvi škodovalo, ker ravno Žirovci in vasi z njimi zvezane so dosedaj prav volili, ali sedaj bi mogli odpasti; vendar se pa čuti, da se nekateri pomire in strahovanju

ustavijo. Lengar mi je celo z odpadom pretil; pisal je tudi g. poslancu Šušteršiču, ki me je prosil, naj zidanje vsaj do volitev odložim; odgovoril sem, da ni mogoče, ker se že zida.

16. oktober

Govoril sem s sekcijским načelnikom po imenu Hussarek ... Vprašal sem ga tudi za Žire-Ledinica. Za Ledinico je ustanova: naj se napravi šola in vzdrži duhoven, ki bi učil v šoli in opravljaj duhovsko službo; ker radi novih šolskih postav tega namena izpeljati ni mogoče, pa bi bil denar jako potreben za dozidavo nove župnijske cerkve, se vpraša: ali bi se mogel del denarja porabiti v ta namen z obvezo, da drugi kapelan opravlja nedeljsko službo božjo v Ledinici proti odškodnini in se drugi del vporabi za zidanje šole na korist dotične soseske. Hussarek je odgovoril, da po njegovem mnenju: affirmative.

30. oktober

V petek 2/XI pojdem v Žire. Zopet je mož pisal Šušteršiču, kolika je tam razdraženost, da mora priti do prelivanja krvi, da voznike k zidanju nove cerkve stražijo žandarji in da so za odpad s starokatoličani v dogovoru; tudi prete, da bodo vsi zoper ljudsko stranko volili. Strašno sem bil žalosten in molil sem. Kar mi pride na misel, nak, grem osebno tja, da vse sam vidim, da pozvem za pravo razpoloženje ljudstva in da jih pomirim. Pisal sem kapelanu Pavlu Perkutu, bi li mogla v soboto obiskati vse podružnice, kamor naj bi poklical vsaj po dva moža iz vsake vasi, da se pogovorim z njimi zunaj Žirov, kjer ne bodo pod pritiskom nasilnih Žirovcev. Odgovoril mi je kaplan, da je ta moj sklep jako umesten, da je potreben in more se izpeljati. Naročil sem župniku, da bom prišel kar na tihem v petek zvečer; on naj pa oznani, da bom v soboto v Žireh, da bom zvečer in v nedeljo zjutraj spovedoval, ob 10. maševal in pridigoval, potem se pa z možmi o zidavi cerkve razgovarjal. Sedaj sem miren in vesel.

6. november

Molitev pomaga in premaguje srca; to sem izkusil v Žireh, kamor sem prišel v petek 2. nov., in sem ostal do v nedeljo popoldne.

V petek sem prišel na tihem in sem si ogledal položaj. Župnik je bil v skrbeh, posebno za denar potreben, da se delo dovrši. Ogledal sem si staro cerkev, kamor hodijo slabi fantje in kjer celo nesramne opazke delajo, na koru isto tako grde luknje, okoli cerkve blato in voda do župnišča. Nova cerkev se zida 4 minute proč od župnišča onstran vode, ki loči prebivalce župnije v dva silno nasprotna tabora; pri volitvah voli vas Žiri in vsi na isti strani vode s Slovensko ljudsko stranko, Dobračevo in vasi na isti strani pa liberalno. Napetost je silna: v Žireh je bil župan, imeli so v vasi pokopališče, cesta iz Logatca bi imela iti skozi vas Žiri: vse to je sedaj na drugi strani; ostala jim je le še cerkev in tudi ta se sedaj, če tudi koj zraven vasi vendar onstran vode zida. Ni torej neopravičeno, da je žirovska stran nevoljna. Zbali so se stroškov: za cerkev je šele 60.000 K (proračunana je na 140.000 K); reklo bi se, da se bo tudi župni stan k cerkvi prenesel in da se stara cerkev podere; za ta slučaj so silno grozili. Molil sem in si naredil načrt. Sklenil sem na Ledinici govoriti o denarju, namenjenem v oporoki nekega duhovna za Ledinico (šola, kjer naj duhoven uči), da bi se iz tega popravila cerkev lediniška, določil tudi kapital

za prihodnje poprave, drugo pa bi se dalo za novo cerkev in za mežnarijo z veliko dvorano, potrebno za društveno življenje.

Po sveti maši odidemo; prišel je tudi dekan Arko. Najpoprej smo šli na Ledinico ob bregu radi velike vode. Mnogo mož je čakalo: tu je vse za novo cerkev na prostoru, kjer se zida sedaj. S predlogom o porabi volila so vsi zadovoljni, posebno župan, ki je tudi iz te soseske. Hvala Bogu! Ker glavnica iznosi nad 100.000 K, ostane za cerkev 70 do 80.000 K, torej se sezida. Nisem povedal, koliko je denarja, le rekel sem, da se bo sedaj cerkev dozidala, da se ne bo več od njih zahtevalo, morda le kaj malega, ako bodo delali tlako, kar so obljubili. – Slično je bilo na Dobračevi in na Goropekah. Tudi tu so na drugi strani vode, torej za določeni prostor. Naglašal sem, naj druge stranke ne žalijo, ampak naj bodo vljudni, tudi sem rekel, da bodo morali več delati, ker druga stran ne bo nič delala; obljubili so. – To smo opravili dopoldne od 7½ do 12¼. Popoldne smo šli na drugo stran in sicer na Breznico in Vrsnik. Tu so nasprotni sedanji zidavi in sicer prav vsi. Bal sem se, da bo shod viharen: toda hvala Bogu, vse se je mirno izteklo. Zagotovil sem jih: da se od njih ne bo nič zahtevalo, da se novo župnišče ne bo zidalo in da se stara cerkev ne bo podrla, kakor je una stran silno zahtevala. Prosil sem jih, da naj vsaj tako strastno ne nasprotujejo. Bridko so se pritoževali, da jim je druga stran vse vzela in da jih povrh še zbada. Ko sem na Breznici žalostno rekel, da ni prav, ker groze odpasti pri volitvah ali celo od cerkve: se je mož oglasil, da njegovega prepričanja mu ne bo nihče omajal, nekoliko mož mu je pritrdilo, nekateri so molčali. Na obeh straneh sem imel vtis, da so se precej pomirili in da ne bo izgredov. – Prišli smo domu ob 6¼. Le še z Žirovci nisem govoril; opustiti nisem smel, niti čakati, da jih pokličem šele jutri po maši, zato sem naročil naj pridejo voditelji jutri ob 9½.

Mnogo ljudi je čakalo na spoved. Ob 6½ zvečer grem v spovednico in spovedujem do 11½: le malo moških; v nedeljo grem v spovednico ob 4 ½ pa ostanem do 9 ½: na eni strani ves čas sami moški, mnogo mladenčev. To me je neizrečeno veselilo: mnogo je bilo jako važnih spovedi, tudi nekoliko poprejšnjih smo popravili; hvala Bogu, molitev pomaga in vidim, da imam dober način odkriti neveljavne spovedi in da tudi točen pouk *de licitis et non licitis in decalogi praecepto* spokornikom ugaja. Ob 9 ½ me pokliče kaplan, ker so Žirovci prišli. Moral sem še precej spokornikov pustiti. – Prišli so Lenger, Peternel in še eden: tudi le-ti so se jako mirno in dostojno obnašali. Pojasnil sem jim vse in videli so, da se zidava cerkve zaustaviti ne more. Dobil sem vtis, da ne bo več nasilnega nasprotovanja; čutil sem pa tudi danes in včeraj, da bi nekateri res skušali odpasti, ko bi se stara cerkev podrla: vendar ogromna večina se je pred to mislijo kar zgražala. Sploh so ljudje na obeh straneh jako verni: na Dobračevem sem potožil, da so v avgustu napravili protesten shod zoper naš katoliški shod in poklicali socijaldemokrata Kristana, da jim je govoril. No, rekli so, da ga niso poklicali, da ga je le malo šlo poslušati, da še ti njegovih trditev niso odobraval in da za nove shode ne bo mogel več prostora dobiti.

Ob 10. uri sem imel pridigo in potem sv. mašo. V pridigi sem priznal, da je nevolja žirovske strani opravičena, samo čez prave meje naj ne prekipi. Slovesno sem izjavil, da se stara cerkev podrla ne bo, da stari župni stan ostane in da za novo cerkev ne bo posebnih novih stroškov; prosil sem drugo stran, naj te strani ne žali, govoril nekoliko o grehoti na odpad od cerkve le pomisliti in opozoril na razporoko, katero moremo preprečiti le z dobrimi volitvami in prosil jih, naj se greha varujejo,

katerega grozoto lahko spoznajo iz vsega, kar je Jezus Kristus za nas storil in govoril sem o presv. Srcu Jezusovem. Po sveti maši sem sprejel v Marijino družbo 39 deklet. – Popoldne je bila adoracija radi prve nedelje v mesecu od 1 ½ do 2 ½ ; ob 2 ½ sem imel še pridigo.

Pred odhodom sem gospodu župniku naročil a) kako naj napravi prošnjo za porabo lediniškega denarja in b) naj tudi on žirovske stranke ne žali in naj v cerkvi nikoli o zidavi ne govori in c) tudi tlako naj župan odredi po vaseh. Prav vesel in Bogu hvaležen sem se ob štirih odpeljal.

1907

5. januar

Pisal sem g. kaplanu v Žire, naj mi sporoči, kako je bilo o polaganju temeljnega kamna, ali je sedaj mir in kaj je z liberalnim shodom, na katerem so po poročilu v Narod sklenili, da napravijo veliko dvorano za shode in društva. Kaplan odgovori: za noben shod ne ve, le Kristan je bil enkrat tam, imel je malo poslušalcev in še teh je sedaj sram. Narod je torej lagal. Pri blagoslovu temeljnega kamna je bilo vse mirno, le več ljudi iz žirovske strani je onda ostalo brez maše in nekateri so med tem časom molili v stari cerkvi. Sedaj je vse mirno, toda na spomlad zopet zavihra. Žirovci hočejo, da bo stara cerkev farna; naj se torej fara razdeli na dve: s to zahtevo pridejo k meni; ako jih ne uslišim, pristopijo k socijaldemokratom in tudi volijo z njimi. – Moj Bog, kaj me še čaka! Kako strast ljudi zaslepi! Molil bom, molil bom vsaki dan in z zaupanjem: Bog bo pomagal in Žirovce obvaroval nesreče.

14. januar

Iz Žirov je poslal g. župnik račun o Sellakovi ustanovi (122.000 K), ne prosi pa za porabo pri zidanju nove cerkve. Trdi, da ključarji nočejo podpirati, in sicer zato ne, ker ena stran noče sodelovati. Onda se name pritožuje, češ da sem jaz tega odpora kriv in kako je napačno, ko sem prepovedal, da ne sme v cerkvi več o zidanju govoriti in na zidanje vabiti. – Iz tega razvidim, kako je župnik Vidmar svojeglav in nesposoben; vse sem lepo uredil po okolnostih in sedaj zopet zapreka! Zdi se mi, da me še dobro razumel ni, kako naj se denar uporabi. In vendar je bil onda tako vesel in hvaležen in zadovoljen! Le to ga sedaj grize, ker sem ga nekoliko pokaral! – Malo bom počakal in potem bom poskusil sam vse izpeljati.

8. februar

Včeraj sem dobil poročilo, da je župnika v Žireh zadel mertud in da si je še roko zlomil: zdravnik pravi, da je mogoča nagla smrt in da zdrav ne bo več. On in kaplan Perko prosita še za enega kaplana; res, moral ga bo dobiti, toda kje naj ga vzamem? – Perko piše, da tudi na dobračevski strani se mišljenje boljša in bodo mnogi prav volili.

13. februar

Bog res pomaga! Iz Žirov imam novice, da se je začelo gibati tudi na tako imenovani liberalni strani ...

24. februar

V Žireh župnik vedno še leži in je za delo nesposoben. Kaplan Perko je zbral občino in so vsi pritrdili, naj se od zapuščine Sellakove da za cerkev na Ledinah /na Ledinici, op. ur./ 40.000 K, ostalo pa naj se porabi za novo župno cerkev (82.000 K). Pisal sem g. kaplanu, naj sestavi prošnjo in nam pošlje, da vse potrebno ukrenemo.

1908

13. februar

Prijavil sem se referentu Heidemeyerju in ga poprašal o legatu »Sellak za Ledinice«; dotičnega akta ni mogel dobiti in vendar bi moral že tukaj biti. Sedaj bo leto dni, kar sem ga vladi izročil; pred nekoliko dnevi mi je deželni predsednik rekel, da ga je odposlal na Dunaj, da pa izjava finančne prokurature ni ugodna.

16. avgust

V Žireh sem javil, da pridem tja na nedeljo žalostne Matere božje. Tega dne bom imel opravilo; pridem pa tje že v petek 18. sept. zvečer, da morem v soboto pregledati položaj.

17. september

Jutri grem v Žire. Tam so »Sokoli« in »Sokolice«, pa je »Svobodna misel« zelo razširjena; menda so že nekateri mladenči in nekatera dekleta vero izgubila. To me je izpodbodlo, da grem tja in v apologetično-polemičnem govoru dokažem, kako zmotni, neresnični in lažni so nauki »Svobodne misli«. – Rad bi pa tudi videl, kako zidava nove cerkve napreduje. Iz ustanove Sellakove smo zahtevali 80.000 K; finančna prokuratura se je izjavila, da se od ustanove ne more ničesa dati; vendar pa se mi je s pomočjo deželne vlade in z osebnim posredovanjem na Dunaju posrečilo, da so nam dovolili 60.000 K in namignili, da se bo še kaj več dobilo, če bo potrebno. Ta novica je prišla od vlade ravno ob času, ko je nabrani denar – 64.000 K – potekel in bi se bila zidava v veselje nasprotnikov morala zaustaviti. – Onda bi tudi bolnega g. župnika rad nagovoril, naj bi šel v pokoj, ker Žiri potrebujejo agilnega, socialno delavnega gospoda.

Strah me je iti v Žire. Za poroštvo dobrega izida sem Devico Marijo in pred tabernakelnom molil, naj mi ta teden na Goričane pošlje k izpovednici kacega velikega grešnika. In zares prišli so *contra omnem spem* (proti vsakemu pričakovanju) trije prav veliki. Hvala Mariji in Jezusu v presv. Rešnjem Telesu! Sedaj imam pogum: Bog bo mojo namero blagoslovil.

21. september

Sinoči 20/9 sem prišel iz Žirov, kamor sem se 18/9 odpeljal. – Hvala Bogu! mnogo lepega in uspešnega dela! Izpovedoval sem 17 ur: tudi moških mnogo: mož in fantov od 11-15 let, srednje starosti mladenčev ni bilo. Pridigoval sem včeraj dopoldne in popoldne. Nekako lahko in razumljivo sem govoril. Mislim, da so razumeli, vsaj po obrazih bi sodil, ko sem nauke »Svobodne misli« pokazal kot zmotne in to na žirovske razmere apliciral. – V Marijino družbo sem sprejel

15 deklet. Marijine hčerke skupaj drže in ne marajo za »Sokolice«. Pokregal sem matere, ki puste hčerke, celo take od 7-9 let, da se v »Sokolice« zapišejo. Ko se je otvoril novi sokolski dom, se je plesalo celo noč, zunaj se je videlo mnogo parov po samotnih kotih, prišli so Sokoli iz Idrije. Nedavno so šli Sokoli in Sokolice v Logatec in v Loko k javni telovadbi: nazaj so se skupno vozili pozno ponoči: koliko greha! Onda morajo vsi in vse »Svobodno misel« čitati: nekateri so vero zavrgli, v cerkev jih nikdar več ni. Rekel sem materam, da imajo smrten greh, ako hčere v tako družbo puščajo.

G. kaplan ima izobraževalno društvo: 28 udov. Poučil sem ga, kaj naj stori, da ustanovi telovadni odsek: obljubil je. Pa kaj pomaga, ker je župnik bolan in za vsako delo nesposoben, ne izpoveduje, ne pridiguje, edino mašuje, pa ne vselej. Zato so izpovedi zaostale: Mnogo mož, žena in deklet od velike noči ni bilo več pri izpovedi, sedaj so prišli. Župniku sem to omenil, pa nič ni hotel razumeti, zato sem mu danes pisal in zarotil sem ga: naj prosi za vpokojenje. Razžalostil ga bom, pa smili se mi ljudstvo.

Cerkev počasi napreduje. Streha se pokriva, obokov še ni, zvoniki so izpeljani tako visoko, kakor je visoka cerkvena streha. Rekel sem, naj hite, naj tudi oboke napravijo in tlak, pa tudi veliki altar naroče, da bo v jeseni 1909 mogoče posvečenje. Na prižnici sem povedal, kako težko čakam, da se iz stare, zamazane cerkve prenese vsa božja služba v novo. Žirovska stran namreč še vedno upa, da bo v stari cerkvi nedeljska služba božja, da bodo imeli svojega duhovna in da bo stara cerkev še župna cerkev; zato ne prispevajo k zidanju nove: vendar pa nekateri skrivaj darove prinesejo in tudi lesa so nekaj dali. Prišla je k meni deputacija: strogo je zahtevala, da ostane stara cerkev župna, da jim dam lastnega duhovna, da imajo lastno službo. Jaz sem jim pojasnil, kako je ta zahteva nespametna in da jim jo nikdar in nikako ne bom mogel izpolniti. Ker bodo sedaj razmere jasne, upam, da tudi agitacija nekaterih zagrizencev ne bo imela posebnega uspeha več.

Na prižnici sem rekel, kako me mika, da pridem še enkrat v Žire z listom »Svobodna misel«, da grem v sokolski dom in tam s Sokoli dotično številko prečitam in pojasnim. Skoraj gotovo še to storim.

10. november

Danes sem po privatnem tajniku sv. Očeta njim zopet 4 prošnje izročil. – Zadnjič sem pozabil prositi, da se sme ustanova Sellak porabiti za popravo cerkve na Lednici (40.000 K) in za dozidavo nove cerkve v Žireh (80.000 K).

1909

10. december

Po pridigi in sv. maši ob desetih – cerkev zjutraj in ob desetih polna – sem se /iz Bukovščice, op. ur./ odpeljal v Žire, kjer je bila adoracija 24/XI. Kosil sem v Loki pri dekanu, ki me je iznenadil in je več duhovnov povabil h kosilu; da me potolaži in razveseli. Tudi v Žireh izredna udeležba. Izpovedoval sem 23/XI od 4 ½ - 12 ½, 24/XI od 4-10, pa jih je še ostalo. Zjutraj sem imel pridigo in sv. mašo; cerkev je bila natlačeno polna. Povsod izrednih izpovedi.

1910

6. april

V soboto dne 2. aprila sem šel via Podlipa-Smrečje na Vrh pri Rovtah. Vreme je bilo neugodno: mraz in sneg je zapadel. Na Vrhu je bilo deževno in megleno in polzko.

V soboto je bilo malo spovedovanja: na belo nedeljo prav mnogo: od 4 ¼ - 9, od 3 – 6 popoldne; razni stanovi so prišli; mladina kakor ponavadi; izpovedi, mnoge izredne: Deo, gratias! Dopoldne sem pridigoval in maševal: vkljub slabemu vremenu cerkev natlačena. Ob dveh zopet govor o kroni device Marije, zatim na tiho kronanje in litanije: cerkev polna.

Ob 6 smo odšli iz hriba kar naravnost doli; pot snežena, polzka in mokra; trikrat sem padel. Iz Rovt je prišel voz, ob 11 ½ sem bil v Ljubljani.

1912

September – oktober

Najbolj zanemarjena je župnija Zavrca. Župnik Ferjančič je tudi telesno ves zanemarjen, župnišče razpada, otroci nič ne znajo, spovedovanja skoraj nič! Uboga župnija! Ker duhovnikov manjka, ne morem pomagati. Izpremenilo se bo prihodnje leto.

20. november

V Žireh splošno stanje

V nedeljo 17. nov. sem posvetil v Žireh novo cerkev in veliki altar. Pripeljal sem se že v soboto dopoldne. Kar je zadnje dni zapadel sneg, je bila pot težavna. Konji so veliko trpeli.

V šoli sem bil zadovoljen. Kaplan Frölich je vesel in pridno dela; posebno rad zbira mladenče, zbira Orle, vabi može in predava. Telovadnico imajo na Dobračevem, v Žireh zida zasebnik hišo in v njej bo večja dvorana za predavanja. Župnik Logar, še le drugo leto, deluje izvrstno, ljudje ga spoštujejo in cenijo. Ljudi in razmere že dobro pozna. Občinski zastop je sedaj v naših rokah. Liberalci so zelo potrti: z denarjem so liberalni župani in njihovi odborniki čudno, goljufno gospodarili; deželni odbor je naredil preiskavo, ki se sedaj vrši; zasnovali so električno razsvetlavo, stane 80.000 K, pa je kar zanič; sokolski dom pride na boben; sokolstvo polagoma propada. So pa cerkveni nasprotniki izredno zagrizeni. Lokalni uzroki razdora: cerkev, kraj za semenj in cesta na Logatec odpadli, so sedaj le verske stranke. Katoliška napreduje.

Vsi za novo cerkev

Polegla se je odpornost proti cerkvi. Nova se vsem dopada; tudi razni trgovci v Žireh vidijo, da nimajo zgube, ako je cerkev za nekoliko korakov bolj oddaljena. Prispevajo radi prav vsi. Ljudje so zahtevali, naj bo darovanje o priliki posvečenja; daru je bilo 1000 K. Tudi vabijo župnika, naj pride osebno po hišah pobirat za altar.- Ko bo nova cerkev vsa urejena, hočejo Žirovci še sami popraviti staro, ki že nekako propada. Mislim, da do tedaj jih bo ta želja že minula.

Posvečenje

Za slovesnost so pripravili mnogo mlajev in vencev. Sneg in nekoliko dežja je slovesnost nekoliko oviralo. V soboto sem spovedoval od 3 ½ do polnoči; v nedeljo od 4-9. Posvečenje, prav kratek govor in birmovanje (400 otrok) je trajalo od 9-1 ¼. Bil sem precej utrujen.

1914

3. april

Pri sv. treh kraljih tridnevica

Od 27-31. marca sem bil pri sv. treh Kraljih (Vrh), kjer smo imeli tridnevnicu: vsaki dan govor in spovedovanje za Veliko noč. Dela lepega in prepotrebne obilo od zgodnjega jutra do pozno v noč. Deo, gratias.

11. april

Iščem gospoda, ki bi se žrtvoval za zapuščeni Zavrac – vse zanemarjeno, župnišče pravi hlev, daleč od ceste v grmovju – pisal sem kaplanu Frölichu v Žire, pa še ni odgovora; premišljuje.

20. april

Kaplana Koželja sem prestavil v Št. Vid pri Zatični. Tu je kaplan Miklavčič sprejel upravo župnije v Zavracu, za kar sem mu zelo hvaležen. Koželj pa v Planini ne more ostati; pisal sem mu lepo pismo, ga pohvalil in posvaril.

1915

6. november

Ker upravitelj na Ledinah, g. ... ni pošiljal zapovedanih izkazov v kljub temu, da se mu je večkrat s prestavo zapretilo, zato se je dekretiral za kaplana v Poljane; v Ledine pa pride kaplan Obrstar kot upravitelj. G. Obrstar ni prav normalen in ne more z župniki izhajati, vendar upam, da bo že zadostil dolžnosti vsaj za silo. – Pokarati sem moral g. ... kaplana v Žireh: predolgo se mudi v konsumu, precej pije, z ženskami se okoli vozi in se svet zgladuje. Prav resno sem ga posvaril.

1916

19. januar

V Mirni in Žire

Tudi v Žire sem pisal, da pridem pogledat domače zadeve. G. dekan mi je pisal, da moram g. kaplana prestaviti. Ker je kaplan obtožbe jako zmanjšal, sem hotel v župnišču samem vse preizkusiti. To je hudo, ker je župnikova sestra strašno abnormalna; je bila že 3-krat v norišnici. Večkrat nesramno zmerja. Je pač pokora. G. župnik, ki je jako izvrsten (Logar), mi je sporočil željo, naj ne pridem. Ne pojdem.

8. september

Na sv. Vrhu

Ravnokar pridem iz sv. Vrha (Sv. 3 Kralji), kjer je bil danes romarski shod. Mnogo dela! Spovedoval včeraj popoldne od 2-11 ½, medtem pridigo (1/2 ure) in večerjo (1/4 ure); danes od 3 ¾-10. Bilo je mnogo starih mož in mladenčev do 16. leta. Quoad masturbationen navadne izkušnje. Mnogo popravljaj in točno poučeval. Nekaj slučajev groznih: kako dober in usmiljen je Bog! Kako močna priprošnja device Marije! Ob 10. sem imel zopet pridigo in potem sv. mašo.

1918

22. januar

Konferenca v Idriji

V Idriji so imeli gg. duhovniki konferenco. O položaju sta poročala g. dekan in župnik Logar. Sklep je, »ako se ne posreči poravnava, ki se sedaj namerava med duhovniki, opustili bodo vsako javno delovanje, ker ne morejo biti zoper svojega škofa in tudi ne zoper svojo vest«. Iz lista vidim, da so vsi jako enostransko informirani. Uradno ne bom ni odgovoril, pač pa prijateljsko g. dekanu in ga poprašal, kaj sem določil, da je zoper vest gospodar.

9. februar

Dopisovanje z Idrijo

Msgr. Arko mi je v imenu vseh duhovnikov dekanije Idrija /torej tudi v imenu žirovskega župnika J. Logarja, op. ur./ pisal in trdil, da je zoper njihovo vest slediti mojim navodilom. Pismo sem ga poprašal, naj mi vendar razloži, kaj sem takega priporočil, kar bi bilo zoper njihovo vest, ker to je nekaj strašnega. Odgovoril mi je v dolgem listu in navel 11 toček; iz stilizacije se vidi, da ga je moje vprašanje razburilo. In te točke? Deloma popolnoma napačne, deloma izreden nesporazum. Na nasprotovanje /majniški deklaraciji oziroma odločitvi za jugoslovansko državo, op. ur/ sem odgovoril mirno in stvarno. Oba spisa imam v arhivu.

1920

12. november

Žalostne novice! Naši zastopniki so na sestanku z laškimi na Laškem podpisali nam krivičen mir: meje so Triglav, julijske alpe, Snežnik; Reka samostojna; Zadar talijanski, otoki Cres, Lošinj, Lastovo talijanski. Za Idrijo še ne vemo, za mejo ob Logatcu in Postojni tudi še ne. In Krk, čigav? Za varstvo pravic naših pod Lahom ni poskrbljeno. To so prav žalostne novice! – Povsod žalost, jeza, grožnje, protestni shodi! Pa kaj pomaga – le to vemo: stalnega miru ne bo; med Slovenci se bo netil ogenj sovraštva do Lahov, se bo poddržavala neugasna želja po zedinjenju in spremembi meja. – No, Bog je nad nami! Zakaj je to dopustil? Za kazen? Za poizkušnjo in preizkušnjo? Tiho bom si prizadeval za vedno bolj živo vero in vedno bolj čednostno življenje med ljudstvom. Bog nam daj složno in skupno delovanje med duhovniki.

Pripis urednika: Že pred letom 1994, ko je odšel iz Žirov v Borovnico, mi je tedanji župnik g. Janez Šilar izročil tipkopis z izbranimi odlomki iz dnevnika škofa Jegliča, v katerih ta opisuje svoja škofovska posredovanja med Žirovci v letih gradnje nove župne cerkve. Ko sem pred leti skušal ugotoviti, kdo je arhitekt te cerkve (to naj bi bil neki »A. Weber«, ki pa ga ni v nobenem zanesljivem viru), sem se za pomoč obrnil na dr. Blaža Resmana, umetnostnega zgodovinarja, zaposlenega v Umetnostnozgodovinskem inštitutu Franceta Steleta ZRC SAZU (Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti). Izročil sem mu tudi kopijo omenjenega spisa, da bi mu bila v pomoč. Dr. Resman je dnevnik poznal, saj imajo eno od kopij (v 13 zvezkih formata A4 pod signaturo II 166543/1-13) v knjižnici Zgodovinskega inštituta Milka Kosa, ki prav tako deluje v okviru ZRC SAZU. Imenovani je izbor odlomkov še nekoliko dopolnil. Oktobra 2010, pred končno redakcijo tega besedila, sem si dnevnik izposodil še sam, ga v celoti prelistal in našel še nekaj vpisov, zlasti tiste, ki se nanašajo na župnije, ki so bile nekoč del predjožefinske župnije Žiri, po jožefinskih reformah pa so se konec 18. in v 19. stoletju osamosvojile: Zavratac, Vrh Svetih Treh Kraljev in Ledine. Čisto mogoče je, da sem spregledal še kakšno krajšo omembo teh župnij in z njimi povezanih oseb, zlasti duhovnikov. /Svoje dostavke v besedilu sem dal med poševnice./

Kogar zanima vznemirljiva zgodba dnevnika, naj si prebere članek Dnevnik škofa Jegliča, ki ga je napisal škofijski arhivar Bogdan Kolar, objavljen pa je v zborniku Jegličev simpozij v Rimu (Mohorjeva, Celje, 1991, str. 73–76). Sam sem torej uporabljal eno od šestih kopij, ki so nastale, ko je po 2. svetovni vojni (1953) Udba dnevnik »ugrabila« (hranili so ga v osebni knjižnici ljubljanskih škofov, ne v škofijskem arhivu) in poskrbela, da so ga v njenih zaporih prepisali izobraženi jetniki. Iz našega izbora je očitno, da je bilo škofu veliko do tega, da pomiri svoje žirovske farane, sprte zaradi vprašanja, kje naj se zgradi nova cerkev. Gradnja le-te je ljudi znova povezala in tudi politično okrepila klerikalno stranko (SLS) v Žireh – za katero škof ves čas odkrito »navija« – v primerjavi z liberalno (»Narodovci«, »dr. Tavčarjeva stranka«, NNS). Po posvetitvi nove cerkve novembra 1912 škofovi obiski v žirovski župniji niso bili več potrebni. Po smrti župnika Josipa Vidmarja (1911), ki svoji dušnopastirski vlogi med Žirovci v zadnjih letih zaradi starosti in bolezni očitno ni bil več kos, je na njegovo mesto poslal Josipa Logarja, ki mu je zaupal in je obvladal položaj; navzkriž sta prišla le v letih 1917–18 ob majniški deklaraciji; škof jo je z oklevanjem sprejel, potem pa projugoslovansko usmeritev Kreka in Korošca tudi sam podpiral; župnik Logar pa je bil pristaš Šušteršičeve proavstrijske struje znotraj SLS in je odločitvi za Jugoslavijo do konca nasprotoval. Škofova prva obiska Žirovskega v letu 1899 sta veljala župnijama Zavratac in Ledine in nanju se nanašata tudi prva vpisa v našem izboru. Posredno pa tudi naš zadnji, v katerem škof 12. novembra 1920 z žalostjo ugotavlja, kaj se je tistega dne zgodilo v Rapallu. Po podpisu rapalske pogodbe sta bili od ljubljanske škofije odrezani tudi imenovani župniji v celoti, od žirovske pa podružnica sv. Tomaža na Vrsniku. Čas je naredil svoje in 90 let po podpisu te krivične pogodbe so ti teritoriji še vedno v idrijski občini oziroma v koprski škofiji.

Besedilo objavljamo ob stoletnici dograditve in blagoslovitve nove župne cerkve sv. Martina v Žireh, ki se je zgodila 20. novembra 1910. V župnjijski kroniki beremo: »Jeseni na XVII. pobinkoštno nedeljo (20. 11. 1910) je bila nova cerkev blagoslovljena ter se je v njej postavil zasilni altar. Zjutraj ob 6h je bila služba božja

še na Dobračevi, ob 10h je bila že v Žireh. Seveda v novi cerkvi večinoma ni bilo niti okenj tako, da je strašno pihalo. Ni bilo tlaka ne klopi. Vse je bilo le zasilno.« Tako župnik Ivan Pečnik, post festum. Župnik Franc Starman je še pozneje pripisal: »Graditelj cerkve g. Vidmar je na dan blagoslovitve bil v zakristiji, ni pa mogel več maševati.« Pravo in stalno bogoslužje se je v novi cerkvi začelo na Martinovo nedeljo, 17. novembra 1912, ko je prišel tudi škof Jeglič in jo posvetil. (Glej zgoraj pod navedenim datumom.)

Pripisano 18. oktobra 2010.

Pavel Perko

Škof zna!

Bil sem kaplan v Žireh. Prav tista leta se je imela zidati nova cerkev. Iz srede žirovske vasi se je imela cerkev preseliti tja čez most na dobračevsko stran. Žirovci in Dobračevci pa so si bili že od nekdaj protivni. V Žireh je bilo v vasi devet gostiln. In teh devet gostiln je imelo priti ob nekaj, kar je neslo ... Hudo je to, zlasti če ima tisto nekaj priti na ono stran, kjer prebivajo – liberalci. Tiste čase je namreč v Žireh most delil »klerikalce« in »liberalce«. Most! Voda! Ne prepričanje! Pa so vendar inženirji rekli, da je svet za novo cerkev pripraven edino tam preko; ker tu je bil svet preveč močviren. Vsakdo si lahko misli, kakšno ogorčenje in kakšen odpor je nastal na »klerikalni« žirovski strani. Nekateri »klerikalci«, ki jih cerkev niti ob nedeljah ni videla znotraj, so agitirali in hujskali in izjavljali, da bo vsa Žirovska stran (tretjina župnije) odpadla od vere; da se bo dvignil punt; da bo pretep, prelivanje krvi, če bi prišlo do tega, da bi se gradila cerkev tam, no tam – med »liberalci« ...

V tistih opasnih dneh me je škof Jeglič ob priliki birme v neki sosednji župniji poklical k sebi. »Kaj bo? Kako mislite?« me je zaskrbljen spraševal. »Ali se je bati, da uresničijo grožnje?« »Upam, da ne,« sem odgovoril, »vendar bojim se, če bi le vzkipela kri ... V tem primeru je Žirovec – surovec.« »Veste kaj!« se je hipoma odločil. »Sam pridem ljudi mirit. Šel bom po vseh večjih vaseh in zbral može v kaki bolj znani hiši, da se po domače pogovorimo. Ali boste hodili z menoj?« »Z veseljem. Pa še nekaj uglednih mož vzamemo s seboj. Žirovec je pod trdo skorjo vendarle dobra duša in dovzeten za lepo besedo. Prepričan sem.« »Velja! Določite hiše in poskrbite za vse potrebno. Potem mi pišite!«

In tako se je zgodilo. Ko je bilo vse pripravljeno in dogovorjeno, sem oznanil. Na določeni dan se je pripeljal Jeglič. Po zajtrku smo nastopili pot. Oba ključarja sta bila z nami. Strežnik Jože tudi; saj je bil potreben, da je nosil suknje, dežnike, ogrinjala in drugo. Bilo je jeseni in ob času, ko je že nekaj dni poprej deževalo ter je žirovska Sora bila pokazala, kaj zna. Vse po dolini na vodi! Dež je pa še vedno nagajal. Pota vsa blatna in mokra. Jesenska megla se je vlačila od Žirov do Dobračeve in zopet nazaj. Mi pa po hribih od vasi do vasi! Ampak pogumni in dobre volje! Škof je kar užival. Na vsakem griču in gorskem pomolu smo obstali ter občudovali dolino, ki se je bila na pol spremenila v jezero. Voda, umazana in kalna, je lizala okrog nizkih hišic, ležečih sredi travnikov. Doli proti Ledinci je bila zalila prostor skoro do ceste. Ključarja sta uganila: »Na Ledinco ne bomo mogli.« »Kako, da ne?« se je zavzel škof. »Poglejte! Po travnikih ne moremo, s ceste je dohod zalit. Edino po bregu tostran vode, po stezah med grmovjem nam je mogoče; a breg je strm in steze so razmočene ...« »Nič ne de,« se je glasil odlok, »pojdemo pa po stezah. Jože, moja palico! Tisto okovano! Na vse sem se pripravil, ker sem vedel, da je v Žireh voda.« Ubogi Jože! Rad bi bil ugovarjal, pa si ni upal. In tako smo drugi dan lezli po strmih pobočjih, po kravjih stezah. Spodaj pod nami je šumela voda ter počasi odjedala bregove in odnašala prst s travnikov. Dež je bil prenehal, da vsaj dežnikov ni bilo treba. Zato so nam pa dolge in okovane palice tem bolj služile. Škof je stopal krepko in vztrajno – v talarju seveda. Vsakdo si lahko predstavlja, kakšen je bil talar pod noge! Ubogi Jože! Samo gledati je moral in molčati. A šlo je. In ko smo jo primahali na Ledinco, so nas obsuli ljudje z vzkliki in občudovanjem. »Preobuti?« Ne! »Preobleči?« Ne! Zborovali smo mokri in blatni, a v tako veselem razpoloženju, kot da smo na svatbi.

Tako smo v tistih dneh obhodili vse podružnice in se od srca do srca z ljudmi pomenili o vseh farnih zadevah, zlasti pa o novi cerkvi. To je bil trd oreh in ko smo ga načenjali, je včasih padla tam izza peči tudi kaka bolj »žirovska«. Toda občutljivi nismo bili in primerna beseda ali šaljiva opomba je zopet zgladila tok pogovora. Občudoval sem škofa, kako je znal udarjati na pravo struno in pridobivati. Prav po vojaškem načrtu je šla vsa zadeva.

Na »klerikalni« strani je bilo treba najprej pohvaliti može, da so ob volitvah tako strumno in soglasno volili na našo stran. S tem je bila dobra volja pridobljena. Potem je bila na mestu pripomba, da kristjanu ni dosti, da bi samo volil prav, treba je po vseh straneh biti krščanski in katoliški. Na primer: nedeljska maša! Kdor bi volil prav, zanemarjal pa nedeljsko dolžnost, ta bi z eno roko zidal, z drugo podiral ... »In tam oni: tam na drugi strani, tisti, ki jim pravite, da so liberalci – ali hodijo v nedeljo k maši?« »O, to pa! Vsaj večinoma!« »No, potem pravi liberalci niso!« »Ja, ko pa volijo liberalno!« »To je res slabo! Čakajte, jutri gremo tja na ono stran in z gospodom kaplanom jih bova oštela, kakšni može da so to, ko v cerkev hodijo, volijo pa take, ki bi cerkev najraje podrli.« »Le dobro jih dajte! Še vi jih dajte, gospod škof, da bodo vedeli, da je res tako!« Glejte, pa smo bili zopet edini in se razšli prav dobre volje.

Drugi dan smo šli tja preko k -, no, saj vemo! »Včeraj so se na žirovski strani pritoževali čez vas. Tako so mi povedali, da vi dobračevski može ob volitvah volite na nasprotno stran. Ali je to res, može?« »Ja, to je pa res! Gospod škof, to je pa res!« so kimali Dobračevci; ker Žirovec in Dobračevci ne lažeta; raje priznata, čeprav jima gre malo težko z jezika. »Kako pa to?« se je škof dobrodušno čudil. »Saj vendar v cerkev hodite.« »O, v cerkev pa hodimo! In bomo hodili! To, kar so nas naše matere učile, bomo pa vedno verovali in spolnjevali, čeprav smo liberalci,« so

Nova župna cerkev sv. Martina v Žireh, blagoslovljena 1910, posvečena 1912, na razglednici iz leta 1933, fotografiji Štefan Mlakar.

Josip Vidmar, v letih 1877–1911 žirovski župnik, graditelj nove župne cerkve.

Duhovnik in pisatelj Pavel Perko, v letih 1906–10 prvi kaplan v Žireh, fotografiran okrog 1930.

zatrjevali Dobračevci, veseli, da se morejo vsaj z eno rečjo pohvaliti. »Pravite, da ste liberalci; saj niste!« jim je ugovarjal škof. »Saj tudi mi sami pravimo, da smo boljši kristjani, kot ta in oni z one strani! Ampak, ker so oni rekli, da bodo vsi skupaj volili na eno stran, smo pa mi rekli, da bomo mi na drugo. Tako se je začelo, vidite, in tako je.« »Pa ni treba, da bi tako bilo,« je pripomnil škof. »Seveda ni treba. Naj se pa na oni strani tisti, ki so boljši, odločijo od tistih, ki niso prida: pa se bomo tudi mi razdelili. In če potem potegnemo, kar nas bo ene sorte, z obeh strani skupaj, ni vrag, da ne bi tudi pri nas prava stranka zmagala. Vsaj jaz tako pravim! Zdaj, možje, pa še vi recite!« Tako je spregovoril možakar tam za vrati in vse glave so pokimale: »Tako je! Mi smo pripravljeni, ker smo se že naveličali, da nas zmerjajo z liberalci, ko nismo.« »Tako je prav, možje! Ob prihodnjih volitvah bo drugače, kaj ne? Glejte: novo lepo cerkev boste imeli. Ena bo, velika bo, sredi med vami bo stala in vam govorila: Jaz sem vaš skupni dom; bodite tudi vi vsi, ki noter hodite, enih misli in cerkvenega duha v javnem in zasebnem življenju ...«

Žirovcem in Dobračevcem v čast moram povedati, da je tako tudi bilo. Ves svet se je čudil, ko je bral številke, kako so Žiri pri tistih državnoborskih volitvah sijajno volile »klerikalno«, kar se dotlej še ni bilo slišalo. Ko sem teden po tem prišel v Ljubljano, so me ljudje ustavljali na ulici in me presenečeni spraševali, če v Žireh delam čudeže, kali. Jaz pa sem hitel zatrjevati, da ne jaz, ampak škof? Da, da! In sem pripovedoval vso storijo. Vsak je kimal z glavo: »Razumem, razumem! Škof zna!« Res: škof je znal. Saj prav za prav sem tudi jaz že poprej pripovedoval Žirovcem isto, ampak – znal nisem!

Lepi so bili tisti dnevi. Nisem jih pozabil in jih ne bom. Pa tudi škof Jeglič jih ni pozabil. Ko sva se zadnjikrat videla v Stični, se je nasmehnil in me vprašal: »No, ali še veste, kako sva hodila po dežju in blatu ter Žirovce preobračala?« »O, vem! In seme vaše besede je rodilo svoj sad.« »Vaše, vaše. Tudi vi ste jih znali, Žirovce!« je odvrčal pohvalo od sebe.

Tak je bil.

Urednikov pripis: Duhovnik in pisatelj Pavel Perko (1877–1970), ki je bil v letih 1906–1910 prvi kaplan v Žireh, je to besedilo napisal za knjigo Jožeta Jagodica: Nadškof Jeglič, Majhen oris velikega življenja, Mohorjeva, Celovec, 1952, str. 421–422. Perkov zapis je treba primerjati s škofovim v dnevniku z dne 6. 11. 1906; v žirovski župniji je bil v dneh od 2. do 4. novembra t. l. Prizor, ki ga je opisal Perko, je filmski: kako gre skupina mož, med njimi idrijski dekan Arko in kaplan Perko ter mežnar Jože Filipič, s škofom na čelu po dežju in blatu iz Žirov pod Žirkom in skozi Bazovice na Ledinico, desno od njih deroča in razlita Sora – škof z okovano palico in v dolgem črnem talarju, ki je na dnu ves moker in blaten; ko pride med ljudi, ne izgublja časa s preobuvanjem in preoblačenjem, temveč »preobrača« Žirovce na pot, na kateri je on pastir ... Ni čudno, da mu je uspevalo, je pač znal.

V Jagodičevi knjigi o Jegliču najdemo na strani 435 tudi besede, ki jih je zapisal prof. Ivan Dolenc. »Nekoč – škof Jeglič je bil takrat že v visokih letih in pravijo, da ni nič kaj rad slišal, če bi ga kdo smatral za starega – je pridigal pri Sv. Treh Kraljih nad Vrhniko. Pri kosilu je napravil ondotni dušni pastir tale dovtip: 'Prevzvišeni, nekaj bi vam rad povedal, kaj ljudje govore – pa raje ne bom.' 'Le povejte, le povejte! Če ste stvar načeli, pa le povejte!' 'Pravijo, da ste se od zadnje birme postarali.' 'Kako pa to?' 'Pri zadnji birmi ste še dvanajstkrat udarili ob prižnico, danes pa samo sedemkrat ...«

LEPOSLOVJE

DAMSKI BLOK

Darina Konc

Od Matjaževih kamr do Maršotne jame (zgodovinsko domačinska igra)

Dobremu, delavnemu in poštenemu žirovskemu ljudstvu, med katerim sem sedem let živela, sedem lepih, dela in pravega veselja polnih let učila in vzgajala žirovsko mladino, kateri sem v spomin in izročilo napisala iz žirovske ljudske poezije tri mladinske spevoigre, katere ob svojem slovesu tej mladini in temu ljudstvu tudi zapuščam ... in se mu obenem zahvaljujem za toplo človeško razumevanje v teh letih vsem zastopnikom oblasti in ljudskih organizacij, pri katerih sem rada sodelovala, da bi našim delavnim ljudem pripravili po delu in naporu tudi lep kulturni užitek.

Spomin na Žiri pa mi bo ostal lep in rada se bom še vračala med vas ... dragi Žirovci!

V Žireh, 25. junija 1957

Starosta Matjaž
Sin Zmagovid – glasnik viteza Hudimana z Osojnika
Hči Dobra
Svobodni kmet Žirkon
Vojo (njegov sin)
Zarja (njegova hči)
Vitez Hudiman
Zlobna Mariotta, plemkinja na Ledinici
Vračarica Grenka
Lovec Drejko
Pastir Stanko
Pastirica Manica
4 paži
nekaj Obrov
Slovensko ljudstvo

PRVO DEJANJE

1. prizor: Gozdna jasa, domača senožet. Pastir Stanko, Manica, vaško dekle.

- Stanko: Večeri se. In nebo je čudno temno. Nocoj bom gnal živino v vas. Dve ovčki imam več. Halo, Manica, pridi. Ženeva skupaj.
- Manica: Prav sem izza Vrha tekla, ko se je pričela spet divja jaga. Stanko, beživa.
- Stanko: Pred kom, Manica?
- Manica: Hudiman z Osojnika jaše k Mariotti v grad. In z njim je pijana obrska družba. Bojim se, Stanko. Obri so pesoglavci. Gorje, če srečajo mlado slovensko deklico. Koliko so jih že onesrečili.
- Stanko: Tebe ne bodo, Manica. In če bi se moral zate vojskovati s samim kanom. Manica, rad te imam, zato te bom skrtil pred divjo obrsko hudobijo.
- Manica: Dober si, Stanko. Glej, tam gre očka Žirkon in naš lovec Drejko. Počakajva ju!
- Stanko: Povedala nama bosta kaj novega. In vendar bi bilo lepše, če bi šla sama. Toliko lepega bi ti imel povedati, deklič moj.

2. prizor

- Žirkon: Tema dvema pa cvete prva pomlad. Kaj Stanko in Mana? Ne bova motila.
- Drejko: Le enkrat je takole lepo, pa četudi Avari strašijo po deželi in Bizantinci pripravljajo vojsko in Franki tam čez postajajo mogočni.
- Stanko: Tudi vama je nekoč pela Vesna.
- Žirkon: Pela na širnih obdonavskih pustah, ko smo si iskali nov dom in zemljo. Ej, tedaj, dečko, smo živeli in se ljubili. Le tako kratko mi je Vesna trosila svoje cvetje.
- Manica: Kako menite, očka Žirkon?
- Žirkon: Kaj bi obujal spomine? Žena Bozimer je na težki poti umrla. Otroka sta se mi izgubila. Dva sem imel, sina Vojka in hčer Zarjico.
- Lovec: V nekem boju je bilo onstran Donave. Skupaj smo bili v šotoru vsi, ko se je svitalo. Zvečer smo bili zmagovalci, in vendar tisočkrat reveži. Izgubili smo cvet slovenskega rodu, 30 naših otrok so nam ugrabili Obri.
- Žirkon: Ni pomagala nobena prošnja ne puščica. Prodali so jih sosednim narodom. Morda Bizantinom, morda Lombardom, morda, kdo ve. In od tedaj mi je srce žalostno.
- Manica: Morda pa se vendar še srečate z njimi. Naš rod si širi zemljo in ugled. Slovani postajajo veliko ljudstvo ob Savi, Dravi in Soči.
- Žirkon: Umirili smo se in odmerili svoj svet. Ni naš košček tu med hribi ob izviru Sore najslabši. Vendar moramo biti čuječi, otroka. Grozni oblaki se zbirajo nad nami. Tudi vajina pomlad more biti viharna.
- Manica: Si slišal, Stanko?
- Stanko: Umakniva se, Osojniški prihajajo z obrskimi gosti. Videl sem jih, ko so se spustili v divjem diru v dolino.
- Žirkon: Proti Ledinici gredo k Mariotti, kam drugam?

- Manica: Povejte, očka, je li res tako lepa ta Mariotta, da sonce otemni pred njo.
 Žirkon: Obraz in stas morda, toda v njej je skritih devet besov in gorje mu, ki ga pogledajo njene oči.
 Manica: Pojdim, da se ne srečamo z njimi!
 Žirkon: Kar hitro, otroci. Starosta Matjaž vabi nocoj na zbor pred lipo.
 Stanko: Bo tudi raj, očka, tam pod lipo.
 Lovec: Stopimo, že se sliši konjski topot. (odidejo)

3. prizor

Glasnik

- Viteza H.: (zatrobi) Lepa je ta zemlja, toda temna in divja. Povsod groze neznane podzemeljske moči. In kadar poslušam šum teh gozdov, mi je neznano hudo. Kdo sem in odkod? Oj, kdo in odkod. (čaka)

4. prizor: Hudiman s spremstvom

- Hudiman: Da, glejte, ves ta svet je moj. Z Mariotto si ga razširim do Blegaša. In potem uničim starosta Matjaža in potem, tovariši, bomo živeli kakor obrski kani. Mariotta nam odpre vrata v raj.
 Prvi: Povej nam kaj o njej, Hudiman.
 Hudiman: To je, kaj naj rečem, dragulj iz zakladnice zadnjih rimskih cesarjev.
 Drugi: Hej, kako se je prikobalil v ta divji gorski svet ob Sori?
 Hudiman: Preseljevanje ljudstev. To strašno valovanje ga je vrglo blizu mojega naročja.
 Tretji: Ne verjamem, da se boš ti kdaj ponašal z njim.
 Hudiman: Pri vseh slovenskih in obrskih bogovih moja bo in moji vsi njeni zakladi.
 Četrtri: Bomo videli, kako se nam danes posreči prvi osvobodilni naskok nanjo.
 Prvi: Izbrala si bo pač enega izmed nas. Vsi smo velmožje.
 Hudiman: Izbrati mora mene, če ne, bo odločil in govoril meč.
 Drugi: Močnejša je beseda srca, dragi.
 Hudiman: Mariotta ga nima in nimam ga jaz, kdo ima pravzaprav srce in zakaj naj bi nam srce bilo?
 Tretji: Pač strojček za utrip življenja. Ha, ha!
 Hudiman: Dalje! Kje je glasnik, da oznani naš prihod!
 Glasnik: Tu sem, plemeniti velmož, in čakam povelja!
 Hudiman: Na desno kreni, oznani v ledinškem gradišču naš prihod in ne govori nobene besede s plemenito gospodično. Pojdi!
 Glasnik: Kakor mi je bilo naročeno. Pozdrav! (odide)
 Prvi: Kje si dobil zalega fanta?
 Hudiman: Kje le, ugrabil sem ga Obrom, njega in sestro.
 Prvi: In zaupaš Obrom?
 Hudiman: Kaj mu nisi pogledal v oči? To je vendar Sloven, čistokrvni Sloven in sestra njegova kot roža v majniško jutro. Podarim jo Mariotti.
 Drugi: Zakaj nam je nisi pokazal?
 Hudiman: Ne šli bi potem več z menoj k Mariotti, če bi jo videli.
 Tretji: Zakaj se potem nisi odločil zanjo?

- Hudiman: Nima zakladov in zemlje, kaj bi z njo. Nizkega rodu je, določena, da služi.
 Četrtri: Hej, tovariš, vsaj pokazal nam boš slovenski biser.
 Hudiman: Bomo videli. In sedaj dalje, glasnik je že v gradišču. Pojdimo! (odhajajo).

5. prizor: Vračarica Grenka

- Vračarica: Ha, gredo po svoji črni poti, da boste teptali človeško srečo, kolikor jo še drobno cvete ob poti. Uničil si mojo do zadnjega dne, prokleti Hudiman, Ober, ki si se vtihotapil med nas. Ha, naredim ti otrovovo pijačo, da zgineš kakor zajedavec, ki sem ga zdajle pohodila in na veke uničila. Na tistem pohodu v to dolino je bilo – ha, in sem mu verjela. Od tedaj je moje srce, moja misel in življenje grenko. (se usede in zamisli)

6. prizor

- Lovec: Vendar sem te našel, Grenka. Starosta Matjaž želi, da prideš še nocoj v novo gradišče. Kneginjica Dobra je bolna.
 Grenka: Takoj. In potem se vrnem, da se srečam z njim, prokleti. (odhaja)

7. prizor: Možje in žene, slovensko ljudstvo

- Žirkon: Stopim, da se ne srečamo z onimi.
 Prvi: Starosta Matjaž je zaskrbljen.
 Drugi: Zbolela mu je hči, tri sinove mu je vzela zadnja vojska, dva so mu ugrabili Obri in prodali in potem so seščina z divjim Hudimanom.
 Tretji: Zares je težko, radoveden sem, kaj nam bo povedal na nocojšnjem zboru.
 Četrtri: Iz vseh selišč prihajajo ljudje.
 Peti: Vračarici Grenki so se nocoj krvavo svetile oči, nič dobrega ne bo.
 Šesti: Tudi starosta ima gosta. Prišli so čudni ljudje z juga.
 Sedmi: Trgovci za kožo, kaj drugega?
 Osmi: Morda odposlanci sosednjih rodov.
 Prvi: Ljudje ob Sori živijo mirneje od nas. Tam ni Hudimana in prevzetne Mariotte.
 Drugi: Danes jo Hudiman snubi.
 Tretji: Vsak dan sprejema snubače, iz vseh se hudobno norčuje, tudi Hudimana si bo privoščila, boste videli.
 Četrtri: Toda trpeli bomo mi, ne on, sin besov.
 Peti: Tudi zanj pride ura, kakor za vsakega teh mogočnih in hudobnih, ki so pozabili, da je življenje in moč v ljudstvu, v nas.
 Žirkon: V nas, prišel bo čas, ko bodo naši potomci uživali sad naših bojov in trpljenja in ne bo več Hudimanov in zlobnih Mariott.
 Prvi: Kdaj, le kdaj bo to?
 Žirkon: Nekoč, morda šele čez tisoč let, toda bo nekoč. Slišite rog staroste Matjaža? Kliče na zbor. Pojdimo! (odhajajo)

Zastor

DRUGO DEJANJE

Gozdni log, pred Mariottinim gradiščem, Mariotta in Zarja.

- Mariotta: Sprejmi glasnika in potem zgini v notranje dvore! Plemeniti velmožje te ne smejo gledati sužnja. Pripravi prostore, jaz pa grem medtem na vrt. (odide)
- Zarja: (sama) O kako bi se skrila, v gorski votlini bi želela živeti, skrita in nepoznana vse življenje, da bi bila le svobodna nekje doma. Kje so moji dragi, saj nekoč sem tudi jaz živela med svobodnimi Slovenci, nekje v zeleni prostrani deželi. (pripravlja stole in si briše solze)

2. prizor

- Glasnik: Zdravo, knežna, plemenita Mariotta, naznanjam ...
- Zarja: Saj nisem jaz, molčite, takoj grem, jaz ...
- Glasnik: Počakajte, da Vam povem. Če niste, potem moram govoriti z vami. Kdo ste in od kod?
- Zarja: Zarjica so me klicali. Že nekaj dni sem v službi knežne Mariotte. Podaril me je velmož Hudiman.
- Glasnik: Kako ste prišli k temu krvoloku?
- Zarja: Kupil me je od Obrov.
- Glasnik: Saj vi ste slovenska Zarja, vi niste iz obrskega rodu. Rešim vas, pripeljem k nam v gradišče Matjaževo in potem Zarjica, boste vzšla moji sreči.
- Zarja: Kako lepo govorite, recite še besedo po naše in ne hodite od tod. O, ko bi mogla z vami!
- Glasnik: Pride čas, Zarjica, morda je že blizu, ko se vrneva med svobodne Slovence. Tudi jaz sem Sloven, tudi jaz moram danes služiti Hudimanu. Toda jutri, Zarjica ...
- Zarja: O, ne pozabite me takrat!

3. prizor

- Mariotta: (vstopi drzno, divje) Kaj je to? Tako izvršuješ moje naročilo? Ljubavna srečanja na mojem vrtu. In vi?
- Glasnik: Glasnik viteza Hudimana. Vitez prihaja s svojim spremstvom k plemeniti gospodični Mariotti.
- Mariotta: (se obrne k Zarji) Kdo ti dovoljuje poslušati? Zgini in da te danes ne vidim v svoji bližini. In vi, mladi mož, pridite bliže, vseč ste mi. (Zarja odide)
- Glasnik: V službi sem viteza Hudimana.
- Mariotta: Ni vam dober gospod. Ostanite pri meni, ne bo vam treba služiti. Postanete mi prijatelj, še več, osrečim vas, kakor zna in more osrečiti najbogatejša in najlepša žena na svetu.
- Glasnik: V službi sem viteza Hudimana, on odloča.

- Mariotta: Potem ste moji. Recite, da boste radi pri meni, recite. Ne še, ne morem povedati vsega, kar sem začutila, ko sem vas zagledala, mladi junak. Sedite, takoj prineso okrepčilo. (ploskne z rokama)
- Paž: Želite, prejasna?
- Mariotta: Prinesi najboljše medicine, kruha z moje mize, takoj!
- Paž: (odide, vtem se zaslišijo koraki in Hudiman s spremstvom stopi)

4. prizor: Hudiman s spremstvom

- Glasnik: Zdravo, plemeniti vitez! Sporočil sem!
- Hudiman: In zdaj zgini ter počakaj za obzidjem. Tovariši, mi pa počakajmo, da nam zasije sonce njene lepote.
- Prvi: Krasno si je uredila svoj vrt. Kaj šele bodo gledale naše oči za onimi zidovi.
- Tretji: Če nam jih bo odprla, ni vsak vreden, da ga uvede v svoje skrivnosti.
- Hudiman: Zdi se mi, da prihaja. Tovariši, v dostojanstvo!

5. prizor: Paž, nato še drugi

- Paž: (prinese na pladnju medico in kruh) Plemenita Mariotta želi vedeti, kdo ste in kaj želite.
- Hudiman: Napovedali smo se, in plemenita knežna ve, kaj želimo. Nesi ji ta prstan.
- Paž: Sedite in čakajte. (odide)
- Hudiman: Oblegali so jo Langobardi pred našim prihodom, bizantinski oficir je klečeplazil okoli nje, obrski kan ji je pošiljal darove, Kleopatri. Jaz jo uklonim.
- Prvi: Začetek je klavrn. Zakaj te ni pričakala?
- Hudiman: Ženske muhe, ki jih ne moreš spregledati.
- Paži: (prinašajo na mizo vina in kruha)
(godba)
- Prvi paž: Plemenita Mariotta, knežna z ledinškega gradišča prihaja. (vitezi vstanejo)

6. prizor: Mariotta, ob njej mladi slovenski glasnik

- Hudiman: Pozdravljena, moja nevesta, plemenita Mariotta, najlepši dragulj pod soncem, pričakujem te!
- Mariotta: Sedite, vitezi, in ti, mladi junak, sedi na mojo desno. Saj dovoliš, Hudiman, da razpolagam s tvojim glasnikom. Všeč mi je.
- Hudiman: Samo slovenski suženj je. Imam žlahtnejše od njega. Na tvoji desni bi želel sedeti jaz, prejasna.
- Mariotta: Dovolj bo za danes, da mi smeš pogledati od blizu v oči. Pozneje kdaj boš morda sedel ob moji strani.
- Hudiman: Knežna, si pozabila, da je danes najina ura, ko si za vedno podava roki.
- Prvi: Zato smo prišli. Vsi knežni dvori v deželi so obveščeni in čakajo.
- Mariotta: In če jaz rečem ne, čakajo zastoj. Ne boj se, mladi junak, in sedi blizu mene. Nalij mi čašo.

- Hudiman: Knežna, spozabljaš se!
- Mariotta: To je najprijetneje. Čudovite so tvoje oči, kakor zaprtega risa, ha, ha!
- Hudiman: In če se zaprti ris sprosti in zdivja, knežna!
- Mariotta: Moje vino ga bo umirilo, moj poljub pozdravil.
- Hudiman: In vendar si, dobra knežna, vse bom prenesel, samo obljubi, reci mi, da boš moja, samo moja.
- Mariotta: Takoj! Na najino srečo bova zdajle spila prvi kozarec. Paž, natoči mojemu vitez! (paž natoči iz druge steklenice zastrupljeno vino) In zdaj pridi, vitez! Zaslužiš, da piješ z menoj. Enaka sva si, samo da sem morda jaz močnejša od tebe. Preveč si že ljubil na svetu in prekletstvo vračarice Grenke ...
- Hudiman: Molči, predraga, to je vendar najina najlepša ura. Mariotta moja, edina!
- Mariotta: Ne morem drugače, še moram misliti na vračarico Grenko.
- Hudiman: Predraga, zakaj me mučiš? Vse je pripravljeno. Ko popijeva pripravljene kozarec zaročnega vina, postanem najsrečnejši človek ob tebi, zvezda!
- Mariotta: (zase) Ha, obrski lažnivec! Ne, preveč glasno mislim. Moj dragi vitez, torej pijva in potem zapleševa v novo življenje. Vstanite vsi in prisluhnite najinemu velikemu trenutku. (godba igra, medtem pijeta, Hudiman pije zastrupljeno vino, blede, izbulji oči in se začne tresti)
- Hudiman: Knežna – kaj si naredila, jaz – padam v temo! (se zruši)
- Mariotta: Jaz pa v svetlobo življenja, pojdiva, mladi moj junak! Ne gledam rada takih prizorov. (ga prime in odideta)
- Prvi: (se zave) To je zločin, hujši od vandalskih pobojev.
- Drugi: Ubijmo jo!
- Tretji: Ne dotaknimo se je, da ne pademo še mi.
- Četrti: Bežimo iz prekletega kraja, bežimo hitro!
- Prvi: In Hudiman?
- Drugi: Bil je in ni ga več. Tako umirajo trinogi. (bežimo)
(Odidejo)

7. prizor

- Zarja: Kaj se je zgodilo? Vitez Hudiman mrtev, v dvoranah pa odmeva godba in smeh. (se skloni) Mrtev. Ne morem mu več pomagati. O, tudi meni si storil veliko krivico, vitez. Mladi Sloven je zdaj svoboden. Bom li še kdaj slišala njegovo besedo? Je ostal v gradišču? Pri njej – o? (se zruši ob grmu in ihti)

8. prizor: Vračarica Grenka

- Vračarica: He, vedela sem, da se bova srečala in zdaj sva se! Zdaj imaš plačilo za vso svojo zlobo, obrski pes! Dekla, kdor si že, beži iz tega kraja, tu vladajo črni besi. Beži še nocoj!
- Glasnik: (iz gradišča) Zarja, Zarjica, počakaj!
- Zarja: On je. Ne grem od tod brez njega. Ostanem in če bi morala tudi jaz umreti.
- Vračarica: Kdo te kliče?

- Zarja: Ne vem mu imena. Mlad Sloven, junak, brat, vse. Žena, pomagajte nama od tod!
- Vračarica: Takoj beži. On pride za teboj.
- Zarja: Nihče ne gre živ od Mariotte, tudi on ne pride. Celo Hudimana je uničila. Glejte. Njega ne sme.
- Vračarica: Tudi zanjo pride ura. Tuja kača, ki pije našo srečo. Tudi ona pojde za obrskim psom.
- Zarja: Ljudje gredo. Skriti se moram, da me ne vidi Mariotta. (zbeži)

9. prizor

- Vračarica: Vračajo se z zбора. Pridružim se jim in vrnem k starosti. Našla sem rože, ki jo pozdravijo. Živela boš, kneginjica Dobra, ona, tuja kača pa pogine kakor on. Hu, nocoj mi je zadoščeno. Dobro mi je. (odide). (Zunaj poje ljudstvo)

Svobodno nam sonce sije,
 lipe svobodno šumijo,
 v naših gajih dobre vile
 rod Slovenov čuvajo.
 O, la, lo!

Zastor

TRETJE DEJANJE

Starostno gradišče. Pod lipo.

1. prizor: Pod lipo ljudstvo pleše ob harmoniki v narodni ljudski obleki

- Prvi: Ste slišali, starostovi hčeri, kneginjici Dobri je odleglo.
- Drugi: Še nocoj pride med nas z očetom.
- Prvi: Pride. O, to bo raj, ne bo mu kraj!
- Tretji: In druga novica. Zlobnega Hudimana ni več.
- Vsi: (ploskajo) Ni več. Prav mu je.
- Četrtri: Zadnji Ober med nami. Kaj se je zgodilo z njim?
- Prvi: Šel je snubit oholo Mariotto, pa mu je zavdala. To je zdaj že deveta njena žrtev, pravijo.
- Drugi: Vračarica Grenka je dejala, da zadnja.
- Tretji: Mnogo ve ona, vsega ne. Mariotta ima zveze s samimi zelenimi besi. Ponoči jo obiskujejo kakor črne mačke z zelenimi očmi.
- Četrtri: Lovec Drejko je že srečal opolnoči ta mačji sprevod.
- Lovec: Srečal, srečal in od tedaj se ogibam njenega brloga.
- Prvi: Povej, kako je bilo!

- Lovec: Dobre volje se vračam, preko Koprivnika. Medico sem pil in plesal s trentarskimi lovci pozno v noč, kar nam ugasne treska v levi. Hiša se nagne na nočno stran. Vrata se odpro in vsa vesela lovška družba se znajde v breznu ob hiši. Obstali smo brez diha. Mimo nas pa je drevilo dvoje jager kakor ris velikih mačk z zelenimi očmi. Naravnost proti Mariottinemu gradišču. Res je bilo tako, tudi ti, Žirkon si bil zraven.
- Drvar: Bil, bil, in tisto noč so mi osiveli lasje in zgubil sem upanje, da bi še kdaj našel svoja otroka. Če sta v oblasti zelenih čarodejev.
- Prvi: Vračarica mnogo ve. Dejala je, da ima Mariotta mnogo mladih Slovencev, ki jih je izvabila Hudimanu.
- Drugi: Strežejo ji naša dekleta, ki jih je dobila od obrskega kana.
- Tretji: Morda so med njimi tudi starostovi sinovi in Žirkova otroka.
- Prvi: Napadimo gradišče, osvobodimo jih!
- Drugi: Brez našega starosta nikamor. On je naša modrost, oblast in moč.
- Vsi: Živel, naš starosta!

2. prizor: Starosta in kneginja Dobra

- Starosta: Zdravo in srečno, moje mlado ljudstvo! Jasni se nebo nad nami. Sovražnik z Osojnika je padel in nismo si umazali rok z njegovo krvjo.
- Ljudstvo: Zdravo, starosta in kneginjica Dobra!
- Dobra: Spet sem med vami, prijatelji. Zaplešite mi naš novi rej. Rada bi bila z vami vesela.
- Fantje: Zarajajmo ji. Halo, Drejko, plunke, meh.
(ljudstvo zapoje pod lipo)

3. prizor: Obrski

- Obrski begun: (hitro vstopi) Kje je starosta Matjaž?
- Starosta: Kaj želiš, mladec?
- Ober: Pripravite se! Osveta zaradi smrti vraga z Osojnika.
- Starosta: Njegova smrt ni naša krivda.
- Žirkon: Mariotta ni Slovenka. Sama naj odgovarja.
- Ober: Nihče se ne bo bojeval z žensko. Zadnji obrski roparji bi si pač zopet radi nagražili vaših čred, kož in medu. Zato bodite pripravljeni. Z njimi so slovenski ujetniki.
- Starosta: Fantje, poskrite se v moje kamre. Dekleta, čuvajte mojo hčer in umaknite se v dolnje prostore. Tam je volna in kolovrati, dela dovolj.
- Ober: Pozdrav starostovi hčeri Dobri! (ji vrže šopek)
- Dobra: Hvala, junak! Storimo zdaj, kakor je naročil oče! (dekleta odhajajo)
- Starosta: Kako ti je ime, mladi mož, ki si si upal med nas?
- Ober: Kot dečka so me ujeli Obri in obdržali tudi po sklenjenem miru. Menda so me nekoč doma med Sloveni klicali Vojko. In imel sem tudi sestro Zarjo.
- Starosta: Vojko, Vojko – potem si naš, in potem si ...
- Žirkon: (pride v ospredje) Potem si moj sin, moj Vojo.
- Ober: Oče! (ga objame)

- Starosta: Veselimo se s teboj, Vojo, in te obenem izvolimo za našega vodnika na bojnem pohodu proti Obrom, ki poznaš njihove zvižaje in načrte.
- Vojo: Sprejemam čast in težko nalogo. Oče, čuvaj dom, kamor se ti kmalu vrne sin in pri Svetovidu tudi hči. Pojdimo, da se pripravimo, mladci! (fantje odidejo)
- Starosta: Nemirno, kakor morje je naše življenje. Koliko let so si naši pradedje iskali naselij za svoje otroke! Mogočen narod je zrasel v tem času v nas. Dobili smo zemlje, obdelujemo jo in pošteno živimo v njej. In vendar, sovražnik na vseh straneh. Izruvali bi nas radi do zadnjih korenin in vendar – silna je naša življenjska moč. Živeli bomo med mogočnimi sosedi in ne bodo nas strli nikoli, nikdar. Jaz pa postajam utrujen. (se usede)

4. prizor: Stanko in Manica

- Stanko: Tudi jaz pojdem v Matjaževe kamre. Ne boj se, Manica. Ko se mesec pomladi, se vrnem.
- Manica: Strašni so pesoglavci! O, ko bi mogla s teboj, Stanko! Ob tvoji strani bi tudi jaz postala junak. Naj grem, dovoliš.
- Stanko: Ne, Manica, tvoje mesto je ob kneginjici Dobri. Vedno je bilo najbolj prav, če smo ubogali starosto Matjaža. Nesloga med brati in sestrami je njihova smrt.
- Manica: Vendar mi je tako težko. Moja misel bo povsod s teboj, Stanko. Zate bom predla vse te dni, vsak večer in vsako jutro te bom čakala!
- Stanko: In neko jutro pridem. Deklič moj, za vedno.
- Manica: O, kako bo lepo tedaj! Svetovid s teboj! (odhajata)
- Starosta: In to cvetje našega rodu naj bi uničila obrska slana. Nikdar! Tudi sam stopim doli v kamre. (odide)

5. prizor: Vračarica Grenka

- Vračarica: Žarko pripeka sonce. Živo žge, a hujše žge tu notri veselje. Vem, tu sem pridejo ogledniki pesoglavcev. Tu bom nabirala zdravilne rože in čakala. Nocoj pridejo, vem. Takrat pa sem bila mlada in lepa in s šopkom planinskih rož sem čakala svojega junaka. Prišel pa je trop Obrov in on jih je vodil. Potem se je zgodilo. O, nisem in ne bom pozabila. Ni se še končalo.
- Otrok: (vstopi) Gredo, gredo in dolge krive sablje imajo, pesoglavci so.
- Vračarica: Teci proti Matjaževim kamram in sporoči hitro! Jaz pa jim zmešam pot. Ha, ha, ha in jih peljem v Mariottino gradišče. Ha! (odhaja)

6. prizor: Starosta, Vojo

- Starosta: Zaustaviva jim pot, pogovoriva se.
- Vojo: Z njimi ni dogovora. Vsaka beseda je laž.
- Starosta: Kako, da jih še ni?

- Vojo: Glejte, oče Matjaž, obrnili so se proti Mariottinemu gradišču. Nocoj bo zavihralo nad oholo pustolovko.
- Starosta: Vendar moramo ostati čuječi.
- Vojo: Temni oblaki groze dolini. Pojdiva, oče. V Matjaževih kamrah smo varni. (odideta)

7. prizor: Vračarica Grenka

- Vračarica: (se vrne) Verjeli so in grom in blisk jim kažeta pot – zadnjim pesoglavcem na zemlji Slovenov. (gleda za njimi)

Zastor

ČETRTO DEJANJE

Razkošna dvorana v Mariottinem gradišču

1. prizor

- Zarja: (pripravlja sobo) Groza se sprehaja nocoj po hodnikih in sobanah gradišča. Perun šviga s srditimi puščicami preko neba. Bojim se! Mariotta se pripravlja na slavje. Napolnila si je skrinje s Hudimanovimi zakladi in nocoj si izbere novo žrtev. Morda nesrečni slovenski glasnik. O, ko bi ga mogla opozoriti.

2. prizor: Zarja, Zmagovid, nato Mariotta

- Glasnik: Že teden dni iščem priliko, da te vidim, moja Zarja.
- Zarja: Z nikomer ne smem govoriti. Beži od tod, beži!
- Glasnik: Ne, zaradi tebe sem ostal in ostanem do dne, ko se skupaj vrneva domov.
- Zarja: Mariotta te ne izpusti.
- Glasnik: Ubijem jo in te rešim.
- Zarja: Ne smeš, nisi Ober ali Vandal, Sloveni ne lažemo in ne ubijamo, zato bomo živeli.
- Glasnik: Nocoj se pripravlja strašna noč. Zarja moja, sredi slavja bodi pripravljena, morda se nama posreči.
- Zarja: Čakala te bom v votlini obzidja vso noč.
- Glasnik: In potem ...

3. prizor: Mariotta

- Mariotta: (vstopi) Tako izvršuješ moje napovedi, sužnja. Ljubila bi in sanjala o neki svobodi, ki je zate ni in je ne bo več, nikoli več. Takole kaznuje Mariotta. (odpre votlino v podu in porine Zarjo vanjo)
- Zarja: Saj nisem, prizanesite mi! (zapre vrata)

- Mariotta: Nisi prva in ne zadnja. Ha, kaj ste govorili z njo?
- Glasnik: Svoboden sem in svobodna je moja beseda vsakomur.
- Mariotta: Ne, moj služabnik si, in če sem te po svoji dobroti dvignila nad vse druge, ne dovoljujem izkoriščati moje milosti.
- Glasnik: Ne maram tvoje milosti, še manj verujem v tvoje obljube. Prekleta si ...!
- Mariotta: Vem, in če me preklinjajo vsi, me ljubi ti edini, ki ti hočem biti dobra in deliti vse zaklade s teboj, Zmagovid.
- Glasnik: Ne verujem tvoji besedi. Zlobna si.
- Mariotta: Do zdaj sem morda bila, uničevala sem obrske lažnivce, licemerce, hlapce, toda tebi ne storim hudega.
- Glasnik: In kaj je Zarja in Vida in Breda in vse Slovenke, ki si jim uničila mladost?
- Mariotta: Ne morem gledati srečnih ljudi okrog sebe, mladih, cvetočih. Rušiti moram srečo drugim, da uživam vsaj v tem, ko srečna biti ne morem.
- Glasnik: Prekleta boš do konca!
- Mariotta: Vsaj ti ne izrekaj te besede. Glej, vse, kar je pripravljenega, je zate. Nocoj želim slaviti s teboj svojo zaroko in ti pokazati vse čudovite zaklade svojega podzemlja.
- Glasnik: Nočem, nikdar, nikdar! Čarodejka! Otrok sem svobodnih slovenskih gmajn, kamor se želim vrniti.
- Mariotta: Ne, ne boš se vrnil! Vklenile te bodo moje ječe. Ne poznaš še Mariotte?
- Glasnik: Poznam, zato ne verujem.
- Mariotta: Spametuj se, glej, ljubim te, Zmagovid, kakor še nikogar nisem. Vse ti odpustim, vse ti dam, samo ostani pri meni. Služila ti bom in prijateljstvo skleneva s Sloveni, in tvojim očetom Matjažem, tako si dejal.
- Glasnik: (hitro) Kdo je moj oče?
- Mariotta: Starosta Slovenov.
- Glasnik: Kako sem potem prišel sem v tvoj brlog?
- Mariotta: Kot devetleten si postal obrski talec po oni vojski v Bizancu in tako si prišel v Hudimanove roke in od tam k meni pred nekaj tedni. Ko sem te prvič zagledala, sem te vzljubila, Zmagovid, slovenski knez postaneš ob meni, prvi mogočni.
- Glasnik: Ne morem, pusti me prej domov.
- Mariotta: Nocoj slaviva najino zaroko, jutri morda, Zmagovid, najsrečnejša med živečimi.
- Glasnik: Proč, nočem, kača.
- Mariotta: In vendar bo tako, kakor hočem jaz. In jaz hočem. Godci zaigrajte, mize napolnite se, svatje vstopite.
(vse se zgodi, glasno veselje)

4. prizor

- Prvi paž: Neznani sovražnik se bliža in obkoljuje gradišče.
- Mariotta: Nihče nam nič ne more. Dobro zaklenite ječe. Nadaljujmo, nocoj praznuje Mariotta.
- Glasnik: In če so Obri? Mariotta, zapovej moštvu.

- Mariotta: Nikogar se ne bojim. Moje moštvo naj bo nocoj pijano. Nikogar se ne bojim. Plešimo!
- Drugi paž: (vstopi) Zunaj je strašna noč. Perun divja. Sovražniki so že preko obzidja.
- Mariotta: Dvignite mostove, nihče mi ne more do živega.
- Glasnik: Noč črne osvete, Mariotta, strezni se!
- Mariotta: Naj pridejo, naj bodo priče moje največje zmage, ko postanem vladarica vseh Slovenov, in je moj mož starostov sin, Zmagovid.
- Tretji paž: (vstopi) Javljam, od Matjaževega gradišča prihaja nova tolpa. Pripravljajo se za napad. Pristave so že v ognju.
- Mariotta: Ustavijo se, ko zvedo, da je Mariotta žena starostovega sina.
- Glasnik: Ni, in nikoli ne bo!
- Mariotta: (divje) Potem si izdajalec. Potem te uničim kakor vse pred teboj, pes. Strem te in niti spomin ne bo več nate, suženj! Tako, zadoščeno mi bo. Vsi črni besi pomagajte mi!
(zvihra v divji jezi ven)

5. prizor: (Vstopi nekaj Obrov in Slovenov z Vojem)

- Vojo: Kje je ona, Mariotta?
- Glasnik: Pravkar je odvihrala v noč.
- Vojo: Gradišče smo zavzeli. Odprite ječe, pripeljite strašno žensko.
- Prvi paž: (vstopi) Pravkar je skočila raz ogledni stolp v brezno. Mariotte ni več.
- Vojo: Ne dotikajte se njenih zakladov, prekleti so! Pripeljite jetnike! Potem odidemo, gradišče pa zažgemo.

6. prizor: Na oder prihajajo ujetniki, med njimi Zarja.

- Glasnik: Zarja, moja Zarja, pridi, greva k očetu.
- Zarja: Kaj se je zgodilo, Zmagovid?
- Glasnik: Rešeni smo in že odhajamo domov, domov, v svobodne gaje slovenskih rodov.
- Vojo: Obri izginjajo v plamenih, glejte, ko iščejo zakladov svoje pohlepnosti v bogastvu divje Mariotte. Mi pa, Sloveni, odidimo ponosno in ne dotikajmo se tujega s krvjo in krivico nagrabljenega blaga, tuje ženske Mariotte. Proč, hitro, proč odtod. Tu je prekleti kraj!

Odmor – tema

(Mrzla jasa, skrinja, na njej mačka z zelenimi očmi)

- Glas: In še danes se tisti kraj imenuje Maršotna jama. Kdor pa bi rad imel njenih zakladov, bi našel črno skrinjo in na njej mačko z zelenimi očmi, v kateri spi devet črnih besov.

Zastor

PETO DEJANJE

Pred Matjaževim gradiščem.

1. prizor

- Dekleta: (Pletejo vence in pojo) Oj, zato, oj, zato je pri nas tako lepo.
 Sonce svobodno nam sije, Vesna svojo
 srečo lije na slovenski dom in rod.
 Oj, zato je pri nas tako lepo.
- Fantje: (Prineso mlaje in zapoje) Oj, zato ...
 Kakor rože na planini v sveže jutranji
 sinjini deklice slovenske so. Oj, zato ...

2. prizor: Starosta Matjaž vstopi

- Dekleta in fantje: Že gredo, že, tam.
- Drugi: Kdo pride?
- Tretji: Starosta Matjaž in Dobra in Vojo.
- Četrtri: Kakor šmarnici ob sivem hrastu.
- Peti: Danes bo praznovanje, kot ga še ni videla naša dolina.
- Šesti: Sta že tu!

3. prizor: Starosta Matjaž, Dobra in Vojo

- Starosta: Zdravo, otroci!
- Vsi: Živel, naš starosta, živel, njegov rod!
- Starosta: Temni dnevi so za nami. Sovražniki in tujci so utonili v svoji krvi. Nova zarja vstaja nad nami in danes naj se slovenski rod, naseljen tod po dolini, veseli svojega praznika. Vojo in Dobra!
- Vsi: Živela, naš mladi vojvoda in kneginjica Dobra.
- Starosta: In zdaj pojdimo naproti mojemu sinu Zmagovidu in njegovi ženi Zarji, ki prihajata doli od Mariottinega gradišča.
- Vsi: Živel, naš mladi knez! (odhajajo v pisanem sprevodu naproti mladima Slovencema)

4. prizor: Manica in Stanko

- Stanko: (s šopkom gorskih rož) Tu jo počakam. Oj, Manica!
- Manica: Sem že tu, Stanko!
- Stanko: Šopek z naših gora moji roži! (ji da šopek)
- Manica: Hvala, Stanko, pojdiva za onimi!
- Stanko: Pojdiva, nisva manj srečna kot knez in kneginjica!
- Manica: Ti si moj knez, Stanko.
- Stanko: In ti moja prelepa kneginjica za vedno!
 (jo objema in odhajata)

5. prizor: Vračarica Grenka

Vračarica: Pravzaprav bi se morala danes veseliti z njimi, z vsemi temi, ki vriskajo in pojo in gredo iskat svojo srečo. Pa je tudi danes moja misel grenka, ko stopa po vsej bridki poti, ki smo jo prehodili do zdaj, in gleda na neznano pot, po kateri bo moj rod Slovenov še hodil in rasel poslej med mogočnimi sosedi. Mnogo bo še teme, redke bodo lučice. Tam daleč za stoletji pa bo zagorela velika luč. Vsi hudimani in Mariotte bodo končno premagani – bodo! (se usede ob poti)

6. prizor

Deček: (priteče, stopi na vzpetino in gleda v daljavo, nato zatrobi v rog) Ha, ha, gredo, gredo!

7. prizor: Živkon in Lovec

Lovec: Nikdar ne bi mislil, da bom dočakal vse to.
 Žirkon: Kakor v lepih sanjah živim. Vrnila se mi je hči Zarja.
 Lovec: Kot žena mladega kneza, srečen si, Drejko!
 Žirkon: Pa je res tako, da se vse hudo na koncu v dobro obrne.
 Lovec: Pravijo, da se jih je mnogo vrnilo. Mariottine ječe so bile polne mladih Slovenov.
 Žirkon: Tudi moja hči je bila tam. Strašno sta končala Hudiman in Mariotta.
 Lovec: V tem kraju ne bo pozabljen spomin nanju.
 Žirkon: In ta spomin bo črno prekletstvo, za vse čase.
 Lovec: Bližajo se, poglej, samo veselje, mladost in pesem.

8. prizor

(Na lepo okrašen oder se vsipajo ljudje. Narede lepo skupino. V sredini so: Zmagovid in Zarja, Vojo in Dobra ter starosta Matjaž)

Prvi: Imamo starosto, mladega kneza in vojvodo.
 Vsi: Imamo, živeli!
 Drugi: Nov čas začenjamo danes. V zaupnosti in slogi bo naša moč, rast in veselje.
 Tretji: Naša pesem naj pove, kaj čutijo srca.
 Vsi: (zapojejo) Oj, zato ... (kot spredaj)
 (nato godba in slovenski rej)

9. prizor

Starosta: Otroci moji, videl sem hude in dobre dni, od katerih je današnji dan zame in za vas najlepši. Poglejte naš lep svet, hribe in gaje, senožeti in polja! Na katere sije svobodno sonce višnjega Svetovida. Tu boste odslej delali v bratski povezanosti in ustvarjali srečo sebi in potomcem.

Silno vrsto vidim, ki prihaja za vami in ji postanete vi očetje in matere. Padli so naši sovražniki, ki so gradili srečo na pohlepu, laži in razkošju. Moj rod, rod Slovencev, pa bo živel iz dela svojih rok, bistrine duha in plemenitosti srca. Otroci, ste razumeli besede odhajajočega staroste, ki je mnogo videl ter je mnogo trpel ...

Vsi: Razumeli, starosta!

Zmagovid: Tvoj duh in spomin bo ostal med nami, oče!

Vojo: Vodil nas boš kot doslej.

Vsi: Živel, starosta Matjaž!

Starosta: Veselite se, otroci, danes je za vas praznik dvojnega veselja. Dobili ste kneza in vojvodo. Ob njiju pa slovenski roži. Dobro in Zarjo!

Vsi: (zapojo pesem) Oj, zato ...

KONEC

Pripis urednika: Doslej so bile žirovski javnosti znane tri »mladinske spevoigre« Darine Konc (1902–1972), ki je bila v letih 1951–57 profesorica na nižji gimnaziji v Žireh: Žirovska pravljica (1952), Sprelepa gorska nageljroža (1952) in Maršotna jama (1953). Vse tri so objavljene v antologiji Žiri in Žirovci v slovenski literaturi, ki je izšla leta 1987 kot posebni zvezek Žirovskega občasnika (št. 11–12, na straneh 27–43, 192); antologijo (»žirovsko berilo«) je zbrala in uredila Marija Stanonik. Ko sem maja 2005 v škofjeloški enoti Zgodovinskega arhiva Ljubljana iskal gradivo za zbornik ob 50-letnici DPD Svoboda Žiri, sem v eni od škatel našel tudi prej navedena besedila, zraven pa še eno, ki mi je bilo neznano – prav to, ki je zdaj prvič objavljeno in, kolikor mi je znano, tudi uprizorjeno ni bilo. Ko se je avtorica konec junija 1957 poslavljala od Žirov, je besedila podarila občini – tovarišu Radu Kosmaču, takratnemu tajniku občine, ta pa jih je vložil v fascikel Šolstvo. In tako so shranjena v arhivskem fondu ŠKL 31, t. e. 15, a. e. 278. Rečeno drugače: v arhivski enoti št. 278 (dosje Darine Konc, spis št. 02/1-10147/1957), ki je v tehnični enoti (škatli oziroma fasciklu) št. 15, ta pa v fondu ŠKL 31 (KLO – Krajevni ljudski odbor Žiri). Zgodovinskemu arhivu v Škofji Loki, ki ga vodi Judita Šega, se zahvaljujemo za fotokopijo originalnega tipkopisa.

Tončka Stanonik

Kaj je povedala babica?

Kako je strašni Lintvern postal zmaj Pozvončkljaj

Cin-cin, cin-cin, se je oglašalo iz ateljeja, v katerem sta prebivala umetnik in njegov posvojenec, mali zmaj Pozvončkljaj. Cin-cin, cin-cin, je zganjal rompompom Pozvončkljaj, ki je bil sam doma, skakal je med čopiči in barvami, med lepili in kosi blaga in si pihal v podbradek. Tako slabe volje, kaj slabe volje, tako na psu že dolgo ni bil. Pa zakaj vendar? Hja, še sam ni natanko vedel, zakaj. Res pa je bila prejšnji dan polna luna. Vremensko občutljivi bodo imeli težave s počutjem, a naj si kljub temu naredijo dan čim bolj prijeten. In naj ne pozabijo na uživanje dovolj tekočine, se je glasila televizijska vremenska napoved.

»Tekočine, tekočine,« je nergal Pozvončkljaj in cingljaj sem in tja po stanovanju. »Včasih sem imel pod seboj velikansko jezero, čez celo dolino je bilo razlito, nalokal sem se vode, da je bilo kaj. In ko se mi je podrl kupček, se je zaradi moje dobre prebave potopilo pol vasi. Zdaj ko jezera že dolgo ni več, pa mi govorijo, naj bi užival veliko tekočine. Prismodarija! Svet je zmešan, čisto zmešan.«

Zmaj Pozvončkljaj je premišljeval o svoji usodi in v tistem trenutku ni videl druge rešitve, kot da preprosto pobegne od doma, stran od umetnika, ki je nekoč slavnega zmaja Lintverna obudil v življenje. Svetu, dogodivščinam naproti, pravijo ljudje. Počasi se je odpravil k potoku.

»Ob mostu pod hribom se bom ustavil, se odžejal v bistri vodi, pazil, da se ne zaletim v kakšno zmajevsko zverino, ki divja naokoli v rolgah, in razmislil, kako naprej.«

Na sprehodu pa prvič kot prvič z bistro vodo ni bilo nič. Struga je bila skoraj prazna. Svet se mu je podiral in vse lepe predstave o njem. Kdaj vendar se je vse tako spremenilo, koliko let je od tedaj preteklo, se je cmeril in tarnal Pozvončkljaj in začel šteti, koliko je star. Deset tisoč let, stotisoč ... kdo bi vedel. Njegovo računanje pa je nenadoma nekaj zmotilo. Po poljski stezi je pridivjala četa malčkov iz vrta Zelena livada, ki so se prav tedaj odpravili na izlet. Tudi njim je bilo vroče, že dolgo so hodili, pa so se ustavili na mostu, ki je imel veliko streho. Tam pa jih je čakalo veliko presenečenje. Z drugega brega se je zaslišalo tenko cingljanje, vmes pa drobcen, cvileč glasek.

Malčki so se ozirali, iztegovali vratove, in kaj so videli? Čisto v kotu se je tresel majhen rdeč zmajček.

»Kdo si, kdo si?« so spraševali otroci.

»Zmaj Pozvončkljaj sem in tako zelo sem žalosten ...«

»Zakaj, zakaj ...?« so vse vprek kričali.

Zmajček si je z repkom obrisal solze. Prav s tistim repom, s katerim je nekoč, takrat ko so mu še pravili hudi Lintvern, pometel pol Žirka, zdaj pa je z njim segel komaj do lastnega gobčka.

»Vročé mi je,« je dejal, »zelo vroče, pod Žirkom pa ni nobenega jezera več, da bi se v njem ohladil in odžejal.«

»Oooooo,« so ga tolažili otroci, »če je samo to! Posodili ti bomo kopalke in boš z nami zlezal v Soro. Pri bajerju je zelo globoka in mrzla. Pošteno se boš osvežil.«

»In jaz imam v nahrbtniku bezgov sok, včeraj ga je pripravila mami, lahko ti ga dam polno steklenico. Samo jokati nehaj,« ga je mirila Betka.

»Pa to še ni najhuje,« je še kar tarnal mali zmajček. »Hudo je to, da se me danes nihče več ne boji.«

»Nihče več,« so razmišljali otroci. »Saj ni čudno, ko si pa tak cukrček. Namesto grde bradavice imaš na glavi zvonček, ki prijazno cinglja. Res bo težko najti koga, ki bi se te bal. Sploh pa je dandanes tako, da se zmajev nihče več ne boji. Še zelenega ljubljanskega ne, čeprav je tako velik. Kako da tega ne veš?« so se čudili.

Zmajček zmajčkasti pa je bil trmast kot včasih otroci. Pasel je mulo in se smilil sam sebi.

»Vse mi gre narobe,« je hlipal. »Tudi zelo osamljen sem. Včasih je bilo drugače. Prijateljval sem z Divjim možem, lastnikom Račevskega jezera. To sva jih napletla, to, kadar sva prišla skupaj – on s svojo brado, jaz z repom, razhudila sva jezero, da se je delalo črno od vrtincev. Vse se naju je balo in ljudje so si v zimskih večerih pripovedovali strašne zmajevske zgodbe. Potem je jezero odteklo, reka se je posušila, midva pa sva se postarala. Divji mož iz Račevskega jezera zdaj živi v pravljicah, mene – strašnega Lintverna – pa se je usmilil umetnik in me spremenil v mehko volneno igračo. Zato sem mislil, da bi morda zdaj, ko se je vse tako čudno obrnilo, postala prijatelja s kraljično Maršoto, ki menda živi v jami globoko pod cerkvijo in včasih od dolgočasje tako tarna in joče, da se trese cel Žirk. Že celo poletje oprezam okoli, a je ne najdem.«

»Ta je debela,« se je v zmajčkovo pripoved vmešala deklica Betka. »To pa že vem, da Maršota ni nobena kraljična ali princeska ali katerasižebodi iz višjega stanu. Maršota je babura, čudaška babura, ki se ne umiva in ne češe, zato od nje zaudarja, da se jama kar napihuje od smradu. In zato nima prijatelj in je čisto čisto sama. To mi je povedal očka, ki prebere prav vse, kar je mogoče prebrati o Maršoti in Maršotni jami.«

Pozvončkljaj se je že spet začel cmeriti, kar je za bitja iz rodu zmajev nadvse nespodobno, še celo v pravljici je kaj takega težko prebaviti. Res, skoraj bi se vse prav žalostno končalo. Mar ni bilo dovolj, da se je moral odpovedati slavnemu naslovu največje zverine, ki se je je bala cela dolina, zdaj pa mu ni dano niti to, da bi dobil lepo kraljično in z njo živel do konca dni.

In kaj se je potem zgodilo z zmajem Pozvončkljajem? Ja, otroci iz vrtca so mu obljubili, da bodo doma poizvedeli, kako je s princeskami in kraljičnami in gospodičnami iz visokega rodu v njihovi dolini. Morda pa je le še kje kakšna, ki bi hotela vzeti Pozvončkljaja, zdaj ko ni več strašni zmaj. Tudi Betka bo doma vprašala očka, kako je s temi ženskimi bitji na Žirovskem. Morda ima o tem celo kakšne zapiske. Vsekakor se bo takoj, ko bo izvedela kaj novega, oglasila zmaju Pozvončkljaju.

Pravljica z zimskega okna

Ta pravljica je zelo stara, še starejši pa je čas, v katerem se je dogajala. Zato le dobro prisluhnite, da jo boste razumeli.

Bilo je v tistih časih, ko otroci še niso imeli svojih spalnic, svojih posteljic, plišastih medvedkov in puhastih igrač, ki bi jim pred spanjem delale družbo. In starši sploh niso imeli časa, da bi jim zvečer brali ali pripovedovali pravljice. Trdi časi pravimo danes takemu življenju.

In v prav takem trdem času je živela deklica Poldka. Ko jo je mati zvečer polagala v posteljo v mrzli izbi, jo je Poldka vedno prosila: »Mati, ostanite pri meni. Strah me je. Bojim se črne nočke.«

»Dete moje ljubo,« ji je odgovorila mati. »Zdaj nimam časa. Klekljati moram, da bom za prodane čipke kupila drv. Vidiš, kako pritiska zima, vsak dan je hujša. Poslušaj moje klekeljčke, kako ropotajo, ko udarjajo ob jerbas, pa boš zaspala.«

Mati je bila namreč klekljarica. Od jutra do večera je čepela na klopi ob peči, se stiskala k pečnicam, ki so bile zdaj že čisto mrzle, in klekljala. Bila je prava mojstrica, zato ji je trgovec zaupal najboljše čipke. Prav zdaj je klekljala velik okrogli prt z najtanjšimi rožicami in še tanjšimi peresci. Samo najboljše klekljarice so dobile v izdelavo »cvetke« in zanje zaslužile več kot za navadne metrovke ali rogljičke, križčevke, srčkovke in pogačke. Čisto nad klekljarsko blazino si je postavila petrolejko, da ji je osvetljevala tanke niti, ki so se enakomerno usipale s klekeljčkov in se spreminjale v čudovito čipko.

»Kako smo lepe,« so se od vznemirjenja tresle rožice, »kako smo razkošne!. Ali ni škoda, da bomo morale komaj razcvetele oditi stran.«

Pa se je najtanjša, najbolj drobna cvetka domislila. »Saj lahko ostanemo. Izmuznimo se na okno in se prilepimo na zaledenelo steklo. Od tam bomo gledale našo klekljarico in ji lepšale sobo. In Poldki bomo vsak večer povedale pravljico. Tako o cvetličnem gradu in o vrtovih okoli njega, ki jih nikoli ne doseže mraz. Tudi pozimi ga čuvamo me, bele cvetke.«

In tako so tanke čipke, brž ko so bile sklekljane, smuknile na okno, ki se je srebrno bleščalo v zimski noči. Več ko je bilo cvetk na papirnatem vzorcu, bogatejše je postajalo tudi okno.

Mati je klekljala prvi in drugi dan, bila je sreda, prišel je četrtek, v petek zvečer pa je končevala zadnjo cvetko, prikvačkala še zadnji bel listič in ji dodala tanko stebelce, povezala niti in odstrigla kleklje. Cvetke je previdno osvobodila izpod tankih bucik, s katerimi so bile pritrjene na papirc, da so zableščale v vsej svoji belini. Ko je čipko odpela, jo je položila na belo rjuho in vznemirjena opazovala svoj izdelek. Samo še to noč bo njen, potem bo ponj prišel trgovec in čipko bo morala zamenjati za drva in hrano. Svoj klekljarski pribor – klekeljčke, leseno škatlico z bucikami ter kvačko – je spravila v jerbas, pokrila punkelj s prtičkom, veliko belo čipko z mnogimi cvetkami pa pustila razgrnjeno na mizi.

Mati se je oddahnila, stisnila se je k Poldki v postelji, da bi jima bilo topleje, in se zagledala v edino okno, skozi katero je kukala zimska mesečna noč. Tedaj se je iz debele plasti ledu prikazal vrt z najlepšimi cvetlicami. Širil se je in širil, vse razkošnejši je postajal ... Mati si je pomencala oči, bolele so jo od večnega naprezanja, ko se je sklanjala nad klekljarsko blazino, in ni mogla verjeti svojemu prividu. Ali sem res vse to naredila jaz?

»Poglej, kaj sva dobili,« je sliko z okna pokazala Poldki, ki se je prav tedaj v spanju ovila materi okoli pasu. »Kako dobro je, da imam svoj klekljarski punkeljček in svoje ...« Ni še izgovorila besed do konca, ko so se iz snežne noči oglasili klekeljni, kakor zvončkljanje kraguljčkov se je slišalo njihovo enakomerno udarjanje ob jerbas. Z njimi pa je prihajal kraljevič, tisti dobri mož, ki v vseh pravljicah prinaša srečo, in je tudi Poldko in njeno mamico zazibal v miren spanec.

Zdaj je tudi deklica Poldka imela svojo pravljico, čeprav je bila zapisana samo v maminih čipkah, in vsi smo veseli, da se je srečno končala. Kajti mati ni naklekljala čipk samo za drva in hrano, s klekljanjem je prihranila toliko denarja, da je lahko svojo deklico poslala v šole. Poldka je postala učiteljica in druge otroke učila izdelovati cvetke. Zato v njeni vasi še zdaj klekljajo najlepše čipke pri nas. In v zgodnjih zimskih večerih se po hišah oglasijo kraguljčki. Biserno zvončkljajo, kadar kleklji pozno v noč udarjajo ob jerbase. Jaz jih že slišim. Kaj pa vi? Še ne? No, potem pa pridite k meni in vas bomo skupaj zazibali v sladke sanje.

Še nekaj o tem, kako nastajajo pravljice

Bilo je junija 2000. Vodstvo in otroci iz Vrtca sv. Ane v Žireh so me povabili, naj bi se jim pridružila na sklepni slovesnosti ob podeljevanju priznanj za pridno poslušanje pravljic in zgodb (bralna značka). Dobila sem namig, naj bi sodelovala s kakšno svojo pravljico tako, da bi v pripovedovanje vključila tudi otroke. Zahtevna naloga. Pedagoškega erosa mi po mojem lastnem prepričanju ne manjka, izkušenj, da bi se o tem prepričala, pa pravzaprav sploh nimam. Kako torej izpeljati to sicer zelo ljubo povabilo? Pa se mi je utrnila zamisel. Ne dolgo pred tem sem od urednika Žirovskega občasnika Mihe Nagliča dobila ljubko maskoto žirovskega Lintverna, ki jo je ustvaril akad. slikar Tomaž Kržišnik. Skrbno shranjeno sem vzela iz zastekljene omare in jo opazovala. Kakšen prijazen Lintvern, morda bi bil vseč tudi žirovskim otrokom! Napisala sem besedilo in z malim Lintvernom odšla na pot. Sprejel nas je vroč junijski dan in *Pravljica o žalostnem Lintvernu z zmajčkom*, ki je pridno pozvončkljaval, se je odvijala med menoj in otroki. Sedeli smo zunaj pred vrtcem s prelepim pogledom proti Ledinici. Najbrž se kdaj v tisti smeri odpravijo na sprehod tudi otroci iz vrtca. Zdaj me fotografija, nastala kot dokument našega srečanja, spominja na enega najlepših pisateljskih srečanj z otroki.

Potem pa je pravljica, tako kot se za pravljice »spodobi«, začela živeti naprej. Znani motiv zmaja Lintverna sem prepletla s spominom na vroč junijski dan in z zgodbo o zmajčku z zvončkom (zmaj Pozvončkljaj), ki je postal osrednji junak mojega besedila. Z njim so se srečali tudi otroci, ki ob večerih poslušajo radijske pravljice (*Zmaj Pozvončkljaj*, Radio Slovenija, Lahko noč, otroci; 20. 5. 2006). Pozneje se je zgodilo še nekaj. Iz literature sem se poučila, da Maršota, po kateri je poimenovana Maršotna jama na Ledinici, ni bila nobena kraljična. Če bodo to izvedeli otroci iz žirovskih vrtcev, mi znajo hudo zameriti. Bolje, da še pravočasno popravim besedilo. Sicer pa: lahko se resnično zgodi, da kakšna deklica (ali pa tudi fant!) najde za zmaja Pozvončkljaja boljše rešitev, kot sem mu jo namenila jaz. In potem se bo pravljica o Lintvernu oziroma Pozvončkljaju razvijala naprej in brala v novih različicah.

Milena Miklavčič

Če bo cifra

»Vstopi že,« mi je rekla gospa Kristina.

»Tako ti bom prinesla copate.«

Previdno sem se prestopila na odrezan kos *tapisona*, ki me je pričakal za vrati.

Copate so bile, tako kot po navadi, prevelike.

»Kdaj, hudiča, bodo pri tej hiši začeli misliti na tiste, ki nosimo številko sedemintrideset,« sem zaklela in se še v istem hipu sladko nasmehnila Kristini, ki me je sumničavo opazovala.

»Pazi na parket!« me je opozorila.

»Ravno prejšnji teden smo ga ponovno polakirali. Ne boš verjela, ampak taka malenkost nas je stala goro denarja.«

Bila sem tiho, drugače bi mi lahko natresla še vse druge izdatke, ki so jih imeli v tem letu s stanovanjem.

V ogledalo sem vrgla bežen pogled. Zdelo se mi je, da so moji lasje za spoznanje preveč urejeni. S hitro kretnjo sem jih razmršila.

To bo že bolj!

Za mizo so sedele gospe, moje drage sošolke iz gimnazije, ki so bile prav tako povabljene na kavo.

Bile so, seveda, v copatah. Kolena so stiskale skupaj, tako kot se spodobi. Nobena se ni upala nasloniti na naslonjalo. Očitno niso bile prepričane, če se to *šika* ali ne.

Zavalila sem se na kavč. Nogi sem iztegnila daleč naprej in pomigala s prsti. Krasen občutek!

Gospa Anica je narahlo zakašljala. Pogledala sem jo in ji pomežiknila.

Kakšna baba!

Pred približno dvajsetimi leti sva skupaj *žurirali* in si delili fante. Če se je kdo dobro obnesel, je postal žrtev obeh. Skrbno sva sestavljali spisek najboljših.

To so bili časi, ko se je dalo dobro živeti ...

Sedaj je bila poročena z nekim živinozdravnikom, ki zdravi vaške cucke in si misli, da je *bogvedikaj*.

»Oprosti, Japa, s svojimi manirami greš že predaleč!«

Zaradi narejene osuplosti je komaj lovila sapo.

»Če je kaj narobe, se bom presedla,« sem poskušala ostati resna.

Prijateljice so z očmi na skrivaj sledile mojim nogam, ki so se počasi spustile na tla, se prestopile in odločno obstale pred naslonjačem.

Gospa Kristina je postregla s kavo. Počasi in previdno jo je nalivala v krhke skodelice, ki so narahlo zažvenketale, ko jih je postavljala na mizo.

»Od nekdanj sem prepričana, da ljudje lahko počnejo, kar hočejo, dokler nikogar ne motijo. Kakšno pa je dandanes po svetu! Saj je noro! Ravno včeraj mi je pripovedoval poštar o *Potokarici*. Vem, da se je spomnite, skupaj smo bile v internatu. Rekel je, da je na lastne oči videl, kako je pomivala posodo. In to v

današnjih časih, ko ima pomivalni stroj že vsaka šleva! Če samo pomislim na tisti prašek, ki ti razžre roke, me strese mraz!«

»Zakaj gospa Novakova danes zamuja?« je vpadla v besedo Koširjeva, ne meneč se za togobe in težave *Potokarice*.

»Z ravnateljem morata dokončati neke priprave.«

Gospo so se pomenljivo spogledale in za hip utihnile. Vsaka si je te *priprave* po svoje razlagala.

Anica si je s prijaznim nasmeškom izprosila še eno žlico smetane.

»Ne morem se ji upreti,« je zažvrgolela in previdno srknila iz prenapolnjene skodelice.

»Danes sem bila zraven, ko so potegnili iz vode Tajči,« sem rekla mimogrede.

Gospo so zajele sapo in me debelo pogledale. Smrtno tišino, ki je sledila, je motil le prijazen ščebet sinice, ki se je skrivala na drevesu pod oknom.

»Lepo te prosim, Japa!« je šepetaje, med zobmi, izdabila gospa Kristina.

Nisem se ozirala nanjo.

»Imela je že zabuhel obraz, ves pomodrel. Noro, vam rečem. V pesti je še zmeraj stiskala šop las. Kriminalist je izjavil, da so verjetno od tistega, s katerim se je ruvala, preden jo je porinil v smrt.«

Kristina je pobleдела.

Gospa Lazarjeva se je zravnala in me očitajoče pogledala. Njeni pogledi so bili ubijalski.

»Včeraj sva šla z možem v Kranj. Tiste ploščice, o katerih sem vam pravila zadnjič, so ga popolnoma očarale,« je rekla poudarjeno glasno.

»Res?« je z narejenim zanimanjem dvignila glas Anica.

»Čudovite so, vam rečem. Nobene izumetničenosti, le naraven material. Kakšno srečo sva imela, da so v skladišču našli še nekaj založenih kosov.«

Gospo so se naredile, kot da me ni.

Roke, ki so držale skodelice, so se umirile in prijeten smeh, ki je zadonel po sprejemnici, se je ujel med svetleče koralde na lestencu in nato odplaval proti oknu ter se zapletel med težke zaves.

Kristina je nenadoma dvignila roko z dolgimi, lepo oblikovanimi prsti.

»Vedela sem, da imaš nekaj za bregom!« je vzkliknila Koširjeva.

V drage kamne, ki so krasili težak prstan, so se ujeli sončni žarki in se poigrali s svetlobo, ki se je odbijala v tisočeri mavričnih barvah.

»Mar ni čudovit! Ko je mož prišel včeraj domov, se je nekam dolgo mudil v predsobi s sezuvanjem. Mislila sem že, da je mimogrede stopil še do trezorja, kjer hrani važne listine. Toda nič takega se ni zgodilo. Pritihotapil se mi je za hrbet, ovil roke okoli vratu in spustil zavojček v naročje. Nemudoma sem ga odprla. Ljubček, sem rekla, kaj takega, kaj takega. Objel me je še močnejše in mi zašepetal na uho, da me ima rad. Ja, to mi je rekel. Planila sem v jok. Moj preljubi Boris, pa tako romantičen!«

Prstan je romal od ene do druge. Natikale so si ga na prst in ga obračale proti svetlobi.

Takoj sem ga prepoznala.

Prejšnji teden, mislim, da je bil torek, sva se z Borisom zapeljala do Portoroža. V *Metropoli* sva najela sobo tako kot vsakič. Drobnost sem se nasmehnila, ko sem se spomnila, kako si je revež začel trgati oblačila s sebe takoj, ko sva za seboj zaprla

vrata. Z moledujočo ponižnostjo se je oklenil mojih bokov, nespretno dvignil krilo in se, ves tresoč in sestradan, zaril med vroče lističe, ki so podrhtavali ob njegovem dotiku.

Ko je potem, čez debeli dve uri, prišel iz kopalnice, je ta prstan ponujal meni.

»Na, mišek, zaslužiš si ga.«

Nag je stopil za moj hrbet in me objel čez prsi.

»Vsak dan ti ga kupim, ne enega, sto,« je vroče zašepetal in mi prišel grizljati uho. Potem se je zaril v moje lase in njegovi poljubi so prhutali po koži kot regratove lučke.

Zasmejala sem se.

To ga je še bolj podžgalo. Kljub moledovanju sem ga čez pol ure postavila pred vrata.

Njega in prstan.

Preden se je obrnil, sem stopila k njemu, mu narahlo odpela hlače in ga pobožala. Pogled se mu je ponovno zameglil. Bala sem se, da bo spet padel na kolena in se razjokal, kot se je prejšnji večer gospod Koren.

Ogabno.

Po svoje mi je bilo všeč, če sem jih lahko zapeljevala. Uživala sem, ko so se plazili po tleh in moledovali za mokre in slinaste poljube. S svojimi povešenimi trebuhu so bili smešni in usmiljenja vredni.

Gospod Koren na primer. Že kot *mulc* je imel štrleča ušesa. Nobena ga ni marala, dokler ni naletel na tisto kuro, ki je potem postala gospa Korenova.

Nekoč sva se povsem slučajno srečala v Londonu. Delala sem za neko nizozemsko turistično agencijo, on pa je prišel na pogovore s svojimi poslovnimi partnerji. Menda je bil v biznisu oster kot nož in zato so se ga vsi bali. Meni se je to zdelo smešno. Moške sem večinoma videvala gole in zelo ranljive, zlasti, če sem se jim smejala.

Kar sem navsezadnje zelo rada počela.

Ni mi vedel razložiti, zakaj je bil v mednožju totalno brez dlak. Niti ene same nisem našla, medtem ko sem se posvečala malemu Korenjčku.

Na začetku je bil kot ljubimec eno figo vreden.

Nič posebnega.

Še slabši kot najslabša klasika. S časom se je naučil določenih *fint* in veščin, kar me je potegnilo, da sva se vsako sredo redno srečevala.

Žal se zveza po desetih letih ni več obnesla. Naveličala sem se njegovega jadikovanja, *cmorganja* in nenehnega valjenja krivde na druge.

Nekoč, bilo je na Maldivih, sva ležala v pesku in neusmiljeno sonce ga je že pošteno ožgalo po beli riti.

Narahlo je smrčal in sem in tja spuščal iz grla čudne glasove.

»Obnašava se, kot bi bila poročena,« sem se zgrozila in zalučala droben okrogel kamen proti morski gladini.

Niti trznil ni.

Počasi sem se dvignila, pobrala svoje cunje, ki so ležale razmetane malo tu, malo tam, in se napotila proti hotelu. Ne da bi dosti razmišljala, sem poklicala taksi, naložila prtljago in se odpeljala na letališče.

Plačilo računa sem milostno prepustila gospodu Korenu, ki ga od tistih dob nisem nikoli več videla.

»Če sem lahko odkrita, bi bil že skrajni čas, da se najde kdo, ki bo tudi tebi kupil nekaj podobnega,« je malce preglasno rekla gospa Koširjeva in me pomilujoče (*vsaj tako se mi je zdelo*) pogledala.

Gospe so v zboru prikimale.

»Čas bi že bil,« so se strinjale druga za drugo.

Zasmejala sem se in stresla z glavo.

»Pojutrišnjem odpotujem v Los Angeles. Nimam časa za take neumnosti.«

»Občutek imam, da niti ne veš, o čem govorimo,« se je razjezila Kristina in me krcnila po prstih.

Objela sem jo tako kot v starih časih, ko sva se stiskali pod odejo, ker sva se bali grmenja in bliskanja.

»Sem pač izgubljena duša, bog mi pomagaj!«

Poljubila sem jo na lice.

»Odititi moram,« sem glasno oznanila, stopila k vsaki posebej in jo potrepljala po hrbtu.

Videlo se jim je, da komaj čakajo, da ostanejo same.

Naslonila sem uho na vrata. Čeprav so šepetale, sem razločno slišala njihove razburjene glasove.

»Stavit grem, da je ona porinila Tajči v vodo. Prekleta *candra*! Kako se dela nedolžno! Prostaško ... Kar sta živeli skupaj, sta se prepirali. Namigniti bi bilo treba policiji, vam rečem ...«

Iz prsi se mi je izvil globok vzdih.

»Tajči ...«

Ja, res sva bili nekakšni ljubimki. Več let sva živeli skupaj, se prepirali, tolažili in plačevali skupne račune.

Mogoče je kaj narobe z mojimi hormoni, toda ljubila sem jo.

Pojma nimam, zakaj.

Imela je čudovit grlen glas, s katerim je spravljala v trans široke množice občudovalcev s slehernega opernega odra. Bila je ljubljenska nešteto moških, ki so jo nosili po rokah, kupovali nakit, rože in jo vabili v mondena turistična središča. Vsakič, ko je sedela pri telefonu in se ljubko smehljala, mi je srce tolklo kot noro.

Bila je nekaj posebnega.

Tako krhka in tako ranljiva obenem.

Zvečer, ko sva zlezli pod odejo, me je narahlo poljubila na lice. Z drobnim prstom je zdrsnila čez moje ustnice, se za trenutek poigrala z napeto bradavičko, ki je silila izpod rjuhe, potem pa se je obrnila na bok in v trenutku zaspala. Vsakič sem molila, da bi bilo drugače, da bi razmaknila vroča stegna, ki so hlepela po njenem dotiku. Nič takega se ni zgodilo.

Prekleteo.

Zato sem čakala.

In čakala.

In čakala.

Vedela je za moje skoke čez plot. Pravzaprav me je sama silila, da sem se vdajala moškim.

Vsakokrat, ko sem se vrnila domov kot kakšen *pritepen* pes, se mi je sladko smejala, medtem ko me je objela okoli ramen.

»Ljubica, vse mi povej. Do pičice natančno!« je zahtevala odločno.

In jaz sem govorila kot dež.

Vse.

Ničesar nisem pozabila, mogoče sem kakšno malenkost celo dodala, da se je slišalo lepše in bolj vabljivo.

To so bili nepozabni trenutki ...

Tajči je ob mojih besedah počasi razprla stegna in njena drobna dlan je nežno, a hitro zdrsnila med ljubke dlačice, ki so obkrožale njeno mednožje.

Morala sem jo gledati in govoriti obenem.

Moj ljubi bog ...

»Tajči ...« sem zašepetala z glasom, polnim nebrzdane strasti. Zdrsnila sem na tla in se hotela okleniti njenih nog, jih poljubiti, polizati, pojesti.

Surovo me je brcnila, da sem zletela po tleh.

»Pripoveduj naprej!« je surovo zasikala skozi zobe.

In sem.

Dokler se ni, glasno hropeč, zvila na odeji v klopčič, z dlanmi še zmeraj med nogami.

Nekoč, bila je ravno obletnica najinega prijateljstva, sem jo želela presenetiti. Prijatelj Džoni mi je naravnost iz New Yorka prinesel zadnji, še topel CD njenega najljubšega opernega pevcu Mauricija Meracottija.

V naglici sem pustila avto kar na robu pločnika in stekla po stopnicah do njene sobe zadaj za Opero. Nič nisem trkala, kar planila sem skozi vrata, vsa vihrava, srečna in zadovoljna, da jo bom lahko razveselila.

»Prasica,« je siknila, ne da bi se obrnila.

Presenečeno sem obstala. Pozabila sem namreč, da ima torkovo popoldne rezervirano za druge. Ne zame.

Nato me je mrko pogledala izpod čela in dejala:

»Izgini. Nočem, da te najine sošolke vidijo pri meni.«

Roka mi je omahnila, iz oči mi je izginil še poslednji žarek, s katerim sem želela ogreti njeno kamnito srce.

Počasi in tiho sem zaprla vrata.

Nikoli več nisva spregovorili niti besedice.

Nikoli več ...

Niti takrat ne ...

Brcnila sem kamen in zažvižgala kot kakšen paglavec. Iz žepa sem potegnila kovanec.

«Če bo cifra, bo naslednja na vrsti Kristina.»

Bila je cifra ...

(Ta zgodba je 2008 izmed stotih prišla v ožji izbor in je bila objavljena v prilogi Dela, v Oni.)

Milena Miklavčič

Kako sem pisal domačo nalogo?

Včeraj so me v šoli vprašali, kaj si mislim o atu. Bil sem v zadregi, saj nisem vedel, kaj naj odgovorim.

Jezno sem pogledal učiteljico in zdelo se mi je povsem upravičeno, da ji rečem *koza neumna*, ker me sprašuje take neumnosti.

Ko sem že mislil odpreti usta, sem se spomnil, da bi bila babica žalostna, če bi me slišala, zato sem molčal in gledal v tla.

Potem je rekla, da je zelo razočarana nad menoj, in me je poslala v klop, vsi pa smo morali za domačo nalogo napisati deset stavkov o tem, zakaj imamo ata radi. Vso dolgo pot do doma sem razmišljal, o čem naj pišem, toda nič pametnega mi ni padlo na pamet.

Babica mi je na mizo postavila krožnik, na katerem se je vabeče kadil popečen krompir, ki sem ga imel zelo rad.

»Babi, danes nisem lačen,« sem ji končno dejal, ko sem se naveličal brskanja med slastnimi in dišečimi koščki.

Nič ni rekla, le začudeno me je pogledala, potem pa mi je razmršila lase in me nagnala pomivat posodo.

Okoli treh sem se mislil po tihem odtihotapiti na dvorišče, toda opazila je mojo namero in me poklicala nazaj. V roke mi je porinila čistilo za WC-je, kar je pomenilo, da moram pospraviti po kopalnici in stranišču.

Sovražil sem to!

Mama prihaja iz službe ob sedmih. Ima zateženega šefa, ki ji ne dovoli, da bi končala z delom ob normalni uri.

»Nekoč ga bom utopil v žlici vode in ga vrgel v reko,« sem si že stokrat prisegel.

Končno je v zvoniku odbilo sedem, ko sem bil prost svojih dolžnosti. Na dvorišče se mi ni več ljubilo, zato sem se odvrnil v svojo sobo in prižgal televizor.

»Spet ta Dnevnik!« sem bil jezen, ker mi je šlo tisto blebetanje na živce.

Globoko sem vzdihnil in se sesedel na stol, potegnil iz torbe zvezek ter se lotil domače naloge.

S pokončnimi črkami sem napisal:

Moj ata

Ko sem bil še majhen, me je moja mama nekoč peljala na obisk. Vrata nama je odprl nek moški, ki na glavi ni imel las.

»To je tvoj ata,« je rekla mama in me porinila naprej v vežo.

Bil sem zelo razočaran, kajti nisem si mogel predstavljati, da bi imel očeta brez las. Začel sem se jokati in siliti domov, kar pa očetu sploh ni bilo všeč.

»Zelo slabo ga vzgajaš,« je očital mami, medtem ko si je odpiral steklenico piva.

Ona se mu je začela opravičevati, toda on jo je hitro zabil nazaj, da se mu zame itak jebe.

Nisva ostala dolgo, ker se ga je očitno napil in potem je v roke vzel harmoniko ter začel igrati. Mama je bila zaradi tega vsa nesrečna, toda nič ni pomagalo.

»Jutri nastopamo na televiziji,« je zamomljal oče in nama pokazal vrata. Menda je želel imeti mir, da vadi.

Na ulici je bilo že temačno, zato sem bil malo bolj korajžen kot ponavadi.

»Mami, nič se ne sekiraj, vsi, ki so brez las, so trapasti in jaz jih ne maram,« sem potolažil mamo, ki me je držala za roko in hlipala v robec.

»Mar bi šla delat splav,« je govorila sama s seboj in se ni zmenila zame.

Takrat še nisem vedel, kaj je to splav, zato ji nisem imel kaj ugovarjati.

Naslednjič me je peljala k očetu neka gospa, ki je prišla pome z veliko aktovko in modrim avtomobilom. Imela je dolge nohte, rdeče pobarvane. Zdela se mi je kot čaravnica iz Sto in enega Dalmatinca.

»Pizda, kako zoprni otrok,« je zatežila nekemu na drugi strani telefona.

Sigurno je mislila, da je z zadnjega sedeža ne slišim.

Tisti plešec, ki je trdil, da je moj ata, ji je skuhal kavo, potem sta si prižgala cigareti in me posadila v kot, kjer bi se moral igrati z avtomobilčki. Pa se nisem, ker mi ni zanje.

Jaz zelo rad rišem, toda ata najbrž tega ni vedel. Igram tudi na flavto, vendar le v šoli, ker mi doma babica ne dovoli. Če se mi ljubi, rad tudi berem.

Gledal sem okoli sebe, da bi našel kakšno knjigo, toda Plešec je imel na policah le nekakšne medalje in pokale.

Zato sem se dolgočasil, dokler nisem zaspal.

Ko sem začel hoditi v drugi razred, se je Plešec preselil k nam. Niti sanja se mi ne, kako mu je to uspelo, saj sem vedel, da ga babica ne mara.

Spomnim pa se, da je moja mama pred nekaj meseci hodila naokoli z rdečimi, objokanimi očmi in tudi babica je nenehno jezno loputala z vrati, kar ni bilo v njeni navadi.

Plešec se je naselil v mamini spalnici, zato so odpadla najina jutranja crkljanja. Bil sem zelo jezen in to sem povedal tudi babici.

Ona je le zmajala z glavo in rekla prasec, potem pa se je spet potopila v klekljanje.

Edino, kar je bilo dobro, je bilo to, da je bila moja mama nekaj časa zelo srečna. Nenehno se je smejala in velikokrat je celo prepevala.

Na vsak način je hotela doseči, da bi Plešču rekel ata. Tega pa jaz nisem hotel. Niti potem ne, ko me je pretepla s kuhlalno, on pa je stal zraven in kričal, naj me še bolj, ker sem neznožno zoprni otrok.

Za povrhu je svoje medalje in pokale zložil na police, moje knjige pa je zmetal na tla, kar sem mu zelo zameril.

Nekega dne se je moja mama prenehala smejati. Plešec je prinesel domov revijo, v kateri so ga izbrali za najboljšega harmonikarja leta. Nakupil je veliko steklenic piva in povabil prijatelje na večerjo. Toda babica je rekla, da ne bo kuhala, pa potem res ni. Je pa zato mama, ki je zelo slaba kuharica.

Ko so prijatelji odšli, je Plešec znorel in mamo udaril, ker mu je naredila sramoto. Potem jo je tudi brcnil.

Jaz sem zavpil: »Prasec, tega ne boš delal moji mami!«.

On pa me je porinil stran in rekel, da sem hudičevo seme.

Prišli so reševalci, ki so mamo odpeljali v bolnišnico. Naslednji dan se je Plešec moral javiti na policiji, kar je zakuhal babica.

Bil sem zelo vesel, ko je prišel policaj po medalje in pokale. Babica mu je ukazala, naj odnese še harmoniko.

Mama je spet nenehno jokala in bila slabe volje. Z babico sta imeli tihi teden. Ko sta mislili, da spim, sta si skočili v lase in se zmerjali.

»Trapa si in trapa boš ostala!« je kričala babica. Bil sem zelo žalosten, ker moja mama pa res ni nobena trapa. Kvečjemu Jokica, ker se nenehno samo joka.

Že čez teden dni je spet prišla pome tista ženska z dolgimi, rdeče polakiranimi nohti. Ko sem jo zagledal, sem se skrtil v omaro na podstrešju. Babica me je več kot eno uro iskala, toda potem, ko me je našla, me je dvakrat za ušesa, kar ni v njeni navadi.

»Če se mu kaj zgodi, boste že videli hudiča,« je zagrozila tisti zoprni ženski.

S Pleščem sta celo popoldne sedela na terasi in se nečemu smejala. Meni sta ukazala, naj bom v dnevni sobi in naj se igram. Gledal sem v tla in nič nisem rekel.

»Ne razumem, kako ima lahko tako izjemen človek, kot ste vi, tako nemogočega otroka,« je dejala Plešču.

Čez kakšni dve uri smo se zamenjali. Onadva sta šla v sobo in zagrnila zavese, mene pa sta zaklenila na balkon. Bil sem že zelo lačen, zato sem se upiral.

On me je za ušesa, ona pa se mu je smejala in se mu naslanjala na ramo.

Takrat sem se zelo prehladil in zato mi nekaj časa ni bilo treba iti k Plešču na obisk. Imel sem visoko vročino, trikrat je prišel k meni zdravnik, nazadnje so me odpeljali celo v bolnišnico. Ko me je zdravnik vprašal, zakaj nič ne pazim nase, sem mu povedal, da bi, ampak je bil balkon premajhen, pa še vrata sta zaklenila.

Čudno me je pogledal in skomignil z rameni.

Čez nekaj časa sta prišla k meni še mama in nek moški, ki je imel v roki črno torbo. Tudi onadva sta me spraševala o zaklenjenih vratih. Vse sem jima povedal, toda opazil sem, da nista bila preveč zadovoljna.

Mama se je sklonila nadme in me toplo objela.

»A ti veš, da te imam najraje na svetu?« mi je dejala in me poljubila na lice.

Takrat sem bil najsrečnejši človek na svetu.

Zvečer sem že lahko gledal televizijo. A ko sem na ekranu opazil Plešča, sem začel kričati in se tresti od strahu. Pritekla je neka medicinska sestra, takoj za njo pa še zdravnik. Dolgo časa sta ostala pri meni.

Mislím, da nista mogla verjeti, da sem lahko dobil vročino zaradi Plešča, ki sem ga videl na televiziji.

Shujšal sem za pet kilogramov.

»Saj te je sama kost in koža,« je vzkliknila babica, ko me je videla.

Potem je jokala kot dež in me objemala, da sem komaj dihal.

»Samo preko mojega trupla še pride pote,« je prisegala med solzami.

Zdravnik jo je slišal in ji prikimal.

To se mi je zdelo čudno, saj se mi je zdelo, da on od babice, če bi bila truplo, ne bi imel kaj prida koristi.

Takrat sem sklenil, da ko bom velik, ne bom plešast. Imel bom pet otrok in se bom z njimi igral od jutra do večera. Naučil jih bom, kako se pleza s stola na omaro. Če bodo lačni, bom babici ukazal, naj jim da jesti.

To sem povedal tudi zdravniku, ki se je od srca zasmeljal in me pobožal po laseh.

Rekel mi je, da sem zlat otrok in da imam dobro srce.

Če bi kje prodajali očete, bi izbral takega, ki bi bil kot on.

*Machi Tawara***Jutro v avgustu**

Izbrala in prevedla: Barbara Mlakar

Japonska pesnica Machi Tawara, rojena 1962, je 1987 izdala svojo prvo večjo pesniško zbirko Solatna obletnica. Ta je na Japonskem čez noč postala prava uspešnica, saj je bila prodana v več kot 2,6 milijona izvodih. Pesnici je z njo uspelo obuditi široko zanimanje za staro pesniško obliko »tanka«, enovrstičnico s številom zlogov 5-7-5-7-7, predhodnico bolj znanega haikuja. Za sklop tank z naslovom Jutro v avgustu, iz katerega je tudi pričujoč izbor pesmi, je pesnica prejela več priznanj in nagrad.

Japonski jezik je izrazito »zlogovne« narave, zato je pri prevodu tank v druge jezike skoraj nemogoče obdržati omenjeno število zlogov. Kot prevajalka niti ne poskušam slediti formalni japonski obliki, ampak predvsem čim bolj zvesto predstaviti vsebino in atmosfero pesmi.

*gledam te na deski
v vrzeli med modrim nebom
in modrino neba*

*kosilo na peščenih obali
moti me sendvič z jajčnim nadevom
še nedotaknjen*

*sediva
naslonjena na sončno steno
vzporednice tvojih in mojih nog*

*plaža Kujukuri
resnobno fotografiram številne podobe
ki jih bom najbrž zavrgla*

*odebeljena elipsa sonca
pada
pod svojo lastno težo*

*večer na peščenih obali
obrnjena drug proti drugemu, molčiva
iskre pršijo z zadnje prasketalke*

*zabava me tvoja negotovost
medtem ko v tišini
izbiraš svoje naslednje besede*

*z levo roko raziskuješ moje prste
vsakega posebej
mogoče je to ljubezen*

*za spomin
jo pustim kar nespremenjeno
vdolbino na slamniku*

*pokliči me še kaj, rečeš
in odložiš slušalko
jaz pa bi te kar takoj spet poklicala*

*preoblačilnica
zavem se polnih rok
tvojega najljubšega rožastega vzorca*

*tiste vrste sreča
ko ob štirih popoldne pred branjarijo
snujem jedilnik*

*rojstni dan
pomislim kako kratko je leto
kako dolg je en dan*

*še me pokliči! počakaj!
ljubezen vedno izražaš
v velelniku*

*obstanem
s pogledom dvignjenim v padajoči dež
zaželim si tvojih ustnic*

*poletna ploha
pod stojnico vedrim s kozarcem sakeja
življenje je lepo*

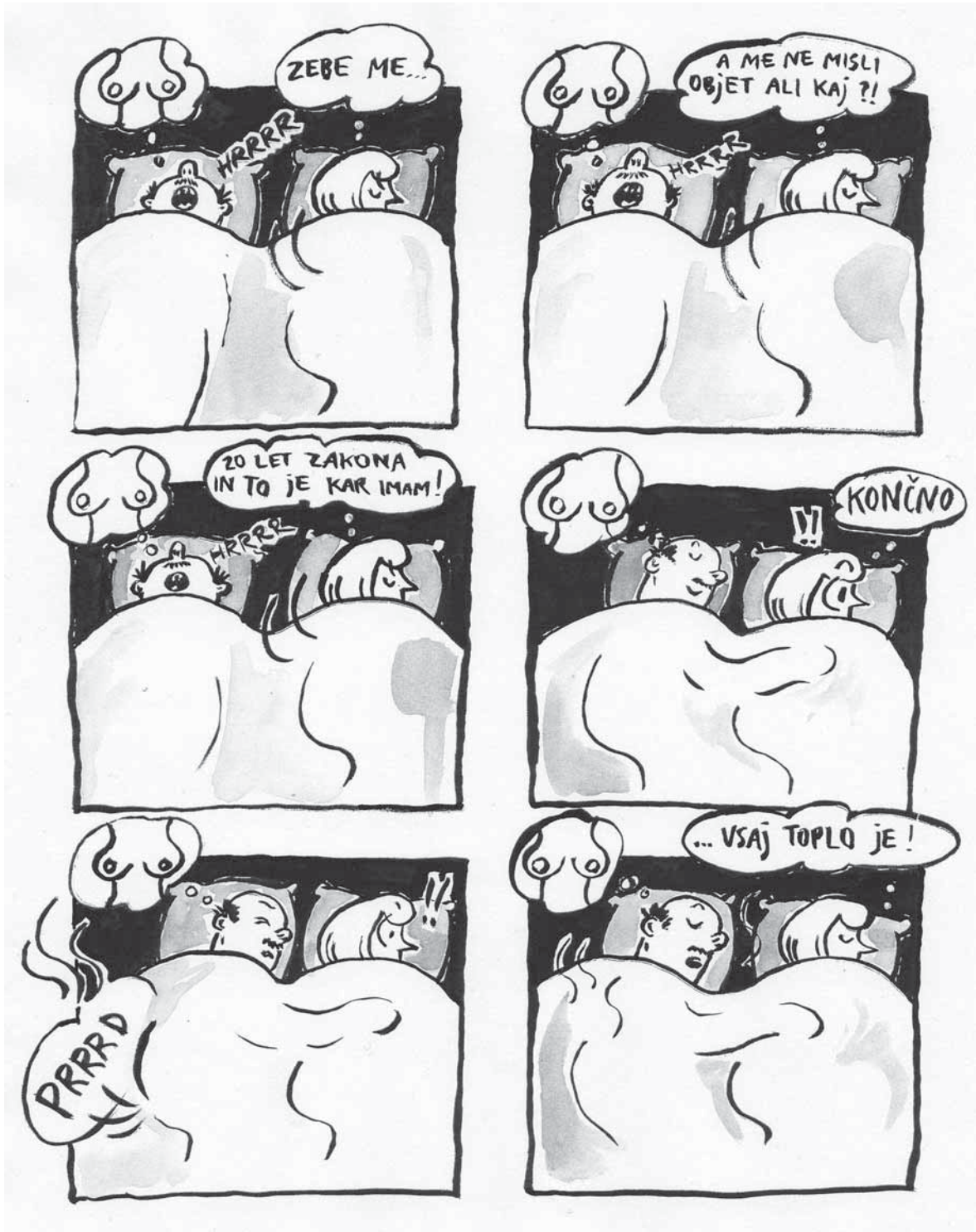
*človeška toplina
ko rečeš: mrzlo je
in ti nekdo odgovori: res je mrzlo*

STRIP

Ajda Erznožnik

Ajda Erznožnik, dipl. slikarka, rojena 1981 v Kranju, ima za sabo že več samostojnih in skupinskih razstav. Slika, ilustrira in riše stripe. Njeni stripi so bili objavljeni v raznih profitnih in neprofitnih revijah ter zbornikih (Apokalipsa, Slovenski klasiki, Strip Bumerang itd.). Za svoje delo je prejela nekaj nagrad (dvakrat 3. nagrado na stripovskem natečaju, nagrado naj risar na Vseslovenskem strip natečaju 2010, dvakrat nagrado zlati penzl). Po rodu je Žirovka, živi in ustvarja v Kranju.

Tista o ...

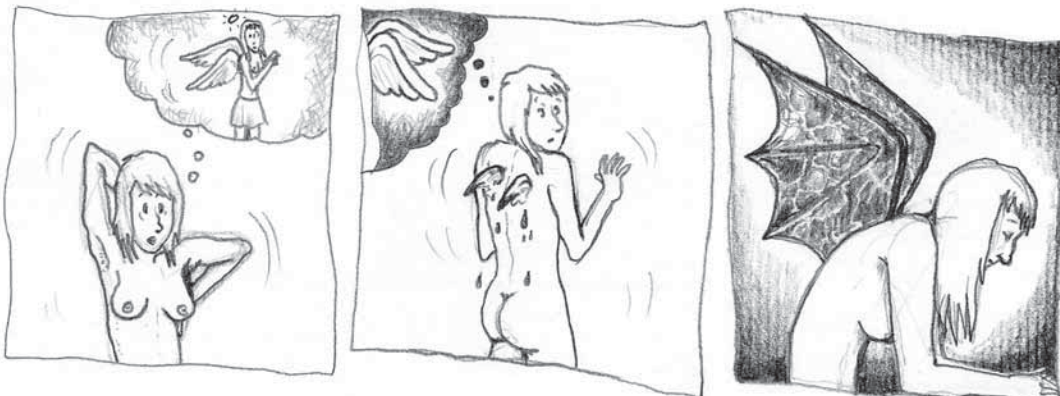

Krajci 08

ŠTEKAŠ ?!

AJDA 04

FOTOGRAFIJA

VLASTJA SIMONČIČ

(1911–2000), PRED

STOLETNICO ROJSTVA

Primož Lampič

Foto Vlastja, Skica za monografijo

Prvi vpogled v Simončičev opus razkrije labirint. Fotografa so sočasno zanimale številne teme, žanri in pristopi, povečave je redko datiral in jih pogosto ni naslovil (čeprav jih je dosledno žigosal s svojim znamenitim Foto Vlastja); tu in tam je kakšen motiv znova kopiral tudi po desetih, dvajsetih letih, nekatere negative je v večletnih premorih povečal v različnih izrezih, jim spreminjal naslove in jih pošiljal na natečajne razstave več let zapored ali v razmikih po deset let in več. Natančna osvetlitev njegovega življenja in, čeprav nujno nepopolna, rekonstrukcija njegovega dela bi nedvomno zahtevala več let trdega dela v domačih in tujih arhivih ter v muzejskih in zasebnih zbirkah.

Delno so na to vplivale nemile politične razmere v povojni Sloveniji, naše zaostale, dokaj nespodbudne razmere v fotografski dejavnosti, delno pa je to avtentičen izraz človeka, katerega osebno in poklicno življenje se bere kot razburljivo zaporedje življenja, kot nenavadno dramatično izmenjavanje živahnega bivanja in delovanja, nenadnih in nevarnih vrzeli ter večkratnega vnovičnega prerojenja.

Vsekakor se njegov opus kaže toliko nehomogen, da je pri njem izredno težko govoriti o ustvarjalnih obdobjih. Njegovo fotografijo moramo zato prej razumeti kot diagram razpoloženjskih premen kot pa stanovitno sledenje neki struji v konkretnem času in prostoru.

Nekaj opornih časovnih, krajevnih in institucionalnih točk nam je sicer v pomoč pri vsaj zasilnem orisu njegovega dela, pogosto pa se naravni tok zaustavi v nerazjasnjeni skrivnosti. Tako je iskanje pobud za njegove slikarske začetke za zdaj še brez uspeha, ostaja pa mučno dejstvo, da je pristal v fotografiji, ker so ga iz tedanje ljubljanske Akademije za upodabljaajoče umetnosti grobo odslovili, kolikor

je znano, iz političnih razlogov. Po nekaterih znakih je mogoče sklepati, da je fotografiral že pred vojno, a tudi o tem nimamo skoraj nič oprijemljivega.

Delo pri časniku *Slovenski poročevalec* ga je usmerilo v fotoreportažo, katere pričevalna naravnost je določala tudi precejšen del njegovega fotografskega ustvarjanja vsaj naslednji dve desetletji. S številnimi žanrskimi prizori, portreti in krajepisnimi posnetki tvorijo fotoreportaže, po svoji naravi navezane na konkretni prostor, čas in dogajanje, jedro pripovednega toka njegovega opusa, na gosto pa so posejane predvsem po revijah *Tovariš* in *Tedenska tribuna (TT)* s konca štiridesetih in iz začetka petdesetih let.

Eno od pomembnih zgoščin njegovega dela v narativnem sklopu so tudi posnetki iz Istre ter portreti prebivalcev Poljanske doline, katerim se je, verjetno pod vplivom Haložanov Stojana Kerblerja, posvetil v sedemdesetih letih. Žal mu zgoščene monografije o tej krajini v nasprotju z vzornikom nikoli ni uspelo izdati.

Naslednji, slikoviti tok njegovega opusa v celoti korenini v dolgi in bogati slovenski tradiciji t. i. planinske fotografije. Avtorji, ki so delovali v Turistovskem klubu Skala in Fotoklubu Ljubljana v dvajsetih in tridesetih letih, ter njihovi predhodniki iz časov pred 1. svetovno vojno, so ustvarili temelje fotografiji, ki so jo po vojni gojili zlasti legendarni Jaka Čop ter fotografi, zbrani v Fotoklubu Planinske zveze Slovenije in katerega soustanovitelj je bil tudi Simončič. S posnetki gora, večinoma Julijskih Alp, je skušal posredovati sublimno lepoto tega neizprosnega in človeku pogosto sovražnega sveta. Triglavu, ki ga je obiskoval v vseh letnih časih, je 1997 posvetil posebno razstavo.

Ker je bil Vlastja v petdesetih letih poklicno zavezan predvsem fotoreportaži, se je razmeroma pozno odzval na formalistične tendence, ki so se iz zahodnonemškega prostora začele širiti po Evropi od konca štiridesetih let naprej, v slovenski kulturni prostor pa so morda prodrle s tujimi revijami, potem ko se je v začetku petdesetih let politično ozračje nekoliko zrahljalo, predvsem pa preko mednarodnih razstav, ki jih je organizirala Foto-kino zveza Slovenije in tedanji Fotoklub Ljubljana. Iz Simončičeve temnice so od konca petdesetih, predvsem pa v šestdesetih letih prihajale fotografike, solarizacije, fotomontaže in druge podobe, ki so sicer ohranile nekatere prvine stvarnosti, iz katere so izšle, avtor pa jih je s posebnimi postopki »denaturiral« in spremenil predvsem v evidentna likovna dela. Upodobljene predmete in figure je osvobodil detajlov, ki jih priklepajo na svet že videnega, da se lahko izkažejo le s svojim vizualnim bistvom: s črto, ki jih izrisuje na ozadju, z elementarno svetlobo, ki jo odbijejo, s senco, ki jo vržejo na ploskev. S pomočjo fotograma, podobe, narejene s fotografskim materialom brez uporabe kamere, pa je Simončič, kot je znano, celo razvil pedagoško metodo prvih korakov v fotografijo na predšolski in zgodnji osnovnošolski stopnji.

Ta tok se je povsem naravno prelil v še bolj radikalno eksperimentalno fazo z začetki v poznih sedemdesetih letih, ko so namesto upodobitve v ospredje stopile snovi in kemikalije, ki predstavljajo materialni temelj medija. Zdaj so se začele kazati površine, ki so povsem izgubile reference s sliko, ki nam jo posreduje oko. Postale so odtisi slepe interakcije med surovo, v lečje nezajeto svetlobo, s tekočinami in židko površino fotopapirja. Te podobe ne avtorja ne gledalcev ne obremenjujejo z nujnim spoznavanjem posnetega. Če kdo od njih vendarle kaj opazi in razume, gre za posledico izrazito dvostranskega vizualnega procesa: oko najprej res sprejme in

zazna naključen »zapis« na površini, da pa bi ga psiha osmislila, mora gledalec nanj projicirati vsaj del svojih duševnih vsebin.

Za konec naj prihranimo še podobe, ki dokumentirajo redke trenutke, ko se fotografu v drobnem detajlu prikaže realnost taka, kot je oziroma kot da bi jo videl prvič v življenju. To so mala vidna razsvetljenja, osvobajajoči hipni vpogledi v stvarnost onkraj sveta nujnosti, funkcionalne določenosti in nespremenljivosti. Sem sodijo tudi vsi bližnji posnetki, ki razkrivajo fotografovo hipno ostrmelost ob povsem vsakdanjem vidnem pripetljaju ali predmetu, ki je nenadoma z nenavadnim sijajem zaživel v njegovem pogledu. V takih pobliskih vidne pozornosti se je fotograf nenadejano osvobodil medijskih konvencij in bremen tradicije ter onkraj pomenov, rabe in sodb za drobec časa ostal sam s čisto čutnostjo. V njej so se sveže razkrila le tiha življenja stvari v hipnem stiku s svetlobo.

Kratek oris Simončičevega dela objavljamo ob deseti obletnici njegove smrti, naslednje leto pa bo preteklo sto let od njegovega rojstva, ob tej obletnici načrtujemo tudi izid monografije o njegovem slikarskem in fotografskem ustvarjanju. Vse reproducirane fotografije so v lasti družine Simončič iz Ljubljane, ki je prijazno dovolila njihovo objavo.

Bralec bo brž opazil, da so datacije pri posameznih posnetkih le zasilne in da manjka barvni opus. Vsekakor je očitno, da so se v Simončičevem delu črno-bele fotografije zgostile v času od začetka petdesetih do konca sedemdesetih let, nato pa so se v večji meri začele pojavljati barvne fotografije in fotografike. Ta del njegovega ustvarjanja do sedaj ni bil raziskan niti v najosnovnejših črtah in še čaka na obdelavo. Hkrati moramo podobno kot pri še nekaterih fotografih iz te generacije tudi pri Simončiču z obžalovanjem ugotavljati posledice zamudništva v slovenski fotografski zgodovini. Zato smo ga izgubili prej, preden bi ga lahko za pojasnila o mnogih podrobnostih iz njegovega življenja in dela povprašali sami.

V Ljubljani, 3. oktobra 2010

(Vse reproducirane fotografije so izvedene na želatinsko-srebrobromidnem papirju.)

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, (brez naslova), 1957 ali pozneje, 18 × 24 cm

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, *Diagonale*, ok. 1960, 30 × 40,1 cm

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, *Neurje*, 1967 ali prej, 40,1 × 29,4 cm, foto. kaširana na plastiko

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, *Tolažba*, 1972 ali prej, 40,1 × 30,6 cm

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, *Bajtarji*, 1972 ali prej, 30,6 × 40,2 cm

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, *Ljubljana »Savsko naselje«*, ok. 1965, multiplicirana solarizacija, 18,5 × 14,3 cm

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, (brez naslova), ok. 1975, kemigram, 24 × 18 cm (abstraktna fotografija)

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, (brez naslova), ok. 1975, 30 × 40,1, plastificirani papir

Vladimir Vlastja SIMONČIČ, *2 x jaz*, ok. 1980, 39,6 × 28,5 cm

LIKOVNA PRILOGA

SLIKAR JANEZ SEDEJ (1910–1985), OB STOLETNICI ROJSTVA

Stane Kosmač

O Janezu Sedeju

Sto let mineva od rojstva Janeza Sedeja, rojaka, telovadca, čevljarja in predvsem slikarja, poeta žirovske krajine. Kljub nesporni likovni nadarjenosti se je po osnovnem šolanju zaradi težkih razmer in zaradi dejstva, da je bil njegov starejši brat Maksim, poznejši veliki slovenski slikar, že v ljubljanskih šolah, odločil za poklic čevljarja, ki ga je vestno opravljal do upokojitve. Toda ni bil samo odličen čevljar, ampak tudi izvrsten, vrhunski telovadec, ki se je kalil pri Sokolu. Po končani karieri pa je deloval kot telovadni vaditelj. Po upokojitvi se je strastno predal svoji največji in predolgo zatajevani ljubezni – slikarstvu. Začel je s kopiranjem Corota in še nekaterih drugih slikarjev, s spodbujanjem mu je pomagal brat Maksim. Prepričal ga je za slikanje v naravi. Osnova njegovim slikam je bila risba in zelo natančno podajanje detajlov. Njegove slike so uglašene na osnovni barvni ton in izražene s pritajeno svetlobo, ki sicer osvetljuje celotno arhitekturo slike in detajle v njej, vendar brez močnih kontrastov. Pokrajine so zgrajene skrbno in pretehtano in izražajo njegovo razpoloženje in razmišljanje o svetu in naravi, ki se ji je iskreno čudil in jo občudoval. Ali kot je sam v nekem intervjuju dejal: *Narava živi sama, in če bi mogel to življenje naslikati, da, potem bi bil slikar. Kadar delam, imam občutek, da bom naslikal to življenje: kako se vse giblje, kako živi; na sliki pa je potem vse togo in trdo. Vendar od slike do slike čutim nek napredek in rad bi videl, da bi ga tudi drugi opazili.*

To so velike misli skromnega mojstra. Naj bo tokratna predstavitev nekaterih njegovih del naš prispevek ob stoletnici njegovega rojstva – v spomin slikarju, ki je bil pretanjen pesnik žirovske krajine.

Vrtiljak, olje na lesonitu, 63 × 46 cm, 1980

Nova vas, olje na lesonitu, 60 × 45 cm, 1983–84

Dobračeva pozimi, olje na lesonitu, 63 × 50 cm, 1984

Zima, olje na lesonitu, 29 × 22,5 cm, 1976

Zima, olje na lesonitu, 41 × 32 cm, 1973

Dobračeva pozimi, olje na lesonitu, 50 × 39 cm, 1975

Županov vrt pozimi, olje na lesonitu, 70 × 50 cm, 1978

BIBLIOGRAFIJA

ŽIROVSKEGA OBČASNIKA

Tončka Stanonik

Bibliografsko kazalo tretje desetletke Žirovskega občasnika (2000–2009)

VSEBINA

I. STVARNO KAZALO

01 Bibliografija
06 Društva. Zborovanja. Razstave
069 Muzeji

17 Etika in morala

2 Verstvo

31 Demografija. Sociologija. Statistika
325 Izselenstvo. Zdomstvo
329 Politične stranke
330.34 Gospodarski razvoj
351 Kultura
352 Občinska krajevna uprava
37 Šolstvo
39 Etnografija. Etnologija

5 Naravoslovne vede. Varstvo narave
504.03 Okolje človeka

614 Zdravstvo
622 Rudarstvo
658.3 Podjetje, osebje
67/68 Razne industrije in obrti

72 Arhitektura
73/77 Kiparstvo. Slikarstvo. Umetna obrt.
Fotografija. Oblikovanje
78 Glasba
792.028 Gledališče
796/799 Šport
796.5 Turizem

80 Jezikoslovje
82-94 Spomini
886.3-1 Slovenska poezija
886.3-3 Slovenska proza

908 Domoznanstvo
929 Biografije. Biografski podatki
931/999 Zgodovina
94 (09) Dokumenti

Žirovski občasnik

II. KAZALO FOTOGRAFSKEGA GRADIVA IN LIKOVNIH PRISPEVKOV

III. OSEBNO KAZALO

01 Bibliografija

Stanonik Tončka: Bibliografsko kazalo druge desetletke Žirovskega občasnika (1990–1999). – 21, 2000, št. 30, str. 235–254. 1

06 Društva. Zborovanja. Razstave

Kosmač Stane: Riznicata na slovenačkata grafika 1955–2005. – 27, 2006, št. 36, str. 205–206. 2

Odmevi. O razstavi Zakladi slovenske grafične umetnosti 1955–2005 v Skopju in istoimenskem katalogu, ki ga je uredil Lojze Gostiša (Ljubljana 2006).

– Žirovski likovniki v ljubljanskem salonu. – 27, 2006, št. 36, str. 207–209. 3

Odmevi. O razstavi žirovskih likovnikov v prodajnem salonu ES (Estetika in Svetloba) Metke in Silva Novaka v Ljubljani 2006.

Pavlovec Rajko, Franc Temelj: Ekslibris – knjižni znak. – 24, 2003, št. 33, str. 217–218. 4

Odmevi. Ob razstavi v Galeriji DPD Svoboda v Žireh.

Primožič Tadeja: Slovenske čipke na Švedskem. – 21, 2000, št. 30, str. 212–213. 5

O razstavi Klekljane mojstrovine Slovenije na 9. čipkarskem kongresu v Lundu na Švedskem.

– 13. bienalna razstava domače in umetnostne obrti. – 21, 2000, št. 30, str. 210–212. 6

– 14. razstava domače in umetnostne obrti. – 23, 2002, št. 32, str. 225. 6-1

Rojc Kronegger Tanja: Meni je prav 60 let. – 28, 2007, št. 37, str. 208–209. 7

O proslavi ob 60-letnici tovarne Alpina v Žireh.

Štefe Tomaž: Društvo upokojencev Žiri: zbornik ob 50-letnici (1950–2000). – 22, 2001, št. 31, str. 190–192. 8

Odmevi, ocene, predstavitve. Zapis o knjigi z enakim naslovom.

– Pol stoletja Svobode. – 27, 2006, št. 36, str. 198–201. 9

Odmevi. O publikaciji Pol stoletja Svobode, 2005.

Temelj Franc: Čebelnjaki članov Čebelarskega društva Žiri. – 26, 2005, št. 35, str. 33–39. 10

Sto let Čebelarskega društva Žiri. Fotografska priloga čebelnjakov članov društva iz Žirov in okolice.

Temelj Franc, Rajko Pavlovec: Ekslibris – knjižni znak. – 24, 2003, št. 33, str. 217–218. 11

Odmevi. Ob razstavi v Galeriji DPD Svoboda v Žireh.

069 Muzeji

Bevk Samo: Kakšen naj bo žirovski muzej. – 30, 2009, št. 39, str. 49–51. 12

Burger Borut: Pred razstavo o prenovi žirovskega muzeja. – 25, 2004, št. 34, str. 84–85. 13

Habrnal Miloš: Mitralješko gnezdo tipa MG/7. – 28, 2007, št. 37, str. 56–58. 14

Bunker Rupnikove linije, nekoč stal ob Loški cesti, pri Županu na Dobračevi, tehta 35 ton.

Koman Janez, Poljanšek Beta: Razstava o prenovi muzeja. – 25, 2004, št. 34, str. 85–92. 15

Muzej Žiri. Poročilo o objektu Stara šola, opis obstoječega stanja, grafični prikaz objekta.

Leben-Seljak Petra: Zgodovina naše muzejske hiše. – 30, 2009, št. 39, str. 41–48. 16

Lovski dvorec freisinških škofov ali kmečki dvorec?, Gruntarske rodbine v Žireh.

Mlakar Anton: Novi pridobitvi muzejske zbirke v Žireh 2002. – 23, 2002, št. 32, str. 240–241. 17

Naglič Miha: Nagovor ob 30. obletnici Muzejskega društva Žiri (MDŽ). – 21, 2000, št. 30, str. 141–143. 18

30 let Muzejskega društva Žiri: 1970–2000.

– Nove pridobitve žirovskega muzeja v letu 2001. – 22, 2001, št. 31, str. 197–201. 19

Odmevi, ocene, predstavitve. Z barvnimi reprodukcijami slik Franja Kopača, Antona Kristana, Janeza Jana in Jobstovo spominsko sobo.

– Šport in muzej. – 23, 2002, št. 32, str. 221–222. 20

Odmevi, ocene, predstavitve. O športu in športnikih na Žirovskem; muzejskih vprašanjih; o knjigi Antona Pranciča Ledina, 2001.

– O delu Muzejskega društva Žiri v letih 2000–2002. – 24, 2003, št. 33, str. 218–223. 21

– Iz preteklosti v prihodnost žirovskega muzeja. – 25, 2004, št. 34, str. 77–84. 22

Muzej Žiri. Vlasto Kopač – častni član Muzejskega društva Žiri, Iz zgodovine žirovske Pristave/Stare šole/ muzeja Žiri, Iz pogledov v prihodnost žirovskega muzeja.

– Naše nove muzealije. – 28, 2007, št. 37, str. 54–55. 23

Seznam na novo pridobljenih predmetov za muzejsko zbirko v Žireh in imena darovalcev.

– Pozdravljeni, ljubitelji utrdb! – 28, 2007, št. 37, str. 50–53. 24

O poteku obnavljanja zgradbe Stara šola in pripravi za muzejsko zbirko.

Pavšič Tomaž: Prehitro pozabljam vso to zgodovino! – 28, 2007, št. 37, str. 47–50. 25

Pozdravljeni, ljubitelji utrdb! Slavnostni govor ob odprtju muzejske zbirke v Žireh, 29. junija 2007.

Poljanšek Beta, Koman Janez: Razstava o prenovi muzeja. – 25, 2004, št. 34, str. 85–92. 26

Muzej Žiri. Poročilo o objektu Stara šola, opis obstoječega stanja, grafični prikaz objekta.

Vončina Olga: Kakšne so možnosti žirovskega muzeja? – 21, 2000, št. 30, str. 143–153. 27

17 Etika in morala

Mlinar Anton: Nasilje in sveto. – 28, 2007, št. 37, str. 5–12. 28

Naglič Miha: Evtanazija. – 27, 2006, št. 36, str. 201–202. 29

Odmevi. O knjigi Antona Mlinarja Evtanazija, 2005.

2 Verstvo

Potočnik Alojz: Drugačne veroizpovedi na Žirovskem. – 23, 2002, št. 32, str. 231–233. 30

31 Demografija. Sociologija. Statistika

Klemenčič Goran: Svoboda ali varnost: triptih vsiljene in v podmeni zgrešene dileme. – 29, 2008, št. 38, str. 5–13. 31

Kučič Lenart J.: Informatizacija podeželja. – 28, 2007, št. 37, str. 12–16. 32

Mlinar Zdravko: Kako (naj) se vključujemo v globalno informacijsko družbo? – 23, 2002, št. 32, str. 7–16. 33

Naglič Miha: Od trpnega sprejemanja krajevnih danosti k dejavnemu vstopanju v svet. – 24, 2003, št. 33, str. 66–140. 34

Sociolog Zdravko Mlinar, 70 let. Črno-bele dokumentarne fotografije.

325 Izselenstvo. Zdomstvo

Hribar Spomenka: V spomin prijatelju Ivanu Cankarju (1942–2008). – 29, 2008, št. 38, str. 133–135. 35

Našim sodelavcem v slovo.

Miklavčič Milena: »An dic nakul na zgari«. – 21, 2000, št. 30, str. 110–118. 36

Pogovor z oblikovalcem Edvardom Mlinarjem.

Stanonik Tončka: Kje so tiste stezice? – 21, 2000, št. 30, str. 219–224. 37

In memoriam: Janko Majnik (1918–2000).

– Umrl je naš Sivi brat. – 21, 2000, št. 30, str. 224–228. 38

In memoriam: Janko Majnik (1918–2000).

– Pri Abrahtovih stricih v Avstraliji. – 25, 2004, št. 34, str. 189–222. 39

Žirovci v Ameriki in Avstraliji. Janez Žust, Stane Žust.

– Anton Žakelj je bil tudi v Ameriki Žirovec.
– 27, 2006, št. 36, str. 75–76. 40

– Žiri in Slovenija – prva domovina in prva po
srcu. – 30, 2009, št. 39, str. 17–28. 41
Intervju: Janez Žakelj, žirovski rojak v Ameriki.

Žakelj Anton: Nov začetek v Ameriki. – 25,
2004, št. 34, str. 149–188. 42

Žirovci v Ameriki in Avstraliji. Dnevniški zapisi Antona
Žaklja: december 1949–junij 1950, dodano fotografsko
gradivo.

– Beg v neznanu. Iz dnevnika: maj–junij 1945.
– 27, 2006, št. 36, str. 49–71. 43
Anton Žakelj (1907–2006), v spomin.

Žakelj Janez: V spomin Antona Žaklja. – 27,
2006, št. 36, str. 72–73. 44
Anton Žakelj (1907–2006), v spomin.

– Anton Žakelj 1907–2006. – 27, 2006, št.
36, str. 73–74. 45
Anton Žakelj (1907–2006), v spomin.

Žakelj Janez, novi sodelavec ŽO. – 27, 2006,
št. 36, str. 74–75. 46
Pripravil urednik (Miha Naglič).

329 Politične stranke

Hribar Spomenka: Izpoved. – 30, 2009, št.
39, str. 5–13. 47
30 let sprave med Slovenci.

330.34 Gospodarski razvoj

Podobnik Nejko: Janko Smole se ni izne-
veril svojim dedom. – 21, 2000, št. 30, str.
91–104. 48
Intervju s politikom in strokovnjakom za finance Jan-
kom Smoletom.

Žakelj Viktor: Spet enkrat prelomni čas. – 24,
2003, št. 33, str. 141–155. 49
Gospodarstvo, politične razmere.

351 KULTURA

Baškovič Ciril: Ministrstvo bo resno preučilo
vaše vloge. – 22, 2001, št. 31, str. 205–206. 50

Govor državnega sekretarja na ministrstvu za kulturo
RS Cirila Baškoviča na proslavi žirovskega krajevnega
praznika 20. oktobra 2001 v Žireh.

Naglič Miha: Nekaj posebnosti kulture na Ži-
rovskem. – 22, 2001, št. 31, str. 203–205. 51

– Prešeren, Žiri in Žirovci. – 22, 2001, št. 31,
str. 180–182. 52

Odmevi, ocene, predstavitve. Prešeren, Žiri in Žirovci:
Govor na Prešernovi proslavi, 2. decembra 2000.

– Slovenski enciklopedisti v Žireh. – 23, 2002,
št. 32, str. 213–215. 53

– Dolga vrsta, sklenjena iz knjig in ljudi. – 30,
2009, št. 39, str. 144. 54

Fotoreportaža: selitev knjižnice v Žireh.

Stanonik Marija: Dragocene knjige za nas in
naše sosede, za nas in naše potomce. – 21,
2000, št. 30, str. 196–198. 55

O knjigi Dom mojih prednikov Rafaela Terpina in Ob
stari meji Tomaža Pavšiča.

– Žiri, točka sredi globusa. – 25, 2004, št. 34,
str. 3–8. 56

Stanonik Tončka: Kaj je v 16 knjigah Enci-
klopedije Slovenije žirovskega. – 23, 2002, št.
32, str. 210–213. 57

– Kako smo kultivirali naš rovt v Ljubljani. –
23, 2002, št. 32, str. 208–210. 58

Odmevi, ocene, predstavitve. O predstavitvi knjige
Mihe Nagliča Kultivirati svoj rovt, 2002.

Štefe Tomaž: Ciciban postane Abraham. – 24,
2003, št. 33, str. 203–207. 59

Odmevi. O knjigi Ciciban postane Abraham (Miha Na-
glič, Franc Temelj, Vinko Podobnik, Andrej Mlakar,
Helena Zorjan, Milka Bokal, dr. Anton Mlinar, Milena
Miklavčič).

– Naprej, rumeni! – 25, 2004, št. 34, str. 281–282. 60

Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstave. 30 let nogometa v Žireh (1973–2003).

Voglar Dušan: Enciklopedija Slovenije – Žiri. – 24, 2003, št. 33, str. 212–217. 61

Odmevi. Besedilo radijske oddaje o predstavitvi Žirov in Žirovskega v ES.

Vončina Olga: Pa na vas, k svoji ljubci v vas! – 26, 2005, št. 35, str. 88–89. 62

Odmevi, ocene, predstavitve. Po poteh Jobstove Koroske. Izlet, ekskurzija.

Žakelj Viktor: Naj živi spomin na tega imenitnega Poljanca! – 22, 2001, št. 31, str. 188–190. 63

Razmišljanje o pisatelju Ivanu Tavčarju ob 150-letnici rojstva na dvorcu Visoko 16. 9. 2001.

– Mariji Stanonik, prvi častni občanki Žirov. – 26, 2005, št. 35, str. 81–82. 64

352 Občinska krajevna uprava

Starman Bojan: V samostojni občini smo na boljšem. – 25, 2004, št. 34, str. 64–65. 65

Beseda prvega župana nove občine.

Vončina Olga in sodelavci: Prva desetletka nove Občine Žiri. – 25, 2004, št. 34, str. 45–63. 66

Občino Žiri so predstavili Andrej Poljanšek, Ida Filipič Pečelin, Franci Kranjc.

37 Šolstvo

Naglič Miha: Bobanu v spomin. – 24, 2003, št. 33, str. 156–166. 67

In memoriam: Slobodan Poljanšek (1944–2003); fotografsko gradivo.

Primožič Tadeja: Praznovanje stoletnice Čipkarske šole Žiri. – 27, 2006, št. 36, str. 210–212. 68

Rink Zdravko: Moja otroška leta (1921–1936). – 22, 2001, št. 31, str. 55–80. 69

Starožirovska kronika.

Stanonik Marija: Žirovska slovenistika. – 21, 2000, št. 30, str. 193–195. 70

Žakelj Janez: Judovska vzgoja. – 24, 2003, št. 33, str. 196–199. 71

39 Etnografija. Etnologija

Ivančič Kutin Barbara: Nekoč je bilo jezero. – 27, 2006, št. 36, str. 194–195. 72

Odmevi. O zbirki povedk in pravljic iz Poljanske doline in njenega pogorja Nekoč je bilo jezero Marije Stanonik, 2005.

Naglič Miha: Ivan Reven in njegovi plakati. – 27, 2006, št. 36, str. 119–120. 73

Primožič Tadeja: Oko je že prej videlo, s pomočjo čipk se je navadilo gledati. – 22, 2001, št. 31, str. 21–30. 74

Intervju: Marija Stanonik, Murkova nagrajenka.

– Vžiganice in vžgane čipke. – 25, 2004, št. 34, str. 293–294. 75

Odmevi, ocene, predstave. O velikonočnih jajcih vžiganicah, ki jih izdeluje Matevž Maretič.

Stanonik Marija: Dragocene knjige za nas in naše sosede, za nas in naše potomce. – 21, 2000, št. 30, str. 196–198. 76

O knjigi Dom mojih prednikov Rafaela Terpina in Ob stari meji Tomaža Pavšiča.

– V slovo rovtarski arhitekturi. – 28, 2007, št. 37, str. 200–202. 77

O knjigah Klanec do doma Rafaela Terpina, 2007, in Drevesa posebneži Poljanske doline Franca Miklavčiča, 2007.

Štefe Tomaž: Dobračeva gori. – 23, 2002, št. 32, str. 215–218. 78

Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigi Marije Stanonik Dobračeva gori, 2002.

5 Naravoslovne vede. Varstvo narave

Kofler Bojan: Bojanov slepi krešič (Anophthalmus bojani). – 22, 2001, št. 31, str. 133–134. 79

Žirovske naravne in kulturne znamenitosti.

- Naglič Miha:** Rastlinski svet je poln elegantnih rešitev. – 28, 2007, št. 37, str. 33–46. 80
Intervju z znanstvenico Katarino Cankar.
- Stanonik Marija:** V slovo rovtarski arhitekturi. – 28, 2007, št. 37, str. 200–202. 81
O knjigah Klanec do doma Rafaela Terpina, 2007, in Drevesa posebneži Poljanske doline Franca Miklavčiča, 2007.
- 504.03 Okolje človeka**
- Lahajnar Brane, Rojc Jože:** Novovaška cesta. – 23, 2002, št. 32, str. 234–239. 82
Mnenja in paberki.
- 614 Zdravstvo**
- Klemenčič Julija:** Razvoj babištva in patronažne službe na Žirovskem. – 23, 2002, št. 32, str. 230–231. 83
- 622 Rudarstvo**
- Naglič Miha:** Bil je rudnik. – 27, 2006, št. 36, str. 145–147. 84
Rudnik urana Žirovski vrh.
- 658.3 Podjetje, osebje**
- Kopač Milan:** Sanje pri polni zavesti. – 27, 2006, št. 36, str. 5–13. 84-1
Uvodnik.
- Rojc Kronegger Tanja, Miha Naglič:** Tu sem, da bo to podjetje uspešno. – 27, 2006, št. 36, str. 35–40. 85
Intervju: Matjaž Lenassi, novi predsednik uprave Alpine.
- Naglič Miha:** Etiketa tiskarna d.d., doma v Žireh – od kod prihaja, kdo je, kam gre?. – 21, 2000, št. 30, str. 105–109. 86
Pogovor z Jakobom Kokljem, direktorjem Etikete, Žiri.
- Odpisati se ne damo, Alpina bo še igrala prvo violino. – 22, 2001, št. 31, str. 13–20. 87
Intervju: Martin Kopač, prvi mož Alpine.
- Metka Novak, Lengarjeva iz Žirov. – 23, 2002, št. 32, str. 30–34. 88
Podjetni Žirovci in Žirovke.
- Tovar’ši, kako morete delati, ko ni direktor v partiji? – 27, 2006, št. 36, str. 19–34. 89
Intervju: Izidor Rejc, ob njegovi 70-letnici.
- Tu sem, da bo to podjetje uspešno. – 27, 2006, št. 36, str. 35–40. 90
Intervju: Matjaž Lenassi, novi predsednik uprave Alpine. (Pogovor posnela in prepisala Tanja Rojc Kronegger.)
- Delati prave stvari na pravi način. – 29, 2008, št. 38, str. 28–41. 91
Intervju: Aleš Dolenc, direktor zadruga in delniške družbe M Sora.
- Lesko, mizarско okno v svet. – 29, 2008, št. 38, str. 52–58. 92
Podjetni Žirovci: mizarstvo Lesko družine Erznožnik.
- Mi nismo finančni špekulanti, smo resnični industrialisti. – 29, 2008, št. 38, str. 18–27. 93
Intervju: Laurent Bataille, prvi mož družbe Poclairn Hydraulics.
- Podvig družine Mur. – 30, 2009, št. 39, str. 36–40. 94
Podjetni Žirovci: Ino, podjetje za inovativne rešitve.
- Štefe Tomaž:** Prvih 50 let (1949–1999). – 21, 2000, št. 30, str. 201–202. 95
O zborniku Kladivarja z istim naslovom.
- Stanka Homec v kompletu. – 25, 2004, št. 34, str. 239–242. 96
Portret podjetnice iz Studorja pod Blegošem.
- 67/68 Razne industrije in obrti**
- Rink Zdravko:** Moja otroška leta (1921–1936). – 22, 2001, št. 31, str. 55–80. 97
Starožirovska kronika; čevljarstvo.
- Moja vajenska doba in delo v Sori (1936–41). – 23, 2002, št. 32, str. 103–120. 98
Čevljarska zadruga Sora Žiri; z dokumentarnim gradivom.

- Seznam posestnikov v žirovski občini okrog leta 1900.** – 30, 2009, št. 39, str. 85–91. 99
- 72 Arhitektura**
- Potokar Robert:** Arhitektura Žirov. – 24, 2003, št. 33, str. 207–212. 100
- Primožič Tadeja:** Žal nisem opazil kakšne posebne skrbi za ohranitev stavbne dediščine v Žireh. – 24, 2003, št. 33, str. 10–32. 101
Arhitekt Vlasto Kopač, 90 let.
- 73-77 Kiparstvo. Slikarstvo. Umetna obrt. Fotografija. Oblikovanje**
- Gnamuš Nadja:** Lipov čaj in magdalenice. – 28, 2007, št. 37, str. 126–128. 102
Zapis o slikarstvu Barbare Kastelec.
- Gostiša Lojze:** Umišljeni pogovor z akademskim slikarjem Maksimom Sedejem. – 24, 2003, št. 33, str. 34–64. 103
Umetnostni zgodovinar Lojze Gostiša, 80 let. Dokumentarne fotografije in barvne reprodukcije slikarja Sedeja.
- Komelj Milček:** Gostiševa avtentična dialoška izpoved. – 25, 2004, št. 34, str. 290–291. 104
- Dr. Lojze Gostiša, zaslužni žirovski rojak. – 30, 2009, št. 39, str. 139–143. 105
- Plemenitost intime. – 30, 2009, št. 39, str. 118–123. 106
Maksim Sedej (1909–1974), ob stoletnici rojstva.
- Kosmač Stane:** Fotografije Franca Temelja v Mengšu. – 22, 2001, št. 31, str. 194–195. 107
Odmevi, ocene, predstavitve. Zapis ob odprtju razstave v Galeriji Klet (KD Franc Jelovšek) v Mengšu 13. oktobra 2001.
- Slike veterana Janeza Jana. – 22, 2001, št. 31, str. 196. 108
Odmevi, ocene, predstavitve. O razstavi slik v žirovskem muzeju, v počastitev 23. oktobra 2001 in avtorjeve 85-letnice.
- Fotografinja Polona Mlakar. – 24, 2003, št. 33, str. 226–227. 109
Odmevi. O fotografski razstavi Polone Mlakar v Galeriji Svoboda Žiri.
- Slikarka Barbara Kastelec. – 24, 2003, št. 33, str. 223–225. 110
Odmevi. O slikarski razstavi Barbare Kastelec v Galeriji Svoboda Žiri.
- Pavle Sedej, poet naše krajine. – 25, 2004, št. 34, str. 25. 111
Zapis k likovni prilogi str. 25–32.
- Sanje v cvetju Mihele Strlič. – 25, 2004, št. 34, str. 291–293. 112
- Slike, grafike in stripi Ajde Erznožnik. – 26, 2005, št. 35, str. 92–94. 113
- Slike Ivana Gluhodedova. – 26, 2005, št. 35, str. 94–95. 114
- Riznicata na slovenačkata grafika 1955–2005. – 27, 2006, št. 36, str. 205–206. 115
Odmevi. O razstavi Zakladi slovenske grafične umetnosti 1955–2005 v Skopju in istoimenskem katalogu, ki ga je uredil Lojze Gostiša (Ljubljana 2006).
- Slikar Anton Kristan. – 27, 2006, št. 36, str. 110–111. 116
- Žirovski likovniki v ljubljanskem salonu. – 27, 2006, št. 36, str. 207–209. 117
- Barbara Kastelec. – 28, 2007, št. 37, str. 125. 118
Zapis k likovni prilogi.
- Mazzini Matjaž:** Pot domov. – 23, 2002, št. 32, str. 20–29. 119
Intervju: Tomaž Kržišnik.
- Miklavčič Milena:** »An dic nakul na zgari«. – 21, 2000, št. 30, str. 110–118. 120
Pogovor z oblikovalcem Edvardom Mlinarjem.

- Naglič Miha:** Rafael Terpin, krajinar Rovtarije. – 23, 2002, št. 32, str. 223–224. 121
Odmevi, ocene, predstavitev. O razstavi slik Rafaela Terpina Rovtarski govci v Žireh v Galeriji svoboda 2002.
- Za umetnost bi dal vse. – 30, 2009, št. 39, str. 29–35. 122
Intervju: Lojze Gostiša, ob nagradi Izidorja Cankarja.
- Pavlovec Rajko, Franc Temelj:** Ekslibris – knjižni znak. – 24, 2003, št. 33, str. 217–218. 123
Odmevi. Ob razstavi v Galeriji DPD Svoboda v Žireh.
- Piko-Rustia Martina:** Knjiga o čipkah v življenju Žirovcev. – 28, 2007, št. 37, str. 195–197. 124
O knjigi Marije Stanonik in Tadeje Primožič Bele stezice v vrtincu življenja, 2006.
- Podobnik Nejko:** Čevljar, letalec, vojak, šofer, finomehanik, električar, slikar. – 27, 2006, št. 36, str. 41–48. 125
Intervju: Stane Gluhododov, ob njegovi 75-letnici.
- Kako je Mausar oral ledino? – 28, 2007, št. 37, str. 30–32. 126
- Ustvaril sem si svoj slog – in to je bistveno. – 28, 2007, št. 37, str. 19–30. 127
Intervju: Jože Peternelj - Mausar, ob njegovi 80-letnici.
- Primožič Tadeja:** Vžiganice in vžgane čipke. – 25, 2004, št. 34, str. 293–294. 128
Odmevi, ocene, predstave. O velikonočnih jajcih vžiganicah, ki jih izdeluje Matevž Maretič iz Škofje Loke.
- Reven Ivan:** Kako in zakaj sem začel pisati plakate. – 27, 2006, št. 36, str. 112–118. 129
Ivan Reven, 80-letnik.
- Sitar Iztok:** Štiri žirovske posebnosti. – 21, 2000, št. 30, str. 90. 130
Strip.
- Sterle Vurnik Barbara:** Čipka kot matrica. – 30, 2009, št. 39, str. 95–96. 131
Likovna priloga: Urh Sobočan, vrnitev. Likovne kreacije, izdelane na temelju klekljanih čipk Ive Sobočan.
- Temelj Franc, Rajko Pavlovec:** Ekslibris – knjižni znak. – 24, 2003, št. 33, str. 217–218. 132
Odmevi. Ob razstavi v Galeriji DPD Svoboda v Žireh.

78 Glasba

Celarec Daniel: Od renesanse do klasicizma. – 23, 2002, št. 32, str. 225–226. 133

Odmevi, ocene, predstavitev. O cedeju Kvartet kljunastih flavt, 2002.

Kacin Jožica: Le igray; kar boš znal, boš več veljal! – 25, 2004, št. 34, str. 33–44. 134
Intervju z godbenikom Vikijem Žakljem.

Kristl Marinič Zdenka: Violončelist Jošt Kosmač. – 24, 2003, št. 33, str. 227–229. 135

Križnar Franc: (Čez) sto let žirovskega zborovskega petja. – 26, 2005, št. 35, str. 83–85. 136

Odmevi, ocene, predstavitev. O knjigi Marije Stanonik Ostanite zvesti pevski kulturi Žirov!, 2004.

– Internacionalizacija Jobstove (orgelske) glasbe. – 26, 2005, št. 35, str. 86–88. 137
Odmevi, ocene, predstavitev. O interpretaciji Jobstove glasbe zagrebškega organista Borisa Dolinerja (roj. 1967 v Sarajevu).

– Diplomski recital violončelista Jošta Kosmača. – 28, 2007, št. 37, str. 193–195. 138

Naglič Miha: Kako se Žirovci spominjamo Antona Jobsta. – 22, 2001, št. 31, str. 183–184. 139
Govor ob odprtju Jobstove razstave v žirovskem muzeju.

– Bobanu v spomin. – 24, 2003, št. 33, str. 156–166. 140
In memoriam: Slobodan Poljanšek (1944–2003); fotografsko gradivo.

Žakelj Anton: Anton Jobst živi z nami. – 22, 2001, št. 31, str. 185–187. 141
Odmevi, ocene, predstavitev. Spomini ob 20. obletnici skladateljeve smrti.

Žakelj Viktor: Milavčeve orgle v farni cerkvi sv. Martina so obnovljene. – 27, 2006, št. 36, str. 213–215. 142

792 Gledališče

Bole Vrabc Alenka: Samomorilec, zavezan življenju. – 24, 2003, št. 33, str. 230–232. 143

Odmevi. O gledališki predstavi Samomorilec Nikolaja Robertoviča Erdmana v dvorani DPD Svoboda Žiri.

Debeljak Metka: Žirovski gledališki abonma v sezoni 2002/2003. – 24, 2003, št. 33, str. 229–230. 144

– Gledališki abonma v sezoni 2003/2004. – 25, 2004, št. 34, str. 294–295. 145

– Žirovski gledališki abonma v sezoni 2004–2005. – 26, 2005, št. 35, str. 95–96. 146

– Žirovski gledališki abonma v sezoni 2005–2006. – 27, 2006, št. 36, str. 209–210. 147

Militarev Peter: Ljudsko gledališče. – 25, 2004, št. 34, str. 295–299. 148

Mlakar Barbara: Hinomoto v Žireh. – 23, 2002, št. 32, str. 226–229. 149

Odmevi, ocene, predstavitev. O predstavi japonske plesne skupine Torifune Butohsha v dvorani Svobode v Žireh 2002.

796/799 Šport

Bogataj Boštjan: Povedali so mi, da sem talent, in sem jih poslušal. – 29, 2008, št. 38, str. 42–51. 150

Intervju: Sašo Jereb, judoist, vrhunski športnik.

Giacomelli Oton: Kam na športno univerzo?. – 21, 2000, št. 30, str. 61–63. 151

O problematiki športnega izobraževanja na Žirovskem.

Konc Darina: Kronika Planinskega društva Žiri (1950–1958). – 21, 2000, št. 30, str. 154–175. 152

50 let Planinskega društva Žiri (1950–2000).

Kopač Vlasto: Iz Kokre čez Kočno v Konec. – 27, 2006, št. 36, str. 77–82. 153

Mlakar Baldasin Polona: Deset svinjskih let. – 29, 2008, št. 38, str. 116–117. 154
Motoklub Sairach.

Naglič Miha: Planinstvo na žirovski način: »Dlje ko greš, dlje ti kaže«. – 21, 2000, št. 30, str. 207–209. 155

O zborniku Planinsko društvo Žiri: 1950–2000.

– Šport in muzej. – 23, 2002, št. 32, str. 211–222. 156

Odmevi, ocene, predstavitev. O knjigi Antona Prančiča Ledina, 2001.

– Žirovec, ki teče modro in globalno. – 24, 2003, št. 33, str. 178–180. 157

Gorski tekač Peter Lamovec.

– Iveri z Grintovcev. – 27, 2006, št. 36, str. 202–205. 158

Odmevi. O knjigi Vlasta Kopača Iveri z Grintovcev, 2006.

Štefe Tomaž: Štirideset let šolskega športnega društva Tabor. – 21, 2000, št. 30, str. 202. 159

O publikaciji z istim naslovom. Izdala Osnovna šola Žiri, zbrala in uredila Marija Kokalj.

– Naprej, rumeni! – 25, 2004, št. 34, str. 281–282. 160

Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstave. 30 let nogometa v Žireh (1973–2003).

796.5 Turizem

Poljanšek Slobodan: Turizem – da ali ne!? – 21, 2000, št. 30, str. 214–218. 161

Štefe Tomaž: Žirovski vodnik. – 21, 2000, št. 30, str. 203–205. 162

O knjigi Žirovski vodnik Mihe Nagliča, 2000.

– Franc Temelj: Žirovski album. – 21, 2000, št. 30, str. 206–207. 163

Temelj Franc: Ventil. – 28, 2007, št. 37, str. 206–207. 164

Zamisel, kako približati hidravliko ljudem in obogatiti turistično ponudbo Žirov.

8 Jezikoslovje

Bokal Milka: Jezikovne zanimivosti imen voda na Žirovskem. – 22, 2001, št. 31, str. 127–132. 165

– Hišna imena v Žireh. – 27, 2006, št. 36, str. 190–192. 166

Odmevi. O knjigi Marije Stanonik Hišna imena v Žireh, 2005.

– O imenih krajev na Žirovskem – zlasti južni del. – 27, 2006, št. 36, str. 136–144. 167

– Še o imenih krajev na Žirovskem. Hribovska in manjša nižinska naselja. – 30, 2009, št. 39, str. 76–84. 168

82-94 Spomini

Bizjak Baldomir - Bogataj Dominik: Nisem priznaval krivične meje! – 22, 2001, št. 31, str. 93–98. 169

Brezniški spomini Dominika Bogataja (1927–41).

886.3-1 Slovenska poezija

Bokal Milka: Bolečine so kot rože. – 25, 2004, št. 34, str. 279–280. 170

Odmevi, ocene, predstave. O pesniškem prvencu Brede Kavčič Dolenc, 2004.

Dolenc Breda: Pesmi. – 24, 2003, št. 33, str. 181–183. 171

Dolenc Tatjana: Pesmi. – 24, 2003, št. 33, str. 183–184. 172

Gantar Marija: Mojemu atu v spomin. Ivan Potočnik (1901–1977). V: Potočnik Ivan, Gantar Marija: Kronika Potočnikovih na Dobračevi. – 25, 2004, št. 34, str. 127–148. 173
Žirovske rodbine. Potočnikovi na Dobračevi.

Ivančič Kutin Barbara: Nekoč je bilo jezero. – 27, 2006, št. 36, str. 194–195. 174

Odmevi. O zbirki povedk in pravljic iz Poljanske doline in njenega pogorja Nekoč je bilo jezero Marije Stanonik, 2005.

Kopač Franc: Nebesni svod. – 21, 2000, št. 30, str. 84–85. 175

Naslovi pesmi: Ljubezen, Vihar na nebu, Velika noč, Nokturno, Igra.

– Tri znamenja in ena pesem. – 22, 2001, št. 31, str. 145–147. 176

Cikel Tri znamenja in ena pesem (Sveta gora, Trsat, Gospa Sveta, Hribolazenje je podoba duha).

– Tisti čas. – 25, 2004, št. 34, str. 256–259. 177

Naslovi pesmi: Čuječnost, Jagnje, Počakati, Zvezde kričave, Tolažnik, Veselje, Tisti čas.

– Ostružki. – 26, 2005, št. 35, str. 40–44. 178

– Dobračevske elegije. – 28, 2007, št. 37, str. 159–162. 179

– Umrli je človek. – 29, 2008, št. 38, str. 120–121. 180

Loštrk Ana: Naš Tabor. – 28, 2007, št. 37, str. 205–206. 181

Pesem ob predstavitvi knjige Naš tabor.

Minatti Ivan: Kako naj ti povrnem, Čakam kot to drevo, Pesem, ne hodi stran, Depresija. V: Stanonik Tončka, V vsakem človeku je nekaj oblaka. – 25, 2004, št. 34, str. 12–24. 182

Intervju s pesnikom Ivanom Minattijem.

Poljanšek Iztok: Pesmi. – 23, 2002, št. 32, str. 197–198. 183

Naslovi: Marija; Deset; September; Šest ali neskončnost; Zakon; Politična.

Ramoveš Janez: Žirovske občasnice. – 21, 2000, št. 30, str. 86–88. 184

Naslovi pesmi: Sprehod povžu, Boby; Idarke, Polanke, Žerovke, Sevčanke; Majarca, Pism, ke sa ja pil fantje z Jazbecove grape; Ana pism, Krevlaču Mativž, krevlaču Jaka; Fantje, pejma kosit.

- Fitzcarraldo je počival v Suši. – 22, 2001, št. 31, str. 142–145. 185
Naslovi pesmi: Koncert, Kronika.
- Ic ounli rokenrol, beibi. – 25, 2004, št. 34, str. 251–255. 186
Naslovi pesmi: Na sunčn dan sm se z biciklam pelu, It's only rock and roll, baby, Piism, ke v ne an fant hwosta sika, Izštivanka, ke v ne nesem ovčji mih, Piism, ke ja j piiv adn, ke j pol hmal umaru, Piism, ke ket gola šedesetsvična žarnca vesi spod stropa, Od zelenkastih kolarju, Piism, ke te v ne prwobam poklicat.
- Sedej Maksim ml.:** Drevesa, ki pohajkujejo po Barju. – 29, 2008, št. 38, str. 122. 187
- 886.3-3 Slovenska proza**
- Bohanec Franček:** Žirovska portreta. – 23, 2002, št. 32, str. 200–206. 188
Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigah Kultivirati svoj rovt Mihe Nagliča, 2002, in Sanje s šolskega avtobusa Tončke Stanonik, 2001.
- Bokal Milka:** Življenje je reka, ki nikoli ne teče nazaj. – 23, 2002, št. 32, str. 206–208. 189
Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigi Sanje s šolskega avtobusa Tončke Stanonik, 2001.
- Bogastvo slovenskega ljudskega izročila. – 25, 2004, št. 34, str. 273–276. 190
Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigi Slovenske povedke iz 20. stoletja Marije Stanonik, 2003.
- Usode Milene Miklavčič. – 25, 2004, št. 34, str. 276–279. 191
Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigi Usode Milene Miklavčič, 2004.
- Vse bom popisala, to si zaslužiš, moja ljuba mama. – 26, 2005, št. 35, str. 90–92. 192
Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigi Lučka na Klekljarskih počitnicah Tončke Stanonik, 2004.
- Knjiga črtic Izidorja Rejca. – 27, 2006, št. 36, str. 192–194. 193
Odmevi. O knjigi Ko mladost zapoje Izidorja Rejca, 2006.
- Najboljša samozaložniška knjiga v letu 2006. – 28, 2007, št. 37, str. 202–205. 194
Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigi Milene Miklavčič Pri hrastu levo. Pravljice iz Zakajčkove ulice, 2006.
- Kavčič Vladimir:** Slovo na postaji. – 22, 2001, št. 31, str. 148–151. 195
- Celovška cesta. – 23, 2002, št. 32, str. 175–184. 196
- Kogovšek Jože:** Srečanje s strahovi. – 26, 2005, št. 35, str. 71–72. 197
- Kopač Vlasto:** Iz Kokre čez Kočno v Konec. – 27, 2006, št. 36, str. 77–82. 198
Odlomek iz knjige Iveri z Grintovcev, 2006.
- Kosmač Tomaž:** Kupil sem kolo. – 21, 2000, št. 30, str. 82–83. 199
- Pankrt. – 29, 2008, št. 38, str. 126–129. 200
- Likar Petra:** Iz moje pisateljske delavnice. – 23, 2002, št. 32, str. 156–162. 201
- Obisk, Še vedno njen. – 25, 2004, št. 34, str. 262–264. 202
- Bančni rop. – 26, 2005, št. 35, str. 45–58. 203
- Začarana hiša. – 27, 2006, št. 36, str. 172–181. 204
- Naglič Miha:** »Le ga, le ga, le ga!«. – 22, 2001, št. 31, str. 177–179. 205
Ivan Tavčar in Žirovci.
- Pečelin Matevž:** Tihotapski kralj. – 21, 2000, št. 30, str. 176–187. 206
- Veliki ples. – 22, 2001, št. 31, str. 152–165. 207
- Brezno. – 23, 2002, št. 32, str. 185–197. 208

- Pretep. – 24, 2003, št. 33, str. 185–195. 209
- Skrivači. – 26, 2005, št. 35, str. 59–70. 210
- Ta strma. – 27, 2006, št. 36, str. 159–171. 211
- Prekletstvo. – 28, 2007, št. 37, str. 173–189. 212
- Peternelj Jože:** Nenavadno srečanje. – 21, 2000, št. 30, str. 187–188. 213
- Meni luč, tebi ključ. – 22, 2001, št. 31, str. 165–167. 214
- Polajnar Gojmir:** Jaz, Klavdija. – 28, 2007, št. 37, str. 163–173. 215
Pravo ime Boris Pintar.
- Rejc Izidor:** Mojster. – 27, 2006, št. 36, str. 148–159. 216
- Stanonik Katja:** Verjamate ali ne, bila sem košarkarska žoga. – 27, 2006, št. 36, str. 181–182. 217
- **Popolna.** – 28, 2007, št. 37, str. 190–192. 218
- Stanonik Marija:** Prihodnost, ki je ni bilo. – 27, 2006, št. 36, str. 183–185. 219
Odmevi. O knjigi Vladimirja Kavčiča Prihodnost, ki je ni bilo, 2005.
- Stanonik Tončka:** Z avtobusom po zasneženi Dolini. – 21, 2000, št. 30, str. 189–191. 220
- Nemirne strune Nežke Mlakar. – 21, 2000, št. 30, str. 198–200. 221
O knjigi Nemirne strune Nežke Mlakar, 2000.
- Portorož, dunajski zrezek in pomfrit. – 22, 2001, št. 31, str. 168–170. 222
- Vse bo O. K., baby. – 23, 2002, št. 32, str. 153–156. 223
- Poslovilni večer, ko je plesal tudi Knjižni molj. – 29, 2008, št. 38, str. 123–125. 224
- Štefe Tomaž:** Sanje s šolskega avtobusa Tončke Stanonik. – 22, 2001, št. 31, str. 193–194. 225
Nadnaslov: Odmevi, ocene, predstavitve. Zapis o knjigi z enakim naslovom.
- Tavčar Ivan:** Tržačan. – 22, 2001, št. 31, str. 171–176. 226
Ponatis iz Ljubljanskega zvona, leto II, št. 1, 1882.
- Terpin Rafael:** Skozi jesen. – 21, 2000, št. 30, str. 89. 227
- Urbas Keravica Draga:** S Polonco med bralce in poslušalce. – 28, 2007, št. 37, str. 197–200. 228
O slikanici Pravljica o klekljarici Polonci Tončke Stanonik, 2006.

908 Domoznanstvo

Bizjak Baldomir - Bogataj Dominik: Nisem priznaval krivične meje! – 22, 2001, št. 31, str. 93–98. 229
Brezniški spomini Dominika Bogataja (1927– 41).

Bogataj Marijan: Čevljar Košerčk. – 28, 2007, št. 37, str. 157–158. 230
Franc Mrovlje – Košir.

Jereb Francka: Mamino življenje. – 23, 2002, št. 32, str. 44–75. 231
Franca Žakelj (1882–1967), Barteljčkova mama.

Kokalj Marija: O prehrani na stičišču treh slovenskih pokrajin. – 23, 2002, št. 32, str. 220–221. 232
Odmevi, ocene, predstavitve. O raziskovalni nalogi učencev pri pouku zgodovine o. š. Žiri in publikaciji Prehrana na stičišču treh slovenskih pokrajin, 2002.

Miklavčič Milena: “Lahk bi bl rmen, ka sma sam turšna župa idl”. – 21, 2000, št. 30, str. 125–140. 233

- Tak kat sma bl navajen. – 22, 2001, št. 31, str. 39–54. 233-1
Žirovci ob rojstvu, poroki in smrti.
- »Dama imam garka peč, pa gar na smim!«. – 28, 2007, št. 37, str. 137–157. 234
Luka Pivk in njegova rodbina.
- Mlakar Anton:** Slovo Goropečanov od zvonov. – 24, 2003, št. 33, str. 174–175. 235
Fotografija z razlago.
- Čevljarji pri Mačku v Žireh. – 25, 2004, št. 34, str. 243. 236
Fotografija z razlago.
- Naglič Miha:** Ivan Reven in njegovi plakati. – 27, 2006, št. 36, str. 119–120. 237
- Podobnik Nejko:** Žirovski župani v zgodovini. – 25, 2004, št. 34, str. 65–76. 238
Pregled županovanja od 1560 do druge svetovne vojne.
- Potočnik Ivan, Marija Gantar:** Kronika Potočnikovih na Dobračevi. – 25, 2004, št. 34, str. 127–148. 239
Žirovske rodbine. Potočniki na Dobračevi. Dodana verzifikacija Marije Gantar: Mojemu atu v spomin. Ivan Potočnik (1901–1977).
- Primožič Stane:** Moj rojstni kraj in moja mladost. – 25, 2004, št. 34, str. 223–236. 240
Življenjske zgodbe naših rojakov. Mednaslovi: Vojno obdobje in partizanska leta, Povojno obdobje in služba v JLA.
- Primožič Tadeja:** Pečelinova Franca. – 21, 2000, št. 30, str. 119–124. 241
Življenjske zgodbe (1).
- Trčkova Ančka. – 23, 2002, št. 32, str. 35–41. 241-1
Žirovske življenjske zgodbe.
- Zaklerjeva Tona. – 22, 2001, št. 31, str. 31–38. 242
Žirovske življenjske zgodbe; Antonija Bogataj, rojena Kolenc.
- Revnov Vinko. – 27, 2006, št. 36, str. 121–135. 243
Žirovske življenjske zgodbe. Vinko Reven.
- Rink Zdravko:** Moja otroška leta (1921–1936). – 22, 2001, št. 31, str. 55–80. 244
Starožirovska kronika; šolstvo, čevljarstvo.
- Stanonik Tončka:** Pri Abrahtovih stricih v Avstraliji. – 25, 2004, št. 34, str. 189–222. 245
Žirovci v Ameriki in Avstraliji. Janez Žust, Stane Žust.
- Pohvala kmečki ženi. – 27, 2006, št. 36, str. 189–190. 246
Odmevi. O zborniku Pohvala kmečki ženi, 2005.
- Tabor v Žireh. – 27, 2006, št. 36, str. 185–189. 247
Odmevi. O domoznanskem zborniku Tabor v Žireh, 2005.
- Štefe Tomaž:** Selo pri Žireh (zbornik). – 22, 2001, št. 31, str. 192–193. 248
Odmevi, ocene, predstavitve. Zapis o zborniku z enakim naslovom, 2001.
- Breza, brezno ... Breznica. – 23, 2002, št. 32, str. 218–219. 249
Odmevi, ocene, predstavitve. O knjigi Breza, brezno ... Breznica, 2002.
- Šuler Ivanka:** Žirovski Taborci. – 22, 2001, št. 31, str. 135–138. 250
Fotografija s spremno besedo.
- Mi, žirovski otroci vojne. – 25, 2004, št. 34, str. 244–248. 251
Fotografija z razlago.
- Temelj Franc:** – Franc Grošelj – Krtar. – 22, 2001, št. 31, str. 139–141. 252
Fotografija s spremno besedo.
- Katra Marlekična. – 23, 2002, št. 32, str. 42–43. 253
Žirovske življenjske zgodbe. Katarina Justin.
- Ban Marko Natlačen v Žireh. – 24, 2003, št. 33, str. 176–177. 254
Fotografija z razlago.

- Denarni zavod za reveže. – 25, 2004, št. 34, str. 249–250. **255**
Fotografija z razlago.
- Čebelnjaki članov Čebelarskega društva Žiri. – 26, 2005, št. 35, str. 33–39. **256**
Sto let Čebelarskega društva Žiri. Fotografska priloga čebelnjakov članov društva iz Žirov in okolice.
- Žirovski tročan. – 29, 2008, št. 38, str. 113–115. **257**
Žirovski predkrščanski sveti kraji.
- Zajec Alfonz:** Naša zgodba. – 30, 2009, št. 39, str. 105–117. **258**
Iz vojnih časov.
- Žakelj Anton:** »Žirovska republika« (Iz vojne-
ga dnevnika, oktober–december 1943). – 23,
2002, št. 32, str. 135–152. **259**
- Nov začetek v Ameriki. – 25, 2004, št. 34,
str. 149–188. **260**
Žirovci v Ameriki in Avstraliji. Dnevniški zapisi, doda-
no fotografsko gradivo.
- Žakelj Mirko:** Breznica.– 24, 2003, št. 33,
str. 200–202. **261**
Odmevi. O knjigi Breznica, 2002.
- 929 Biografije, biografski podatki**
- Bogataj Boštjan:** Povedali so mi, da sem ta-
lent, in sem jih poslušal. – 29, 2008, št. 38,
str. 42–51. **262**
Intervju: Sašo Jereb, judoist, vrhunski športnik.
- Drinovec Bogdan, Alfonz Zajec:** Življenje in
delo Antona Kristana. – 27, 2006, št. 36, str.
105–110. **263**
Anton Kristan (1890–1967), na novo odkriti žirovski
slikar
- Gostiša Lojze:** Umišljeni pogovor z akadem-
skim slikarjem Maksimom Sedejem. – 24,
2003, št. 33, str. 34–64. **264**
Umetnostni zgodovinar Lojze Gostiša, 80 let. Doku-
mentarne fotografije in barvne reprodukcije slikarja M.
Sedeja.
- Gluhododov Ivan**
Slikar **Ivan Gluhododov** Ob 80-letnici. – 26,
2005, št. 35, str. 73–80. **265**
Zapis uredništva k likovni prilogi.
- Gnamuš Nadja:** Lipov čaj in magdalenice. –
28, 2007, št. 37, str. 126–128. **266**
Zapis o slikarstvu Barbare Kastelec.
- Hribar Spomenka:** V spomin prijatelju Ivanu
Cankarju (1942–2008). – 29, 2008, št. 38,
str. 133–135. **267**
Našim sodelavcem v slovo.
- Jereb Francka:** Mamino življenje. – 23, 2002,
št. 32, str. 44–75. **268**
Franca Žakelj (1882–1967), Barteljčkova mama.
- Kacin Jožica:** Le igray; kar boš znal, boš več
veljal! – 25, 2004, št. 34, str. 33–44. **269**
Intervju z godbenikom Vikijem Žakljem (Viktor Žakelj,
roj. 1936).
- Komelj Milček:** Dr. Lojze Gostiša, zaslužni
žirovski rojak. – 30, 2009, št. 39, str. 139–
143. **270**
- Kosmač Stane:** Slikar Anton Kristan. – 27,
2006, št. 36, str. 110–111. **271**
- Križnar Franc:** Internacionalizacija Jobstove
(orgelske) glasbe. – 26, 2005, št. 35, str. 86–
87. **272**
Glasbena ustvarjalnost Antona Jobsta. O interpretaciji
Jobstove glasbe zagrebškega organista Borisa Dolinerja
(roj. 1967 v Sarajevu).
- Mazzini Matjaž:** Pot domov. – 23, 2002, št.
32, str. 20–29. **273**
Intervju: Tomaž Kržišnik, umetnik.
- Miklavčič Milena:** »An dic nakul na zgari«. –
21, 2000, št. 30, str. 110–118. **274**
Pogovor z oblikovalcem Edvardom Mlinarjem.
- Mlakar Anton:** Zdravku Rinku v spomin. –
25, 2004, št. 34, str. 237–238. **275**

- Naglič Miha**, Vladimir Simončič Vlastja (1911–2000). Izbrane fotografije. – 21, 2000, št. 30, str. 227–234. 276
Spominski zapis o fotografovi življenjski poti.
- Metka Novak, Lengarjeva iz Žirov. – 23, 2002, št. 32, str. 30–34. 277
Podjetni Žirovci in Žirovke.
- Od trpnega sprejemanja krajevnih danosti k dejavnemu vstopanju v svet. – 24, 2003, št. 33, str. 66–140. 278
Sociolog Zdravko Mlinar, 70 let. Črno-bele dokumentarne fotografije.
- Bobanu v spomin. – 24, 2003, št. 33, str. 156–166. 279
In memoriam: Slobodan Poljanšek (1944–2003); fotografsko gradivo.
- Žirovec, ki teče modro in globalno. – 24, 2003, št. 33, str. 178–180. 280
Fotografija z razlago. Gorski tekač Peter Lamovec.
- Otroke imajo ljudje, ki verjamejo v prihodnost. – 26, 2005, št. 35, str. 7–32. 281
Veliki intervju: Profesor Rado Jan, ob njegovi 80-letnici.
- Tu sem, da bo to podjetje uspešno. – 27, 2006, št. 36, str. 35–40. 282
Intervju: Matjaž Lenassi, novi predsednik uprave Alpine. (pogovor posnela in prepisala Tanja Rojc Kronegger).
- Vlasto Kopač (1913–2006). – 27, 2006, št. 36, str. 85–86. 283
Vlasto Kopač 1913–2006, v spomin.
- Domovi Vlasta Kopača. – 27, 2006, št. 36, str. 86–88. 284
Vlasto Kopač 1913–2006, v spomin.
- Ivan Reven in njegovi plakati. – 27, 2006, št. 36, str. 119–120. 285
- Podobnik Nejko**: Janko Smole se ni izneveril svojim dedom. – 21, 2000, št. 30, str. 91–104. 286
Intervju s politikom in strokovnjakom za finance Jankom Smoletom.
- Čevljar, letalec, vojak, šofer, finomehanik, električar, slikar. – 27, 2006, št. 36, str. 41–48. 287
Intervju: Stane Gluhododov, ob njegovi 75-letnici.
- Ustvaril sem si svoj slog – in to je bistveno. – 28, 2007, št. 37, str. 19–30. 288
Intervju: Jože Peternelj Mausar, ob njegovi 80-letnici
- Kako je Mausar oral ledino? – 28, 2007, št. 37, str. 30–32. 289
O pisateljski in slikarski ustvarjalnosti Jožeta Peternelja ob njegovi 80-letnici.
- Potočnik Ivan, Marija Gantar**: Kronika Potočnikovih na Dobračevi. – 25, 2004, št. 34, str. 127–148. 290
Žirovske rodbine. Potočnikovi na Dobračevi. Dodana verzifikacija Marije Gantar: Mojemu ata v spomin. Ivan Potočnik (1901–1977).
- Primožič Stane**: Moj rojstni kraj in moja mladost. – 25, 2004, št. 34, str. 223–236. 291
Življenjske zgodbe naših rojakov. Vojno obdobje in partizanska leta, Povojno obdobje in služba v JLA.
- Primožič Tadeja**: Pečelinova Franca. – 21, 2000, št. 30, str. 119–124. 292
Življenjske zgodbe (1).
- Oko je že prej videlo, s pomočjo čipk se je navadilo gledati. – 22, 2001, št. 31, str. 21–30. 293
Intervju: Marija Stanonik, Murkova nagrajenka.
- Zaklerjeva Tona. – 22, 2001, št. 31, str. 31–38. 293-1
Žirovske življenjske zgodbe; Antonija Bogataj, rojena Kolenc.
- Trčkova Ančka. – 23, 2002, št. 32, str. 35–41. 294
Žirovske življenjske zgodbe.
- Žal nisem opazil kakšne posebne skrbi za ohranitev stavbne dediščine v Žireh. – 24, 2003, št. 33, str. 10–32. 295
Arhitekt Vlasto Kopač, 90 let.

- Vžiganice in vžgane čipke. – 25, 2004, št. 34, str. 293–294. **296**
Odmevi, ocene, predstave. Matevž Maretič.
- Njegovo srčno dobroto je bilo mogoče preprosto čutiti. – 27, 2006, št. 36, str. 83–84. **297**
Vlasto Kopač 1913–2006. V spomin.
- Revnov Vinko. – 27, 2006, št. 36, str. 121–135. **298**
Žirovske življenjske zgodbe. Vinko Reven.
- Reven Ivan:** Kako in zakaj sem začel pisati plakate. – 27, 2006, št. 36, str. 112–118. **299**
- Rink Zdravko:** Janku Mrovljetu v slovo. – 24, 2003, št. 33, str. 172–173. **300**
- Stanonik Tončka:** Kje so tiste stezice? – 21, 2000, št. 30, str. 219–224. **301**
In memoriam: Janko Majnik (1918–2000).
- Umrl je naš Sivi brat. – 21, 2000, št. 30, str. 224–228. **302**
In memoriam: Janko Majnik (1918–2000).
- V vsakem človeku je nekaj oblaka. – 25, 2004, št. 34, str. 12–24. **303**
Intervju s pesnikom Ivanom Minattijem.
- Pri Abrahtovih stricih v Avstraliji. – 25, 2004, št. 34, str. 189–222. **304**
Žirovci v Ameriki in Avstraliji. Janez Žust, Stane Žust.
- Anton Žakelj je bil tudi v Ameriki Žirovec. – 27, 2006, št. 36, str. 75–76. **305**
- Žiri in Slovenija – prva domovina in prva po srcu. – 30, 2009, št. 39, str. 17–28. **306**
Intervju: Janez Žakelj, žirovski rojak v Ameriki.
- Kaj je žirovskega v biografskem leksikonu Osebnosti, 2008. – 30, 2009, št. 39, str. 124–131. **307**
Žirovska elita: biografika med nacionalnim in lokalnim.
- Štefe Tomaž:** Stanka Homec v kompletu. – 25, 2004, št. 34, str. 239–242. **308**
- Temelj Franc:** Katra Marlekična. – 23, 2002, št. 32, str. 42–43. **309**
Žirovske življenjske zgodbe.
- Nikoli več v Gačnik: V spomin Matevžu Pečelinu (1948–2008). – 29, 2008, št. 38, str. 136. **310**
- Romarju Francu Kopaču (1953–2008). – 29, 2008, št. 38, str. 137. **311**
- Žakelj Anton:** Nov začetek v Ameriki. – 25, 2004, št. 34, str. 149–188. **312**
Žirovci v Ameriki in Avstraliji. Dnevniški zapisi.
- Beg v neznano. Iz dnevnika: maj–junij 1945. – 27, 2006, št. 36, str. 49–71. **313**
Anton Žakelj (1907–2006).
- Žakelj Janez:** V spomin Antona Žaklja. – 27, 2006, št. 36, str. 72–73. **314**
Anton Žakelj (1907–2006).
- Anton Žakelj 1907–2006. – 27, 2006, št. 36, str. 73–74. **315**
- Žakelj Janez,** novi sodelavec ŽO. – 27, 2006, št. 36, str. 74–75. **316**
Pripravil urednik (Miha Naglič).
- Žakelj Viktor:** Mariji Stanonik, prvi častni občanki Žirov. – 26, 2005, št. 35, str. 81–82. **317**
- Radu Janu (1925–2008). – 29, 2008, št. 38, str. 130–132. **318**
- Tudi to so Žiri in Žirovci. – 30, 2009, št. 39, str. 131–138. **319**
Žirovska elita: biografika med nacionalnim in lokalnim.

931/999 Zgodovina

Habrnal Miloš: Mitralješko gnezdo tipa MG/7. – 28, 2007, št. 37, str. 56–58. 320

Bunker Rupnikove linije, nekoč stal ob Loški cesti, pri Županu na Dobračevi, tehta 35 ton.

Jan Rado: Žiri in Žirovci v letih 1750–1880. – 23, 2002, št. 32, str. 76–102. 321

Doneski h kulturnopolitični in socialni zgodovini Žirov (II).

– O začetku in začetnikih ljubiteljskih dejavnosti v Žireh. – 25, 2004, št. 34, str. 93–114. 322

Prvi koraki ljubiteljske kulture na Žirovskem. Društvena dejavnost na Žirovskem od 2. polovice 19. stoletja, gledališka dejavnost.

Jankovič Aleksander: Rupnikova linija. – 22, 2001, št. 31, str. 99–126. 323

Prva predstavitev Rupnikove linije.

Leben-Seljak Petra: Zgodovina hiš v Jarčji Dolini. – 28, 2007, št. 37, str. 59–124. 324

– Dobračeva med letoma 1772 in 1852. – 29, 2008, št. 38, str. 58–96. 325

– Komentar k Seznamu vseh žirovskih posestnikov v sodnem okraju Idrija leta 1900. – 30, 2009, št. 39, str. 92–93. 326

– Ledinica med letoma 1291 in 1900. – 30, 2009, št. 39, str. 52–75. 327

Mrovlje Janko: Še nekaj krute zgodovine, ki je ne smemo pozabiti. – 21, 2000, št. 30, str. 192–193. 328

– Nemška hajka na Žirovski vrh. – 23, 2002, št. 32, str. 121–134. 329

Žirovska hajka 1943.

– Skrivnosti grape z bistrim potokom. – 24, 2003, št. 33, str. 167–172. 330

NOB 1941–1945.

Naglič Miha: O rapalski meji na Sovodnju. – 25, 2004, št. 34, str. 288–289. 331

Pečelin Vlasta: Sveta in večna meja, ki v resnici to ni bila. – 25, 2004, št. 34, str. 115–126. 332

Rapalska meja na Žirovskem.

– Dediščina rapalske meje. – 27, 2006, št. 36, str. 197–198. 333

Odmevi. O knjigi Dediščina rapalske meje Mihe Nagliča, 2005.

– Rupnikova črta Miloša Habrnala. – 27, 2006, št. 36, str. 196–197. 334

Odmevi. O knjigi Rupnikova črta in druge jugoslovanske utrdbe iz obdobja 1926–1941 Miloša Habrnala in sodelavcev (Ladislav Čermak, Oldrich Gregar, Zvezdan Markovič, Aleš Zelenko), 2005.

Štefe Tomaž: Rupnikova linija in Alpski zid. – 25, 2004, št. 34, str. 283–288. 335

Odmevi, ocene, predstave. O knjigi Aleksandra Jankoviča Potočnika.

94 (09) Dokumenti

Farhat Edmond: Pismo županu občine Žir. – 22, 2001, št. 31, str. 201–/2002/. 336

Odmevi, ocene, predstavitev. Faksimile pisma in s poročilom Mihe Nagliča o obisku msgr. Edmonda Farhata v Žireh.

Naglič Miha: Odgovor štirim podpisanim. – 27, 2006, št. 36, str. 218–219. 337

Polemika.

– »Povejte jim, da groba ni!«. – 28, 2007, št. 37, str. 213–214. 338

Odgovor na Pismo štirih.

– Izjava odgovornega urednika. – 29, 2008, št. 38, str. 138. 339

Polemika med urednikom in Alojzom Eniko v zvezi s smrtjo Andreja Seljaka.

Pismo štirih: Uredništvu Žirovskega občasnika. – 28, 2007, št. 37, str. 210–213. 340

- Štirje podpisani:** Uredništvu Žirovskega občasnika. – 27, 2006, št. 36, str. 216–217. 341
Polemika. Štirje podpisani: Stane Primožič, Janez Jan, Alojz Eniko, Julij Strlič.
- Seznam žirovskih posestnikov v okraju Idrija leta 1900.** – 30, 2009, št. 39, str. 85–91. 342
- Vlada Republike Slovenije:** Žirem se podeli status mesta. – 27, 2006, št. 36, str. 221–222. 343
Dokumentu pripisan komentar: Naglič Miha, Polemično vprašanje: so Žiri res mesto in eksvaščani že meščani?
- Vončina Olga:** Spoštovani gospodje! – 27, 2006, št. 36, str. 220. 344
Polemika.
- Žirovski občasnik**
- Beovič Anton:** Kako je Občasnik dozorel v mladeniča, godnega za ženitev? – 21, 2000, št. 30, str. 53. 345
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Bevk Samo:** Dobrih 12 km po cesti in sedem po zraku je tako kratka razdalja ... – 21, 2000, št. 30, str. 55. 346
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Bogataj Leopoldina:** Revija, kot je verjetno nima nobena druga občina v Sloveniji. – 21, 2000, št. 30, str. 55. 347
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Bokal Milka:** Duševna podoba Žirovcev. – 21, 2000, št. 30, str. 25–27. 348
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Cankar Ivan:** ŽO prinaša vsaj dvojno darilo. – 21, 2000, št. 30, str. 57–58. 349
- Debeljak Metka:** Asfalt ima že vsaka vas, ŽO imajo samo Žiri. – 21, 2000, št. 30, str. 58–59. 350
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- de Brea Šubic Sely:** Spomin in premislek o Žirovcih – potnikih z avtobusa. – 21, 2000, št. 30, str. 56. 351
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Florjančič Alojzij Pavel:** Kako je ŽO postal moje redno branje? – 21, 2000, št. 30, str. 59–61. 352
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Hribar Spomenka:** Žirovski občasnik – v besedi zadržani čas malega kozmosa. – 21, 2000, št. 30, str. 27–29. 353
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Istenič Stanislav:** Kaj naj napišem lepega? – 21, 2000, št. 30, str. 29–32. 354
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Kavčič Ivica:** O Žirovskem občasniku imam najboljše mnenje. – 21, 2000, št. 30, str. 63–64. 355
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Kokalj Jakob:** Doživljam ga kot učitelja življenja. – 21, 2000, št. 30, str. 64–65. 356
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Kopač Martin:** Čevlji so bili in bodo. – 21, 2000, št. 30, str. 32–34. 357
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Kopač Milan:** Žirovski občasnik in Kladivar Žiri. – 21, 2000, št. 30, str. 34–37. 358
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Kopač Vlasto:** Za boljši odnos do kulturne dediščine. – 21, 2000, št. 30, str. 65. 359
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Kovač Polonca:** Da lahko eden misli tako in drugi drugače. Pa vse v enem časopisu! – 21, 2000, št. 30, str. 66. 360
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.

- Križnar Franc:** Moje videnje »stalnega sodelavca, podpornika in bralca ŽO«. – 21, 2000, št. 30, str. 47–39. 361
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Krvina Zdravko:** Žirovcev nas ni veliko. Najdeš nas pa povsod, ker smo dobro razporejeni. – 21, 2000, št. 30, str. 67–68. 362
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Leskovec Ivana:** In kaj nam pravzaprav pomeni Žirovski občasnik? – 21, 2000, št. 30, str. 68–69. 363
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Mazzini Matjaž:** Poljanske Korenine Žirovskega občasnika. – 21, 2000, št. 30, str. 39–42. 364
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Miklavčič Milena:** »A ne, kako je lepo!« – 21, 2000, št. 30, str. 69–70. 365
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Mlakar Barbara:** Nekaj malega o »domu in svetu«. – 21, 2000, št. 30, str. 71–72. 366
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Mlinar Anton:** Blizu je na drugi konec sveta, daleč do soseda. – 21, 2000, št. 30, str. 42–45. 367
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Mrovlje Janko:** Občasnik mi je prirasel k srcu. – 21, 2000, št. 30, str. 73. 368
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Naglič Miha:** Cela ocvirkovica v žirovskem zborniku. – 21, 2000, št. 30, str. 7–16. 369
Uvodnik.
- Žirovski občasnik, Žiri in Žirovci – kako ga-jih-nas-se vidimo.– 21, 2000, št. 30, str. 17–24. 370
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Žiri–Seyrach–Syroch, 2001–1501–1291. – 22, 2001, št. 31, str. 7–12. 371
Uvodnik, predstavitev zvezka.
- Kaj je v 24. zvezku Žirovskega občasnika? – 23, 2002, št. 32, str. 17–19. 372
Uvodnik; predstavitev zvezka.
- Svetovno žirovsko omrežje. – 24, 2003, št. 33, str. 5–8. 373
Uvodnik. Žirovski rojaki slovenski rojaki. (Vlasto Kopač, Lojze Gostiša, Zdravko Mlinar).
- O vsebini 26. zvezka. – 25, 2004, št. 34, str. 9–11. 374
Uvodnik, predstavitev zvezka.
- Sto let Sokola, pol stoletja Svobode in četrto stoletja Žirovskega občasnika. – 26, 2005, št. 35, str. 3–6. 375
Uvodnik, predstavitev zvezka.
- Kje so naši viri?. – 27, 2006, št. 36, str. 14–18. 376
Uvodnik, predstavitev zvezka.
- Kot zmeraj: za vsakogar nekaj. – 28, 2007, št. 37, str. 16–18. 377
Uvodnik, predstavitev zvezka.
- Trideseti zvezek. – 29, 2008, št. 38, str. 14–17. 378
Uvodnik, predstavitev zvezka.
- Enaintrideseti zvezek. – 30, 2009, št. 39, str. 13–16. 379
Uvodnik, predstavitev zvezka.
- Pelko Janez:** S fotoaparatom se nekako bolje najdem. – 21, 2000, št. 30, str. 73–74. 380
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Podobnik Nejko:** Kdor ne pozna svojih korenin, težko ceni sadove. – 21, 2000, št. 30, str. 75–76. 381
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Poljanšek Andrej:** »Žirovski cajtnig« – pogled od strani. – 21, 2000, št. 30, str. 76. 382
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.

- Poljanšek Slobodan:** Šola in vrtec v novo ti-sočletje. – 21, 2000, št. 30, str. 45–48. 383
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Rejc Izidor:** Lepa je tvoja pot, Občasnik. – 21, 2000, št. 30, str. 76–78. 384
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Stanonik Marija:** Da bi (p)ostali prijatelji! – 21, 2000, št. 30, str. 78–79. 385
- Stanonik Tončka:** Žirovski občasnik nas je globaliziral. – 21, 2000, št. 30, str. 48–50. 386
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Stržaj Jože:** Žirovski občasnik – kulturne ja-slice žirovske kotline. – 21, 2000, št. 30, str. 80–81. 387
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Temelj Franc:** Radio Žiri in Žirovski obča-snik. – 21, 2000, št. 30, str. 81. 388
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.
- Žakelj Viktor:** Genius loci? – 21, 2000, št. 30, str. 50–52. 389
20 let Žirovskega občasnika: 1980–2000.

II. KAZALO FOTOGRAFSKEGA GRADIVA IN LIKOVNIH PRISPEVKOV

- 21, 2000, št. 30. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Jakob Kokalj, Janko Majnik, Edvard Mlinar, Frančiška Pečelin, Planinsko društvo Žiri, Slobodan Poljanšek, Tadeja Primožič, Janko Smole). Naslovnice ŽO 1980–1999. Strip: **Iztok Sitar**. **Vladimir Simončič Vlastja:** Izbrane fotografije. – **Likovna priloga:** **Tomaž Kržišnik, Stane Kosmač, Rafael Terpin, Maja Šubic, Metod Frlic, Anton (Tone) Mlakar, Janez Pelko, Franc Temelj.** 390
- 22, 2001, št. 31. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: **Janez Pelko, Stane Kosmač, Bojan Kofler, Brane Frlic.** Fotogra-fije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Antonija Bogataj, Milena Miklavčič, Zdravko Rink /tudi avtor skic/, Ivana Šuler, Franc Temelj). Dokumentarno gradivo k članku Mihe Nagliča Žiri-Seyrach-Syroch (loški urbar iz leta 1501), k članku Aleksandra Jankoviča Rupnikova linija. Lesorezi **Maksima Sedeja**. **Franjo Kopač:** Dr. Ivan Tavčar, svinčnik, 1921 (foto-reprodukcija). – **Likovna priloga:** **Konrad Peter-nelj - Slovenec 1936–2000; Franjo Kopač, Anton Kristan, Janez Jan.** 391
- 23, 2002, št. 32. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: **AKI, Ško-fja Loka; Helena Erznožnik, Tomaž Lunder, Janez Pelko, A. Schmeiler, Franc Temelj.** Fotografije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Francka Jereb, Janko Mrovlje, Ančka Podobnik, Zdravko Rink; Muzej v Kranju). Dokumentarno gradivo k članku Žiri in Ži-rovci v letih 1750–1880 Rada Jana. – **Likovna priloga:** Novo na žirovski likovni sceni (**To-maž Kržišnik, Tjaša Demšar, Barbara Kaste-lec, Polona Mlakar, Mitja Modic**). 392
- 24, 2003, št. 33. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: **Blaž Bud-ja, Matija Debeljak, Jože Filipič, Joži Kacin, Otto Michulski, Boris Mlinar, Branko Mli-nar, Vida Mlinar, Zdravko Mlinar, F. Mihelič, Žan Mrak, Nada Peterlin, M. Pregelj, Marjan Smerke, Franc Temelj, Milan Žakelj.** Fotogra-fije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Vlasto Kopač, Anton Mlakar, Janko Mrovlje, družina Poljanšek, Zdravko Rink, Franc Temelj); skice pastirskih bajt: **Vlasto Kopač.** – **Likovna priloga:** reprodukcije slik, barvnih in črno-belih lesorezov **Maksima Sedeja.** 393
- 25, 2004, št. 34. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: **Vlasta Pe-čelin, Janez Pelko, Štefan Mlakar.** Fotografi-je k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Ivan Minatti, Ivan Potočnik in Marija Gantar, Stane Primožič, Anton Mlakar, Tončka Stanonik, Ivanka Šuler, Franc Temelj, Anton Žakelj, Viktor Žakelj - Viki), arhivsko gradivo Občine Žiri. Dokumentarno gradivo k člankoma Raz-

- stava o prenovi muzeja Bete Poljanšek in Jake Komana) in O začetku in začetnikih ljubiteljskih dejavnosti v Žireh Rada Jana. Črno-bela reprodukcija slike Pred piknikom **Maksima Sedeja**. – **Likovne priloge: Pavle Sedej**, poet naše krajine. Brigita Mlinar na fotografijah **Polone Mlakar**. Fotostrip: **Franc Temelj**, Camino – Pot k svetemu Jakobu. 394
- 26, 2005, št. 35. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: **Polona Mlakar Baldasin**, **Franc Temelj** (Čebelnjaki članov čebelarkega društva Žiri). Fotografije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Rado Jan). – **Likovna priloga: Slikar Ivan Gluhododov**. Ob 80-letnici. 395
- 27, 2006, št. 36. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: Bojmir Filipič, L. Lazarevič, **Polona Mlakar Baldasin**, Štefan Mlakar, Neško Podobnik, Jože Rojc. Fotografije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (**Stane Gluhododov**, Anton Kristan, Matjaž Lenassi, Izidor Rejc, Vinko Reven, Anton Žakelj). – **Likovna priloga: Anton Kristan (1890–1967)**, **Vlasto Kopač (1913–2006)**, **Ivan Reven**, **Stane Gluhododov**, **Izidor Rejc**. 396
- 28, 2007, št. 37. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Avtorica večine fotografij **Polona Mlakar Baldasin**, drugi: Marie-Nollet Fortabar, Martin Mlakar, Katja Cankar, Wilko Dijksma, Jeroen van Dijk. Arhiv RS. Fotografije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Milena Miklavčič, Jože Peternejl – Mausar, Zdravko Pišlar, Polda Seljak). – **Likovna priloga: Barbara Kastelec**. 397
- 29, 2008, št. 38. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: **Polona Mlakar Baldasin**, **Brigita Zemljarič**. Fotografije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Aleš Dolenc, Sašo Jereb, Drejc Kopač, Lesko – družina Erznožnik, Franc Temelj). Fotoreportaža: **Polona Mlakar Baldasin**, Deset svinjskih let. Motoklub Sairach. – **Likovna priloga: Iconotheca Valvasoriana**. Izbrani listi (17 barvnih reprodukcij iz Valvasorjeve grafične zbirke, ki jo je uredil in za tisk pripravil dr. **Lojze Gostiša**). 398
- 30, 2009, št. 39. – Oblikovanje številke in ovitka **Stane Kosmač**. Fotografije: **Stane Kosmač**, **Polona Mlakar Baldasin**. Fotografije k posameznim člankom iz osebnih arhivov (Alfonz Zajec, Janez Žakelj). Fotoreprodukcije slik **Maksima Sedeja**. Fotoreportaža: **Polona Mlakar Baldasin**, Selitev knjižnice v Žireh. – **Likovna priloga: Urh Sobočan**, Vrnitev (avtorica čipk **Iva Sobočan**). 399

III. OSEBNO KAZALO (tretja desetletka)

- Abrahtovi, glej Žust Janez, Stane
- Barteljčkova mama, glej Žakelj Franca
- Baškovič Ciril 50
- Bataille Laurent 93
- Beovič Anton 345
- Bevk Samo 12, 346
- Bizjak Baldomir 169, 229
- Bogataj Antonija, 242, 293-1, 391
- Bogataj Boštjan 150, 262
- Bogataj Dominik 169, 229
- Bogataj Leopoldina 347
- Bogataj Marijan 230
- Bohanec Franček 188
- Bokal Milka 59, 165–168, 170, 189–194, 348
- Bole Vrabc Alenka 143
- Budja Blaž 393
- Burger Borut 13
- Cankar Ivan (1942–2008) 35, 267, 349
- Cankar Izidor 122
- Cankar Katarina 80, 397
- Cankar Katja, glej Cankar Katarina
- Celarec Daniel 133
- Debeljak Matija 393
- Debeljak Metka 144–147, 350
- de Brea Šubic Sely 351
- Demšar Tjaša 392
- Dijksma Wilko 397

- Dijk van Jeroen 397
Dolenc Aleš 91, 398
Dolenc Breda 170, 171
Dolenc Tatjana 172
Doliner Boris 137, 272
Drinovec Bogdan 263
- Eniko Alojz 339, 341
Erznožnik (mizarstvo LESKO) 92, 398
Erznožnik Ajda 113
Erznožnik Helena 392
- Farhat Edmond 336
Filipič Bojmir 396
Filipič Jože 393
Filipič Pečelin Ida 66
Florjančič Alojzij Pavel 352
Fortabar Marie-Noelle 397
Frlic Brane 391
Frlic Metod 390
- Gantar Marija 173, 239, 290, 394
Giacomelli Oto 151
Gluhodedov Ivan 114, 265, 295, 395
Gluhodedov Stane 125, 287, 396
Gnamuš Nadja 102, 266
Gostiša Lojze 2, 103, 105, 115, 122, 264, 270, 373, 398
Grošelj Franc 252
- Habrnal Miloš 14, 320, 334
Homec Stanka 96, 308
Hribar Spomenka 35, 47, 267, 353
- Istenič Stanislav 354
Ivančič Kutin Barbara 72, 174
- Jan Janez 19, 108, 341, 391
Jan Rado 318, 321–322, 392, 394, 395
Jankovič Aleksander 323, 335, 391
Jankovič Potočnik Aleksander, glej Jankovič Aleksander
Jereb Francka 231, 268, 392
Jereb Sašo 150, 262, 398
Jobst Anton 19, 62, 137, 139, 141, 272
Justin Katarina 253, 309
- Kacin Jožica 134, 269, 393
Kastelec Barbara 102, 110, 118, 266, 392, 397
Katra Marlekična, glej Justin Katarina
Kavčič-Dolenc Breda, glej Dolenc Breda
Kavčič Ivica 355
Kavčič Vladimir 195–196, 219
Klemenčič Goran 31
Klemenčič Julija 83
Kofler Bojan 79, 391
Kogovšek Jože 197
Kokalj Jakob 86, 390
Kokalj Marija 155, 232
Koman Jaka, glej Koman Janez
Koman Janez 15, 26, 394
Komelj Milček 104–106, 270
Konc Darina 152
Kopač Drejc 398
Kopač Franc 175–180, 311
Kopač Franjo 19, 391
Kopač Martin, mag. 87, 357
Kopač Milan 84-1, 358
Kopač Vlasto 22, 101, 153, 158, 283, 284, 295, 297, 359, 373, 393, 396
Kosmač Jošt 135, 138
Kosmač Stane 2–3, 107–118, 271, 390–399
Kosmač Tomaž 199
Kovač Polonca 360
Kranjc Franci 66
Kristan Anton 19, 116, 263, 271, 391, 396
Kristl Marinič Zdenka 135
Križnar Franc 136–138, 272, 361
Krtar, glej Grošelj Franc
Krvina Zdravko 362
Kržišnik Tomaž 119, 273, 390, 392
Kučić Lenart J. 32
- Lahajnar Brane 82
Lamovec Peter 157, 280
Lazarevič L. 396
Leben-Seljak Petra 16, 324–327
Lenassi, Matjaž 85, 90, 282, 396
Leskovec Ivana 363
Likar Petra 201–204
Loštrk Ana 181
Lunder Tomaž 392

- Majnik Janko 37, 38, 301, 302, 390
Maretič Matevž 75, 128, 296
Mausar, glej Peternelj Jože
Mazzini Matjaž 119, 273, 364
Michulski Otto 393
Mihelič F. 393
Miklavčič Franc 77, 81
Miklavčič Milena 36, 59, 120, 191, 194, 233–234, 274, 365, 391, 397
Militarev Peter 148
Minatti Ivan 182, 303, 394
Mlakar Andrej 59
Mlakar Anton 17, 235, 275, 390, 393, 394
Mlakar Baldasini Polona 109, 149, 154, 392, 394–399
Mlakar Barbara 366
Mlakar Martin 397
Mlakar Nežka 221
Mlakar Polona - Pika, glej Mlakar Baldasini Polona
Mlakar Štefan 394, 396
Mlakar Tone, glej Mlakar Anton
Mlinar Anton, dr. 28, 29, 59, 367
Mlinar Boris 393
Mlinar Branko 393
Mlinar Brigita 394
Mlinar Edvard 36, 120, 274, 390
Mlinar Vida 393
Mlinar Zdravko 33, 34, 278, 374, 393
Modic Mitja 392
Mrak Žan 393
Mrovlje Franc – Košir 230
Mrovlje Janko 300, 328, 368, 392–393
Mur, družina 94
- Naglič Miha 18–24, 29, 34, 46, 51–56, 58, 59, 67, 73, 80, 84, 85, 86–94, 121–122, 139–140, 155–158, 162, 188, 205, 237, 276–285, 316, 331, 333, 336, 337–339, 343, 369–379
Natlačen Marko 254
Novak Metka 3, 88, 277
Novak Silvo 3
- Pavlovec Rajko 4, 11, 123, 132
Pavšič Tomaž 25, 55, 76
Pečelin Frančiška 241, 292, 390
Pečelin Matevž 206–212, 310
- Pečelinova Franca, glej Pečelin Frančiška
Pečelin Vlasta 332–334, 394
Pelko Janez 380, 390–392, 394
Peterlin Nada 393
Peternelj Jože - Mausar 127, 213, 288–289, 397
Peternelj Konrad - Slovenec 391
Piko-Rustia Martina 124
Pintar Boris, glej Polajnar Gojmir
Pišljari Zdravko 397
Pivk Luka 234
Podobnik Ančka 241-1, 294, 392
Podobnik Nejko 48, 125–127, 238, 286–289, 381, 396
Podobnik Vinko 59
Polajnar Gojmir 215
Poljanšek Andrej 66, 382
Poljanšek Beta 15, 26, 394, 399
Poljanšek Iztok 183
Poljanšek Koman Beta, glej Poljanšek Beta
Poljanšek Slobodan 67, 140, 161, 279, 383, 390
Potočnik, družina 173, 239, 290
Potočnik Alojz 30
Potočnik Ivan 173, 239, 290, 394
Potokar Robert 100
Prančič Anton 20, 156
Pregelj M. 393
Prešeren France 52
Primožič Stane 240, 291, 341, 394
Primožič Tadeja 5–6, 6-1, 68, 74–75, 101, 124, 128, 241–243, 292–298, 390
Ramoveš Janez 184–186
Rejc Izidor 89, 193, 216, 384, 396
Reven Ivan 73, 129, 237, 285, 299, 396
Reven Vinko 243, 298, 396
Rink Zdravko 69, 97–98, 244, 275, 300, 391–393
Robertovič Erdman Nikolaj 143
Rojc Jože 82, 396
Rojc Kronegger Tanja 7, 85, 90, 282
- Schmeiler A. 392
Sedej Maksim 103, 106, 264, 391, 393, 394
Sedej Maksim, ml. 187
Sedej Pavle 111, 394
Seljak Andrej 339

- Seljak Polda 397
 Simončič Vladimir Vlastja 276, 390
 Sitar Iztok 130, 390
 Smerke Marjan 393
 Smole Janko 48, 286, 390
 Sobočan Iva 131
 Sobočan Urh 131
 Stanonik Katja 217, 218
 Stanonik Marija, dr. 55–56, 63, 70, 72, 74, 76–77, 81, 124, 136, 166, 174, 190, 219, 293, 317, 385
 Stanonik Tončka 1, 37–41, 57–58, 182, 188, 189, 192, 220–224, 225, 228, 245–247, 301–307, 386, 394
 Starman Bojan 65
 Sterle Vurnik Barbara 131
 Strlič Julij 341
 Strlič Mihela 112
 Stržaj Jože 387
- Štefe Tomaž 8–9, 59–60, 78, 95–96, 159–160, 162–163, 225, 248, 308, 335
 Šubic Maja 390
 Šuler Ivana 250–251, 391, 394
- Tavčar Ivan 63, 205, 226, 391
 Temelj Franc 4, 10, 11, 59, 107, 123, 132, 163, 164, 252–257, 309–311, 388, 390–395, 398
 Terpin Rafael 55, 76, 77, 81, 121, 227, 390
- Trčkova Ančka, glej Podobnik Ančka, roj. Pivk
- Urbas Keravica Draga 228
- Valvasor Janez Vajkard 398
 Vlastja, glej Simončič Vladimir - Vlastja
 Voglar Dušan 61
 Vončina Olga 27, 62, 66, 344
- Zajec Alfonz 258, 263, 399
 Zaklerjeva Tona, roj. Kolenc, glej Bogataj Antonija
 Zemljarič Brigita 398
 Zorjan Helena 59
- Žakelj Anton (roj. 1907) 40, 42, 43–45, 259–260, 305, 312–315, 394, 396
 Žakelj Anton (roj. 1937) 141
 Žakelj Franca 231, 268
 Žakelj Janez (roj. 1948) 41, 44–45, 46, 306, 314–315, 316, 399
 Žakelj Janez (roj. 1976) 71
 Žakelj Milan 393
 Žakelj Mirko 261
 Žakelj Viktor (Viki, roj. 1936) 269, 394
 Žakelj Viktor, mag. (roj. 1943) 49, 63–64, 142, 317–319, 389
 Žust Janez 39, 245, 304
 Žust Stane 39, 245, 304

Pripis: Pri sestavljanju bibliografskega kazala sem se ravnala po prvih dveh kazalih, objavljenih v ŽO 1990 in 2000. Iz UDK sem povzela tista področja, katerih vsebina odseva v prispevkih zadnjih 10 zvezkov. Te je mogoče iskati s pomočjo Stvarnega kazala (če nas zanima konkretna vsebina) ali Osebnega kazala, kadar poznamo avtorja, pa nas zanima njegovo delo. Ker pa se posamezni prispevki nanašajo na več področij in bi jih zato lahko iskali na več mestih, sem jih tako tudi navajala (dnevniki, intervjuji itd.). Zato v takih primerih seštevek navedkov, ki ob imenih v Osebnem kazalu napeljujejo k posameznim člankom, ne kaže dejanskega števila objavljenih člankov (teh je nekoliko manj) in jih ni moč brez upoštevanja takšne sestave kazala uporabljati v statistične namene (npr. koliko je skupnih objav v 10 zvezkih). Osebno kazalo prinaša imena piscev posameznih prispevkov, pa tudi imena tistih, o katerih se je pisalo.

Tončka Stanonik

ODMEV

Petra Leben-Seljak

Kaj je prav: »Ušn' kon'c« ali »Uršn' kon'c«?

U(r)šn kon'c je del starih Žirov, ob cesti proti Brekovicam. Sama nisem iz tistega konca, mi je pa prišlo na ušesa, da se domačini »prepirajo« o tem, kako se reče prav: Ušn' kon'c al' Uršn' kon'c.

Prav imajo prvi. Leta 1880 so bile stare Žiri še razdeljene na *vas Žir* (35 hiš) ter *zaselja Zadnica* (5 hiš), *Tabor* (11 hiš) in *Ušnikonc* (7 hiš)¹. Ime je ledinsko, kar izvemo v jožefinskem katastru iz leta 1785². Takrat so Žiri spadale v davčno oz. katastrsko občino Žiri (*gemeinde Seyrach*). Bila je precej velika, poleg Žirov so vanjo sodile še vasi Osojnica, Breznica, Brekovice, Sovra, del Podklanca in Goropeke. Razdeljena je bila na 16 enot (*Ried I – XVI*), druga enota pa je nosila ime Bušni konec (*Ried II Wuschen Konz*). Raztezala se je od Sore proti Osojnici, nekje do kmetije Rovt. Tam je imelo zemljo pet³ kajž in pet gruntov⁴.

Ime Ušni konec je torej že skrajšana oblika imena Bušni konec. Morda pomeni, da so tam pasli živino, »buša« je namreč majhna vrsta goveda⁵. Leta 1785 so bili tam izključno vrtovi, travniki in njive⁶, pašniki in gozd pa so se nahajali v drugih enotah davčne občine Žiri. Lahko pa bi se nanašalo tudi na tamkajšnje izvire vode. Bušiti oz. buhiniti sta namreč zelo stari besedi, ki pomenita »s silo udarjati na plano«, danes pa označujeta tako nenadne izbruhe vode kot tudi vetra, ognja ali oteklin (buška).⁷ Vode je bilo tu v obilju, v Ušnem koncu sta nekoč na potokih stala dva mlina, kovačija in barvarna, v bližini pa je bil tudi bač.⁸

1 *Obširen imenik krajev na Kranjskem*, str. 89–92.

2 Jožefinski kataster, posestni listi lastnikov zemljišč v katastrski občini Žiri.

3 Žiri 9 – njiva *u Seunk*, vrt *Per Hisch*, travnik *Okrogelze*; Žiri 12 – vrt *Per Hisch*, travnik *Per ossoienz*; Žiri 13 – vrt *Per Hisch*; Žiri 14 – njiva *Na Verch*, vrtova *Sa Hlevam* in *Sa Hisho*; Žiri 15 in 16 – njivi *Nad Hisho* in *Pod Hisho*, travniki *Pred Hisho*, *Pod Hisho*, *u Lasech*, *Rob pod Dollina*, *Schnoschet*.

4 Žiri 5 – travnik *Okrogelze*; Žiri 6 – njive *Schupenze*, *Per Konskemvert*, *Pod Lasam*, *Okrogelza*; Žiri 7 – njivi *Na Peuzariceh* in *Per Maln*; travniki *Schupenze*, *Okrogelza*, *na Peuzarich*, *u Kosouz*; Žiri 22 – njive *Schupenze*, *Nad Jessam* in *Per Jess*; vrt *Nad Jesam*, travniki *Okrogelza*, *Pod Jesam*, *Na Penuzhari*, *Na Gritsch*, *U Krogelz*; Osojnica 2 – njiva *Schupenze*.

5 Slovenski pravopis, geslo *buša*, str. 399.

6 Glej op. 3 in 4.

7 Snoj, Slovenski etimološki slovar, geslo *buhmiti*, str. 5.

8 Leben-Seljak, Demšar, Knjiga hiš na Žirovskem, glej hiše Žiri 9, 10, 11, 15, 16, 22, 42.

Viri in literatura

Jožefinski kataster za Kranjsko, davčna občina Žiri. ARS-AS 175, šk. 102.

Leben-Seljak, Petra in Demšar, Alojz: *Knjiga hiš na Žirovskem: naselja, hiše in njihovi lastniki na ozemlju predjožefinske župnije Žiri*. Žiri, 2010.

Obširen imenik krajev na Kranjskem, Wien: Alfred Hölder Buchhändler, 1884. Zajeto 15. 4. 2010: <http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/Zgodovin/Repertoriji/Krain%201880.pdf>

Slovenski pravopis. Ljubljana: SAZU in ZRC SAZU, 2001.

Snoj, Marko: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997.

Avtorji tega zvezka

AJDA ERZNOŽNIK, diplomirana slikarka, doma iz Žirov, živi in ustvarja v Kranju

DR. SPOMENKA HRIBAR, filozofinja in sociologinja, pobudnica narodne sprave med Slovenci, živi v Tomišlju, po materi Žirovka

ANTON B. JEGLIČ (1850–1937), duhovnik, 1898–1930 ljubljanski škof, v prvem desetletju 19. stoletja večkrat in odločilno posredoval med sprtimi farani v Žireh, ki so se pod njegovim vodstvom poenotili ob gradnji nove župne cerkve; pri c. kr. ministrstvu za uk in bogočastje na Dunaju dosegel, da se je velik denar iz ustanove Jerneja Sellaka, Svetletovega iz Jarčje Doline, smel porabiti za gradnjo te cerkve, sicer bi med 1. svetovno vojno propadel

DARINA KONC (1902–1972), redovnica pri sestrah usmiljenkah in učiteljica slovenščine, v letih 1951–57 profesorica na Nižji gimnaziji v Žireh in zelo dejavna v kulturnem življenju kraja

STANE KOSMAČ, akademski slikar, učitelj na Osnovni šoli Žiri, živi v Žireh

DR. PRIMOŽ LAMPIČ, umetnostni zgodovinar, kustos oddelka za fotografijo v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje v Ljubljani

DR. PETRA LEBEN-SELJAK, antropologinja, ima status zasebne raziskovalke, doma iz Škofje Loke, živi v Žireh

MILENA MIKLAVČIČ, novinarka in pisateljica, izdala šest knjig, živi v Žireh

BARBARA MLAKAR, japonologinja in sinologinja, doma iz Žirov, dela v Ljubljani, živi v Domžalah

POLONA MLAKAR BALDASIN, samostojna poklicna fotografinja, živi v Žireh

NACE NAGLIČ, podjetnik in založnik Žirovskega občasnika, doma iz Žirov, živi v Ljubljani

MIHA NAGLIČ, publicist in kulturni delavec, živi v Žirovnici, južno od Žirov

PAVEL PERKO (1877–1970), duhovnik in pisatelj, v letih 1906–10 prvi kaplan v Žireh, zaslužen za poenotenje med dotlej hudo sprtimi farani ob gradnji nove župne cerkve

JANEZ SEDEJ (1910–1985), slikar, brat Maksima, likovni poet žirovske kulturne krajine

VLADIMIR SIMONČIČ VLASTJA (1911–2000), fotograf, v letih, ko je živel v Gorenji vasi, tudi mentor žirovskim fotografom v fotosekciji Planinskega društva Žiri in stalni sodelavec Žirovskega občasnika

TONČKA STANONIK, profesorica slovenščine, pisateljica, doma iz Žirov, živi v Ljubljani

MACHI TAWARA, sodobna japonska pesnica, kritičarka in prevajalka, živi in dela na Japonskem

FRANC TEMELJ, elektrotehnik, fotograf, konstruktor v raziskovalni enoti tovarne Kladivar Žiri, živi na Dobračevi

ALFONZ ZAJEC, upokojenec, žirovski kronist in domoznanec, prvi predsednik in častni član Muzejskega društva Žiri, živi v Žireh

Kazalo ŽO 40

UVODNIK: ŽIROVSKI OBČASNIK ŽE 30 LET (1980–2010)

- 5 Miha Naglič: Pol tekočega metra in 7800 strani
- 12 Miha Naglič: Dvaintrideseti zvezek

INTERVJU: SPOMENKA HRIBAR, PRED NJENO SEDEMDESETLETNICO

- 16 Miha Naglič: Še vedno sem malo tudi Žirovka!

INTERVJU: DVAJSET LET SKUPINE LINTVERN

- 37 Milena Miklavčič: Lintvern – proti času

SAMOINTERVJU: UREDNIKI ŽIROVSKEGA OBČASNIKA, OB 30-LETNICI

- 43 Stane Kosmač: Dehteča, kot so dehteča žirovska dekleta
- 51 Nace Naglič: »Turšna župa« in zelje na vse načine
- 55 Miha Naglič: Ž(i)rimo, dokler živimo!
- 65 Tončka Stanonik: Važno je, da nismo na koncu sveta v svojem »podstrešju«
- 76 Franc Temelj: Žiri niso za v smeti

KJE JE BILA CERKEV SVETE KATARINE?

- 82 Petra Leben-Seljak: Sveta Katarina v Hlevišah, izginula podružnična cerkev žirovske fare

OB 120-LETNICI POKOPALIŠČA NA DOBRAČEVI

- 86 Alfonz Zajec: Britof na Dobračevi
- 108 Alfonz Zajec: Sveti Trije kralji
- 110 N. N.: Rojak

OB STOLETNICI BLAGOSLOVITVE NOVE ŽUPNE CERKVE

- 117 Anton B. Jeglič: Strah me je iti v Žire (Iz škofovskega dnevnika)
- 132 Pavel Perko: Škof zna!

LEPOSLOVJE: DAMSKI BLOK

- 136 Darina Konc: Od Matjaževih kamr do Maršotne jame
- 152 Tončka Stanonik: Kaj je povedala babica?
- 156 Milena Miklavčič: Če bo cifra
- 161 Milena Miklavčič: Kako sem pisal domačo nalogo?
- 164 Machi Tawara: Jutro v avgustu

STRIP

- 166 Ajda Erznožnik: Če sem blefer
- 167 Ajda Erznožnik: Zebe me ... vsaj toplo je!
- 168 Ajda Erznožnik: Tista o ...
- 169 Ajda Erznožnik: Štekaš?!
- 169 Ajda Erznožnik: Haiku

FOTOGRAFIJA: VLASTJA SIMONČIČ (1911–2000), PRED STOLETNIKO ROJSTVA

- 170 Primož Lampič: Foto Vlastja, Skica za monografijo

LIKOVNA PRILOGA: SLIKAR JANEZ SEDEJ (1910–1985), OB STOLETNICI ROJSTVA

- 177 Stane Kosmač: O Janezu Sedeju

BIBLIOGRAFIJA ŽIROVSKEGA OBČASNIKA

- 185 Tončka Stanonik: Bibliografsko kazalo tretje desetletke Žirovskega občasnika (2000–2009)

ODMEV

- 209 Petra Leben-Seljak: Kaj je prav: »Ušn' kon'c« ali »Uršn' kon'c«?

ŽIROVSKI OBČASNIK (1980–)

Zbornik za vsa vprašanja na Žirovskem, letnik XXXI (2010), zvezek 32, številka 40

Ustanovitelja

DPD Svoboda Žiri (Literarna sekcija) in Muzejsko društvo Žiri

Zbornik izhaja občasno, najmanj enkrat letno, ob stalni denarni podpori Občine Žiri in nekaterih podjetij.

Glavni in stalni pokrovitelji

Občina Žiri, Alpina, d. o. o., Etiketa tiskarna, d. d., Poclairn Hydraulics Group - Kladivar d. o. o., M Sora d. d., Žiri – vse v Žireh, Marmor Hotavlje, d. d.

Predsednik uredniškega sveta: akademik dr. Zdravko Mlinar

Uredniški odbor: Stane Kosmač, Miha Naglič, Nace Naglič, Tončka Stanonik, Franc Temelj

Glavni in odgovorni urednik: Miha Naglič

Oblikovalec: Stane Kosmač

Lektorica: Tončka Stanonik

Stalni sodelavci – uredniški svet

Milka Bokal, Metka Debeljak, Tone Eniko, dr. Pavel Gantar, dr. Lojze Gostiša, dr. Spomenka Hribar, Joži Kacin, Vladimir Kavčič, dr. Franc Križnar, Tomaž Kržišnik, dr. Petra Leben-Seljak, Petra Likar, mag. Matjaž Mazzini, Milena Miklavčič, Andrej Mlakar, Anton Mlakar, Barbara Mlakar, Polona Mlakar Baldasin, dr. Anton Mlinar, + **mag. Branko Mlinar**, dr. Zdravko Mlinar, Peter Naglič, Jože Peternelj, Nejkó Podobnik, Beta Poljanšek Koman, dr. Tadeja Primožič, Janez Ramoveš, Izidor Rejc, Ivan Reven, dr. Marija Stanonik, Tomaž Štefe, Olga Vončina, Alfonz Zajec, Anton Žakelj, mag. Viktor Žakelj

Nekdanji sodelavci

Karel Bernik (1912–93), Marijan Dolenc (1930–81), Rado Jan (1925–2008), Franc Kopač (1953–2008), Vlasto Kopač (1913–2006), Janko Majnik (1918–2000), Matevž Pečelin (1948–2008), Konrad Peternelj - Slovenec (1936–2000), Slobodan Poljanšek (1944–2003), dr. Ivan Sedej (1934–97), Vladimir Simončič Vlastja (1911–2000), Anton Žakelj (1907–2006)

Naslov uredništva

Žirovski občasnik

SI - 4226 Žiri, p. p. 51

E-pošta: miha.naglic@siol.net

Naslov pooblaščenega izdajatelja in založnika

Pegaz International d. o. o. Ljubljana, Aljaževa ulica 10, 1000 Ljubljana

E-pošta: pegaz.int@siol.net

Cena tega kompleta: 20 EUR

Naklada: 500 izvodov

Elektronski prelom: Pegaz CDT d. o. o., Ljubljana

Tisk: Studio Print d. o. o., Ljubljana

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami. Rokopisov ne vračamo. Redakcija tega zvezka je bila končana oktobra 2010.

ISSN 0351-5966

Žirovski občasnik je več kot časnik – je cela knjiga!

V letu 2010 je minilo 40 let od ustanovitve Muzejskega društva Žiri in 30 let od izida prvega zvezka Žirovskega občasnika. Obletnici smo počastili delovno, z izdajo knjige, za katero si upamo trditi, da je po 32 zvezkih ŽO in 13 knjigah v zbirki Knjižnica ŽO vrhunec naših publicističnih in knjižnih prizadevanj. Take knjige na Žirovskem še ni bilo, z njo postavljamo knjižni spomenik nekdanjim domačijam in njihovim gospodarjem, na njem pa piše:

Knjiga hiš na Žirovskem

Naselja, hiše in njihovi lastniki na ozemlju predjožefinske župnije Žiri pred letom 1900

Avtorja

Petra Leben-Seljak in Alojz Demšar

Založba

Pegaz International d.o.o. Ljubljana

Oblikovanje

Stane Kosmač

Knjiga ima 478 strani velikega formata (21 x 30 cm) v barvnem tisku in italijanski vezavi. V njej je 200 barvnih in črno-belih slik, med njimi prvič objavljeni posnetki iz starih dokumentov – urbarjev, katastrov, zemljiških knjig. V knjigi so fotografije oseb, hiš in naselij, ki jih doslej niste poznali. Zdaj pri 900 hišah vemo za vse, ki so bili kdaj vpisani v različne vire, med njimi tudi za več kot 120 hiš, kolikor jih je bilo na Žirovskem leta 1500; leta 1754, ko so izdelali po tedanji cesarici imenovani terezijanski kataster, pa je v njem navedenih že 377 posestev in 50 obrtnikov. V indeksu priimkov jih naštejemo kar 540; za vsak priimek so navedene hiše, pri opisu katerih je priimek omenjen. Vseh hiš je bilo v letih 1500-1900 kar 905, za vsako hišo so navedene vse hišne številke, ki jih je ta imela. Našli smo podatke za 37 mlinov, 40 žirovskim in hlevnovrškim županom pa smo določili bivališče v enem od 40 naselij na Žirovskem. Z imenom Žirovsko označujemo ozemlje predjožefinske župnije Žiri, ki je obsegala današnje župnije Žiri, Vrh, Zavratac in Ledine oziroma žirovski in hlevnovrški urad loškega gospostva freisinških škofov.

Vas zanima, kdo so bili gospodarji hiše, v kateri ja danes Muzej Žiri (Stara šola, Tabor 2)? Imenovali so se (po izvirnih zapisih):

Clemen Strelatz (1501), Michael Naglitsch (1520), Pavel Jani (1560), Peter Ostanigckh (1577–1579, 1586), Michel Matkha (1604), Mathia Matkho (1610), Matevž Marolt (1630), Andree Marolt (1642–1645, 1647–1651, 1659), Lucass Losstrek (1668–1674, 1677–1682, 1688–1694), Hanns f. Hanns Waggathey (1709–1714), Georg Kallain (1754), Stephan Ganthar (1785), Stephan Gonthar (1786), Janez Gonthar (ok. 1800), Georg Petternell (1825), Johan Ganthar (ok. 1828), Johan Miklauzhizh (ok. 1850), Žir Schule (1869).

Misel iz knjige:

»Zgodovina nam daje stik s preteklostjo. Ta stik umešča nas in vse, kar nas obdaja in ustvarja naše življenje (ustanove, tovarne, hiše, pokrajino, navade), v neprekinjen tok časa iz preteklosti preko sedanosti v prihodnost. Pomaga nam pri razumevanju sedanosti in mogoče kdaj vpliva na naše odločitve in dejanja. Za stik s preteklostjo ni pomembno le dobro poznavanje posameznih zgodovinskih epizod. Šele trdne povezave med epizodami omogočajo razumevanje preteklosti.«

Dr. Alojz Demšar

Cena knjige je 49,90 evrov. V prodaji bo sredi decembra 2010.

Bezjakov mlin v Črni

Skoblov mlin in žaga v Podklancu

Štiri generacije Poljanškov, z Dobračeve in Sela, ok. leta 1916

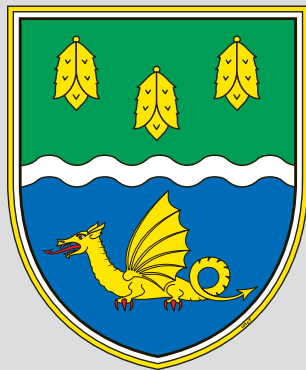
Breznčanovi z Breznice ok. leta 1910

Miha Naglič, dobitnik priznanja Občine Žiri v letu 2010, levo župan Bojan Starman, ki mu je priznanje izročil na slovesnosti v galeriji Muzeja Žiri na večer pred občinskim in državnim praznikom, 24. junija 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Občinski nagrajenci v letu 2010. Z leve: Antonija Poljanšek, Miha Naglič, Združenje borcev za vrednote NOB Žiri (predsednik Jože Zupančič), Ciril Erznožnik in Jože Stanonik. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

OBČINA ŽIRI

Loška cesta 1, 4226 Žiri

Tel. 04 50 50 700, fax: 04 51 05 444,

e-pošta: obcina.ziri@obcina.ziri.si, spletna stran: www.ziri.si

Osnovni podatki o občini:

površina 49 km², skupno število prebivalcev 5085, moški 2478, ženske 2607,
18 naselij (mesto Žiri in 17 vasi), 47 ulic, 1094 hišnih števil,
okoli 1350 gospodinjstev

Občinski praznik

25. junij

Župan

JANEZ ŽAKELJ

Občinski svetniki

Aleš Dolenc, Peter Dolenc, Ida Filipič Pečelin, Silva Frelj, Branko Jesenovec,
Angela Jezeršek, Martin Kopač, Vesna Kranjc, Silvester Mlinar, Marko Mrlak,
Judita Oblak, Martin Oblak, Matjaž Oblak, Milan Oblak, Milan Sovinc

Občinska uprava

Šteje 14 zaposlenih.

V njenem okviru delujeta tudi režijski obrat s štirimi zaposlenimi,
ki opravlja storitve gospodarske javne službe: vodooskrba, zbiranje in čiščenje
odpadnih voda, ravnanje z odpadki in pokopališka služba.

Direktor občinske uprave

FRANCI KRANJC

Janez Žakelj, novi župan občine Žiri. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

Novi občinski svet občine Žiri, po ustanovni seji, 15. novembra 2010. / Foto: Polona Mlakar Baldasin

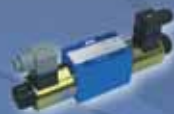
Meni je prav

Hidravlične sestavine

Hidravlični sistemi

Storitve

Potni, tlačni in tokovni ventili
za odprte tokokroge

Zavorni ventili in izplakovalni
ventili za zaprte tokokroge

Posebni ventili in bloki

Hidravlične naprave

Motorji in črpalke

Elektronske sestavine

Program
zastopstev

RAZVOJ, PROIZVODNJA IN TRŽENJE SESTAVIN, SISTEMOV IN STORITEV S PODROČJA FLUIDNE TEHNIKE

Kladivar, tovarna elementov za fluidno tehniko Žiri, d.o.o., Industrijska ulica 2 - SI - 4226 ŽIRI, SLOVENIJA

Tel.: +386 (0)4 51 59 100 - Fax: +386 (0)4 51 59 122 - info-slovenia@poclain-hydraulics.com - A Poclain Hydraulics Group Company

PUH

PODJETJE ZA UREJANJE HUDOURNIKOV D.D.

Varstvo pred hudourniki in erozijo

Varstvo pred zemeljskimi plazovi

Varstvo pred padajočim kamenjem

**Cestni objekti in
zahtevnejše urejanje okolice prometnic**

← ← ← *smo na pravi poti - gremo naprej!*
sme na pravi poti - gremo naprej!
sme na pravi poti - gremo naprej! → → →

Za uspešno doseganje ciljev:

- učinkovito tržimo,
- zagotavljamo razpoložljive informacije in vire za doseg ciljev,
- načrtujemo procese za realizacijo naročil,
- razvijamo nove proizvode in rešitve,
- dobavljamo v dogovorjenih rokih,
- investiramo v novo opremo,
- racionalno rabimo surovine in energijo,
- obvladujemo stroške,
- zmanjšujemo izpuste CO2 v okolje,
- preprečujemo poškodbe pri delu in možnosti nastanka okvar zdravja,
- vsak zaposleni jamči, da je delo opravljeno pravilno in pravočasno,
- spodbujamo izobraževanje zaposlenih,
- spodbujamo športne aktivnosti in zdrav način življenja,
- spodbujamo lastništvo zaposlenih,
- stalno izboljšujemo učinkovitost sistema vodenja kakovosti,
- izpolnjujemo zahteve veljavne zakonodaje.

eti*re***ta**

TISKARNA, D. D.

Industrijska ulica 6, 4226 Žiri, Slovenija

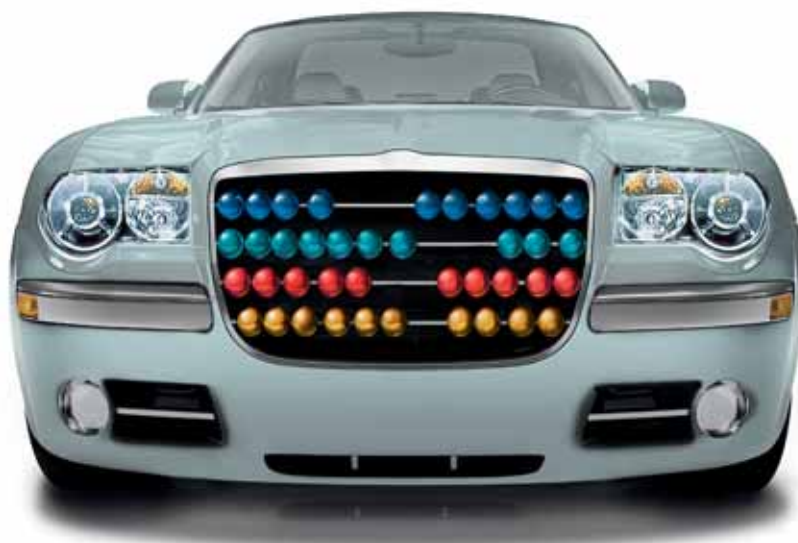
OBMOČNA OBRITNO-PODJETNIŠKA
ZBORNICA ŠKOFJA LOKA

Območna obrtno-podjetniška zbornica Škofja Loka
Telefon: 04/50-60-200, Faks: 04/50-60-202
e-pošta: ooz.sk.loka@siol.net, www.ooz-skofjaloka.si

rudnik
ŽIROVSKI VRH

RAČUNAJTE NA NOVE UGODNOSTI.

PRI TRIGLAVU RAČUNAJTE NA ZAVAROVALNO POLICO PO VAŠI MERI. PRIZNALI VAM BOMO DO **17 %** PAKETNI POPUST NA PRENOVLJENE PAKETE AVTOMOBILSKIH ZAVAROVANJ, DO **15 %** POPUST ZA IZKUŠENE VOZNIKE, **5 %** BONUS ZVESTOBE IN **5 %** POPUST NA TAKOJŠNJE PLAČILO PREMIJE. NEKATERIM ZAVAROVANJEM SMO ZNIŽALI PREMIJO, DOPOLNILI PONUDBO Z ZAVAROVANJEM ZDRAVILIŠKEGA ZDRAVLJENJA TER RAZŠIRILI NABOR ASISTENČNIH STORITEV. VEČ O NOVOSTIH IN UGODNOSTIH PREBERITE NA AVTO.TRIGLAV.SI.

PAMETNO JE IMETI DOBRO ZAVAROVAN AVTO.

triglav

LJUBEZEN NA PRVI IN STO TISOČ PRVI POGLED.

produkcija: KABINET01, fotografije: Dragan Arrigler

M Sora d.d., Tlg svobode 2, 4226 Žiri

Lesena okna so bila od nekdaj odlična izbira. Les diha, varčuje z energijo, prostoru daje plemenit videz in nas v trajanju lahko celo nadživi. Vsako okno M SORA gre skozi zapleten in skrbno nadzorovan proces sestavljanja, ki vam zagotavlja, da bo vaše okno vir prijetnega in zdravega bivanja, vaš prostor bo z njim pridobil na optimalni osvetljenosti in energetski učinkovitosti.

M SORA OBLJUBE:

- vaše okno bo plemenit izdelek
- vaše okno bo najbolj naravno
- vaše okno bo tehnološko dovršeno
- v vašem oknu ne bo skritih slabosti

NATURA

NATURA 3

UDOBJE

UDOBJE 3

PASIV

POLAR E

		NATURA	NATURA 3	UDOBJE	UDOBJE 3	UDOBJE +	VIZIJA	PASIV	PASIV XPS	PASIV IZO	POLAR E	POLAR
toplotna izolacija okna U_w (W/m ² K)	dvosloj. steklo Ug=1,0	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —
	troslojno steklo	Ug=0,7	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —
		Ug=0,6	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —
		Ug=0,5	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —	— / —
		— 1,26 — / —	— 1,1 — / —	— 1,27 — / —	— 0,94 — / —	— 1,1 (ž,alu) — / —	— 0,88 — / —	— 0,79 — / —	— 0,77 — / —	— 0,92 (ž,alu) — / —	— 0,75 — / —	— 0,75 — / —
		— 0,92 — / —	— 0,86 — / —	— 0,86 — / —	— 0,93 (ž,tgi) — / —	— 0,94 — / —	— 0,80 — / —	— 0,72 — / —	— 0,69 — / —	— 0,70 — / —	— 0,69 — / —	

PRODAJNI SALON LJUBLJANA

Letališka cesta 32b, Ljubljana
01 54 41 310
salon@m-sora.si

PRODAJNI SALON ŽIRI

Industrijska 13, Žiri
04 50 50 230
prodaja@m-sora.si

Za več informacij obiščite www.m-sora.si, prodajni salon M Sora ali pokličite na telefonsko številko **04 50 50 230**.

M SORA

Okno je več kot pogled

◆ MARMOR HOTAVLJE GROUP
MARMOR HOTAVLJE, d. d.

www.marmor-hotavlje.si
T 04 507 00 31 | 40 | 43
E trgovina@m-h.si

FRANC JAN

IZSELJEVANJE IZ ŽIROV V ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE (1892–1924)

Podatki o knjigi:

Trda vezava, 248 str., format: A4
cena 25 EUR.

Prodaja in informacije:

Tel.: 059 017 618
Gsm: 064 121 393
E-pošta: franc_jan@t-2.net

Knjiga v prvem delu na kratko obravnava izseljevanje iz Evrope v ZDA, ki je doseglo višek med letom 1870 in 1. svetovno vojno. Sledi malo obširnejši opis izseljevanja Slovencev iz tedanje Avstro-Ogrske, ko se je med letom 1899–1910 izselilo v ZDA okoli sto tisoč Slovencev. Navedeni so glavni vzroki za izseljevanje, kako so potovali in se v Ameriki, ki takrat ni imela na državni ravni nobene oblike zdravstvenega ali socialnega zavarovanja, organizirali v različne podporne jednote. Obdobje izseljevanja od 1892–1924 je bilo izbrano zato, ker so na spletu dostopni podatki za okoli 24 milijonov priseljencev, ki so v tem obdobju vstopili v Ameriko preko sprejemnega centra na otoku Ellis Island pred New Yorkom.

Glavna vsebina knjige je posvečena Žirovcem v Ameriki. Iz takratne žirovske občine je odšlo v Ameriko po doslej zbranih podatkih 636 oseb (507 moškega in 129 ženskega spola). Seznam teh oseb je izdelan po podatkih iz spleta, družinskih zapisov žirovske župnije in za nekatere iz ustnih sporočil njihovih sorodnikov. Prikazani so diagrami, ki kažejo starost izseljencev v razmakih po pet let, izseljevanje po letih od 1892–1924, odhode iz evropskih pristanišč in zvezne države ZDA, kamor so se odpravljali. Naveden je seznam 109 oseb, ki so se vrnile, tako da je v ZDA ostalo okoli petsto Žirovcem.

V drugem delu so v 68 opisih po abecednem redu predstavljeni posamezni Žirovci in/ali njihove družine ne glede na to, ali so ostali v Ameriki ali ne. Šest prispevkov so napisale potomke in potomec izseljencev. Pri opisu nekaterih družin so vključeni krajši ali daljši izvlečki iz besedil (popotnih dnevnikov, rodovnikov, družinskih kronik, življenjepisov ali drugega), ki so jih napisali potomci in potomke izseljencev. V opise so v izvornem besedilu vključena pisma, ki so jih izseljenci pisali rojakom v stari domovini, in okoli 160 fotografij. Med opisi je tudi prepis rokopisa Moje življenje Antona Majnika, kjer je med drugim opisano njegovo potovanje iz Žirov v Ameriko, delo v rudnikih in šest let vojaščine v ameriški vojski na Filipinih.

V zaključku so navedene usode nekaterih posameznikov in prihodnost stikov potomcev izseljencev z domovino njihovih prednikov.

ISSN 0351-5966

9 770351 596002